

Verba volant, Scripta manent

Nihil obstat Susana Ramajo

blanda

PUBLICACIÓ DE L'ARXIU MUNICIPAL DE BLANES

NÚMERO 16
BLANES - ANY 2013

Reflexions

Sobre la Memòria:

- Sobre el setge de Barcelona. Pregunta Toni Soler: 'Què has après escrivint "Victus"? Respon Sánchez Piñol: Jo el que no m'esperava era la capacitat de perseverança i resistència dels catalans de fa tres-cents anys. És una cosa absolutament admirable. I, també, la seva flegma. Penseu que a Barcelona hi van caure 25.000 bombes, quan la ciutat tenia 50.000 habitants. Mitja bomba per habitant. És molta bomba. Però com ho sabem això? Perquè hi havia uns comptables, que anaven comptant les bombes que queien. Et cauen bombes a sobre i algú considera que és necessari comptar-les per a la història, perquè algú recordi la xifra exacta de bombes que anaven caient a la ciutat.

*Fragment del pregó de Sant Jordi 2013 que va fer l'autor de Victus,
al saló de Cent de l'Ajuntament de Barcelona,
tot conversant amb el periodista Toni Soler*

Crèdits

PORTADA
"Bolaño a Blanes"
Foto Arxiu hereus Roberto Bolaño (ARHRB)

Edita: Ajuntament de Blanes – Arxiu Municipal de Blanes (AMBL)
Política responsable: Susana Ramajo
Coordinació i textos: Antoni Reyes Valent i Aitor Roger Delgado (AMBL)
Equip de treball: Carme Pellicer, Antoni Reyes, Aitor Roger, Quim Roura i Fina Serra (AMBL)
Maquetació i impressió: Impremta Pagès
Disseny portada: Josep Rondon
Dipòsit legal: Gi-1126-98
Assessorament lingüístic: Oficina de Català de Blanes (Elisa Sola)
Disseny logotip Arxiu: Pepe Álvarez
Mapa de contraportada: Anna Palmada (Geògrafa)
Blanda es pot adquirir a l'Arxiu i a les següents llibreries:
Llibresca, Bitloch, Espigulé, Katy, Laia, Enric, La Plantera,
Costa Brava, RB3, Sant Jordi i Eventia Press

Preu: 10€

* Els articles signats són responsabilitat de les persones que els signen. Les opinions que s'hi expressen no reflecteixen necessàriament el punt de vista dels editors de la publicació.

Agraïments: Carolina López

Presentació

Presentació de l'Alcalde	7
--------------------------	---

Recerques

01. Juli Baca i Vives

L'aigua a Blanes: apunts sobre mines, fonts, pous, rieres, recs i l'abastament municipal.	10
---	----

02. Josep Bota-Gibert

Cartes d'un exili: Josep Portas Esgleas.	20
--	----

03. Quim Roura i Roger

Blanes al s. XVII. L'esclat de la revolta dels Segadors.	40
--	----

04. Maria Àngela Sagrera

La Cooperativa "La Blandense". Crònica d'una injustícia històrica.	58
--	----

05. Pep Vila

<i>Jacobé</i> de Joaquim Ruyra traduït per Josep Carner (1909)	72
--	----

Dossier Roberto Bolaño

01. Eva Cabrera, Encarnació Cañete, Lourdes Domenech, David Ramos i Ana Isabel Romeo.

Roberto Bolaño. Blanes, "el paraíso alcanzado".	82
---	----

02. Juan Insua

Archivo Bolaño. Notas para una relectura gozosa.	94
--	----

03. Narcís Serra

El meu amic Roberto Bolaño.	98
-----------------------------	----

Biografies

01. Pau Pallarès

En Joaquim Ponsdomènech i Tosas, un home del poble.	104
---	-----

Notícies de l'Arxiu

Fons Documentals

01. Aitor Roger

Respirant art: Rafael i Charo. A propòsit del fons Rafael Bataller	116
--	-----

Donacions 2013	127
----------------	-----

Notícies	130
----------	-----

Breus	133
-------	-----

Bibliografia

Publicacions Blanenques	136
-------------------------	-----

Presentació

per Josep Marigó i Costa

El contingut d'aquesta edició de la revista Blanes, la setzena, posa de relleu el gran potencial cultural de la ciutat de Blanes. enguany, i de manera especial, fent difusió de dos blanencs que han destacat per la seva contribució en el món de les arts i les lletres. Ens referim al pintor Rafael Bataller, mort el passat mes de novembre, i a l'escriptor d'origen xilè Roberto Bolaño. Blanes, terra d'acollida de tantes persones que s'hi han quedat a viure, també ha de saber agrair allò que fan els seus artistes, dins i fora de la nostra ciutat, i que escampen el nom de Blanes arreu del món.

El dossier titulat *Bolaño a Blanes* presenta tres aportacions: la de les professores Eva Cabrera, Encarnació Cañete, Loures Domènech, David Ramos i Ana Isabel Romeo amb el treball *Roberto Bolaño. Blanes, "el paraíso alcanzado"*; l'article *Archivo Bolaño. Notas para una relectura gozosa* de Juan Insua (CCCB) i l'escrit de Narcís Serra titulat *El meu amic Roberto Bolaño*. Dins de la secció dels fons documentals, el tècnic de l'Arxiu Aitor Roger presenta *Respirant art: Rafael i Charo*, a propòsit del fons Rafael Bataller que es conserva a l'Arxiu Municipal.

La publicació que coordina l'Arxiu Municipal de Blanes presenta altres treballs igualment interessants. Així, Juli

Baca, del grup de col·laboradors de la secció d'imatges de l'Arxiu, ens parla de l'aigua a Blanes i l'abastament municipal; Pep Bota presenta unes cartes inèdites de l'exili de Josep Portas Esgleas; Quim Roura, de l'Arxiu Municipal, segueix estudiant el segle XVII a Blanes, ara amb l'esclat de la revolta dels Segadors; Maria Àngela Sagrera fa un estudi sobre la Cooperativa La Blandense; el filòleg Pep Vila dóna una visió diferent de Ruyra a través de la traducció que va fer al castellà Josep Carner; i Pau Pallarès, dins l'apartat dedicat a les biografies, relata la història del blanenc Joaquim Ponsdomènech Tosas.

Finalment, com és habitual, la revista inclou les notícies de l'Arxiu, la relació de les darreres donacions i la bibliografia recent que fa referència a temes blanencs o publicada per autors locals.

Aquesta publicació esdevé, doncs, una eina de divulgació que vol acostar realitats presents i passades a tots els interessats en el nostre territori. Que vol acostar la memòria que atresora l'Arxiu a tothom. El coneixement del passat sempre ha estat una bona manera de preparar el futur i també una bona manera d'unir gent i voluntats.

Josep Marigó i Costa

L'alcalde

RECERQUES

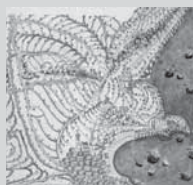
L'aigua a Blanes: apunts sobre mines, fonts, pous, rieres, recs i l'abastament municipal.

per Juli Baca i Vives

Cartes d'un exili:
Josep Portas Esgleas.

per Josep Bota-Gibert

Blanes al s. XVII. L'esclat de la revolta dels Segadors.

per Quim Roura i Roger

La Cooperativa "La Blandense".
Crònica d'una injustícia històrica.

per Maria Àngela Sagrera

Jacobé de Joaquim Ruyra traduït
per Josep Carner (1909)

per Pep Vila

01 L'aigua a Blanes: apunts sobre mines, fonts, pous, rieres, recs i l'abastament municipal.

per Juli Baca i Vives

Mines i fonts

Entre mitjans del s. XIX i l'entrada en funcionament de l'abastament municipal a partir de 1926, l'aigua que es bevia a Blanes amb certes garanties de salubritat procedia, d'una banda, de les societats d'aigües la Mina Primitiva i la Mina Cristal·lina i de l'altra de les fonts públiques. Les fonts més importants foren la Font Antiga del carrer Ample, la de la Creu a Raval, la Cristal·lina, la de la Salut, la de l'Esperança, la de la Placeta de la Masaneda i la de s'Auguer. També s'utilitzava l'aigua dels nombrosos pous, rieres, recs o dels safareigs particulars però aquesta oferia menys garanties sanitàries.

La Font Gòtica, la del carrer de la font i la d'en Romà

Les referències més antigues que coneixem sobre una font ens parlen de la font Antiga del carrer Ample, la que més tard s'anomenaria Font Gòtica. La va acabar el pedrer barceloní Pere Torrent l'any 1443 i va ser promoguda pel vescomte Bernat Joan de Cabrera. L'estudiós Domènec Valls i Coll explica que en el segle XV, el carrer Ample tenia una amplada més gran de la que ara coneixem i que la font Gòtica estava envoltada per una plaça.¹

A mitjans del s. XVIII, l'aigua que sortia dels brocs de la font Gòtica portava una quantitat de sorra i llot tant gran que anava quedant al terra dels seus voltants. En principi, els vilatans creien que la sorra venia de la part de fora dels càntirs i galledes que empraven per agafar l'aigua, però l'acumulació de llots va ser tan gran que les processons de l'any 1749 hagueren de passar arran dels edificis de l'altre costat del carrer, la qual cosa va obligar l'església a intervenir-hi. Els paletes de Blanes Joan i Josep Soterias, a finals de l'estiu de 1749, varen ser contractats per resseguir la canonada des de la Font del carrer Ample fins a la mina de la muntanya de Sant Joan. Ells van trobar i arranjar el lloc que s'havia trencat, des d'on l'aigua arrossegava la terra i la portava fins als brocs de la font, que l'escampaven en forma de llots. Aquest arranjament també va recuperar l'important cabal d'aigua que es perdia.

L'aigua que rajava de la Font Gòtica procedia d'una mina de propietat municipal, que estava fora de les muralles de l'actual barri de sa Carbonera, i que possiblement procedia de la muntanya de Sant Joan. En un estudi publicat pel Dr. Joan Valero² se situa aquesta mina a la meitat del carrer de la Font, uns pocs metres després de

Font Gòtica. Col·lecció Sa Carbonera. Núm. Reg. 0005 (AMBL)

la cantonada del carrer dels Filadors. Avui és fàcilment localitzable per una tapa de ferro situada a l'asfalt, a la meitat del carrer.

En aquest mateix lloc, una vintena de metres a l'oest, en els anys quaranta del segle passat encara hi havia un pou amb l'aigua d'aquesta mina, avui desaparegut i convertit en pàrquing dins la propietat de can Jan Carreras. Aquesta propietat es va engrandir quan a la dècada dels 1950 l'Ajuntament va parcel·lar els terrenys de la zona i va allargar el carrer de la Font, que fins aquell moment s'acabava amb les cases dels números 11 i 22. Després de la casa amb el número 11, ocupada per la família de l'Esperança "Biroixa", s'hi trobava una porta i a l'altre costat ja hi començaven les terres de l'hort de can Ciano, que anaven des del costat de garbí de can Jan Carreras fins arran de la penya, que dona amb el darrere de les cases dels números senars del carrer de l'Esperança.

Quan a finals dels anys 1950 l'Ajuntament decidí urbanitzar els terrenys dels baixos i del costat de xaloc de la muntanya de Sant Joan, una part dels terrenys propietat del matrimoni Nell-Russell³ es convertiren en la prolongació del carrer de la Font, que anava des del nou carrer Narcís Monturiol fins al carrer de Mas Terrats. Amb aquest nou traçat, la mina que havia subministrat l'aigua de la font Gòtica va quedar al mig del carrer i va deixar una franja molt estreta de terreny dels senyors Nell a

l'altre costat a tocar la propietat de can Jan Carreras. La mina quedà, doncs, a la meitat del carrer de la Font, a pocs metres més amunt passat el carrer dels Filadors. L'Ajuntament hi va posar una tapa rodona arran de l'asfalt, per on s'hi pot entrar en cas de necessitat. El pou d'aquesta mina quedava una trentena de metres en direcció oest.

En els segles XVI-XVII aquesta mina d'aigua també alimentava un pou situat prop de les muralles que enquadren la vila, al costat més a llevant i de tramuntana. Més endavant, aquest pou el varen convertir en font. És l'anomenada Font d'en Romà, que es troba al capdamunt del carrer de la Camadasa, anteriorment anomenat de l'Abundància.

La font de la Creu

En el 1850 el municipi seguia disposant d'una sola font pública, la Font Gòtica del carrer Ample. És en aquestes dates quan les autoritats municipals es plantejaren diversificar el nombre de fonts públiques, per posar més a prop dels habitants aquest apreciat líquid en les millors condicions higièniques. En la reunió del consistori municipal del 20 d'agost de 1853 es proposa la construcció d'una altra font pública, que podria situar-se en el començament del carrer Raval, a tocar de la Riera, on hi havia una creu que donà nom a la font.

Les previsions van ser que l'aigua que hi brollés podria subministrar-la el naixement de la Riera que, en el seu camí cap a mar, passava arran de les muralles, pel costat de ponent. Els terrenys on naixia el cabal de la riera eren propietat del Sr. Josep Oriol Trill i estaven situats en el paratge anomenat el torrent de les Merles, darrere de la masia de Valldolig, a tocar del terme municipal de Lloret. L'aigua d'aquesta mina l'anomenaren La Primitiva.

El Sr. Oriol Trill, persona benestant, constructor i exalcalde de la vila, es comprometé a construir una canalització de tubs de fang cuits, que portarien l'aigua des del naixement de la mina fins a la font de la Salut, que a més de brollar-hi aigua, tenia un repartidor per fer arribar l'aigua a la font de la Creu i a la font Gòtica, que patia temporades de poc cabal de la mina de Sant Joan. El 30 d'agost de 1861 hi ha una acta notarial que dona fe de la creació d'una junta per a l'explotació de l'aigua de la Mina Primitiva. Està encapçalada per el Sr. Josep Oriol Trill i per l'Ajuntament, a més dels primers 17 socis que pagaran el cost de la instal·lació, a més de les quantitats de l'aigua que rebrien, mesurada en "plomes" ⁴.

En l'esmentat document també es menciona que l'Ajuntament és quedarà la quantitat de 6 "plomes" per necessitats del municipi. A més, hi concreta els drets i obligacions que contrauen els 17 socis fundadors i els que s'hi apuntaren posteriorment, que feien possible, amb les corresponents quotes mensuals, el manteniment i la conservació del conjunt. La font de la Creu la varen enderrocar el 10 de juliol de 1969 per fer més fluid el trànsit rodat en el carrer Raval.

Malauradament també hem de lamentar algun fet lucutós relacionat amb l'aigua. El lampista Joan Barreras Creixell, nat el 1901, i que tenia cura del manteniment de la canalització de l'aigua de la mina Primitiva, va morir el 1936 en baixar a la caseta que hi havia a la carretera de Lloret, per arranjar els estris, motors o bombes, que impulsaven ja en aquelles dates, l'aigua que anava a la font de la Salut. ⁵

La font de la Salut

La font de la Salut es va situar a la meitat dels escalons que comunicaven la placeta de la Salut amb el que avui és el carrer Jaume I.. És de suposar que devien posar-la en aquest lloc i no a la mateixa plaça, perquè aquesta és molt petita, però també, i especialment, per facilitar l'arribada de l'aigua mitjançant la força de la gravetat, ja que en aquells temps, com que no existien els motors elèctrics ni les bombes de transvasaments, el factor gravetat era primordial.

Malgrat no haver trobat les dates exactes de la construcció de la Font de la Salut, hem de suposar que devia fer-se en el mateix temps que la portada d'aigua de la mina Primitiva. És a dir que va realitzar-se conjuntament

*Font de la Salut. Col·lecció Adela Granados.
Núm. Reg. 03456 (AMBL)*

amb la canalització de l'aigua, entre el lloc del naixement i la font, que al damunt hi tenia dos repartidors per fer arribar el líquid a les fonts de la creu i a la font Gòtica del carrer ample.

L'aigua que va brollar d'aquesta font va ser sempre de la mina Primitiva, malgrat que a la part alta s'hi va posar també un altre repartidor de la mina Cristal·lina. La Font de la Salut va ser enderrocada l'any 1970.

La font de l'Esperança

En l'acta municipal del 10 de maig de 1854 s'aprova la proposta de construcció de la Font de l'Esperança, utilitzant els mateixos plànols i el mateix preu dels de la Font de la Creu. El 17 de maig de 1857, es va formalitzar l'acord per escrit notarial d'allargament de la canalització del subministrament d'aigua, que sortia del repartidor situat a la font Gòtica del carrer Ample, passava per sota d'aquest carrer, fins al començament de les Voltes (carrer Gibert), i que girava a l'esquerra per arribar al carrer del Forn on tornava a girar a la dreta i arribava a un altre repartidor que subministrava aigua als habitatges dels senyors Oriol Trill i Sans. La canalització seguia després per aquest carrer fins a trobar el carrer del Mar (avui Roig i Jalpi), on hi havia un altre repartidor que subministrava aigua als habitatges d'aquest carrer i que, en arribar al carrer de l'Esperança, estava previst

Font de l'Esperança. 1962. Fons Anna Barnés-Esperança Ros. Núm. Reg. 04482 (AMBL)

que alimentés la font que s'havia de construir-hi i que portaria el nom d'aquest carrer.

El cost de l'esmentada canalització i la seva instal·lació estava pressupostada en 200 duros, quantitat a repartir entre tots els signants. Cent duros a pagar en el moment de fer aquesta escriptura i els altres 100, en acabar-se les obres. La seva inauguració tingué lloc l'any 1860.

La font de la Mina Cristal·lina

Font de la Mina Cristal·lina. Fons Vicenç Coma Solej. Núm. Reg. 17.687 (AMBL)

És important comentar que en el carrer Hospital, abans d'arribar al carrer Theolongo Bacchio, és a dir a tocar de l'Hospital dels Pobres, hi havia un pou públic que l'any 1860 els components de l'Ajuntament varen fer clausurar per sospites de poca salubritat. Aquesta mesura preventiva va ser presa quan aquest barri ja tenia a l'abast aigua de mina -en aquest sector de la Cristal·lina- procedent del repartidor que hi havia a sobre de la font de la Creu.

Aquest mateix any 1860 es va posar en el passeig de Dintre, entre els actuals carrers Hospital i Sant Jaume, una font. Encara avui és visible, a la part de sobre de la Font de la Mina Cristal·lina, una placa de ceràmica amb la data de l'any en què es va inaugurar.⁶ El 27 d'agost

de 1859 té lloc l'escriptura notarial de la fundació d'una societat anònima que encapçala el Sr. Pau Albareda per l'explotació de l'aigua de la mina Cristal·lina. A l'escrit fundacional s'hi esmenten els drets i les obligacions que contrauen els primers 16 socis i els que s'hi apuntaran posteriorment.

La mina Cristal·lina estava situada en el paratge anomenat Vilar Petit, molt a prop d'on encara avui hi ha el carrer del mateix nom i que en aquell temps era el camí per anar a Tordera. Des d'allà i dels terrenys propietat de Vicenç Centrich s'hi va fer arribar l'aigua en canonades de fang, passant pel carrer dels Massans (Anselm Clavé), hem de suposar que pel costat del mar i per sobre del pis del pont de fusta que creuava la Riera, fins a portar l'aigua a un repartidor que van fer sobre la font de la Creu.⁷ Així augmentava el cabal que també hi arribava de la mina Primitiva, i això feia que en moments de sequedat no faltés aigua a la font del carrer Ample. El mateix repartidor també subministrava a la Font del passeig de Dintre i als 16 primers socis fundadors. Posteriorment, es va fer arribar aigua de la Cristal·lina a molts veïns de les rodalies de la font del passeig, principalment dels carrers Sant Jaume, Hospital, Bellaire i part del passeig de Dintre.

No hem pogut aconseguir la data en què va ser dissolta la societat La Cristal·lina, però sabem que en l'any 1956, en el carrer de l'Hospital número 5, encara s'havia pagat un rebut per aquest servei.⁸

La font de s'Auguer

El 25 de novembre de 1903 el consistori municipal va aprovar fer arribar aigua potable a una font que es va situar a l'entrada del carrer Méndez Núñez. La font era de ferro i fou construïda per un taller de Barcelona. L'alcalde del moment es va desplaçar a la ciutat expressament per a comprar-la.

En el 1926 l'aigua d'aquesta font, que fins aquell moment procedia de les mines Cristal·lina i Primitiva, va ser reemplaçada per aigua municipal, procedent del Racó d'en Portes. La desaparició d'aquesta font tingué lloc quan a l'any 1982 es va obrir el passeig de la Marina, a l'esquerra del carrer Méndez Núñez, i es va ampliar la plaça de Catalunya. Per fer aquesta obra va ser necessari enderrocar la penya dita dels Piteus.

*Font de la plaça Mollet. Foto L. Roisin. 1910 c.
Núm. Reg. 01834 (AMBL)*

La font del carrer Mollet

La font de la plaça, la Placeta del capdamunt del carrer Mollet, va ser inaugurada el 6 de febrer de 1881, sent alcalde Bartomeu Bosch. Fou construïda pel mestre d'obres Josep Carreras amb un cost de 365 pessetes. Les canonades des del repartidor de la font de la Creu les va fer un altre constructor, de nom Pere Martí, per un cost de 260 pessetes. L'aigua procedia del repartidor de la mina Primitiva i anava a càrrec del municipi.

Pous públics, recs i rieres

Joan Baltrons i Ribas ha estudiat la distribució de les muralles que protegien la vila entre els segles XIV i XVII. Sobre un plànol ha indicat els llocs on aproximadament estaven situats els diferents pous públics, d'on els veïns podien treure l'aigua que necessitaven per al consum del dia a dia.⁹

Un d'ells era l'anomenat Pou de la Riera, que es trobava en el carrer de la Travessera, avui Theolongo Bacchio, a tocar del carrer de la Muralla, ubicat entre les muralles de la Riera i les cases de l'altre costat del carrer.

Un altre pou, anomenat el Pou Superior, que ell situa en el nord del carrer d'en Tapiola, a prop del carrer Mercaders (llavors anomenat Travessera del pes de la Farina). Un altre pou estava ubicat a tocar també de la muralla que donava al mar, anomenat el Pou de la plaça de Sant Cristòfol, que es devia trobar davant del carrer Fornaca (anomenat en aquell temps carrer de l'Almogàver).

En el barri de sa Carbonera hi havia dos pous més. Un anomenat Pou de sa Carbonera, al capdamunt del carrer Girbau (llavors anomenat Fayrach) i l'altre en el tram de l'actual carrer de Santa Anna, entre el carrer Unió i les escales del Palau, anomenat Pou del Mur.

No sabem les dates de quan es va fer el Pou del carrer Forn de la Calç, que devia tenir una aigua molt bona, però es pot deduir que el seu origen es pot situar en els primers anys del segle XIX. Es trobava al començament del carreró del Forn de la Calç, a l'oest de la muralla i a l'altre costat de la Riera.

També hi va haver un pou gairebé a dalt de tot de Raval, a l'altura de la travessera del Petit Raval. S'alimentava d'una mina que encara existeix i que baixa aproximadament de la zona superior dels Papis. No fa gaires anys tècnics d'aigües de Blanes i de l'Arxiu hi varen entrar, la varen seguir fins el final i donen fe de la seva bona conservació. Actualment l'entrada està segellada.

Tampoc disposem d'informació sobre la procedència de l'aigua dels pous del barri de sa Massaneda, però és molt significatiu que un dels seus carrers porti el nom de Pou Nou. En conseqüència, és versemblant que l'aigua procedís de la part alta d'aquest falda, de promontori i del carrer avui anomenat Sant Pere Màrtir.

És a meitat del segle XIX que els responsables dels diferents consistoris municipals aniran acceptant que l'aigua que bevia la població, si no era de les fonts públiques podia causar les greus epidèmies que patien sistemàticament, com el còlera, el tifus i altres trastorns estomacals.

En conseqüència, s'havia que prendre mesures per evitar en la mesura del possible aquests focus infecciosos.

Coincideix també que és en aquest període de la primera meitat del segle XIX quan es varen fer molts dels pous a l'interior dels habitatges o en els patis interiors d'aquests. Però en el moment de fer-los no es va tenir en comte la distància entre aquests pous i els anomenats "pous morts", que tenien totes les cases i que era on anaven a parar totes les aigües residuals, la qual cosa podia contaminar fàcilment l'aigua dels respectius pous. A més, es va posar de moda en les cases del centre de la vila compartir els pous d'aigua dolça, com varen fer en els carrerons que separaven els veïns per la part interior dels habitatges dels carrers Sant Jaume i Hospital, i els carrers Hospital i Bellaire.

En les cases de pagesos, que en aquell temps superaven la meitat de la població i que principalment s'havien instal·lat en els carrers del Raval i de Sa Massaneda, els pous els feien en els patis, que generalment eren extensos, en la meitat de l'espai, entre els habitatges. Era el lloc on hi tenien les comunes amb el pou mort i els animals domèstics, vaques, porcs gallines, conills, a més del cavall, el carro i els cups i estris de fer el vi. Els dos extrems deixaven el terra molt contaminat i era molt possible que l'aigua del pou no fos prou apta per beure-la. Aquesta circumstància afavorí que l'aigua dels pous fos destinada a regs, fer la bugada i altres neteges en general i que per beure anessin a omplir el càntir a una font pública.

El Rec a principi de segle XX. Fons Josep Alemany Borràs (AMBL)

Aigua per rentar la roba

És interessant comentar que la roba bruta que se rentava es feia principalment a les dues rieres que abocaven el seu cabal a banda i banda de sa Palomera. La que passava a prop de les muralles i arribava al mar a llevant de les roques era la riera de Blanes o de Valldolig. La roba s'anava a rentar entre els murs de la fàbrica dels teixits i el capdamunt de l'entrada de l'horta d'en Morell, del meu record fins a l'any 1945.

L'altra, i la més important, passava pel costat de garbí de sa Pujola i era coneguda com el rec de Vall de Burg, i que recorria l'espai entre les cases de Sant Andreu i l'actual escola Joaquim Ruyra "La Vila". L'aigua, que procedia de Jalpí, passava pels molins de Roig, de sa Roca i de Vall. Per aconseguir el rentat, les dones empraven una fusta ondulada que anomenaven "post de rentar", on refregaven la roba i la picaven amb una fusta que en deien "picot". Repetien el tractament fins a deixar la roba relativament neta. Després la posaven a secar sobre unes bardisses.

El rentat de la roba era una de les feines exclusives de les dones. En cases de pagès, on la mestressa estava molt enfeïnada, la rentada la feia una germana o una cunyada. Les cases benestants tenien una o dues minyones que tenien cura d'aquesta tasca o bé la donaven a rentar a dones que es dedicaven a rentar per altres, generalment benestants, que s'ho podien permetre econòmicament.

Sobre l'any 1926, quan la fàbrica SAFA comença a fabricar la fibra artificial raió, es va posar fi al rentat en el rec de s'Abanell. Fou conseqüència de la destrucció de l'aigua del rec que passava per les terres propietat de la fàbrica, procedents del molí de Roig i anteriorment del complex fabril de Jalpí. El cabal va quedar totalment contaminat de restes orgàniques sulfuroses i àcids minerals, i va destruir els cultius mes propers a la llera del rec. Aquesta contaminació va arruïnar molts pagesos, els molins, les rentadores de roba del rec i tota la platja de s'Abanell, amb l'impediment que les persones s'hi banyessin.

A primers dels anys seixanta, l'arribada del turisme va aconseguir que la fàbrica depurés, en part, les seves aigües residuals.

L'aigua municipal

En l'acta municipal del 25 de juny de 1925 ¹⁰ es dona compte que les mostres d'aigua preses d'un pou entre els barris del Racó d'en Portes i La Plantera, en un terreny propietat de Catalina Sagrera Illas, vídua de Miquel Balbey i Bas, havien estat analitzades pel laboratori municipal de Badalona especialitzat en aquests afers i que els resultats químics i biològics eren excel·lents.

En conseqüència, van començar les accions de compra o expropiació per part del municipi dels terrenys necessaris per a la construcció de les instal·lacions per al subministrament d'aigua potable municipal a tot el poble. És així com el 28 de maig de 1926 es començà la construcció dels habitatges municipals per a la captació d'aigua i un espai destinat a la persona que tenia cura de l'extracció i la seva distribució per la vila, a mesura que la xarxa s'anava ampliant.

Com és natural, les aigües de mina varen anar reduint el nombre de socis i l'aigua municipal es va anar consolidant. El canvi, però, no va ser ràpid. Es va fer progressivament en el curs dels següents 43 anys, el que significa, al nostre parer, una actuació molt assenyada. La societat de la Mina Primitiva va suspendre les activitats el 10 de juliol de 1969, quan l'alcalde Domènec Valls Coll va comunicar la suspensió definitiva per escrit mitjançant un ofici al president de la Mina Primitiva, el Sr. Joaquim Oms Plandiura.

*Buscant aigua a la Font Gòtica. Dècada dels seixanta.
Fons Anthony Connolly. Núm. Reg. 05455 (AMBL)*

El Rec. Fons Josep Alemany Borràs (AMBL)

Ja en data de 20 de març de 1964 l'alcalde Valls respon al president de la Primitiva Sr. Oms no concedint-li el permís d'obres que sol·licitava per modernitzar part de les canonades de distribució. S'hi al·legava que les obres que serien necessàries ocasionarien molts problemes en el trànsit de vehicles pels principals carrers de la vila i durant molts dies. Al mateix temps, afegeix que el municipi ja disposa d'una xarxa d'aigua, que reuneix totes les garanties de salubritat, amb el suport d'anàlisis biològiques periòdiques.

Consideracions finals

Com a record personal, comentar que amb anterioritat dels anys cinquanta la majoria de les cases no tenien dutxa ni tampoc vàters. Les necessitats es feien en comunes.¹¹ Els factors considerats en el consum d'aigua per persona i dia d'aquells moments podrien ser: el nombre de persones que habitaven un mateix sostre podria ser entre força elevat (pares, avis, força fills per matrimoni i germans dels pares). Els àpats, amb sort, eren tres: esmorzar, dinar i sopar. Els que es quedaven a casa bevien

aigua del càntir¹². Els que treballaven fora de casa bevien en vi¹³. La higiene personal consistia a rentar-se la cara, mans i peus abans d'anar a dormir. Això els homes. Per a les dones, era lleugerament més extensa. El rentat dels plats i estris de cuina devia fer-se un o dos cops al dia. El terra s'escombrava i, si estava enrajolat, era fregat amb productes abrasius un o dos cops a l'any. La bugada amb cendres la feien dues o tres vegades a l'any. La rentada de la roba era més sovintejada. Tenia lloc generalment al rec de s'Auguer o a la Riera un cop a la setmana. Alguns propietaris se safareigs hi deixaven rentar per una mòdica quantitat. Les criatures fins als 2 o 3 anys bevien llet materna o d'una vaca concreta, fins arribar a l'edat de beure aigua o més endavant vi. Amb tot això, crec que el consum d'aigua no devia arribar als 10 litres per persona i dia. Ens aventurarem a suggerir que aquesta quantitat devia canviar poc des de finals del s. XIX fins cap a mitjans s. XX, almenys entre les classes populars. No va ser fins a prop dels anys 1960 quan el consum va anar creixent progressivament a conseqüència de les rentadores de roba, rentaplats, banyeres i dutxes.

Avui la consciència del estalvi de l'aigua es fa evident. La comunitat anomenada del primer món va començar a considerar que la quantitat de 200 litres per persona i

dia a la qual s'havia arribat era excessiva, tot i tenir en compte que la higiene de les persones i del seu entorn era prioritari per evitar les malalties contagioses. Malgrat això en un article de fa pocs mesos del diari El Punt-Avui, s'esmentava que un estudi d'alumnes de primària de Llagostera revelava un consum d'aigua d'entre 235 i 294 litres per persona i dia. Unes xifres gens moderades. Per exemple, a casa meva, el consum gira al voltant dels 150 litres.

Fa falta, doncs, que les condicions que ens envolten siguin progressivament modificades. Per una banda, la nostra mentalitat d'estalvi ha de ser prioritària i ens hem de marcar la fita de reduir en 10 anys a una quarta o cinquena part el consum de l'aigua potable que consumim avui. La resta ha de ser aigua reciclada. S'ha d'incentivar i premiar l'estalvi, al mateix temps que penalitzar el consum excessiu d'aigua. Com a actuació immediata, s'haurien de preveure que en la construcció de les noves cases i en la modificació de les actuals tinguim dos sistemes d'alimentació d'aigua. Un hauria de conduir l'aigua potable per beure i per a cuinar i un altre duria l'aigua reciclada destinada a rentadores de roba, rentaplats, vàters, piscines o per al el rec dels espais verds. També caldria que a curt termini tots els habitatges haguessin de disposar d'un sistema de depuració que, per descomptat, podria ser comunitari. Hem de tornar a valorar l'estalvi d'aigua com tradicionalment s'havia fet a la Mediterrània. L'aigua és un bé escàs i públic que tots hem de cuidar.

Juli Baca Vives

Químic retirat, col·laborador de l'Arxiu

Notes

1 Vegeu Valls, Domènec; Retalls de Blanes. *Història de la Font Gòtica*. Actual. 2002, núm. 84, pàg. 22

2 Vegeu Valero, J; La Font Gòtica de Blanes, *Quaderns de la Selva*, 21, pàg. 195-216

3 El matrimoni format pel nord-americà William Nell i l'anglesa Rachel Russell s'establí a Blanes a principis dels anys trenta en una casa del carrer de l'Esperança. Al començament de la Guerra Civil espanyola se'n van anar a Anglaterra i després a Amèrica. Van retornar a Blanes l'any 1949, en què varen comprar la propietat de l'hort de can Ciano, on varen edificar la torre masia, que encara avui és coneguda com la torre de can Nell o dels anglesos. Vegeu, DDAA, Rachel Russell, una artista a la Mediterrània., Ajuntament de Blanes, 2006

4 Una ploma d'aigua equivalia a 2.200 litres al dia. Aquesta elevada quantitat era utilitzada a les fàbriques i tallers grans. La $\frac{1}{2}$ ploma de 1 100 litres al dia era pels tallers i fondes. En casos particulars era freqüent contractar $\frac{1}{4}$ de ploma, l'equivalent en 550 litres al dia. Aquestes quantitats eren mesurades d'una manera molt aproximada, mitjançant unes ranures i uns forats practicats a les parets dels repartidors que conduïen l'aigua als consumidors i que agrupaven diversos habitatges.

5 Va respirar aire sense oxigen a causa del gas metà acumulat en el fons. El gas metà és més pesat que l'aire i es produeix per descomposició de fulles o altres tipus de matèria orgànica en llocs poc ventilats. També és conegut amb els noms de "Guilla" o "Grisu". L'esmentada caseta avui encara existeix, sense pous, com a local social del barri, al carrer de Joan Carles I.

6 L'any 1369 ja s'anomena l'existència de l'Hospital dels Pobres, situat entre els carrers aleshores anomenats d'en Gelats (avui Sant Jaume) la Travessera (Theolongo Bacchio) i Saragossa (actualment Hospital). El trasllat de l'Hospital de Sant Jaume, al carrer Jaume Arcelos va tenir lloc l'any 1913 i l'espai que ocupava l'Ajuntament el va cedir a la Guàrdia Civil per instal·lar-hi la caserna. Aquesta institució militar el va ocupar fins a l'any 1990. En aquesta data l'edifici va quedar abandonat, fins a l'any 1997 en què el varen enderrocar. Finalment, l'any 2001, el solar de l'antic hospital i caserna militar es va convertir en la placeta de l'Hospital, i es va adequar amb jocs per a infants, com la coneixem avui.

7 És important remarcar que sobre els anys 1860, tant l'aigua procedent de la mina Primitiva com de la mina Cristal·lina, anaven a parar als corresponents repartidors situats a la part superior de la font de la Creu.

8 En tota la casa hi havia dues aixetes, que estaven posades a la cuina. Una sobre de l'aigüera i l'altra al damunt d'un petit safareig.

9 Baltrons Ribas, Joan. *Notes per a l'estudi de les muralles de Blanes*, Blanda 15, pàg. 20-32 (2012)

10 Vegeu, Arxiu Municipal de Blanes, Acords i llibres d'actes del Ple, L/ 026, vol 53, p. 46

11 A Blanes el primer vàter es va posar l'any 1925 en una casa modernista de les més boniques de la vila, anomenada ca l'Estanillo, situada entre el passeig de Mar i el passeig de Dintre fent cantonada amb el passatge de Sant Jaume. Si l'any 1950 hi havia alguna dutxa instal·lada a Blanes era a les cases de persones adinerades. Francesc Candel, en la novel·la *On la ciutat canvia de nom*, el personatge que anomena "el Perxas", en el celobert de la planta baixa on hi tenia l'habitatge i el taller, al barri de can Tunis, va improvisar una dutxa perforant amb martell i clau, una llaua de fesosls, connectant-la a una mànega de goma a una aixeta.

12 Explica Cortils i Vieta que "En las casas que no ténen aygua de las minas, solen tenirla en cantis usuals de terrissa, col·locats en dos o més forats circulars de una especie de banch de fusta, fet al intent.". Vegeu: Cortils i Vieta, J. *Ethologia de Blanes*, Barcelona, Llibreria d'Alvar Verdager, 1886, p. 31

13 Hi havia un costum molt generalitzat entre aquesta població que era el de veure vi i poca aigua. Es pot dir que els pagesos destinaven per a vi gairebé tot el raïm que produïen. Malgrat això, mentre no arribava l'hora de posar aixeta a la bota per vendre el vi, algunes pageses triaven els penjolls més rosats i dolços i així feien algun ingrés mentre no arribava el vi. La temporada començava a últims de juliol i acabava a primers d'octubre. Sempre s'intentava que no hi haguessin massa cases amb el ram penjat en el mateix barri. Calia anar per ordre i així tothom podia acabar el seu vi impedint que es piqués.

Un estri que hi havia a totes les cases era l'anomenat *botai*, que tenia una capacitat aproximada de 2 a 2,5 litres. Era de fusta de castanyer, en forma de bota petita i amb un broc d'aixeta a la part central, que construïen els boters del poble i que s'enduïen a la feina tant els pagesos com els mariners. Aquesta quantitat de vi era pensada per una persona que treballava la terra o que s'enduïa al mar, no tenia generalment efectes nocius per la salut, degut a la feble graduació alcohòlica (el vi de Blanes no passava dels 8°, és a dir un 8% d'esperit de vi), però en canvi aquella petita quantitat d'alcohol actuava com a preventiu infecció.

02 Cartes d'un exili: Josep Portas Esgleas a França

per Josep Bota-Gibert

Resum: Selecció i contextualització de cartes escrites entre 1946 i 1948 per un exiliat, membre de la CNT i alhora de la Casa del Poble, responsable de la comissió de proveïments entre l'inici de la guerra civil i finals de 1937. A més d'explicar la seva ideologia, revisar la seva actuació, i de plantejar-se el retorn, aquestes cartes estan tenyides per un doble drama: l'exili i la mort del seu fill Ramon, quan acabava de complir dotze anys, per unes febres tifoides, essent l'autor a França.

Un bon dia Xavier Portas Perpiñà va parlar-me de les cartes de l'exili del seu avi, Josep Portas Esgleas. En va escriure moltes, però se n'han conservat 27, una postal, i, separadament, molts més sobres. De les cartes de la seva dona, Quimet, i del seu fill Joan, l'arxiu familiar només en conserva una de cadascun, segurament perquè foren retornades. També hi hem trobat un parell de fotografies amb dedicatòries del fill al pare, una de 1942 –que és el primer testimoni conservat– i l'altra de 1947. Entre els documents familiars també hi trobem dues cartes de Joan Olivella Ponsdomènech al noi Portas. Olivella, també a l'exili, era el promès amb Angeleta Portas, germana petita de Josep, i, com ell, paleta, afiliat a ERC i, probablement, també de CNT.

Vaig saber de l'existència de les cartes gairebé al final de *Els Pins: gènesi i identitat*, llibre del qual vaig quedar moderadament satisfet. Xavier actuava com un coordinador veritable, en representació de la Comunitat de Propietaris dels Pins. M'oferia suport actiu i em treia literalment els capítols de les mans. Servidor, a la recerca de més perfecció, hauria volgut més temps i bullida –pair, reflexionar, integrar– però ara les maneres com de vegades cal treballar no vénen al cas. Tot i això, sovint

en Xavier em recorda que havíem previst un llibre de dues-centes pàgines, i finalment quasi va arribar a les cinc-centes. Després d'aquesta feina em va oferir editar les cartes del seu avi, deferència inestimable.

Servidor, abans de saber que el seu avi es deia Josep Portas Esgleas, el coneixia com *en Galindaina*, un motiu capaç d' enamorar un lingüista. De petit havia anat a la seva botiga del carrer Girbau –tan a prop del cine *Seleccio*– a comprar caramels i pegadolces, massa. I, llaminer, encara vaig freqüentar la parada que tenia al Passeig de dintre, davant el Fortuny, costat per costat d'en Cervantes.

Anys més tard, fascinat per la primera meitat del segle XX, vaig saber que Josep Portas s'havia ocupat dels *proveïments blanencs* durant la guerra civil, en tant que militant de CNT. Per la documentació que ens ha pervingut i pel que diuen les cartes conservades pot afirmar-se que va ser el primer referent de les persones que integraven la comissió. En efecte, quan llegim l'acta de 17 d'octubre de 1936 observem que els membres d'aquesta comissió s'han anotat segons el pes –i la tasca– que desenvolupen. Així, el redactor va escriure la composició d'aquesta manera: Josep Portas Esgleas, Salvador Dellonder Oriol, Joaquim Perpiñà Baltrons i Joan Olivella Ponsdomènech.¹ Reforça aquesta idea el fet que Portas i Dellonder siguin de CNT, Perpiñà de la Unió de Rabasaires i Olivella d'ERC. Després dels fets de maig, el 4 d'agost de 1937 ERC es reintegra al govern municipal. Es reestructura la comissió de proveïments i Portas segueix figurant al primer lloc, acompanyat per Joaquim Illas Bernat, d'ERC, Vicenç Perpiñà Ribas, d'UR, Jaume Terrades Bernat d'ERC, i Enric Cornellà Carlos de CNT.² Vuit dies més tard, CNT forma una comissió de Govern Permanent en solitari: Enric Cornellà Carlos, com a alcalde, i com a regidors, Joan Massó Augé, Joaquim Corbera Negret, Josep Portas Esgleas i Ramon Domínguez Bascu,³ que, a més d'aïllar ERC, probablement no acabava de complir les directrius governamentals. La situació política derivada dels fets de maig, les queixes d'ERC i potser el mal funcionament, varen fer que aquesta Comissió de Govern Permanent es reestructurés per segona vegada el 28 de desembre de 1937, ara sense cap cenetista. La composició, només amb homes d'ERC i UR: alcalde, Bru Centrich Nualart (ERC); regidors, Josep Tosas Gibernau (UR) que es feia càrrec d'Agricultura i derivats; Rafel Martí Burcet (ERC), Assistència social; Joaquim Illas Bernat (ERC), Proveïments, i Pere Ribas Perpiñà (UR), Obres i serveis

Membres del Comitè Revolucionari. Archivo Histórico Nacional (AHN)

públics. A principis de gener de 1938, a proposta d'Illas Bernat, la comissió, argumentant un cert desordre, acorda revisar les cartes familiars de racionament,⁴ fet que a més de qüestionar les pràctiques cenetistes, també certifica la seva pèrdua d'influència. Sis mesos més tard, al ple del 10 de juliol de 1938 s'aprova la substitució dels regidors Josep Portas, Josep Carles i Pasqual González perquè la seva lleva es cridada al front.⁵

Les cartes deixen entreveure que en la pràctica Portas va assumir moltes responsabilitats, més potser de les que figuren a les actes. Així, el 27 de setembre de 1946, quan recorda la seva actuació d'aquesta època i podia eludir responsabilitats, diu a la seva dona: “Hasta aquí, tienes plasmada mi responsabilidad. Fuera de esto, mi actuación en el movimiento ya la sabes (...) organizar la economía del pueblo, tal como la concebíamos, los que así pensamos. Fui encargado de procurar comida al pueblo, cosa difícil en épocas anormales, como la que existía entonces. Procuré hacerlo bien, al menos repartirlo equitativamente. Tu lo sabes bien porque tenías, como los demás habitantes, sin distinción, que ir a buscar a los centros de distribución tu parte, que no difería de la de los demás. Estoy seguro que hasta la fecha, ninguno me ha igualado, de los que me han sustituido, ni en abnegación, para evitar en lo posible sufrimiento, ni en desinterés personal.”⁶

Abans d'anar al front, Portas també va desenvolupar tasques directives a la col·lectivitat dels paletes de Blanes [*Comité de Control del Ramo de Construcción de Blanes*], a partir de 1937. Ho acrediten dues factures conservades entre els papers familiars de 14 de juny i 18 de desembre de 1937. El seu fill Joan recorda la tasca del seu pare en aquests termes: “En el meu record d'aquest període 36-38 hi figura un viatge a Barcelona en cotxe. -El pare hi havia d'anar amb altres companys i se m'emportà a mi.- Era a primers de 1937 i tinc present la visita a uns locals del carrer Bailèn, que em sembla que era la seu del Sindicat de la Construcció de la CNT.”⁷

Quan va ser mobilitzat se'l va destinar al front del Segre. Havia complert 35 anys. El seu fill ho explica en aquests termes: “l'inici del curs escolar 1938-1939 va venir marcat primordialment pel fet d'ésser cridat a files el pare, que va marxar a l'octubre destinat al front del Segre, deixant-nos a la família sense cap recurs.”⁸ Recordem que la batalla del Segre havia començat l'abril de 1938, que va ser tant o més dura que la de l'Ebre, i que hi van participar més homes, com afirma un estudi recent.⁹

Blanes 18 de desembre de 1937		D. JOSEP PORTAS a	
Comité de Control del "Ramo de Construcción de Blanes"		Debe	
Mes	Die	Descripció	Pesetas Cts
		Suma anterior.....	2.901,95
Desembre	18	3 jornals peleta, 2 jornals pedr, 1 aprenent	92,00
		1 1/2 saca ciment, 1 saca cal	12,00
			3.005,95
		Descompte de 20 taxmes	17,00
			2.995,45
		Import de guerra 10%	299,25
		Total pesetas.....	8.291,70
		Le corresponde pagar sobre la factura.....	829,25

Fons Josep Portas Esглеas

El fill Portas ha explicat a les memòries que al final de la guerra “feia quatre mesos que no teníem notícies del pare i ningú ens podia garantir si era viu o mort, ni que a França ens poguéssim trobar.”¹⁰

En aquestes circumstàncies, la família va haver-se de plantejar el tema de l'exili. Una vegada més els records del seu fill Joan ens aclareixen la situació: “Pocs dies abans de l'entrada dels franquistes se'ns presentà un dilema seriós. La dona d'en Carles,¹¹ un company del pare, ens vingué a veure dient-nos què pensàvem fer. Manifestava que el seu marit l'havia advertit que si arribava aquest moment no es quedés a Blanes perquè els del bàndol contrari mataven “mares i cries”. El pare mai ens havia dit res, potser perquè tenia el convenciment que no es produiria mai. La mare, naturalment, dubtava entre quedar-se o marxar cap a França; per sort l'àvia tingué la serenor necessària per manifestar-li que si ella amb els dos fills volia anar-se'n que ho fes, però per la seva part no es veia amb forces (tenia 59 anys) i es quedava. Dic per sort perquè cas de marxar cap a França estic convençut que ho hauríem passat pitjor.”¹²

Josep Portas havia travessat la frontera el dia 9 de febrer de 1939. Ell mateix ho havia declarat a l'oficina consular de Béziers quan es va anar a fer la primera cèdula d'identitat el 1944.¹³ Josep Portas marxa a l'exili perquè temia que, per les seves idees i pel seu càrrec, podia haver perdut la vida. Així ho exposava el 29 d'octubre de 1946 en què, a més d'enaltir les seves idees, manifesta que va marxar contra la seva voluntat, perquè temia per la seva vida: “Pues bien Joaquina, por todo esto por querer que prevaleciera no el reverso sino el anverso de la moneda, que es de razón, fui obligado a marchar de vosotros. Tu sabes bien que de no hacerlo, hoy no explicaría

nada. ¿Es ser malo esto? Es abandonaros? Cada uno con su criterio. Yo sé que fue contra mi fuerza de voluntad el marchar, pero evitaba males mayores.”¹⁴

Aquestes informacions poden contrastar-se amb les memòries del seu fill Joan, el qual situa l’entrada a França sis dies abans: “era viu a França, internat en un camp de concentració. Posteriorment coneguérem que va traspassar la frontera el 3 de febrer de 1939 amb la retirada i fou internat al camp de concentració de Barcarès. Més tard passà al d’Agde i posteriorment al d’Argelers, on es trobava el setembre de 1939 quan esclatà la II Guerra Mundial.”¹⁵

La família no va rebre notícies seves fins el setembre de 1939, a través del Comité Internacional de la Creu Roja (CICR), que operava des de Ginebra: “Tinc molt present que vàrem estar sense notícies del pare del desembre de 1938 al setembre de 1939, en què rebérem una nota a través de la Creu Roja Internacional.”¹⁶ Sembla evident que es tractava d’un *missatge Creu Roja*. Jesús García Sánchez, en la seva valuosa tesi doctoral, ha explicat en què consistien: “El procedimiento era simple. La persona que quería comunicar con un familiar en territorio enemigo escribía una cantidad tasada de palabras (normalmente 25) en un formulario proporcionado por la Cruz Roja. La antena local del organismo humanitario lo entregaba a la censura postal para su revisión y lo recogía de nuevo. Por correo, o más corrientemente por otros procedimientos, los mensajes eran enviados a Ginebra, a la sede central del CICR donde decenas de personas de la organización revisaban que los mensajes cumplieran las normas. (...) EL CICR, posteriormente, se encargaba de entregar los mensajes a la otra potencia, que los censuraba, antes de que la Cruz Roja los enviara por correo a los destinatarios. En muchos casos, el mismo formulario llevaba un mensaje de respuesta, por lo que un mismo papel recorría dos veces, en sentido inverso el camino.”¹⁷ Tot aquest procés, es feia d’acord amb l’aplicació de l’article 36 del conveni de 1929 sobre refugiats.

El nombre d’exiliats va xifrar-se inicialment en 440.000. En podeu llegir un excel·lent resum en l’obra de Borja de Riquer;¹⁸ però es Geneviève Dreyfus-Armand qui millor explica com va evolucionant el nombre, sigui per les repatriacions, l’anada a Amèrica o altres circumstàncies. Així, Dreyfus a finals de desembre de 1940 xifra en 180.000 els exiliats, mentre que un any més tard s’havien reduït a 140.000. Aquest exili “estava format per

homes i dones que no tenien altra solució que romandre a l’exili.”¹⁹ D’altra banda, seguint la historiadora francesa, cal remarcar com va variant l’opinió dels francesos i del seu govern sobre els exiliats a mesura que alguns d’aquests s’impliquen en l’organització de la resistència.

Inicialment la problemàtica dels exiliats va ser molt dura. Està provat que les condicions alimentàries i sanitàries dels camps de refugiats varen ser penoses, i que alguns se’n varen escapar. Als evadits i als que s’havien salvat d’anar als camps, alguns francesos, amb el corresponent rerefons ideològic, els miraven amb recel, pels llocs de treball que els poguessin disputar, però la situació no era tan dramàtica com als camps.

A França. Fons Josep Portas Esgleas.
Núm. Reg. 40.855 (AMBL)

Començava llavors un llarg camí fins obtenir l’estatut jurídic de refugiat, fet que no s’esdevindria fins poc abans de la rendició alemanya (15 de març de 1945). Mentrestant el 12 d’abril de 1939, assenyala Dreyfus, “mediante un decreto el gobierno fijó las obligaciones de los extranjeros considerados refugiados o sin nacionalidad —a los hombre entre veinte y cuarenta y ocho años— obligándolos a proporcionar, en tiempo de paz, prestaciones de una duración igual al servicio militar.”²⁰ Naixien així les GTE (Groups de Travailleurs Étrangers) que foren vestits i alimentats amb recursos oficials, als qual es donaven poquíssims diners en efectiu: 0,50 francs per dia i una prima de rendiment que podia arribar a 0,75 francs segons la duresa del treball.²¹ Tot i això, resultava molt més atractiu estar als GTE, en tasques militars o agrícoles, que no pas als camps.

En aquesta situació, Josep Portas durant el primer i el segon trimestre de 1940, Josep Portas va treballar a l’em-

presa Agnome-Rhone, d'Arnage, a prop de Le Mans, segons que ell mateix escrivia en sol·licitar la pensió de jubilació francesa. El fet que aquests mesos no figuri com a cotitzant indica clarament que treballava en un grup GTE en aquella empresa.²²

D'aquí va anar a parar a Puimisson, a prop de Béziers, on hi havia una nombrosa colònia espanyola.²³ Allà es va dedicar a tasques agrícoles, cosa que també preveïen les directrius del govern francès. El seu fill Joan, d'una manera no prou precisa, ho va recollir en aquests termes: "Al ésser mobilitzats els francesos el país es trobà amb manca de mà d'obra per la verema i això motivà que el govern autoritzés els agricultors perquè, sota la seva responsabilitat, disposessin de refugiats dels camps de concentració i, una vegada finalitzada la tasca de la verema, els tornessin al seu lloc d'origen. El pare fou a parar a casa de Mr. Antoine Lagrange a Puimisson (Hérault) per treballar, i menjava i dormia a casa d'una família catalana exiliada (els Costa) que se li quedaven la meitat de l'escàs racionament de menjar que li pertocava. Madame Lagrange, que era originària de la província d'Osca,

però de petita va anar a França amb la seva família, es portà molt bé amb el pare ja que el va defensar de la denúncia que la família catalana li va fer quan es va 'atrevir' a reclamar el menjar que li robaven. Denúncia feta amb tota la mala intenció ja que el presentaven com a perillós anarquista. Una vegada finalitzada la verema el pare decidí pel seu compte que al camp de concentració no hi tornava, i va *permanèixer* treballant a l'agricultura indocumentat i sempre amagant-se. Menjava i dormia a casa del matrimoni Miquel Martí i Anita Séder, espanyols sense fills, originaris de la província de Castelló i que eren a França des d'anys enrere."²⁴

A partir de 1942 treballa a les mines de carbó de La Caunette. S'hi va estar fins l'octubre de 1944, en què es va traslladar a Salon de Provence. El seu fill ho explica així: "Lavors va ficar-se a treballar a les mines de La Caunette (Hérault), que eren unes mines de temps abandonades i que es tornaven a explotar degut a la manca de recursos energètics. Es passà allà quasi dos anys sense sortir pràcticament de la mina. Companys de treball, que tenien la seva situació resolta, es cuidaven d'anar a comprar

Postal de Salon de Provence. Fons Josep Portas Esглеas (AMBL)

queviures al poble i enviar-li les cartes. Cuinaven i menjaven a la mateixa mina.”²⁵

Aquells dies es varen produir les primeres derrotes nazis al front rus, i després els aliats varen desembarcar a Sicília i al sud d'Itàlia (agost-setembre de 1943). Una mica més tard, el 6 de juny de 1944, els aliats envaïen Normandia, i, per completar el quadre, el 15 d'agost s'iniciava la invasió del sud de França (operacions Overlord i Dragoon). Com se sap, els exiliats espanyols confiaven que la victòria aliada significaria la fi de la dictadura franquista. Dos mesos més tard, amb el sud de França prou alliberat, Portas deixa La Caunette per establir-se a Salon de Provence amb la certesa que tindrà més oportunitats de treballar.

Mentre era allà, va produir-se la regularització jurídica dels exiliats. A partir d'ara podran treballar en condicions legals, beneficiar-se de la seguretat social, etc... (decret de 15 de març de 1945). Alicia Altet ho ha sabut contextualitzar amb aquestes paraules: “El compromiso de los exiliados con la causa de los aliados y su participación activa junto a los franceses en los años de la segunda guerra mundial habían producido un cambio en la imagen que del *rojo* español tenía la opinión pública, a la par que el gobierno francés procedía a la regularización de su situación jurídica. Así, un decreto de marzo de 1945, ampliaba a los refugiados españoles los beneficios del Comité Intergubernamental relativo al estatuto internacional de los Refugiados de 28 de octubre de 1933, pero debido a que no habían sido privados de su nacionalidad de origen por el régimen de Franco, no recibieron el pasaporte Nansen destinado a los apátridas, sino un certificado de identidad y viaje. Este certificado posibilitaba el acceso al mercado libre de trabajo, aunque con las restricciones derivadas de la aplicación de las leyes para la protección del trabajo nacional, entre ellas el compromiso de los patronos de emplear solo a una porción determinada de extranjeros. Como trabajadores asalariados se iban a beneficiar de la Seguridad Social francesa.”²⁶

I així va ser. Josep Portas va estar assegurat els anys 45, 46 i 47, sense que pogués acreditar res de 1948. Durant aquests anys va tornar a treballar de paleta, d'aquí cap allà, vivint els problemes de feina i de sou francesos. Contractat per l'ajuntament de Salon o d'altres, treballant a preu fet on fos –va arribar a anar a Dieppedalle (Normandia)– va poder estalviar alguns francs, que va poder enviar a la seva dona en dues o tres remeses de

mil francs. També estava pendent del franquisme que internacionalment vivia els anys més difícils: l'exclusió de Nacions Unides (9 de maig de 1945); el tancament de la frontera francesa (1 de març de 1946), la retirada dels ambaixadors estrangers (12 de desembre de 1946).²⁷

De fet, es pot dir que Josep Portas va viure amb l'esperança que els aliats liquidarien la dictadura. Però a partir del moment que va saber que el seu fill Ramon estava malalt, tot va començar a ser secundari. L'home va haver de viure a distància la mort per tifus del seu fill,²⁸ que només tenia dotze anys (7-IV-1947) a l'hospital de Blanes. Les cartes que s'han conservat demostren la profunditat del dolor, tant d'ell com de la seva dona, un desastre que un any i mig després el feia tornar. En aquestes condicions poc importava que es reobris la frontera amb França (10 d'abril de 1948), o que el país no es pogués beneficiar del Pla Marshall ni en quines condicions retornava a Espanya.

Per fer-nos una idea del patiment familiar i el context que l'envoltava reproduïm una vegada més el testimoni del fill gran: “L'any 1947 fou nefast per a la nostra família. El mes de febrer caigué malalt el meu germà Ramon, que en principi hagué de quedar-se al llit. Cada dia anava de mal en pitjor, amb una febre que no remetia, i el metge en cap moment ens comunicà un diagnòstic clar. Llavors a Espanya es començava a parlar de les propietats curatives de la penicil·lina, descoberta per Fleming i que tantes vides salvà durant la Guerra Mundial, però aquest medicament encara no es venia a les farmàcies i per obtenir-lo calia recórrer al mercat negre, ja que el portaven de contraban els vaixells i avions que feien viatges als Estats Units d'Amèrica. Tinc present que llavors la penicil·lina venia en pols, envasada ens ampolles petites i devia diluir-se en aigua destil·lada per preparar la solució injectable. A més, per a la seva conservació, calia guardar-la en frigorífic. Recordo que la tia Angeleta i jo mateix vàrem fer diversos viatges a Barcelona per tal d'adquirir-ne i ho fèiem al barri xinès, en llocs que ens informaven pels carrers els traficants. Tinc present especialment un pis vell del carrer Arc del teatre, on el sol fet de pujar representava tota una aventura. A més no tenies cap garantia de la puresa del medicament adquirit, però t'agafaves on podies amb l'esperança de la curació. Tot això no donà cap resultat positiu, i el meu germà anà empitjorant fins a morir el dia 7 de maig de 1947, als 12 anys, complerts al llit. Fins aquell moment, fou l'esdeveniment més dolorós viscut per mi, per damunt del fet de la separació forçada del pare i totes les vicissi-

tuds passades. El buit que ens deixà fou i segueix essent irreparable.”²⁹

A partir d'aquell moment, les cartes de Josep Portas, com podran veure, estan carregades de dolor, i, amb el seu, intuïm el de la seva dona: una situació conflictiva que es malvivia a distància. Va ser això el que va fer-lo decidir a tornar. Joan Portas va explicar les gestions en aquests termes: “Mentrestant, el pare des de França continuava els tràmits iniciats i a l'octubre de 1948 el cridaren al Consolat espanyol a Marsella per dir-li que podia retornar a Espanya quan volgués, sense cap problema. (...) Així vàrem preparar el seu retorn, que es produí el dia 1 de desembre de 1948, en tren. La mare i jo anàrem a esperar-lo a l'estació de Girona, on baixà. Fou un dels moments més emotius viscuts. Tenia jo 9 anys quan el vaig veure per darrera vegada a casa i el tornava a veure quan en tenia 19, després d'haver passat tantes vicissituds. (...) Ens informà que en el consolat li havien dit que quan arribés al seu lloc de destí es presentés a la Guàrdia Civil amb la documentació que li havien proporcionat. (...) Arribats a casa, jo el vaig acompanyar a la caserna de la Guàrdia Civil, on presentà els seus papers i recordo les paraules textuales que el “comandante de puesto” li va dir: “Usted se reintegra con los mismos derechos y deberes que cualquier otro español. La única cosa que le pido es que no haga manifestaciones públicas de su forma de pensar, y si alguien intenta provocarle de cualquier manera, no se enfrente, venga a explicármelo a mi y yo me cuidaré de resolverlo. La veritat és que mai ningú no li digué res al respecte.”³⁰

Els maldecaps per comunicar-se

Un dels problemes de l'exili va ser la comunicació entre famílies, fet especialment greu si els separats eren marit i muller. Per aquesta raó els corresponsals varen idear fórmules per augmentar el cabal de notícies familiars.

En un primer moment, perquè els altres sabessin que eren vius, es varen haver de refiar dels *missatges Creu Roja*, que trigaven molt de temps; després optaren per dirigir les cartes a cases de familiars propers. Josep Portas les adreçava a uns parents de Calella. El seu fill ho va explicar així: “El pare ens escrivia des de França i perquè no es sabés (estàvem vigilats i controlats) dirigia les cartes a Calella, a casa de la cosina Pepita Marès,

carrer Barcelona, núm. 29, i l'oncle Güelfo, que llavors tenia oberta botiga de rellotgeria a Calella, les portava a la mare.”³¹ D'aquest procediment, que més d'una vegada devia seguir, se n'ha conservat un únic sobre, timbrat el 21 de juliol de 1943 a La Caunette. Hem de suposar doncs, que, un cop restablert el contacte, aquells *missatges* de vint paraules s'alternen amb aquestes cartes.

Una altra cosa que no passa per alt quan s'analitza el sobre és el timbrat d'arribada a Calella deu dies més tard, el 31 de juliol. També hi consta, com es pot veure, que ha passat la censura governativa a Barcelona, un dels cinc centres de censura de la correspondència internacional amb Madrid, València, Sevilla, Bilbao.³² Però en l'anvers hi ha una rodona amb les lletres *Aj* que indiquen que també ha passat censura nazi a Burdeos, segons que explica el doctor García Sánchez en un inestimable correu: “El primer sobre, el de 1943 lleva la marca “Ay”. Corresponde a una marca de censura nazi en Burdeos. Los alemanes establecieron unas pocas (pero inmensas) oficinas de censura de la correspondencia internacional (no de la nacional) en siete ciudades alemanas. A cada oficina le dieron una clave. Por ejemplo, la “c” es Colonia, la “d” es Múnich y la “e” es Fráncfort. Cuando ocuparon territorios extranjeros, utilizaron el mismo sistema

Retrat familiar. Fons Josep Portas Esgleas (AMBL)

Fons Josep Portas Esgleas (AMBL)

en otras tantas localidades europeas. Por ejemplo, “o” es Oslo, “x” es París, “l” es Lyon y, la que nos ocupa, “y” es Burdeos. La correspondencia entre España y la Alemania nazi solía ser revisada en Múnich y la correspondencia entre España y la Francia ocupada se controlaba en Burdeos. La clave es igual para todo tipo de marcas de cuño o para bandas de cierre censor. Pero habitualmente las marcas de cuño llevaban delante una “A”, lo que es el caso, que es la inicial del organismo censor, “Auslandsbriefprüfstelle”, que se podría traducir por Oficina de censura postal internacional.”³³

La vigilància i control sobre els ciutadans exercits per la dictadura creen un ambient de molta por. Els corresponents, que saben de l’existència de la censura, han de vigilar què escriuen perquè en la praxi franquista hi ha el control de tot, especialment de la informació dirigida a l’exterior. Com ha establert Jesús García, amb passatges presos de la *Cartilla del censor* “tampoco se permite que nadie en el exterior sepa nada de la España de los años del hambre, de tal manera que deberá detenerse toda correspondencia en la cual se manifieste clara o veladamente situación angustiosa de la Nación por escasez de alimentos, artículos de comer, beber...”³⁴ D’altra banda, a l’hora censurar la correspondència exterior no es pot fer aleatòriament, s’ha de revisar tota sense distinció.³⁵

Aquest afany de control, de saber en tot moment qui fa què, va comportar que els censors tinguessin l’ordre, escrita a la *Cartilla del censor*, de destruir totes les cartes sense remitent.³⁶ La norma no es va seguir taxativament, segurament per massa estricta: devien ser moltes les cartes sense remitent. En el cas dels exiliats, hem d’entendre que no escriure el remitent era una mesura de seguretat.

El 15 de desembre de 1945, quan la censura internacional es donava per conclosa,³⁷ Josep Portas va escriure directament una carta a Blanes des de Salon de Provence. En aquest cas sí que hi figura el remitent, però resulta poc creïble que el corresponent estigui instal·lat a l’hotel Bourg Neuf d’aquella ciutat, especialment si tenim en compte les peripècies anteriors. Diríem que es tracta que la carta arribi a Blanes com sigui, sense despertar sospites.

A partir de 1946, segurament amb l’ajut de les organitzacions de l’exili, es va començar a instaurar el sistema de la *dobla carta*. Consistia que el corresponent enviava la missiva a un intermediari que la reexpedia. A més a més, les cartes normalment s’enviaven sense remitent, amb la qual cosa es tractava de burlar o dificultar els controls franquistes. De les setze cartes escrites entre 1946 i 1947 només quatre porten remitent. Una l’escriu Portas directament des de la Normandia, de Dieppedalle concretament. Els remittents de les altres tres, que es reenvien des d’Àmsterdam, Brusel·les i Tànger, són els noms dels intermediaris: A. Smit (6-XII-1946), Josep Maynou i Etelvina Paniagua (5-XI-1947), respectivament. El fet segurament devia ser conseqüència d’un enduriment de la censura, que devia destruir les cartes sense remitent, potser a causa d’un recordatori de les autoritats. Observem, d’altra banda, que les dates d’aquestes cartes coincideixen gairebé amb el veto perquè Espanya ingressi a l’ONU, amb la retirada d’ambaixadors (12-XII-1946) i amb la no ratificació posterior a l’ONU de la citada condemna (XII-1947).

El sistema de la doble carta va perfeccionar-se, segurament per aconseguir que els destinataris rebessin més informació dels seus familiars. En les cartes de Portas, hi ha quatre centres de reexpedició: els citats Àmsterdam, Brusel·les, Tànger, i també Lisboa. De tots ells, el més emprat i eficaç, segons Josep Portas, va ser Tànger. Fins i tot hi ha un moment, quan a partir de 1947 escriu directament a la seva dona, es planteja, davant el dubte de si rep o no les cartes, retornar a la reexpedició de les cartes des d’aquella ciutat.

De vegades, a les cartes s’hi afegien fotografies o postals –de felicitació, per exemple– que podien furtivament desaparèixer. El que descrivim es pot constatar en la primera carta transcrita. Diu Quimeta Pou al seu home: “la postal que me dices acompaños en la carta no la vi para nada,³⁸ se ve que debía ser muy bonita y a alguien le debió gustar para su niño.”

Tot i aquestes fórmules, hi havia cartes que trigaven molt o no arribaven, fet que obligava constantment als corresponents a constatar si les havien rebudes, o de quina data eren i quantes n'hi havia, de pendants. Per exemple: en la primera carta que transcrivim, de 1944, es pot constatar que ha trigat a arribar un mes i mig. També podem anotar les que hi ha pendants —que els corresponents no saben si arribaran a no: “Yo llevo tres cartas contestadas a las tres últimas tuyas de antes de los acontecimientos de Junio,³⁹ y no he tenido contestación de ninguna;⁴⁰ en esta tampoco me hablas de si vas recibiendo las mías; yo creo que aunque con retraso las iremos recibiendo. De mías hay una del 20 de mayo, otra del 30 del mismo, y otra de junio, pero no recuerdo bien la fecha.” Aquesta disfunció, potser extrema, s'explica perquè acaben de produir-se les invasions de Normandia i Toulon.

Una de les conseqüències psicològiques que no arribessin totes les cartes va ser el trencament de la dinàmica comunicativa, és a dir, estímul-resposta, amb la qual cosa es perdia bona part de la interacció entre corresponents: hi ha respostes que no es donaran. El trencament de la continuïtat comunicativa preocupa els receptors, com pot veure's en algunes cartes: “Veo que para mitigar en parte mi sufrir, al no tener con la debida regularidad noticias tuyas, te decidiste escribir alguna de extraordinaria, lo que encuentro muy acertado.”⁴¹

També és important determinar quan va durar la censura franquista de la correspondència. Jesús García fixa el desembre de 1945 amb aquestes paraules: “El deseo de control ideológico a los supuestos enemigos del régimen y el estallido casi inmediato de la Segunda Guerra Mundial hicieron que las autoridades mantuvieran la censura hasta diciembre de 1945, unos meses después de que se acabara la guerra.”⁴² En canvi, Borja de Riquer —probablement seguint Bordes— estableix com a data final 1948, amb aquestes paraules: “Hasta 1941, toda la correspondencia era censurada, posteriormente se hacía de forma aleatoria hasta que en 1948 fue suprimida la censura postal.”⁴³

Em fa l'efecte que per determinar la data en què s'acaba la censura de la correspondència no calen únicament les disposicions oficials. Convé que tinguem també en compte fins quan els exiliats fan servir la *dobla carta*, punt que té una estreta correlació amb la fi de la censura. En aquest sentit, l'estudi dels sobres de Josep Portas no ajuda gaire, però resulta indicatiu. L'exiliat empra la *dobla carta* fins ben entrat el 1947, i quan per causa de

la malaltia i mort del seu fill Ramon (7-V-1947) pren la determinació d'escriure directament a la seva dona a Blanes.

La selecció i els temes de les cartes

De les nou cartes seleccionades, vuit són d'en Josep Portas i una —l'única que es conserva— de la seva dona, Joaquina Pou. Hem procurat que hi apareguin tots els temes: la reafirmació ideològica, la problemàtica de l'exili, l'anàlisi de les responsabilitats anteriors, el contacte amb els companys d'exili, la conducta i la moral personal, les possibilitats de retrobar-se a França, el dolor compartit, la llunyania, la incomprensió, i el retorn definitiu en unes circumstàncies més que difícils, sense que hagués passat res del que esperava Josep Portas. En lloc d'agrupar i comentar temàticament els continguts, remetem directament a les cartes i a les notes a peu de pàgina.

Retrat de Josep Portas. Fons Josep Portas Esgleas (AMBL)

Criteris d'edició

Hem procurat intervenir el menys possible en el text perquè ressaltin tant els trets col·loquials com les interferències entre castellà, català i francès que hi sovintegen. En aquest sentit, hem respectat la manca de signes

de puntuació sempre que el text no ofereixi dificultats i pugui seguir-se sense sobre esforç. En aquests darrers casos, hem emprat el símbol ◻ per indicar la necessitat d'una pausa, no prevista per l'autor.

Sovint, en paràgrafs llargs, especialment a la tercera carta, per remarcar les frases incidentals, o quan no està prou clar on acaba la frase i es produeix un canvi de tema, hem optat per facilitar la lectura continuada emprant el símbol ◻

En aquest context ens ha semblat que el més adient era respectar la personal accentuació de l'autor.

També ens hem abtingut d'assenyalar aquell vocabulari emprat impròpiament, con "intolerable" i "intolerant. Ahora hem conservat la coherència, cohesió i adequació pròpies de l'autor.

En algun moment, quan ens ha semblat indispensable, per amorosir i donar continuïtat al text, hem introduït entre els claudàtors obllits de l'autor, com [que], [de la], [a], [momento]. També hem emprat [" "] quan s'entén que l'autor vol reproduir una cita textual de l'altre corresponent: Me dices [" "] no puedo ocultar los desengaños sufridos["].

Així mateix hem emprat els claudàtors, amb majúscula a l'interior [P], per remarcar que la frase l'autor l'ha començada amb minúscula. Si el que hi ha és una minúscula, com per exemple [I], assenyala l'oblit de l'autor.

Remarquem igualment que en algun moment emprem la cursiva per a lectures aproximades, sobre les quals no hem trobat el corresponent real, com el verb *resquirarse* de la quarta carta, que més aviat sembla un gal·licisme. D'altra banda, en la darrera carta, hem optat per una transcripció especial, que prescindeix de les vocals [M.b.s.n.s] quan se cita una nissaga. Ens ha semblat que –entre prescindir-ne o resoldre-ho amb una M., hi havia un terme mig– atenent que l'important no són les persones, sinó el fet que es descriu.

I, finalment, també en aquesta carta de què parlem, assagem una transcripció, potser més precisa, perquè els possibles lectors ens la comentin, de cara a la possible edició completa d'aquestes cartes. Com es pot veure amb facilitat, em reservat el signe ■ que equival al punt, i hem reservat el signe ◻ al qual cal donar el valor d'una coma.

16-8-44

A José Portas⁴⁴

La Caunette:⁴⁵

Mi querido Pepito:

Recibida la tuya de 28 de Junio y por ella veo gozas de salud, por lo que me alegro mucho, todos nosotros tambien seguimos bien por ahora.

Veo que para mitigar en parte mi sufrir, al no tener con la debida regularidad⁴⁶ noticias tuyas, te decidiste escribir alguna de extraordinaria, lo que encuentro muy acertado, porque así [a] una le toca pasar muchos dias entretenida quizá otra llegará en menos tiempo. Esta misma ha estado en camino mes y medio, la recibí el 12 o sea el mismo dia de mi cumpleaños, por lo que me felicitas. Muchas gracias por tus felicitaciones por parte de nuestra madre y mias, como tambien de Juan, por su cumpleaños, la postal que me dices acompañas en la carta, no la vi para nada,⁴⁷ se ve que debia ser muy bonita y a alguien le debió gustar para su niño.

Me dices no sufra si tardo en saber de ti, pero Pepito es cosa que pone a una de mal humor, ver que pasan dias y mas dias, saber que lo pasais mal, y siempre se piensa aun mas en mal.

Yo llevo tres cartas contestadas a las tres últimas tuyas de antes de los acontecimientos de Junio,⁴⁸ y no he tenido contestación de ninguna;⁴⁹ en esta tampoco me hablas de si vas recibiendo las mias, yo creo que aunque con retraso las iremos recibiendo. De mias hay una del 20 de mayo, otra del 30 del mismo, y otra de junio, pero no recuerdo bien la fecha.⁵⁰ En fin como dices tu, ir aguantando la tempestad como el buen marino en alta mar esperando [que] llegue la bonanza.

Pepito voy a hablarte de nuestros hijos que creo es lo que llena mas tu vacío. Juan se examino ya el dia 20 del pasado⁵¹ y como era de esperar sacó la nota de (Sobresaliente) lo cuál sirvió para coronar mis sacrificios y los de madre que igual que yo ha compartido en las privaciones para llevarlo adelante en sus estudios hemos tenido que pasar.

Hicimos como el año pasado,⁵² como fue pocos dias antes de la fiesta y yo debia salir de compras, aproveché el viaje apara acompañarlos,⁵³ procuré hacer las compras por la mañana que solo debia examinarse de correspondencia y lo hacen por escrito, y por la tarde que era el de (Teneduria) pude estar yo allí y ver como hiba. Pensaba escribirtelo enseguida, pero como ya entonces esperaba carta tuya de un dia a otro, no lo hice hasta que pasando, pasando ha sido hasta ahora.

Bueno, ahora ha entrado en otra fase, de la escuela, al trabajo, como te dije ya antes. Comenzó el trabajo la semana pasada, y por ahora va muy a gusto.⁵² De momento no le puede dar trabajo seguido en el despacho, y le enseñan algunas cosas de la fábrica para que más o menos se oriente de todo, hasta que dentro de cuatro o cinco meses que podrá entrar de lleno a lo suyo. El que le enseña tu ya lo conoces, se llama Joaquin Baltróns, (Jupinet) se ve que es el encargado de los 10 o 12 obreros que por el momento son. Le preguntó este por ti y le dijo que pronto nos veríamos.

Ahora ya tenemos algo de ayuda, aunque de momento no lo notaremos mucho, porque estamos un poco atrasadas debido a mi enfermedad pasada, y al no ir las cosas bien como dos años atrás, pero poco a poco nos iremos reponiendo de todas estas cosas si tenemos salud.

Y hablando de Ramón, esta haciendo vacaciones y las aprovecha jugando siempre, [□] dices que debe haber empezado la temporada de natación con la tietta, esta no se baña este año, antes de la fiesta porque tenia mucho trabajo y tampoco le convienen baños porque está bastante delgada. Asi que a Ramón si yo le diera permiso se bañaria todos los dias, pero le dejo de cuando en cuando porque noto que se le quitan las ganas de comer.

Tengo una foto pequeña de los dos niños que es hecha de los dias de fiesta mayor y por cierto quedaron muy bien. Mi intención era mandártela, pero como las cosas van asi que no hay seguridad en nada,⁵³ a lo mejor se perderia tambien y me sabria mal. Si la cosa, se arregla un poco, mas tarde te la mandaré.

Bueno Pepito [□] sin mas por hoy [□] saludos de tu madre y hermana que se alegraron mucho de tu carta, como tambien de la abuela Maria, de todos los de Calella, miles de besos de los niños, y de tu esposa que no te olvida un momento,

Joaquina

El matrimoni Portas-Pou. Fons Josep Portas Esглеas (AMBL)

Querida Joaquina:

Aprovecho esta ocasion para hacer que lleguen hasta ti noticias mias; ante todo debo manifestarte estoy bien de salud así como deseo sea buena la tuya y [la de] toda la familia.

Como te decia esta ocasión se me ha presentado que haciendo las vacaciones este año he ido a Perpignan [□] esta familia que tambien es partida por la mitad como nosotros [□] me ofrecieron participar de la alegria que tienen de poderse comunicar por medios a su alcance que no todos tenemos; y yo comprenderas Joaquina acepto enseguida todo lo que se trata de menguar tus sufrimientos. Recibí hace unos dias noticias tuyas por la cruz roja⁵⁴ como te escribo esta carta [□] aquello por cuatro palabras lo he tirado al cesto [□] así que no lo contesto.

Cuando me escribas ya me dirás si bas recibiendo algun giro⁵⁵ puesto que el banco me los acepta [□] a pesar de no podernos relacionar los hago. [P]ienso [que] los recibirás. Al contestarme esta Joaquina lo harás por el mismo conducto⁵⁶ que la recibas o sea al remitente que aunque no sea yo o sea mi residencia ya la recibiré.

¿Sabes Joaquina? Hoy domingo día 8 he estado muy cerca de este pais [□] hemos pasado un día de campo entre amigos [□] el día 11 después de ver a Plata⁵⁷ y demás amigos marchó a terminar mis vacaciones a visitar Miguel y Anita⁵⁸ que en estos momentos están de vendimias.

Espero me des noticias de los hijos [□] que tal andan. A mi hermana Angela⁵⁹ le dirás que su Juan⁶⁰ está bien.

A mi sobrina Engracia que me perdone pero si no le he contestado no es por culpa mia [□] ya la carta hera en camino y me fue devuelta⁶¹ así como otra dirigida a nuestro Juan, [□] recibí justo las fotos de él con la tietta.⁶² [P]arece que el mundo entero está confabulado en hacernos sufrir mas no importa [□] hay que tener siempre confianza en el avenir. Bueno Joaquina otro dia seré mas extenso [□] ya sabes que cuando las circunstancias lo permiten lo hago.

Besos para todos

José

// 8 - 9 - 46 //

Escribe a mi dirección y lo pones dentro de otro sobre que vaya a nombre del remitente [□] este ya me la mandara a mi. —seguramente

Salon 27-9-46

Querida Joaquina: Recibidas las dos tuyas por vía Portugal;⁶³ como puedes ver, en la imposibilidad

de contestarte por el mismo conducto, por carecer de dirección, se me ha presentado esta ocasión y la aprovecho. Claro que habiendo que poner la carta con doble sobre, para no hacer una bola de papel, me limito a no ser tan extenso como tu, mas procuraré contestarte y dar mi pensamiento en lo que pides. A lo que se refiere a mi conducta durante este tiempo de ausencia; Joaquina, es intachable. Con lo que se refiere a la familia, ante todo he procurado [que] en todos los momentos, fuera el cerebro el guía de mis actos. Lo moral, para mi está situado siempre, por encima de lo material. Como mujer; escogí una y reconozco no me equivoqué. Guardo siempre latente en mi corazón, la llama de aquel amor al cual se dice romántico, y que muchos niegan exista, y mas en estos tiempos que todo se ha mercantilizado. Esta mujer aunque el destino hiciera de que no la viera más, puede estar segura que hasta cerrar los ojos estará en mi pensamiento. En cuanto a lo que me preguntas de mis responsabilidades, tengo a decirte, no tienes que avergonzarte de nada, en lo que refiere a mi actuación. La única responsabilidad que tengo (y la acepto con todas las consecuencias) data de veinte años ya,⁶⁴ y es, que como trabajador, estube siempre en el sitio que me correspondía, para defender mis intereses de clase; nadie mas que uno mismo para hacerlo, es cosa que no se puede confiar a segunda persona, a de ser uno mismo, hoy me lo corroboran los hechos; en donde quiera que los obreros, no se cuidan de sus intereses, estan; como si no fueran de un mundo civilizado. Ellos como siempre, no paran de producir, hasta el extremo de agotarse, pero a comer... los otros. Pues bien Joaquina todo esto se puede sufrir un tiempo, pero al final tiene que explotar. [De] la sangre que producen estas explosiones, no es responsable nadie individualmente, es esporadica; no es premeditada, es consecuencia de haber encendido la mecha, al que le toca la explosión. Ahora mismo no se para hace tiempo, de echar polvora al depósito, pero al final la explosión; y con la misma, sangre. La culpa de todos y de nadie; se prefiere así, antes que repartir el bienestar entre todos, del cual propugnamos los que sentimos amor por todas las cosas de la tierra; Hasta aquí, tienes plasmada mi responsabilidad, fuera de esto, mi actuación en el movimiento ya lo sabes; formé parte en organizar la economía del pueblo, tal como la concebíamos los que así pensamos. Fui encargado de procurar comida al pueblo,⁶⁵ cosa difícil en épocas anormales como la que existía entonces, procuré hacerlo bien, al me-

nos repartirlo equitativamente; tu sabes bien, tenias⁶⁶ como los demás habitantes sin distinción, [que] hir a buscar en los centros de distribución, tu parte; y que no difería a la de los demás. Estoy seguro que hasta la fecha, ninguno me ha igualado de los que me han sustituido, ni en abnegación para evitar en lo posible sufrimiento, ni en desinterés personal: Por todo lo apuntado Joaquina, me creo por el momento, aunque sea a base de continuar sufriendo, hemos de pasar un tiempo más; el que sea necesario, que para volver al pueblo no tenga que pedir permiso a nadie; yá que, delante los demas hombres del mundo en general, me siento muy pequeño; pero por encima de mi, considero [que] no hay ninguno. La primera vez que estube en Blanes fue por mi madre y aún es la hora no le he dado las gracias,⁶⁶ figurate si las tengo que dar a un alcalde con menos derecho que yo de vivir aquí, toda vez que es mercancía importada.⁶⁷ No Joaquina, después de dar gracias, aun me seria impuesto un silencio intolerable que me consumiria; y como consecuencia, perderias tu Pepito; no habrías ganado nada; los hijos tampoco tendrían padre.

Creo como dices al final de la tuya, [que] no debemos correr, estoy seguro se presentaran otras soluciones mejores que esta,⁶⁸ si en espera de ellas, se pasa un tiempo más, lo pasaremos no creas te olvide. Ahora voy a hacerte una proposición, no definitiva, pero si podría ser un estímulo para los dos,⁶⁹ no te lo he propuesto antes porque existían algunos impedimentos por ambas partes. Por ejemplo los hijos pequeños; y por parte mía, no tenia libertad para recibir [a una] persona; ahora, nada de esto existe, los hijos son grandes, yo puedo venir incluso a recibirte en la misma frontera. El tiempo que quieras pasar conmigo lo dejo a tu consideración. Mientras estes aquí, no tienes que preocuparte de nada. Esto mira, si te lo quieren autorizar y lo podrás hacer, cuantas veces tengas conveniente; de esta manera estarías con tu madre y los hijos y también conmigo en espera de solución definitiva por una parte o por otra.

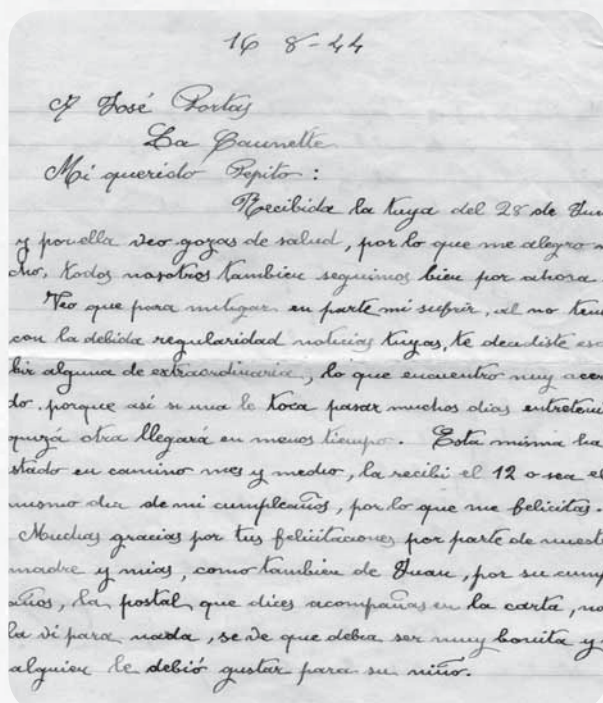
Recuerdos a la familia y besos para todos

José Portas

Salon 29 -10- 46.

Querida Joaquina: Recibida la tuya fecha 15 del corriente en la que veo gozais todos de buena salud, lo que me alegra mucho; la mia por ahora también es buena. Debo anotarte [que] hagas cuidado al escribir [de] no equivocarte con la dirección ya que esta carta vino a Francia volvió a Bélgica y naturalmente el chico este de Maynou⁶⁸ al serle devuelta la puso dentro otro sobre con mi verdadera dirección a Salón pues antes sin canviar el sobre había puesto el franqueo encima del que habías puesto tu de España pensando que ya la dirección estaba bien y resulta que tu después de de dos años me escribistes aún en la Caunette⁶⁹ esto a parte que se podía perder muy bien la carta^a lo que sería de lamentar en estos momentos que tan poca correspondencia nos podemos cruzar^a es molesto al menos así lo creo por el amigo que no ha tenido bastante con tres francos si no que ha tenido que desembolsar seis para que nosotros nos podamos relacionar. C[I]aro que él no dá importancia al caso como yo tampoco le daría de encontrarme a su puesto. Me habría sabido mal [que] se perdiera con tantas cosas que me dices y por cierto no muy buenas para mi^a pero en fin Joaquina a ti te lo perdono todo porque no lo dices llevada de este egoismo tan particular en la mujer. Me dices [“] no puedo ocultar los desengaños sufridos[”]. ¡Pues claro que los he tenido! El último el más grande a pesar de que muchos amigos que he encontrado en mi camino durante estos años me hayan tildado de pesimista cuando les decía: ¿y si terminada la guerra estuviera ya bien? Esto refiriendome a nuestro problema^a pues si Joaquina a pesar de todas las calamidades que por culpa de todos los conformistas del mundo hemos tenido que pasar no creía llegar a este extremo. Me dices que es lo que he sacado de veinte años de lucha toda vez que todos se revelan contra mi: ¡ya lo sé Joaquina! Hasta tu, por incompreensión también pero de verdad, mas yo no podía hacer otra cosa,^a pero [a] este sacrificio solo le damos valor los que a través los tiempos nos acordamos de la historia y de los hombres. Te pondré dos ejemplos bien sencillos. En Blanes hasta visto todos estos payeses que aprovechando la escasez que llevan consigo todas las guerras y comerciando sin reparar en la miseria de los demás, pues la mayoría de ellos esta situación la deben a unos hombres que sacando la cara para todos hace unos años lograron arrancar la tierra de los propietarios para sacar mejor beneficio propio. Estos hombres Joaquina de momento no se beneficiaron de nada para ellos^a antes al contrario y en canvio fueron escarnecidos por los mismos que se beneficiaron entonces y que aun no han

dejado de hacerlo ahora. ¿Se puede decir que aquellos hombres no amaban el hogar? [P]ara mi: no tengas dudas archisuperaban al que se pudiera presentar como el que más^a y ahora el caso mío que es la historia que se repite, veinte años de lucha arrancando en todo lo posible unas pesetas del patrón producto no de su trabajo sinó del mio, pesetas el cual heran necesarias para el sustento del hogar, este mismo hogar que tanto invocas^a cuando no le exigias al patrón lo sabes tan bien como yo no daba nada al contrario miraba si te podía sacar de lo poco que pagaba^a viene el momento de demostrar que se puede prescindir de los amos y yo como aquellos agricultores de antaño que demostraron [que] la tierra sin amos podía trabajarse mejor y dar mas rendimiento creí [que] estaba en mi deber trabajar en pro de causa puesto que era un obrero explotado también, y al mismo me consagré,^a desde aquel momento los patronos dejaron de meter en caja todo el dinero que se quedaban del trabajo ajeno [de] los que venían a trabajar,^a como los demás nadie se quedaba nada del producto de su trabajo, no tuve interés ninguno en matar a nadie ni robar nada^a solamente de ver trabajar todo el mundo bajo el principio de que nadie se quedara nada de otro, puesto que cada cual tiene necesidad de lo suyo ya me daba por satisfecho,^a por esta vez no tuve suerte, pero no te quepa duda que he marcado camino con mi trabajo^a antes de morir me creo que otros jóvenes, (puesto que es la juventud siempre que trabaja) continuarán el camino puesto que es su reivindicación de obrero. [S]i no lo hace, es decir el reverso de esta moneda es vivir como ahora. [C]onformación^a trabajo de horas extraordinarias^a falta de subalimentación para todos (los de abajo) y la mujer incitando al hombre todos los días, que debe trabajar aún mas horas hasta agotarse para no poder llegar tampoco no a lo que tiene derecho todo productor sino ni a las necesidades mas perentorias. [P]ues bien Joaquina por todo esto por querer que prevaleciera no el reverso sino el anverso de la moneda que es de razón fui obligado a marchar de vosotros^a Tu sabes bien que de no hacerlo hoy no explicaría nada. ¿Es ser malo esto? Es abandonaros? Cada uno con su criterio. Yo sé que fue contra mi fuerza de voluntad el marchar pero evitaba males mayores, mas mi pensamiento ha sido siempre con vosotros^a y todo esto que me dices de terminar con tus sufrimientos y los de tu madre estoy deseando *resquirarse* los más para esto Joaquina^a considero bien el que hayas decidido mirar de darle solución al problema o al menos intentarlo,^a a mi porque no veas [que] soy intolerable si me prometes que nadie se mete conmigo y que podré prescindir de amos, mañana estoy contigo sin meterme con nadie^a si he de coger

Fons Josep Portas Esgleas (AMBL)

las herramientitas de albañil ya te digo de antemano [que] no habríamos avanzado nada, la lucha se empezaría de nuevo^a las necesidades del hogar este mismo que tu crees no amo harían [que] las reanudara^a del contrario pudiendo prescindir de esto me tomaría un reposo que me creo bien merecido. [D]e otra forma tienes la solución de venir conmigo^a si quereis todos: todos. [L]o único que no me satisface es por dos condiciones, esta solución^a una por lo que he sufrido en este país y otra [por]que siempre se es extranjero y siendo así se está propenso en los cambios de gobiernos [a] caer en las peores condiciones,^a ahora estamos bien pero no quiero decir si mañana será igual.

[De] todo lo que me dices de Suñé⁷⁰ en esta no puedo aventurarme nada pero quizás en otra me habrán enterado si está o no en Francia. [D]e todas formas su contextura moral en vez la familia no ha respondido a las ideas y hasta encuentro extraño esto como [que] dices con su familia, pero en fin no se puede afirmar una cosa sin estar seguro de ello.

Sin más por hoy^a recuerdos para toda la familia^a a mi madre^a hermana^a en estos momentos que acabo de escribir estamos con su Juan⁷¹ hablando^a el está merendando. Y vosotros recibid muchos besos de[l] que no los olvida.

José Portas

Salon 23 Noviembre de 1946
A Joaquina Pou.

Blanes

Querida Joaquina:

Al recibir la presente deseo goces de buena saluden compañía de los hijos y de la madre, la mía por ahora también es buena.

Después de muchos días en esperar contesta tuya, me decido aún sin tenerla [a] volverte [a] escribir, puesto que no comprendo que haciendo lo mismo que Juan mi hermana reciba bien la correspondencia y tu no, sea por lo que sea^a si se pierden las cartas me sabe mal ya que a lo mejor se entera del contenido quién no le importa nada de nuestras cosas, así que si tu comprendes [que] pudiera haber interés a que se perdieran me lo dices, y entonces volveríamos a nuestro antiguo sistema.⁷²

Por el momento poco puedo explicarte solo que a primeros de este mes estuve en Perpiñán, con un amigo a ver [a] su madre que después de tanto tiempo de vivir separada de los hijos decidió venir con ellos (son dos hermanos^a eran tres uno murió en los campos de Alemania)^a aproveché también mi estancia para visitar las diferentes amistades como la familia Moltó y Camps (Boya) los amigos Rafael Martí⁷³ Plata y Enriquet.⁷⁴ [C]on Plata todos los días que he estado allí hemos dormido juntos También fuimos a visitar la familia Ramos que comimos allí recordando nuestro Blanes, pues él después de tantos años de estar en Francia y de disfrutar [de] mejor posición que nosotros, ya que trabaja emancipado y es propietario de algo en tierras^a todo su pensamiento consiste en Blanes. En el pueblo mismo también vive Bosch y a otro vecino Pedro Vert que también visitamos. He regresado del viaje muy contento de ver conocidos que hacía tiempo no había visto así como de su afecto conmigo.

Joaquina hemos pasado todo este tiempo y una esperanza al parecer siempre próxima ha hecho de que nuestro problema lo dejáramos en espera del día siguiente tendría solución. [C]reo que después de pasar tanto tiempo tendremos que buscarle una solución al asunto. Yo por mi parte Joaquina considero no puedo ofrecer nada más que lo que dan a mis brazos alquilados^a si te decides alguna vez por ello, pasaremos como muchos miles que hay, aunque también te diré que una solución que de satisfacción para todos los de casa por el momento no es por mi parte que creo pueda salir, ya no somos tu y yo el problema. [H]ay los hijos grandes y no quisiera que un paso en este sentido mermara en nada su personalidad pues como te he dicho otras veces los extranjeros con

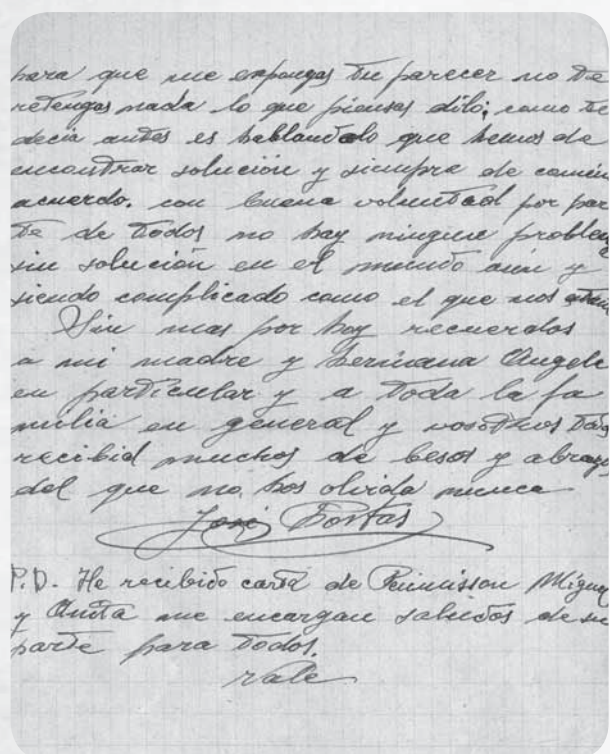
oficio para trabajar de musculos ba bien pero para trabajos intelectuales son bastantes ellos y sobran. Es por esto que yo espero siempre una solución por parte tuya al cual en sentido material nos agrupe en todos en lo mejor posible. En principio Joaquina considero he insinuado para que me expongas tu parecer ° no te retengas nada° lo que piensas dilo: como te decia antes es hablando que hemos de encontrar solución y siempre de común acuerdo. [C]on buena voluntad por parte de todos no hay ningun problema sin solución en el momento aún y siendo complicado como el que nos atañe

Sin mas por hoy° recuerdos a mi madre y hermana Angela° en particular° y a toda la familia en general° y vosotros todos recibid muchos besos y abrazos del que no hos olvida nunca.

José Portas

P.D. He recibido carta de Puimisson° Miguel y Anita me encargan saludos de su parte para todos.⁷⁵

Vale

hara' que me expongas tu parecer no te retengas nada° lo que piensas dilo; como te decia antes es hablando que hemos de encontrar solución y siempre de común acuerdo. con buena voluntad por parte de todos no hay ningun problema sin solución en el momento aún y siendo complicado como el que nos atañe

Sin mas por hoy° recuerdos a mi madre y hermana Angela° en particular° y a toda la familia en general° y vosotros todos recibid muchos besos y abrazos del que no hos olvida nunca

José Portas

P.D. He recibido carta de Puimisson Miguel y Anita me encargan saludos de su parte para todos.

vale

Fons Josep Portas Esглеas (AMBL)

Salon 25 - 1 - 47.

Querida Joaquina: En mi poder la tuya fecha 15 del corriente con gran dolor al constatar lo que me

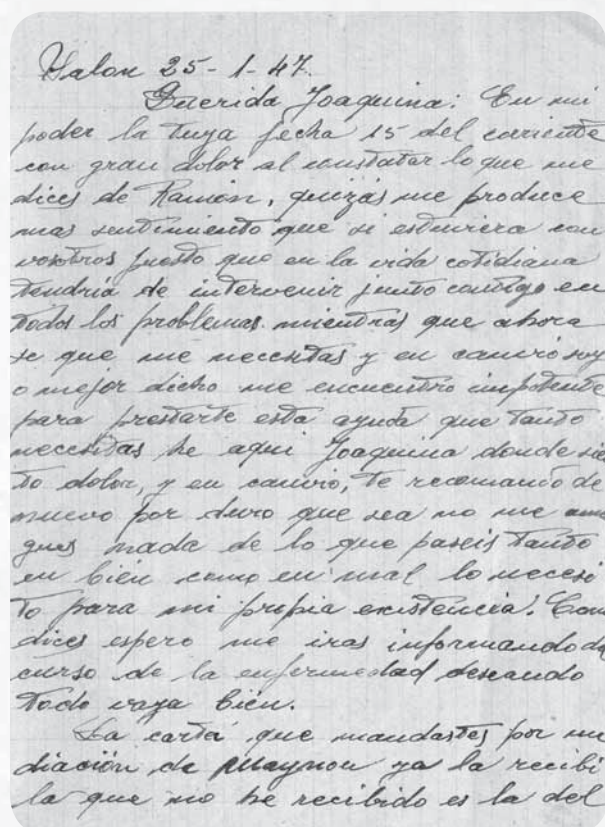
dicen de Ramón,⁷⁶ quizás me produce mas sufrimiento que si estuviera con vosotros puesto que en la vida cotidiana tendría de intervenir junto contigo en todos los problemas. [M]ientras que ahora se que me necesitas y en canvio soy o mejor dicho me encuentro impotente para prestarte esta ayuda que tanto necesitas ° he aquí Joaquina donde siento dolor, y en canvio, te recomando de nuevo por duro que sea no me amagues nada de lo que paseis tanto en bién como en mal° lo necesito para mi propia existencia. Como dices espero me irás informando del curso de la enfermedad deseando [que] todo vaya bien.

La carta que mandastes por mediación de Maynou⁷⁷ ya la recibí° la que no he recibido es la del dibujo que me dices de Ramón pués esta familia estarán aún ocupados y no pensarán en mandarmela. Como veo que lo mas normal es por Tanger en adelante no escribiré por otra parte mas, ya que también me dices no haber recibido una de mía escrita por otro conducto a pesar de mandarles 33 francos en sellos de correos. También recibí una de mi hermano Salvador la cual he contestado a la dirección de Angela y que espero habrá recibido. Debido a la anormalidad que existe que me perdonen si no les escribo mas a menudo puesto que no se está seguro de que la carta lleve a destino. A mi sobrina Angela ya sé que le debo una contesta, lo cual dentro unos días pienso complacerla ya que parece por via Tanger⁷⁸ dentro de lo anormal es lo mas seguro. [L]a mandaré a la dirección de Angela.

Sobres lo de fumar ha sido voluntario que lo he dejado. [Y] de manera original, llevando, el paquete de cigarrillos americanos en el bolsillo una semana entera ° hiba con el tren al trabajo° almorzando en el mismo me sacaba el paquete del bolsillo convidaba a los amigos y yo me volvía el paquete al bolsillo sin fumar° en el trabajo colgaba la chaqueta lejos de mi así cuando pensara en fumar no lo tuviera a mano. [Y] así llegó el Sabado al terminar el trabajo cuando hibamos todos a la estación° obreros de la misma obra° saco el paquete reparto [y] uno [a] cada uno° vinieron justos para os que estaban° al llegar a casa dejé el encendedor en un cajón y aquí es todo° fué el fin. Ahora a veces pienso como durante tantos años habia tenido este mal gusto y de haber sufrido tanto por este mal vicio. Y a proposito, no se si Juán será fumador, pero como de serlo considero empezará ahora, te encarezco le digas, que de esta sociedad [en] que vivimos° fundada solamente de vicio° que si debido a esta causa no nos podemos sustraer del mismo° al menos que ponga interes en desechar la mayor cantidad posible. [P]or ejemplo si yo he desechado esta parte a los

cuarenta años he pensado muchas veces que de no haber empezado habria sido mejor. [Y]a se que si alguien me lo hubiera insinuado cuando tenía su edad a lo mejor no habria hecho ni caso pero esto no priva de que mi deber delante de una vida ficticia que se vive es enseñarles a ellos los que ahora empiezan la realidad de las cosas. [Y] en este caso la realidad es que para desechar una cosa por considerarla mala después de veinte años de tenerla arraigada, lo mejor y mas natural habria sido no empezarla, [por]que yo no lo hice muy bien pero si reconozco mi equivocación, considero un deber

(incompleta)

Fons Josep Portas Esgleas (AMBL)

Querido hijo Ramón:⁷⁹

He recibido la tuya que me explicas los detalles de la visita medical con el rayo X y ademas los temporales que han venido a demoler la via del ferrocarril lo que imposibilita de ir a Barcelona⁸⁰ espero que todo sea pronto arreglado tanto una cosa como la otra para mayor satisfacción de todos⁸⁰.

Cuando me escribas otra vez deseo me puedas decir que ya está pasado y que todo fué bién⁸¹ tambien supongo trabajarás aún en casa Fradera⁸¹ ya que estaba

anunciada dicha casa en el periodico por ti editado, y los adelantos que has hecho en el trabajo puesto que se trabajas bién⁸² cuando benga tendrás un buen cliente, de costumbre me afeito dia por otro, y yo no soy de aquellos que creen que los trabajadores han de trabajar de valdes, no: yo quiero que sea pagando

¿Y a Juan tu hermano cuando lo afeitas ya paga? Me hace el efecto [que] mirará siempre de enredarte como la tieta cuando te compra cosas baratas.

Aquí otra vez a aparecido la nieve y el frio, nosotros que deciamos (cuan la candelera plora l'ivern ja es fora) hoy no hemos trabajado todo el dia [por]que esta helando⁸³ estoy escribiendo al lado de la estufa.

Tambien debo comunicar mí nueva residencia⁸⁴ cuando escribireis en adelante lo hareis en la dirección siguiente

José Portas
(Chez Mme. Vve. Vuichard
5 Avenue de[s] Grans
Salon (B. du Rh.)⁸²

Hemos canviado con otro amigo porque en una habitación de casa particular se está mejor que en el Hotel⁸⁵ es un poco mas cara pero lo vale por la tranquilidad.⁸³

Salon 1º Junio de 1947

A Joaquina Pou

Blanes

Inolvidable querida Joaquina:

No se si podré coordinar bien la carta debido al estado de abatimiento que me ha dejado esta terrible desgracia que viene de ceñirse sobre nosotros, no se si encontraré palabras para consolarte mas procuraré sea el cerebro quien dicta; lo considero factor primordial en todos los casos de la vida, aún en la adversidad, si el mismo no se imponia la catastrofe se haría aún mas grande.

Venimos de perder un ser querido, un hijo lo que queremos más los padres en el mundo. Tu sabes bién Joaquina [que] has hecho lo imposible por salvarlo, como lo hicistes por subirlo, esto es el deber cumplido. Ahora Joaquina solo te cabe pensar, que aún te queda otro hijo, que necesita aún hoy, (y mañana también) tus cuidados, (de madre que nadie puede suplir)⁸⁶ por otra parte tu madre entrada en periodo de necesidad de ti (si es que los padres necesitamos alguna vez de los hijos, yo creo que sí)⁸⁷ y por último yo también Joaquina; eres imprescindible

ble a mi vida^a aún y estando lejos de ti, te necesito Joaquina, ¿me entiendes? ¡Te necesito! Por todo lo apuntado tienes; mas bien creo, te impondrás con la reflexión al sentimentalismo, ciego este en la mayoría de los casos. Lloremos Joaquina al que nos ha dejado, hoy mañana y siempre sin olvidarlo, pero, sin olvidar tampoco los seres queridos que quedan; la desgracia en vez de acortarla se hace entonces mas grande. No puedo continuar mas Joaquina^a en otro [momento] quizás podré ser mas explícito. Recibe muchos besos de tu

José

Recibí las cartas de mi hermana Angela^a cuando tenga un momento le escribiré^a merece capitulo a parte, y no tengo la cabeza para escribir tanto^a su Juan desde el 10 de mayo que no está en Salón por cuestión del trabajo⁸⁴ han sido muchos los que han tenido que marchar^a supongo le habra escrito desde su nueva dirección,^a yo por mi parte he cumplido remitiendole las cartas que ella le ha mandado toda vez que al marchar me dejó encargado de recogerlas.

Salon 12 Octubre de 1948.
A Joaquina Pou.
Blanes

Querida Joaquina:

Recibida la tuya última me alegra que esteis todos bien, pues yo por el momento también voy tirando.⁸⁵

Estoy contento de tanta tinta (como dices tu) que me has mandado en la tuya, aunque sea para reproches, ■ se vé que ya no puedo esperar mientras viva nada más, hasta de ti es de esperar, ■ no me viene de nuevo, puesto que tu manera de pensar es como [la de] los demás. Pues bien Joaquina si quieres no hablar más del asunto, que al parecer nos compete lo dejas ■ no puedo ni quiero exigirte nada, y menos causarte penas. Creí en un momento dado mirar de dar solución al asunto aprovechando todas las oportunidades que se presentaren ■ si no ha sido antes sabes muy bien [que ha sido] porque no se ha podido, ■ ahora bien Joaquina me pedistes que la sola condición que lo podría impedir sería tener las manos rojas.⁸⁶ [D]e esto te di la seguridad^a no me preguntabas nada más. Lo otro que ahora me sacas a relucir según parece no tiene importancia para privar de reunirnos, pues me parece bien no deberíamos menearlo. Si desde el cargo que ocupé lesioné intereses es que con el nuevo orden no habia mas remedio.⁸⁷ Primero pensé en sacrificar los de casa que a los demás^a tu lo sabes mejor que nadie, y todos juntos lo fueron por la comunidad^a nada para mí, (lo sabes también)^a aunque el caso que me expones no lo recuerdo bien^a creo [que] puede haber pasado ■ no es extraño que con el tiempo transcurrido^a y falto de importancia para mi en aquellos momentos^a no lo recuerde; pero si acepto, lesionara intereses, ya que se operaba una transformación. Hasta aqui todo Joaquina, ■ si tu comprendes me puede perjudicar, me lo dices, no estoy dispuesto a ello, ■ si mi presencia a tu lado a de membrar tu prestigio y llenarte de sufrimientos tanto materiales que morales, también me lo dices; claro, sin rodeos, pues siempre me encontrarás dispuesto a evitarlo. En cuanto a defenderme tampoco te lo pido a ti ni a nadie ■ cada cual sabe donde es capaz de llegar cuando se trata de defender a otro, ■ yo me basto cuando de esto se trata si me dejan, pues se bien se me impondrá silencio si el caso llegara. Pues que después con diez años no quieras saber [de] los M.b.s.n.s que contra mis intereses han atentado, mas han contado con el apoyo de la autoridad y se han aprovechado en beneficio propio. Después de todo lo pasado en estos años^a y por lo que he constatado^a no me retracto en nada porque me con-

Salon 12 Octubre de 1948.

A Joaquina Pou.

Blanes

Querida Joaquina:

Recibida la tuya última me alegra que esteis todos bien, pues yo por el momento también voy tirando.⁸⁵

Estoy contento de tanta tinta (como dices tu) que me has mandado en la tuya, aunque sea para reproches, ■ se vé que ya no puedo esperar mientras viva nada más, hasta de ti es de esperar, ■ no me viene de nuevo, puesto que tu manera de pensar es como [la de] los demás. Pues bien Joaquina si quieres no hablar más del asunto, que al parecer nos compete lo dejas ■ no puedo ni quiero exigirte nada, y menos causarte penas. Creí en un momento dado mirar de dar solución al asunto aprovechando todas las oportunidades que se presentaren ■ si no ha sido antes sabes muy bien [que ha sido] porque no se ha podido, ■ ahora bien Joaquina me pedistes que la sola condición que lo podría impedir sería tener las manos rojas.⁸⁶ [D]e esto te di la seguridad^a no me preguntabas nada más. Lo otro que ahora me sacas a relucir según parece no tiene importancia para privar de reunirnos, pues me parece bien no deberíamos menearlo. Si desde el cargo que ocupé lesioné intereses es que con el nuevo orden no habia mas remedio.⁸⁷ Primero pensé en sacrificar los de casa que a los demás^a tu lo sabes mejor que nadie, y todos juntos lo fueron por la comunidad^a nada para mí, (lo sabes también)^a aunque el caso que me expones no lo recuerdo bien^a creo [que] puede haber pasado ■ no es extraño que con el tiempo transcurrido^a y falto de importancia para mi en aquellos momentos^a no lo recuerde; pero si acepto, lesionara intereses, ya que se operaba una transformación. Hasta aqui todo Joaquina, ■ si tu comprendes me puede perjudicar, me lo dices, no estoy dispuesto a ello, ■ si mi presencia a tu lado a de membrar tu prestigio y llenarte de sufrimientos tanto materiales que morales, también me lo dices; claro, sin rodeos, pues siempre me encontrarás dispuesto a evitarlo. En cuanto a defenderme tampoco te lo pido a ti ni a nadie ■ cada cual sabe donde es capaz de llegar cuando se trata de defender a otro, ■ yo me basto cuando de esto se trata si me dejan, pues se bien se me impondrá silencio si el caso llegara. Pues que después con diez años no quieras saber [de] los M.b.s.n.s que contra mis intereses han atentado, mas han contado con el apoyo de la autoridad y se han aprovechado en beneficio propio. Después de todo lo pasado en estos años^a y por lo que he constatado^a no me retracto en nada porque me con-

sidero^o habiendo sido malo según tu y algunos más^o me considero un angel.

Cuando tengas ocasión de darás las gracias a Taulé de mi parte por la atención con vosotros de la visita. Aunque en su estancia aquí no nos hemos visto nunca^o no por esto hera obice de saber de ellos, como ahora también de cualquiera de los que estamos [aquí] en el momento que lo necesite. Que les deseo también mucha suerte y salud.

En cuanto a la muerte de Plata,⁸⁸ son cosas sentidas pero que sabemos de antemano^o no se pueden evitar cuando se presenta. [L]o siento porque es uno mas [de los] que he conocido de cerca [en] todos estos años de lucha■ cuando la inicié yo^o él ya llevaba algunos años al avance. [C]omo los demás ha tenido que sufrir sinsabores por el delito de pensar■ los que de tan cerca lo hemos conocido^o en sabiendo de la grandeza de su alma^o no tenemos mas remedio que descubrirnos a hacerle honor y asociarnos al pesar de la familia■ si tienes ocasión así lo harás constar de mi parte a la Roseta e hijo.

También he comprobado con el tiempo el aprecio que él sentía para mí,■ cuando el azar hacia me encontrase en Perpiñan^o siempre me ofrecia un sitio en su cama, y hablabamos mucho y siempre de España y me decia [:"];Que estoy de contento cuando vienes!["] En fin un dia para cada uno nos toca. Menos mal que segun dices fue bién acompañado, ■ se vé que uno tiene que morir para apercibirse de sus virtudes, cuando ya no lo necesita■ así que por lo que toca a mi aún me queda esta esperanza y si ni de esta forma llegara te advierto que me seria completamente igual. Es estando vivo que se las he reconocido a él [las virtudes] y a todos los que de cerca he conocido■ así es como creo se hace justicia.

Sin mas por hoy recuerdos a la familia en general^o a mi madre y hermana en particular^o a l'avia Maria y Juan y tu recibe muchos besos del que te quiere

José Portas

Josep Bota-Gibert

Notes

- 1 AMBL, acta del Ple de l'Ajuntament, de 17 d'octubre de 1936, caixa 027, carpeta blava.
- 2 AMBL, acta del Ple de l'Ajuntament, de 4 d'agost de 1937, caixa 027, carpeta blava.
- 3 AMBL, acta del Ple de l'Ajuntament, de 12 d'agost de 1937, caixa 027, carpeta blava.
- 4 AMBL, caixa 033 *Llibre d'actes de la CMP 1930-1939*, p. 55v.
- 5 AMBL, caixa 027, *Llibre d'actes del Ple 1936-1943*, p.11.
- 6 Fons documental de la família Portas. El fragment pertany a la carta que es reproduceix amb el número 3.
- 7 Portas Pou, Joan; *Un passeig per la memòria (1929-1999)*, Blanes, edició privada, 1999, p. 5.
- 8 *Ibidem*, p.3.
- 9 Vegeu Pol Galito, Manel Gimeno, Rodrigo Pita i Josep Tarragona. *Les batalles del Segre i la Noguera Pallaresa*, Lleida, Pagès Editors, 2006.
- 10 Portas Pou, Joan; *Un passeig...*, op. cit., p.6.
- 11 Josep Carles Ribas.
- 12 *Ibidem*, p. 6.
- 13 Consolat d'Espanya a Marsella. Fichero del registro de Nacionalidad.
- 14 Fons documental de la família Portas. El fragment pertany a la carta que es reproduceix amb el número 4.
- 15 Portas Pou, Joan; *Un passeig...*, op. cit., p.11.
- 16 Portas Pou, Joan; *Un passeig...*, op. cit., p.11.
- 17 García Sánchez, Jesús; *La censura postal en la Europa del siglo XX*, Tesis doctoral dirigida per Josefina Cuesta, Universitat de Salamanca, 2009, p. 355-356. La tesi es consultable en xarxa (Tesis doctorales en red (TDR): <http://handle.net/10366/76473>). L'autor m'adverteix que per problemes burocràtics temporals no és la versió definitiva. El lligam entre el Comitè Interdepartamental per als Refugiats (CIR) amb la Creu Roja Republicana i el Comitè Internacional de la Creu Roja està pendent de ser aprofundit. Pot resseguir-se el treball de Javier Cervera Gil: "Su segunda posguerra. Los refugiados republicanos españoles en el Sur de Francia (1945-1947)", a *Espacio, Tiempo y Forma, Serie V, Hª Contemporánea*, t. 11, 1998, págs. 191-211.

18 Riquer, Borja de; *La dictadura de Franco*, vol IX de Historia de España, dirigida per Josep Fontana i Ramon Villares, Barcelona, Crítica-Marcial Pons, 2010, p. 201-202.

19 Cfr., Dreyfus-Armand, Geneviève; *El exilio de los republicanos españoles en Francia*, Barcelona, Crítica, 2000, p. 79-80.

20 *Ibidem*, p. 102.

21 *Ibidem*, p. 103.

22 Fons documental de la família Portas. Carpeta de l'expedient per a la pensió de jubilació de França.

23 *Vid.* Dreyfus-Armand, Geneviève; op. cit., p.231.

24 Portas Pou, Joan; *Un passeig...*, op. cit., p.11-12.

25 Portas Pou, Joan; *Un passeig...*, op. cit., p.14.

26 Altet Vigil, Alicia; "La ayuda asistencial española y franco-española a los exiliados", a *El exilio español en Toulouse (1939-1999)*, coords. Alicia Altet i Lucienne Domergue, Madrid, 2003, UNED-Presses Universitaires du Mirail, p. 74.

27 *Vid.* Riquer, Borja de; *La dictadura...*, op. cit., p. 101-120.

28 Registre civil de Blanes, tom 32, p. 46v.

29 Portas Pou, Joan; *Un passeig...*, op. cit., p.14.

30 Portas Pou, Joan; op. cit., p.47.

31 Portas Pou, Joan; op. cit., p. 13.

32 Veg. García Sánchez, Jesús; op. cit., 609.

33 *Ibidem*, p. 414-416 i correu electrònic autoritzat de 29 de novembre de 2013.

34 *Ibidem*, p. 626.

35 *Ibidem*, p. 621

36 *Ibidem*, p. 611

37 *Ibidem*, p. 434.

38 També podia haver passat que, seguint *La Cartilla del censor*, s'hagués interpretat que la postal amagava un missatge (Jesús García Sánchez, op. cit., p. 626-630). Carta de 16 d'agost de 1944.

39 El dia 6 de juny de 1944 les forces aliades havien desembarcat a Normandia.

40 Destruïdes segurament pel censor, especialment si no portaven remitent.

41 *Ibidem*.

42 García Sánchez, Jesús; op. cit., p. 601.

43 Riquer, Borja de; op. cit., p. 176.

44 De les cartes que Joaquina Pou adreça a Josep Portas Esgleas és l'única carta que es conserva. Com a mesura de seguretat, s'envia des de Calella, carrer Barcelona, 29, on els Portas hi tenien parents. El fet que al sobre hi figurí un cercle amb el número 4 pot interpretar-se com una classificació dels exiliats en relació a la seva perillositat. La carta no va arribar a La Caunette, tot i haver passat censura governativa a Barcelona, com es pot veure al sobre. Fou retornada ("devuelta al remitente") perquè no hi havia comunicació postal ("sin comunicación postal"), fet que cal relacionar amb el desembarcament de les forces aliades a Normandia el 6 de juny

d'aquell mateix any. Ahora, segons que per correu electrònic em fa notar el doctor Jesús García Sánchez "El segundo sobre parece por el fechador que es de agosto de 1944. Va dirigido al departamento del Hérault. Como todo el sureste de Francia, desde el 15 de agosto ese departamento es el campo de operaciones del desembarco provenzal (Operación Dragoon). Por ello, las comunicaciones postales están interrumpidas".

45 Poble de la regió Languedoc-Rousillon, a prop de Béziers, on Josep Portas s'està fins el setembre de 1944, treballant a les mines de carbó, enrolat obligatòriament en un GTE (Group de Travailleurs Étrangers), segons ordre de 12 d'abril de 1939.

46 Si les cartes anaven sense remitent podia ser que no arribessin. Tot i aquest precepte, que estableix *La Cartilla del censor*, (Jesús García Sánchez, *La censura postal en la Europa del siglo XX*, <http://handle.net/10366/76473>, p. 626), Joaquina Pou rep 13 cartes del seu home, reenviades des de diversos llocs (Brusel·les, Amsterdam, Lisboa i Tànger) sense remitent. Només 3 sobres porten remitent, fet que cal interpretar com un enduriment de la censura.

47 També podia haver passat que, seguint *La Cartilla del censor*, s'hagués interpretat que la postal amagava un missatge (Jesús García Sánchez, op. cit., p. 626-630).

48 El dia 6 de juny de 1944 les forces aliades havien desembarcat a Normandia.

49 Destruïdes segurament pel censor, especialment si no portaven remitent.

50 Cartes pendents sigui per la censura o per la manca de comunicació postal.

51 Joan Portas Pou es va examinar de comerç a l'Acadèmia Cots, el 22 de juliol de 1944, segons diu a les seves memòries *Un passeig per la memòria (1922-1999)*, Blanes, edició privada, 1999, p.19.

52 El noi Portas comença a treballar a la fàbrica de Narcís Sicra el 7 d'agost de 1944, *Un passeig...*, op. cit., pàg. 20.

53 La insistència en les dificultats per comunicar-se demostra el grau d'incomunicació i els patiments que se'n deriven.

54 Es refereix als missatges *Creu Roja* que vehiculava la Creu Roja Internacional des de Ginebra. S'escrivien en un formulari amb una quantitat taxada de paraules, normalment vint-i-cinc, és a dir, entre quatre i cinc ratlles. D'aquí que Portas digui que per quatre paraules no les contesta.

55 Eren de mil francs –segurament la quantitat màxima que s'autoritzava per persona– i no era el primer.

56 Les cartes es dirigeixen a un intermediari, que les reenvia. Josep Maynou és el que fa d'intermediari a Brusel·les; A. Smit i Etelvina Paniagua són els enllaços a Amsterdam i a Tànger, mentre que de l'intermediari a través de Portugal actua una sola vegada, i no en sabem el nom.

57 Plata era el motiu de Joan Comas Pou (1881-1948), segons el Padró de 1930 (AMBL, caixa 554 i Arxiu Parroquial, Llibre d'Òbits 14 (1945-1955), p. 69). Comas, amb qui Josep Portas va tenir una gran amistat, va ser administrador de l'hospital durant la guerra.

58 Miquel Martí i Anita Séder, establerts a França, però originaris de Castelló (Joan Portas Pou, *Un passeig...*p.12).

59 Germana petita de set germans. Per ordre: Teresa (1891), Joaquim (1894), Dolors (1896), Josep (1903), Salvador (1906), Joan (1909) i Àngela (1912).

60 Joan Olivella Ponsdomènech (1911), promès d'Àngela; membre del comitè i de la comissió de proveïments.

61 En les devolucions també devia influir-hi el context: la condemna contra el règim franquista a l'ONU (9 de febrer de 1946), el tancament de la frontera amb Espanya 1 de març de 1946), la retirada d'ambaixadors estrangers (12 de desembre de 1946) i la reobertura de la frontera (10 d'abril de 1948).

62 Joan Portas Pou (1-VIII-1929) i la tieta Àngela.

63 Josep Portas es comunica amb la seva dona Joaquina a través de tres procediments: la Creu Roja Internacional, a través d'uns parents a Calella, o per intermediaris (Brusel·les, Amsterdam, Lisboa i Tànger, el més eficaç. És molt probable que, llevat de Maynou –de qui Portas sap que és de Canet– la resta d'intermediaris tinguin vincles amb alguna organització.

64 Josep Portas comença a militar a CNT el 1926, just quan Safa inicia les seves activitats.

65 Segons les actes que ens han pervingut (AMBL, 17 d'octubre de 1936, caixa 027, carpeta blava) Josep Portas juntament amb Salvador Dellonder Oriol (13-X-1931), Joaquim Perpiñà Baltrons (20-VIII-1894, d'UR) i Joan Olivella (5-X-1911) són els responsables de la comissió de proveïments local. El 4 d'agost es remodela la comissió. En primer lloc hi figura Josep Portas, després Joaquim Illas Bernat (5-XII-1905, d'ERC), Vicenç Perpiñà Ribas (?-VIII-1890, d'UR), Jaume Terrades Bernat (22-X-1906, de CNT) i Enric Cornellà Carlos (2-II-1901 de CNT). Josep Portas és substituït el 10 de juliol de 1938, quan la seva lleva és cridada al front (AMBL, caixa 027, *Llibre d'actes 1936-1943*, p.11).

66 Cal entendre el passatge metafòricament. La referència a la seva mare, que va morir el 28-I-1950 (Arxiu Parroquial, *Llibre d'òbits 14* (1945-1955), p.100), s'ha d'entendre com un agraïment a la persona que el va portar al món.

67 Es refereix a l'alcalde de l'època, Rodobaldo Aldama Adalia, que havia pres possessió el 29 de juny de 1944 en substitució de Rogelio Puig Costas (J. Crous, *Cronologia històrica*, Ajuntament de Blanes, 1994, p. 388 i 396-7).

68 Es refereix a Josep Maynou, de Canet de Mar, exiliat a Brusel·les, relacionat amb la família Crespi, que havia residit a la plaça Mollet. Era qui a Bèlgica reexpedia les cartes.

69 Es constata que Portas abandona La Caunette en direcció a Salon de Provence poc després que sigui alliberada (22 d'agost de 1944), segurament amb la confiança de trobar una feina millor.

70 Ramon Suñe Oms, President del Sindicat Únic de Blanes, i posteriorment secretari del sindicat de la Federació de la Construcció de la CNT, amb seu al carrer Bailèn.

71 Es refereix a Àngeleta Portas que anys a venir es casaria amb Joan Olivella Ponsdomènech.

72 Observi's que a finals de 1946 encara hi havia correspondència que no arribava al destinatari.

73 Rafael Martí Burcet, exilat d'ERC, alcalde accidental de Blanes a partir del 10 de juliol de 1938 (AMBL, *Llibres d'Actes 1936-1943*, caixa, 027, p. 11).

74 Probablement Enric Cornellà Carlos, de CNT.

75 Després de l'experiència a Le Mans els exiliats varen ser obligats a ajudar França. Per aquesta raó es constituïren els GTE (Groups de travailleurs Étrangers) que els permetien sortir dels camps de

concentració. La segona experiència en aquest sentit va ser a Pui-misson, participant dels treballs agrícoles, com bé s'explica a les memòries del seu fill Joan (*Un passeig...*, p. 11).

76 A principis de gener, el seu fill Ramon (22-IV-1935. Arxiu Parroquial, *Llibre de Baptismes 24*, -1931/1941- p. 220) comença a tenir els primers símptomes de les febres tifoides amb resultats fatals. El noi mor quan tot just acabava de complir els 12 anys (7-V-1947: Arxiu Parroquial, *Llibre d'Òbits 14*, -1945/1955- p. 44).

77 Observi's que a principis de 1947 encara es recorre a l'intermediari, en aquest cas Josep Maynou que la reenvia des de Brusel·les.

78 Es confirma que Tànger és el conducte més segur perquè les cartes arribin. Dóna encara més seguretat el fet que al remitent hi figuri un nom. Cal tenir en compte que els censors tenien una guia, que es deia *Cartilla del censor*, on s'indicava que tota la correspondència internacional havia de censurar-se, i que les cartes que no tinguessin remitent s'havien d'aturar i destruir (Jesús García Sánchez, op. cit., p. 626. De les cartes reexpedides des de l'indret que sigui a Joaquina Pou, insistim que només 3 porten remitent, mentre que 13 no en porten, cosa que indica que els censors no sempre seguien les instruccions.

79 Carta sense data. Pels temes que hi tracta –primera feina del fill i la malaltia tifoidea– fou escrita probablement després de la *candelera* de 1947, entre els mesos de febrer i març a tot estirar.

80 El nen, que ja ha deixat l'escola, comença a tractar-se d'una malaltia pulmonar que el portarà a la tomba. Quan mor, el 7 de maig de 1947, té 12 anys.

81 Es tracta d'una barberia del carrer Ample, al centre de Blanes. Ramon Portas hi entra d'aprenent entre els onze i els dotze anys.

82 Bouches-du-Rhône.

83 A partir de la carta del 13 de març de 1948, Portas escriurà directament a la seva dona, instal·lat ara a la rue Concert, 3. Llavors ja ha començat a pensar a tornar. Finalment arriba a Girona l'1 de desembre d'aquesta any 48 (Joan Portas, *Un passeig...*, op. cit., p. 47).

84 Molt probablement Joan Olivella era a Dieppedalle (Normandia) des d'on escriurà dues cartes a Joan Portas Pou.

85 Quan només falta un mes i mig perquè retorni fem notar que Portas escriu directament a la seva dona, que no hi ha cartes pendents, senyal inequívoc que la censura, a partir de 1945 –segons que escriu Jesús García Sánchez a la tesi doctoral de 2009– s'havia acabat. Hi ha autors com Juan Carlos Bordes –*El servicio de Correos durante de régimen franquista (1936-1975)*– i Borja de Riquer a –*El régimen franquista*, Barcelona, Crítica-Marcial Pons, p. 176– que sostenen que la censura s'acaba el 1948.

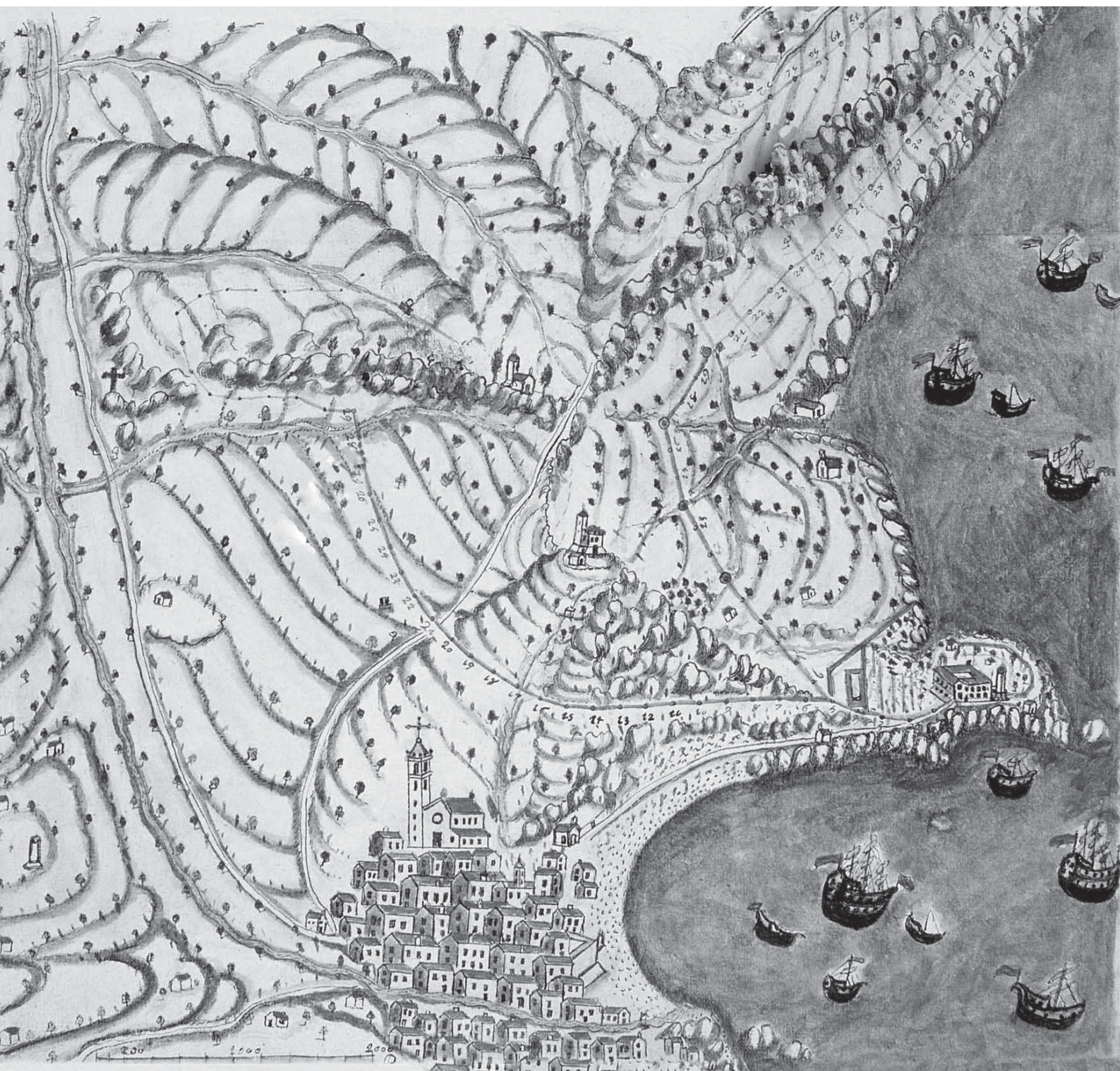
86 Es refereix als assassinats produïts a Blanes entre el juliol i el setembre de 1936.

87 Es refereix al càrrec que ocupava a la comissió local de proveïments.

88 Retornat feia poc de l'exili, Joan Comas Pou va morir el 4 d'octubre de 1948 (Arxiu Parroquial, *Òbits 14* (1945-1955), p. 69).

03 Blanes al s. XVII. L'esclat de la revolta dels Segadors.

per Quim Roura i Roger

Segle de crisi, de canvis socials, econòmics i polítics, el segle XVII representa per a Espanya la pèrdua del prestigi internacional, el fracàs polític i la decadència definitiva. Per a Catalunya constituí un període de redreçament demogràfic i de recuperació econòmica, però sense cap estridència, i potser només si la comparem amb una Castella completament exhaurida.

En aquest context i a començament de segle, els blenecs, com molts habitants de la Marina de la Selva, van gaudir d'una lleugera prosperitat econòmica i demogràfica, però tot seguit van començar els aiguats, les sequeres, la declinació del comerç del teixit de la llana i una rotunda crisi comercial. Al voltant de l'any 1630 la indústria blanca dels teixits de llana estava quasi extingida i reflectia una considerable disminució de paraires, negociants i mercaders.¹ La davallada va anar de mal en pitjor en el segon terç de segle; el 1635 França, la nova potència europea, va declarar la guerra a la monarquia espanyola. Catalunya entrava de ple en el període de *la fam, la pesta i la guerra*,² i dins d'aquella guerra (una prolongació de la guerra anomenada dels Trenta Anys) va esclatar l'anomenada Revolta dels Segadors, que durà vint anys. Poc temps després de finalitzar aquella revolta o Guerra de Secessió, Catalunya va haver de patir continuament la pressió dels exèrcits francesos durant la Guerra de Devolució, la Guerra d'Holanda, la Revolta dels Gorretes, la Guerra dels Nou Anys i la Guerra de Successió.

La qualitat de port natural i la situació geogràfica de Blanes, enllaç directe de la Selva marítima fins a Hostalric, capital administrativa del vescomtat, a mig camí de la principal ruta entre Barcelona i Girona, havien fet de Blanes un important punt estratègic per al comerç, però en temps de guerra, que en aquest segle va ser molt llarg, va constituir el punt ideal per a l'embarcament i desembarcament de tropes i l'aquartermament dels exèrcits. Blanes va haver de suportar, mantenir i patir aquells exèrcits. Malgrat que el port de Blanes es va recuperar a finals de segle, els deutes i les misèries acumulades per la universitat de Blanes des que començaren les hostilitats es van arrossegar fins ben entrat el segle XVIII.

Lluny de ressentir-se d'aquesta situació, i en alguns casos beneficiant-se de les vicissituds negatives que travessaven la vila i la universitat de Blanes, un grup benestant de blenecs que havia prosperat econòmicament durant el segle XVI, entre els quals hi havia gent provinent del comerç, funcionaris de la cúria vescom-

tal i local, propietaris de monopolis jurisdiccional del vescomte i practicants de les *Arts Lliberals*, a través de bones estratègies matrimonials i familiars van aconseguir ascendir socialment i distanciar-se de la resta de vilatans, veïns i parents i, conseqüentment, fer-se un lloc entre la petita noblesa del Principat.

Els desastres del contagi

Amb les sequeres de 1627 fins al 1631 tot el Principat va sofrir penúries. El març de 1631 hi va haver a Blanes una gran necessitat de blat, i la universitat va requisar una barca procedent de *Liorna* carregada amb 1200 sacs d'aquell cereal que anava destinat a Barcelona, que en tenia gran necessitat; els d'Arenys van fer el mateix amb una altra barca. Els Jurats de la Universitat van firmar *àpoca* per als propietaris del blat, i hagué de pagar bona part al comerciant barceloní Esteve Poch, un ciutadà honorat de Barcelona casat a Blanes, que els hauria presat els diners.³ Els de Barcelona no es van quedar aturats i pocs dies després, *el 24 de Abril de 1631 se publicó bando (à la ciudad de Barcelona) cortando la comunicación con la gente de Blanes y Arenys, por haber dado plática a 2 barcas procedentes de Liorna, donde habia contagio*.⁴ Aquest fet va ser terrible, significava l'aïllament per al comerç blenec. Quan s'introduïa *la plaga* hom procurava la màxima discreció per evitar l'aïllament, però la realitat era que la pesta havia arribat el 1629, i el 1630 l'epidèmia ja s'havia estès per Tossa, Blanes, Lloret, Pineda, Tordera i Malgrat.⁵

La primavera del 1632 el contagi era tan virulent que els jurats de Girona van encarregar el seu metge Baltasar Soler, que tenia gran experiència sobre la pesta, desplaçar-se a Blanes per visitar els malalts i informar sobre la veritable situació de la vila. El doctor Soler es trobà amb una població formada per unes 600 cases i 2.000 *ànimes de comunio, pobra i mal alimentada* per causa de les males collites dels darrers anys, i veié que l'epidèmia atacava els veïns més necessitats, els primers malalts havien estat els membres d'una família del raval que vivien en una barraca. Soler, ajudat pels metges de Blanes Pere Anglada i Joan Baptista Borrell (cosí germà del cèlebre Dr. Joan Pau March i Jarpí), va deduir, potser pressionat pels jurats i metges blenecs, que aquell contagi no era pesta sinó *mals calts i modorrihes malignes i apogadisses*, i culpà el vent de migjorn que assotà la comarca el 20 d'abril, *tan gran mig jorn que cremà i podri les plantes vinyes i blats i als caputxins ha corromput*

tot l'ort pot ser estada materia de putrefacio, pus se veu que comensa per pobres, sels corrompan i podrescan les sanchs, la seva opinió contrastava amb la del Dr. Riera de Perpinyà, que repetia que l'epidèmia de Blanes era pesta. Els jurats gironins no es van creure el Dr. Soler i van continuar prohibint l'entrada a la ciutat de Blanes.⁶

No disposem de cap registre dels morts pel contagi d'aquests anys, però el llibre d'Òbits de la Parròquia de Santa Maria de Blanes reflecteix la situació: els quatre anys que van des de 1625 fins al 1628 s'enterren al cementiri 173 cossos, mentre que en els quatre anys que van des del 1629 fins al 1632 se'n enterren 288, dels quals 22 (forasters, soldats i pobres) havien mort a l'hospital. La coincidència, en pocs dies de diferència, de la mort de diversos membres d'una mateixa família permet deduir l'afectació per contagi d'alguns blanencs. El 1631 moren els esposos Padrarol i la seva filla en només 18 dies de diferència, tres membres de la família Matas només en 3 dies, o la família Truy o els esposos Marcó, en menys de cinc dies. L'augment percebut en els registres parroquials no es pot atribuir només al contagi. El mateix llibre d'Òbits, excepcionalment, ens aporta dades sobre alguns casos de morts violentes: Al febrer de 1630 un apotecari morí d'un tir de pedrenyal *passejant-se per davant sa casa passant lo rosari*; al febrer de 1631 un soldat mallorquí, un de valencià i dos que no se sap d'on eren, moriren sense sagraments tancats dins les presons del Palau; el maig del mateix any un jove francès morí en caure de la presó de la torre del palau; el febrer de 1632 morí un soldat castellà de Burgos o el juny de 1633 mor un capità napolità *d'un tir de mosquet*. L'any 1633 s'enregistren 53 enterraments i als anys 1634, 1635 i 1636 només n'hi va haver 13, 22, i 28 respectivament, xifres més aviat baixes si tenim en compte el creixement demogràfic que tenia la vila.⁷ Malgrat això, el contagi no havia desaparegut, perquè es poden deduir algunes de les famílies afectades també en aquests anys: Els Font, els Mas, els Morell (amb 4 membres enterrats en pocs dies), els Vilar (3 membres), els Fontanillas, els Pla, (tots dos esposos) ... etc.

A finals del mes de desembre de 1636 va arribar a Blanes un *tercio* de soldats castellans a les ordres del comte D. Juan de Aguilar que van portar una epidèmia de pesta que es va propagar per la vila durant sis mesos;⁸ només en el mes de gener van morir 128 persones entre soldats i vilatans.⁹ El 12 de febrer de 1637 els jurats i la universitat, desesperats per les malalties i morts que hi hagué, van fer el Vot de Sant Francesc en el qual van acordar que de llurs presents absents o esdevenidors, tots els

anys en el dia de Sant Francesc anirien solemnement en professó amb tot el clero de l'església al monestir dels caputxins de Santa Anna i celebrar allí ofici solemne per tal que el sant intercedís a Déu per la salut de la vila.¹⁰

Al·lotjaments insuportables

L'any 1635, amb les hostilitats hispanofranceses, va morir el marquès Francesc d'Aitona, vescomte de Cabrera. El rei d'Espanya Felip IV, dolgut per la mort del marquès, va voler que el seu fill Guillem Ramon de Montcada romangués prop seu, a la cort de Madrid i li va atorgar la grandesa d'Espanya de primera classe. En aquell moment, però, els blanencs estaven amoïnats amb el problema dels allotjaments de la tropa. Durant tot l'any 1636, el *Privado* de Felip IV, el *Conde-Duque* d'Olivares va concentrar i massificar un gran exèrcit a Catalunya per preparar la campanya de Leucata, ofensiva que no es va realitzar fins al 1637 i que va ser un autèntic fracàs.

Ja des de la primera meitat del segle XVI, els problemes dels allotjaments i les càrregues de la guerra havien generat un sentiment d'odi entre els catalans i les tropes estrangeres que es mantenien a Catalunya. En contra de les disposicions de la Diputació del General, a instàncies del comte-duc d'Olivares, s'imposà l'allotjament a l'estil de la Llombardia, on els pagesos estaven obligats a donar un ral al dia a cada soldat allotjat, a més del pa de munició *que se'ls donarà per compte de sa Magestat i també tot lo servey, ço és llit, llenya, llum, oli, vinagre, sal, plats, olles i escudelles en què se'ls ha de aparellar lo menjar*. I això, als preus ordinaris. A més *les universitats han d'assignar una casa per a l'aquartament dels soldats, els quals estan obligats a pagar pel que rebin en funció de la seva graduació*.¹¹

Guillem Ramon de Montcada IV Marquès d'Aitona. S. XVII. BNE.

Per la seva situació geogràfica, els exèrcits castellans i aliats transitaven contínuament per la vila de Blanes i el vescomtat, i les topades dels blanencs amb els exèrcits castellans i aliats van ser molt habituals durant tot el període dels Àustries. Recordem que el 1528 Carles V es va aliar amb els genovesos (que tant de mal van fer a l'economia catalana) i el 1536 sota el comandament de Joanin Dòria, aquests *nous amics* de l'emperador van

los de la tierra porque segun estan alterados de verlos agraviados ... y los delinquentes sean castigados,... Razon de los agravios que digo que han recebido los del vizcondado? En general tots aquests *agravios* eren ignorats pels virreis i els seus funcionaris i no es castigaven.¹³ La impunitat dels mercenaris va augmentar en el segle XVII.

El 1639 els francesos van ocupar Salses i Òpol. Segons la *Crònica de Parets* de l'exèrcit de més de 31000 soldats que es va enviar a recuperar Salses 13.000 eren catalans (El terç del marquès d'Aytona, comandat pel mestre de camp Baltasar de Claramunt era de 1000 homes), 8800 castellans, 3900 italians, 2000 peninsulars (valencians i aragonesos), 1500 valons i 600 irlandesos, aquests últims com que portaven les famílies pujaven a 1000.¹⁴

A l'efecte de col·laborar a mantenir les tropes per satisfer el *socor militar* en el comtat de Rosselló, els jurats de Blanes veneren un censal mort al mariner Joan Oms (major), a Pere Carbó, mestre d'aixa i a Joan Morell, mariner, pel preu de 200 lliures, i 200 sous de pensió anual. Els jurats de Pineda, pel mateix motiu, vingueren a Blanes a vendre un censal que va comprar el blanenc Salvador Fàbregas.¹⁵ Començava aquí un llarg camí plagat de deutes per la Universitat de Blanes.

El port blanenc participava activament per ajudar l'exèrcit que havia de reconquerir Salses. El mes de novembre, per ordre del Canceller es carregaven en el port de Blanes 150 dotzenes y set posts de Poll y de Pi en la barca *Sant Felix* del patró Joan Roquet de Blanes per portar a la platja de Canet o al grau de Salses. I el dia 29 del mateix mes es carregaven 43 dotzenes y quatre Pots de fullas de Pi i de Poll sobre les barques *Sant Antoni de padua*, *Sant Joan Batista* i *nostra Senyora del Roser* patronejades per Miquel Salvador, Joan Porter i March Rosich, amb la mateixa destinació.¹⁶ El 6 de gener de 1640 els francesos es rendiren i els espanyols recuperaven la fortalesa de Salses. Entre els soldats catalans hi havia hagut una gran mortandat per febres i malalties. Els catalans que van sobreviure van ser llicenciats i tornaren a casa.

El Comte Duc va voler conservar i mantenir l'exèrcit allotjat a Catalunya durant l'hivern perquè estigués preparat per a la pròxima campanya. En la seva correspondència amb el Virrei sovintegen frases com : *Lo que suplico a V.S. de rodillas y de todo corazón es que me aloje ese ejército muy bien*. Les ordres de Madrid disposaven els allotjaments de manera que el nombre de soldats acollits a cada població fos superior al dels veïns. Segons

COPIA AUTENTICA DE LA GENTE QUE TIENE
la Magestad ca el Principado de Cathaluña, contra
el Frances.

Marques de Campo. 20.	Mosqueteros.	Piqueros.	Arquebuzeros.	En todos.
Don Anton de Homs.	220	330	450	1000
Don Joseph Sorribes.	348	388	583	1319
Don Lays de Paguera.	027	340	701	1068
Don Joseph de Rocaberti.	138	303	637	1075
Don Augustin Guilla.	024	308	503	0835
El Marques de Aytona.	035	090	160	0285
Mas dicho Marques en Ulla.	000	000	000	0000
Don Gerónimo Argensola.	030	074	426	0530
Don Ramon Xammar.	063	263	594	0919
Don Juan de Arce.	239	270	216	0725
Don Iusto de Torres.	190	108	128	0426
Don Christoval Guardiola.	148	168	122	0438
El Conde de Molina.	166	218	176	0560
Don Diego de Guzman.	111	110	090	0311
Don Diego Cavallero.	134	116	301	0551
El Marques de Monteleite.	000	000	000	0000
El Conde Tricónel.	254	107	000	0361
Hieronimo Toravilla.	253	157	162	0572
El Conde Molli.	484	304	405	1193
Don Gatzeran Mercader.	230	213	207	0650
	3094	3964	5861	13819

Don Gabriel de Yllupia, Maestre de Campo de la Villa de Perpignan, y de la gente del Condado de Rosellon, tiene a su cargo. 4000.
La Caballeria era de tres mil cauallos, sin feys companias que llegaron, y por Cabo dellas el hijo del Marques de Torrecula, que hazen todos. 3060.
Ay dos mil hombres de la Prouincia, que estan para los Presidios, demas de los que estan dichos; pero estos estan solo para guarda de sus puestos, en numero de. 2000.
A 10. de Agosto començaron a entrar en Perpignan las companias de Fuentetrabia, que son. 8000.
Suma toda esta gente. 31454.
Fecha esta relacion en el campo Catholico, sobre el cerco de Salzes, a 24. de Septiembre de 1639. años.

Relació de les tropes espanyoles en el setge de Salses. 1639

saquejar la vila de Blanes i van segrestar els jurats de la universitat.¹² En el regnat de Felip II, període en què s'incrementà el trànsit de tropes, els soldats van cometre tota mena de greuges. Una anècdota exemplar: el 10 de juliol de 1562, des d'una companyia allotjada a Traslai-gua (territori entre sa Massaneda i La Tordera) i Malgrat s'informava que, havent estat uns soldats a Palafolls i després que els veïns *haviendo les hecho todo del buen maramento possible sin causa alguna se rebolvieron con el bayle y le encararon dos ballestas y con una dellas le dio con una saeta en lo vientre conla qual lo mato*. L'autor de la malifeta es va anar a refugiar a l'església de Blanes on va ser detingut. Un caporal va demanar al capità Andrés de Miranda que *esta vallenaria sea castigada porque los del pueblo sesossieguen y assi mismo*

Gaspar de Guzman Comte-Duc d'Olivares. Paulus Pontius (de Diego Velázquez). 1626.

els càlculs de l'historiador J.H. Elliott, els exèrcits allotjats a Catalunya després de la Campanya de Salses tenien uns efectius de més de 8100 soldats (sense comptar la cavalleria)¹⁷ i la majoria d'ells, en un moment o altre, van passar per Blanes.

Guillem Meca, jutge de l'Audiència, fou l'encarregat d'acomodar i allotjar 4 terços en un territori comprès entre Blanes i Sant Feliu de Guíxols, i per l'interior, de

Girona a Olot. Meca es queixava dels abusos que cometien els soldats de Juan de Arce i el terç dels napolitans de Leonardo Moles, els oficials del qual cobraven imposicions d'entre 80 i 24 rals als vilatans, a part de rapinyar tot el que podien. A més, amb el document anomenat *butlleta* els soldats es presentaven en més d'una població a demanar allotjament i demaven contribucions i aliments a totes alhora. Per al comte de Santa Coloma tota la culpa era del propi Guillem Meca, que no complia bé el seu servei perquè els d'Amer i Sant Feliu no havien volgut complir més enllà de les obligacions establertes per les constitucions.¹⁸

La documentació de l'època ha conservat el testimoni del suplici al qual fou sotmesa Catalunya durant aquella dolorosa anyada de 1640.¹⁹ Vilamajor, Cardedeu, Palautordera, la Roca, la Garriga, Mollet, Sant Pere de Gavà, Rubí, Castellbisbal, Granollers, Llagostera, Sant Feliu, Sitges, Vilanova, Montnegre, Polinyà, Badalona, Roses, Palfrugell, Calonge, Castelló d'Empúries, Ceret, Arles i tantes altres poblacions, foren teatre dels "contrafurs" i les vilències dels soldats. Incendis, sacrilegis, robatoris, assassinats, violacions, maltractaments constants de paraula i obra, talles exorbitants i arbitràries, malmesa dels productes de la terra en l'acompanyament obligat i sinistre del pas de les tropes reials pels camps de Catalunya, per viles i vilatges.²⁰

Un dels esdeveniments que tingué més impacte mediàtic en el vescomtat de Cabrera fou l'assassinat de l'inofensiu cavaller don Antoni de Fluvià: els soldats el mataren cruelment a la capella del seu castell de Palautordera l'u de febrer de 1640. Tot i això, el comte de Santa Coloma va manar que *ninguno de los abogados de Barcelona*

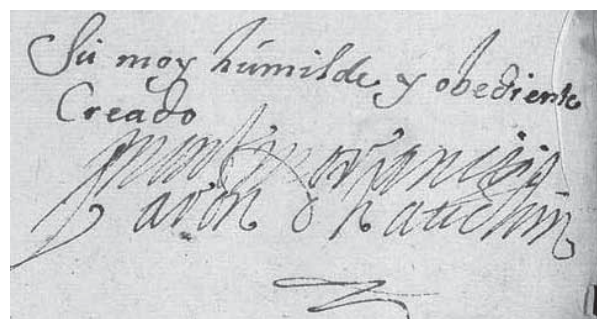
Jacques Callot. Les Grandes Misères de la Guerre. 1633.

*puudiesse assistir a las causas ordinarias de Paysanos contra soldados.*²¹

El regiment del baró Molinguén, consistent en 1.300 valons, estigué instal·lat a Blanes del 6 a l'11 de febrer de 1640. Els primers dos dies la ciutat hagué de proporcionar al mestre de camp *1 carnero, media carga de vino, 2 capones, 4 pollos, 6 libras carniceras de tocino, 2 libras de azúcar, 1 de gragea, 30 panes de a ½ real, leña, aceite, velas y 30 medidas de cebada (cada dia)*. Els altres quatre dies es veié obligada a donar-li 100 rals diaris, i 278 als seus capitans —un total de 632 rals el dia. Durant els dies que estigueren aquarterades aquí, les tropes robaren i maltractaren la població i el *maestro de campo* no féu res per a contenir-les. El dia final, l'onze de febrer, el batlle de la vila arrestà un soldat que havia bastonejat un habitant (*...pour los paisans qui lui sus done descarga de bastonade...* informava Molinguén al comte Santa Coloma en un peculiar francès)²² Les tropes replicaren amb disparells i molts soldats perderen la vida en la baralla que se'n seguí.²³ Segons l'historiador Manel Güell el cap dels valons era Felipe de Gante i Merode, baró de Molinguén, que posteriorment quedaria malferit a la batalla de Monjuïc el 1641.²⁴

Per la seva banda, la companyia d'italians de Jerónimo de Tutavila provocava similars problemes a la vila de Lloret.²⁵ Baltasar de Claramunt, Governador dels vescomtats de Cabrera i de Bas informava al Virrei i comte de Santa Coloma²⁶ que s'estava cobrant més del que podien suportar les viles. Gaspar Riera, assessor del Lloctinent, comunicava el 7 de febrer que els excessos a Blanes no havien estat tan grans com deien els vilatans i que aquests també tenien culpa perquè *per un no res havien pres les armes*. Segons ell els soldats se'n portaren la pitjor part perquè en van morir dos, hi hagueren dos ferits i dos desapareguts. Per contra, els blanencs no havien rebut cap mal. Riera investigà quins podien ser els delinqüents locals, per tal de castigar-los, mentre que Molinguén va creure convenient marxar de Blanes per tal que els soldats no es vengessin dels vilatans i fer perillar el *tercio*. Aleshores Gaspar Riera va decidir portar a Blanes el *tercio* de Aguilar (un vell conegut dels blanencs que havia portat la pesta l'any 1636) que estava a la zona de Malgrat i va assignar aquesta zona al baró de Molinguén.²⁷ L'intercanvi entre els tercios de Molinguén i Aguilar ja s'havia realitzat el 19 de febrer tot i les reticències dels responsables. Finalment, es va convenir que els jurats de Blanes pagarien 5 lliures al sergent major, 20 ll als nou capitans i 1 ll als dos ajudants.

Seguidament, Riera va prosseguir la investigació dels soldats morts. Féu desenterrar els cadàvers i va fer inspeccionar la finestra d'una casa que estava just al davant de la que fou mort Llorens R. cuiner del Baró. Com a sospitòs va fer capturar un tal Francesc Doménech, mercader de Blanes, al qual va demanar penyora de 1000 ll. El governador del vescomtat, Baltasar de Claramunt, va lliurar una relació de sospitosos a Riera. De la documentació és dedueix que Riera tenia ja poca confiança de poder treure'n l'entrellat per les bones i proposava amenaçar-los amb pressó o enviar-los a Barcelona.²⁸

Signatura del baró de Molinguén. ACA. Carta al virrei comte de Santa Coloma núm. 9269. 1640.

Es va convocar i congregar la universitat de Blanes el 9 de febrer a l'aula del Palau de Cabrera²⁹ on es féu la proposició de fer un donatiu graciós de 500 ll al Sr. Marquès d'Aitona i de 2000 ll per les despeses dels soldats *Balones et castellanos in dicta pnti villa*. A l'efecte es va crear un censal mort per un total de 2500 ll.³⁰ Congregar-se per crear censals i poder pagar les despeses militars va ser una pràctica habitual i obligada de la universitat. Així, en data 31 de març, en crearà un altre de 100 ll per pagar *lo socorro que dita universitat dona al sargento mayor y capitans dels soldats que estan alojats ala pnt vila...*, o en data 25 d'abril en crearà encara un altre de 1000 ll.

Paral·lelament, els habitants de Santa Coloma de Farners s'havien negat a donar allotjament a les tropes. Els pagesos cada vegada es veien més amb cor de fer resistència als soldats. El virrei volia imposar l'allotjament del terç del mestre de camp Leonardo Moles, que havia de passar per Santa Coloma, i per això hi va enviar abans l'impopular agutzil Miquel Joan de Monrodon, conegut a tot el país per la seva duresa. Els vilatans de Santa Coloma, ajudats pels pagesos de la rodalia, en comptes de cedir, van donar mort a l'enviat del virrei, *travóse de palabras, y tirando de un pedreñal el alguacil, mató un paisano, á cuia vista conmoviéndose el lugar contra él, se vió precisado á retirarse con tres criados y un comisario que le*

Proclamación Católica. De Gaspar Sala. Obra emblemática de la batalla ideológica de la Revolta dels Segadors.

*seguían, en una casa, de donde disparando muchos tiros contra los que le seguían, yrritado el pueblo más, pegó fuego á la casa en donde miserablemente al incendio, perecieron los quatro.*³¹ La malifeta ja s'havia consumat. La notícia del crim es va estendre a tot el país. I mentre la Cort i el Virrei es disposaven a donar un càstig exemplar a la vila, Santa Coloma de Farners es va emplenar de bandes de pagesos armats que procedien de totes les comarques de la diòcesi de Girona i fins i tot alguns vinguts de més lluny.³² Es creu que el dia que en van arribar més van ser 4.000 i el que menys 800.

El virrei va manar don Ramón Calders, Governador de Catalunya, que amb dos *tercios* de més de 4000 homes que es trobaven a Blanes (el de castellans de Juan de Arce i el de napolitans de don Leonardo Moles,) entrés a Santa Coloma a sang i foc. En arribar, els revoltats s'havien dispersat i els terços van haver de retirar-se a Les Mallorquines i a Riudarenes, a poca distància de l'escenari del crim. El Dr. Rafael Puig de l'Audiència va demanar als jurats de Girona que enviessin provisions per al terç de Moles, comanda que van atendre d'immediat. El 2 de maig, hi havia uns 400 homes de Moles encallats a Les Mallorquines i, descobrint que estaven en perill, van decidir tornar-se'n cap a Blanes. Però abans d'anar cap a

la costa van aprofitar per calar foc a la vila i l'església de Riudarenes i *pera robar los mobles de particulares que hi avien aportats. Fou tant lo foc, que cremà fins los altars, y la reserva de les formes consagradas, fou trobada, si bé fou declarat per theòlegs ésser ja consumides les espècies per rahó del foc, y foren guardades a la Seu*³³. A Riudarenes només havien quedat alguns clergues i algunes dones i els soldats trencaren les portes de l'església i des del campanar van disparar molts trets. Moles furiós i alterat cridava "*ó beco fututo jo te abrusaré*".³⁴ Segons un testimoni caputxí els soldats tornaven de Riudarenes amb *ropa hurtada de la Iglesia, como son manteles de los altares, ruquetes de clerigos, camisas romanas, una casulla y otras cosas*. El noble Don Josep d'Oms, Capità de la cavalleria de Perpinyà, va demanar a dos caputxins de Girona que acudissin a Riudarenes i no desemparessin el terç i que els acompanyessin a Blanes perquè els de la terra no els matessin. Així ho van fer els caputxins: *luego el uno se fué a detener la gente, y el otro tomo la Custodia y hiso poner lus en una Lanterna, mando marxar los soldados a toda prissa: al tiempo de mover el esquadron viendo el religioso que levaba la Custodia que havia de ir con aquellos cometedores de tan grande maldad, para moverles a contrition y arrepentimiento de tan grande pecado.*³⁵

El doctor Puig era l'encarregat d'assistir les tropes en terres del vescomtat de Cabrera. Els revoltats que encaçaven el tercio de Moles van arribar fins a Tordera, on ja hi havia el terç d'Aguilar, els vilatans mataren tres soldats i es van atrevir a amenaçar de degollar-los si no marxaven de la població. Assetjades, les tropes es van retirar a Blanes produint-se durant la marxa un atac violent contra un soldat de dotze anys (probablement un tambor o un pífan) que s'havia quedat ressagat del cos de la tropa.³⁶ Just en el moment que els soldats arribaven a Blanes va arribar una embarcació carregada de pólvora per portar a les Mallorquines, però com que els terços ja tornaven el militar Diego de Barrio va ordenar que la guardessin els jurats de Blanes.³⁷

Els caputxins van portar al convent del seu orde que tenien a Blanes tot el que havien pogut recuperar, i seguidament hi anà el bisbe de Girona, després de visitar Riudarenes. La presència dels caputxins amb els objectes sagrats recuperats no va passar inadvertida a la vila.³⁸ El dia 13 de maig, a conseqüència de la consternació que li va produir la visita que va fer, el bisbe de Girona, Gregorio Parceró, fulminava l'anatema contra el tercio de Moles, autor de l'incendi de l'església de Riudare-

Jacques Callot. Les Grandes Misères de la Guerre. 1633.

nes. El resultat foren dues sentències d'excomunicació fulminades contra Juan de Arce i Don Leonardo Moles. En aquell moment la revolució va prendre un caire de Guerra Santa.

Leonardo Moles va arribar a Blanes el 4 de maig de 1640. El terç va quedar allotjat fora vila. Els oficials dintre vila, amb els del tercio del comte de Aguilar i els de les companyies dels pobles circumveïns. Amb aquest escenari va faltar ben poc perquè es repetís el que havia passat pocs mesos abans amb els valons perquè *la sobergaria de don Leonardo y de dos capitans que lo hu donà una bofetada al Jurat primer que es ofici misericordia de Deu no perdre la vila per son ocasio com o, saber lo Dr. Puig y lo Tinent de mestre Camp general no podias fer mes pas sens ordre de V.E. en abast a fos com si la tinguessen, lo que a obligat al Dr. Puig a oferirlos alcansar de V.E. reisió del encontre agüeren amb Morlinguen*. Els jurats i el doctor Puig van resoldre avisar el Governador d'Hostalric perquè posés ordre. El procurador del vescomtat, Epifani Coll, va informar d'immediat al comte de Santa Coloma de les malifetes de Don Leonardo, del que havia fet a Les Mallorquines i Riudarenes,³⁹ que havia carregat en la barca del patró Pons Alsina de Blanes coses robades i que els vilatans, molt sentits i bons cristians, podrien aixecar un avalot.⁴⁰ En una carta que enviaria Leonardo Moles posteriorment des de Perpinyà el 6 de juliol, l'excomulgat es descarregava de qualsevol culpa dient que ell havia *alcahuçado un soldado en Blanas, porque tenia en su valija un tafetan de cáliz de la iglesia de riu de Arenas*, i que per esbrinar més coses havia fet registrar les motxilles i bagatges i no va trobar res.

Per la seva banda el Dr. Puig informava que *Esta villa de Blanes ha obrado en servicio de Su Magd com mucha finesa y merecen qualquier fabor de V.Exª pidieron me al llegar guiage para los Culpados en la rixa con los Balones, dile de palabra, y para alentarles concierando que la prueba del processo esta muy embarassada y es poca, les offreci suppcar a V.Ex^a de usar con los culpados de Clemencia....*⁴¹ Creia el Dr. Puig que els blaneics mereixerien un reconeixement per la seva actitud fidel a la corona i demanava clemència per als culpats de la baralla amb els valons.

Els revoltats que havien seguit els terços de Moles fins a la vila es van situar a un quart de llegua de la vila. S'amagaven darrere els masos procurant caçar algun soldat esgarriat. Van aconseguir matar-ne dos o tres, segons digueren alguns espies. Poc després els rebels es van dirigir cap a Amer on assetjaren una part del tercio

Signatura de Juan de Arce. ACA. Carta al virrei comte de Santa Coloma. 1640

Jacques Callot. *Les Grandes Misères de la Guerre*. 1633.

de tropes de Juan de Arce durant quatre dies. Per socorre'l el comte Santa Coloma comptava enviar el governador de Catalunya, don Ramon de Calders al front dels terços d'Aguilar, Moles i Tutavila que estaven agrupats a Blanes.⁴²

El 7 de maig el governador Calders escrigué des de Blanes al comte de Santa Coloma que no sabia encara res de Juan de Arce i que necessitava pólvora, mosquets i una embarcació.⁴³ Arce, finalment, fou alliberat per la tropa de reforç del terç de don Felipe de Guevara, que es trobava acampat als afores de Girona. Tot seguit Arce i Felipe de Guevara es dirigiren cap a Girona encalçats pels pagesos revoltats. Però la ciutat, que estava molt al corrent del tipus de personal que s'acostava, tancà les portes de les muralles. L'exèrcit del rei es veié obligat a romandre acampat a Salt i a la Devesa, on quedava a mercè dels amotinats.⁴⁴ La tropa acumulada rondava els 4000 homes entre infanteria i cavalleria. Eren els terços del Comte Duc, Moles, Tirconnell, Tutavila y Aguilar, amb les companyies de cavalls de D. Josep d'Oms i D. Alvaro de Quiñones.

El dia 11 de maig el comte de Sta. Coloma escrivia als mestres de Camp que eren a Girona que convenia que anessin a Santa Coloma a fer una demostració de força (el càstig encara estava pendent): estar-s'hi tres o quatre dies, enderrocar les cases i prendre 100 cavalls i que s'acabés ja *lo de Santa Coloma... que todos los tercios una noche en Santa Coloma, pero todo el tiempo que sestuviere alli, para que padezcan los del lugar...*⁴⁵ El 15 de maig es va imposar el càstig sobre la vila de Santa Coloma. El virrei comte de Santa Coloma hauria volgut arrasar la vila, però les ordres de Madrid eren d'enderrocar només 8 o 10 cases de les més principals de la revolta. Els revoltats havien abandonat la vila i el Governador i la cavalleria van entrar, van saquejar les cases, i van arruïnar 54 masies de l'entorn.⁴⁶ Després de completar l'acció punitiva amb molta més brutalitat que no especi-

ficaven les ordres rebudes, les tropes se'n tornaren cap a Girona, destruint de pas el que quedava del poble de Riudarenes. En premi per aquesta acció el Governador Calders va rebre el privilegi de poder passar el seu càrrec al seu fill major i al segon fill li van donar l'ardiaconat de Llobregat.⁴⁷

Una feixuga massa de soldats

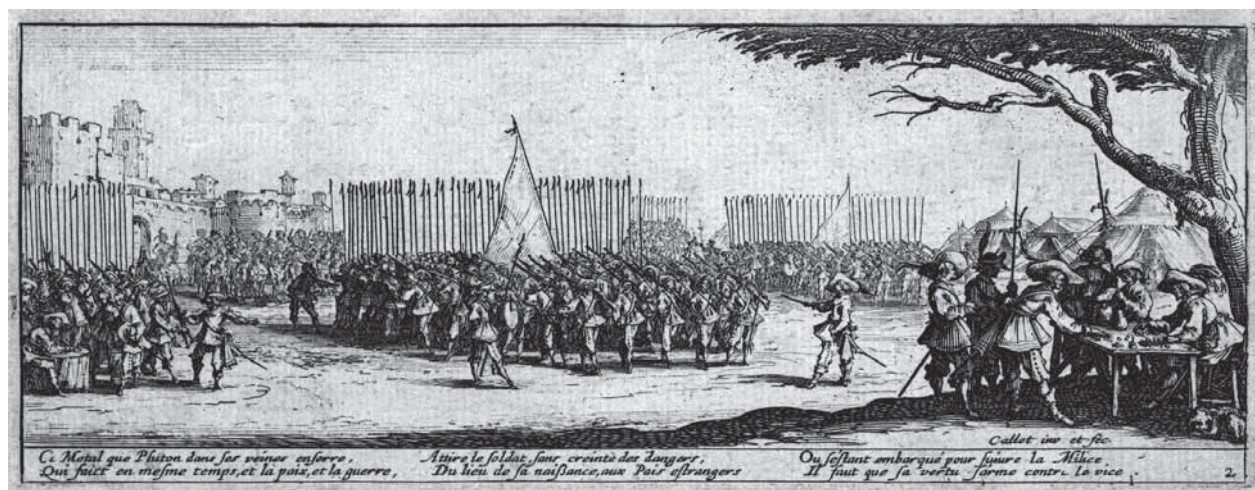
Ramon de Calders arribà a Girona el 16 de maig. Però els amotinats van acudir en tan gran nombre sobre la ciutat que van encerclar l'exèrcit a Salt i impediren que la ciutat els fes arribar queviures. Atrapat i sense cap més opció, Calders ordenà als terços la marxa cap a Blanes.⁴⁸ Els terços varen partir el 18 de maig el matí i per tot el camí van ser hostilitzats per la gent de la terra mobilitzats amb crits de *socors contra los enemigos de la Santa Fe catòlica i de la Iglésia*. Els soldats, esgotats, no podien contraatacar i arribaren a Blanes el 19 de maig extenuats i afamats. Primer arribà la cavalleria i a les 6 de la tarda van arribar els terços d'infanteria.

Prop de Blanes els rebels els havien matat alguns soldats i cavalls. Tan bon punt arribaren els mestres de camp escrigueren al virrei que: *nos binieron siguiendo hasta esta Villa y siempre estan a ntra. Vista y se atrevieron dezir a los Padres Cappuchinos que sí nos recoxian les havian de quemar la Casa. Juzgue V.E. qual estaremos, sufriendo y Procurando azertar para el servicio de su Mag. y conserbazion de la tierra, el Pan q. espoco noble hechan por la Ventana y, çierto que revenden por quatro Rs no valiendo uno*. No tenien municions ni corda per a la mosqueteria i portaven cinc dies sense menjar. Arce explicava la seva experiència d'Amer: *Y el mio delo del sitio de mer por que se hallo dentro esto es cosa q si-empres quedare corto entratar dello... V.E. mande se nos socorra luego que esta gente en seys dias no ha comido si no havia y Agua*.

Els jurats gironins van considerar que els tercios a Blanes tindrien falta de queviures i enviaren quinze càrregues de provehiments. Els jurats de Blanes escrigueren al virrei comunicant-li que: *esta vila esta resolta de acullir als soldats en arribant y alimentar los sols no entren dins la vila per temor(?) de les Insolencies que fan per on passen*.⁴⁹ El dia 20 de maig el procurador Epifani Coll comunicava al governador Calders l'ofertament de deixar entrar tots els soldats dintre de Blanes *axi en lo Baluart, com en lo demes*, els soldats acceptarien l'ofertament en el cas que arribés avís que vingués *gent de la terra*, el Dr. Coll destacava dels blanencs *conexerá V.E. la fineza destos vasalls y lo que procuro yo servir a V.E., no obstant los enfados y mohinos que essas materias aportan*. Aquell dia havien arribat set galeres comandades per don Joan de Benavides i s'estaven fent preparatius per la marxa al Rosselló.⁵⁰ Puig, per la seva banda, indicava al comte Santa Coloma que *Todos los Vassallos del Marques de Aytona han hecho lo que han podido y sido el amparo en estas ocasiones de los 3os*. La bona disposició mostrada pels habitants en l'allotjament de les tropes va fer que el comte de Santa Coloma no s'ho pensés dues vegades i fes detenir el fill del duc de Nochera, que era el que havia donat la bufetada a Pere Thio, jurat en cap de la universitat de Blanes. Havia de donar una imatge de justícia davant la bona disposició mostrada fins el moment pels vassalls blanencs del marquès d'Aitona en el servei del rei.⁵¹

Els amotinats, però, no es van moure dels contorns de Blanes. El dia 20 al migdia alguns d'ells s'acostaren a les muralles. Mentre els terços dinaven va haver-hi l'alarma. Els insurgents havien tingut l'atreviment d'entrar al raval i matar un sentinella. L'avalot es va sentir

des de la plaça i tots els soldats van prendre les armes *y estat lo cas que de la montaña de detrás de esta vila han tirat una murriada de arcabuseria en los mansos en que dinaven los soldados del tercio de Juan de Arçe*. La cavalleria i els terços van sortir immediatament a encalçar-los *al siri de grans escopetades los han fets retirar ab nostre emparo* (van dir els jurats). En van matar alguns i en van arrestar quatre: dos de La Bisbal i dos que no van confessar res. Foren entregats al batlle general don Tomás Fontanet que va voler treure'ls de la vila perquè corrien perill. El cas va ser que els jurats no els van deixar entrar a la vila ni van voler encarregar-se d'ells. Els amotinats havien tallat l'aigua de la vila. Un capellà que va anar a observar, i fou retingut, informà que només en la part de la sèquia on havien tallat l'aigua eren més de 800 i n'arribaven més. Els soldats que havien sortit rere els insurgents *diuen que los de la terra pasava de mes de tres mil y que se aumenten per momentos*. La qüestió no era només l'aigua. Sense aigua en els molins no es podia moldre, mancava la farina i no es podia pastar: *com los de la terra an romput la sequia de la aigua dels molins ab que restra así o sens farina y perconsequent sens pa no se com so faran*. Tot seguit ja començaven a produir-se els primers robatoris a les cases del raval, on estaven allotjats els caporals, malgrat que els veïns feien el que podien per donar-los de menjar. Els jurats es queixaven que *infeliblement estam afamats los tercios y nosaltres y de altre part perillam que essent fora estos tercios nons cremen esta vila com ho han amenessat per que havem emparat los soldados, per terra tots estam cercats que nons podem valer sino del mar, y sino ve socorro per ell estam perduts, y los tercios no poden exir de assi sino per mar*.⁵²

Jacques Callot. Les Grandes Misères de la Guerre. 1633.

La situació dels blanencs era extremadament delicada. La gent de la terra els proferia amenaces com ara que els havien de degollar i quasi ho aconseguiren amb uns pobres pescadors que feinejaven en el terme de Lloret amb sis llaüts. Per altra banda, la cavalleria allotjada anava assolant els camps de blats. El dia 21 gent a cavall va saquejar trenta cases al terme de Palafolls i el cap militar Álvaro de Quiñones, que va veure dos soldats que venien amb dues calderes, en lloc d'impartir justícia, va fer els ulls grossos. Aquell mateix dia van arribar dos llaüts armats de Malgrat carregats de provisions i davant de tothom els soldats els van prendre tot el que portaven sense que els caporals fessin res. Els terços estaven acampats a la platja i els caporals eren allotjats en el raval on més de 200 cases els acollien per força. Com que el dia 20 els revoltats havien tallat l'aigua als molins, es van enviar 25 homes, escortats per dos-cents infants i cavalls, per arreglar la sèquia.⁵³

En la *Relacion del Modo que se han dispuesto los quarteles para la Cavalleria i Yfanteria que esta Junta en esta Villa de Blanes y en San celoni* s'indicà com havien de quedar repartits els terços a la costa del Vescomtat de Cabrera, a Lloret i a Tossa: A Lloret el terç irlandès del comte de Tircornnell i la cavallera de don Felipe Frances i el marquès de Tabar. A Blanes, el Terç del comte d'Aguilar i la cavalleria del marquès de Mondejar i don Bernabé de Velasco. A Pineda, don Felipe de Guevara i la cavalleria de don Bernardo Chacón y el marquès de leganés. A Malgrat, el terç de Tuttavila. A Canet i Sant Pol, el terç de don Leonardo de Moles i la cavalleria de don Fernando de Murga i Don Felipe de Quiñones. A Tossa, el terç de valons de Molinguen i don Felipe de Quiñones. I a Arenys de Munt i de Mar, el terç de mode-

nesos i la cavalleria del comissari don Fernando Chirino amb el restant de la cavalleria.⁵⁴

La situació de l'exèrcit era perillosa perquè els revoltats començaven a ser conscients de la seva força i la revolta s'havia escampat cap al sud i a l'oest, en direcció al Vallès. El 20 de maig els insurgents van atacar el terç del duc de Mòdena i la cavalleria de Chirinos, uns 1200 soldats que havien estat destinats a aquarterar-se a Arenys. Els van obligar a retirar-se cap a Barcelona de manera desesperada. Els revoltats els varen destruir la rereguarda i en van matar molts fins arribar al Besós. Un cop allí, extenuats i sense municions, van seguir a la carrera fins el port de Baelona, deixant més de 300 cavalls a la platja. Molts van morir ofegats i d'altres a l'arenal a mans del sometent.

Els que coneixien el terreny van baixar a la marina pel camí de la costa i es van refugiar a Blanes. Chirinos i uns pocs més es van refugiar al convent de Breda, que va estar a punt de ser cremat. Chirinos va escapar disfressat de monjo després que els revoltats haguessin destrossat tota la cavalleria que ell havia abandonat.⁵⁵ El dia 22 de maig els insurgents preparaven un assalt general contra els tercios refugiats a Blanes. Aquell mateix dia des de Madrid es va decidir treure les tropes de Blanes i portar-les a Roses perquè allí estarien més segures. La cavalleria, que no podia ser transportada per mar, havia de realitzar la marxa per terra des de Blanes fins a Roses.

El dia 23 de maig de 1640 arribaven notícies a Blanes del que s'esdevenia a Barcelona. L'intent d'enviar el correu en la faluga de Francesc Andreu a aquella ciutat havia fracassat perquè "aquella terra" estava molt alterada. Els amotinats que s'havien apropiat a la ciutat volien

Jacques Callot. *Les Grandes Misères de la Guerre*. 1633.

unir-se per venir a combatre les tropes allotjades a Blanes. Informat Epifanio Coll de la maror que s'acostava, va tornar a oferir als mestres de camp que entressin els terços dintre vila i al baluard.

Per sort poc després va arribar l'Inspector General de l'exèrcit Joan Benavides amb set galeres perquè *aixia ramor de guerra per part de França y que convenrà anas esta gent a Rosello*.⁵⁶ Venia a buscar els terços. Els valons que havia recollit a Mataró no els va desembarcar pel que havia passat a Blanes tres mesos abans i per temor que els soldats volguessin venjar-se. Els va posar en llaüts prop de la Riera. Benavides ho tenia tot disposat per marxar el divendres. De bon matí, des de la muntanya de Sant Joan ja s'havia albirat una armada i al mateix temps des de la vila se n'havia vist una altra. Hi havia una gran confusió i els soldats temien que els vilatans s'aliessin amb els insurgents, per la qual cosa van doblar les guàrdies mentre es preparaven per accelerar la marxa. Per si de cas, Benavides tenia preparades les barques amb el valons a bord per desembarcar-los en cas de necessitat, *pero antes q aia arma les p explicado no se mueben de sus escuadrones ni obren contra la villa que no creo sera esto nada mas del querer desalojarnos*.⁵⁷

El temor dels terços no era infundat, s'estava organitzant un veritable exèrcit. Tots els camins per terra estaven controlats pels rebels. El dia 24 algú entre els insurgents llençava crides en demanda d'ajut als del Vallès i l'Empordà. Les escrivia des d'algun lloc proper a Blanes i signava *Lo mestre de Camp. Cathala. Entordera de Blanes*.⁵⁸ El dia 25 va arribar a Blanes la flota del marquès de Villafranca, que havia d'escortar l'exèrcit fins a Roses. El primer dia ja va enviar quatre galeres amb totes les vitualles, malalts i una nau amb els soldats de Mòdena. L'endemà van començar a evacuar les tropes de la platja. El dia 27 de maig el terç de Juan de Arce abans de marxar va saquejar el raval i va talar els arbres del contorn. Després va sortir de Blanes i va fer via cap al nord sota el constant atac dels pagesos, que havien ocupat tots els passos estrets de la ruta de Sant Feliu de Guíxols. Cap al 30 de maig, després de deixar el camí tacat de sang, va arribar a Montiró (Ventalló), on els seus homes calaren foc al temple. Finalment, el 31 de maig, amb gran part de la cavalleria destruïda, Arce cercà la salvació a la ciutadella i port de Roses, altament fortificats.

A Madrid, la *Junta de Ejecución* de 4 de juny de 1640 va convenir que les ciutats que s'havien portat particularment bé, com Blanes o Mataró, havien d'obtenir almenys una remissió temporal de l'impost dels *quints*.⁵⁹

Signatura de lo Mestre de Camp Català. ACA. Carta. Núm. 10482. Any 1640.

El 7 de juny esdevingué l'avalot del *Corpus de Sang* a Barcelona. El virrei de Catalunya, comte de Santa Coloma fou assassinat i els aldarulls s'escamparen per altres ciutats. A mitjan de juny, després d'aquests fets a Barcelona, van arribar a Blanes uns 40 revoltats procedents d'Hostalric. Aquest grup va demanar a les autoritats que els lliurés tots els cavalls i soldats que havien quedat a la vila, i ells, a canvi els tornarien totes les provisions que els havien requisat. Davant aquest compromís els jurats entregaren els quaranta cavalls que quedaven a la vila. Els revoltats de la terra els varen tornar totes les provisions excepte la neu (el gel) i se'n portaren els cavalls cap a Hostalric.⁶⁰

Blanes jura fidelitat a la Generalitat

El 7 de setembre de 1640 la Generalitat de Catalunya, sense consultar les ciutats, va signar un primer pacte amb França, pel qual Catalunya havia de rebre suport militar per fer front a la ofensiva castellana que havia iniciat el comte-duc d'Olivares.

A Barcelona es va convocar Junta de Braços dels Tres Estaments per al 10 de setembre. Pau Claris des de la Diputació hi va convocar també les viles i pobles reials que normalment no entraven a Corts. La convocatòria va ser un èxit de representativitat. La Junta va durar diversos dies. Hi assistiren diversos blanencs. Pel braç militar Pere Joan de Puigvert i Manresa, propietari de la batllia de Blanes (com a procurador de Baltasar Soler, doctor en medicina i ciutadà honrat de Barcelona i Girona). Pel braç reial i en representació de la vila de Blanes hi assis-

Francesc Barra. *Breu tractat d'Artilleria*. Barcelona. 1642.

tiren Pere Joseph de Mirambell, ciutadà honrat de Barcelona, i el jurat en cap de la universitat, Pere Thió. El dia 27 de setembre, tots els presents van fer jurament de fidelitat a la Generalitat i es posaven al servei de la *Província*.⁶¹ El 17 d'octubre la Diputació prevenia als jurats de Blanes que l'armada francesa aplegada a Marsella no venia "per danyar Catalunya sinó per auxiliar-la" i donaven avís perquè no li causessin cap problema.

El 14 de novembre la Diputació va confiscar el vescomtat d'Illa que pertanyia al marquès d'Aitona i va encarregar a Francesc de Tamarit que recollís els fruits i les rendes que haurien pertocat al marquès en aquell vescomtat.⁶² Aprofitant l'avinencesa de la guerra de Catalunya, l'1 de gener de 1641 es va sublevar Portugal i s'independitzà d'Espanya per sempre més.

A Blanes l'inici de 1641 també va ser mogut. El dia 3 de gener, després d'haver posat la guàrdia, un particular va picar la porta per entrar, el guardià va baixar del baluard per obrir i deixà les claus al pany. Seguidament, va pujar un altre cop al baluard i quan va baixar un altre guardià per obrir va trobar que s'havien emportat les claus. La vila estigué tota la nit alerta. L'endemà es feren diligències per trobar les claus, però en tornar a pujar al baluard

les trobaren sota la porta. No es va poder esbrinar qui l'havia sostret i es va presumir que no s'havia fet amb malícia sinó per fer burla als que estaven de guàrdia. S'hagueren de fer tres claus noves i es canviaren els guàrdies perquè servís de major advertiment.

Per a la defensa de la vila els Jurats disposaven només de 10 peces de *cullera*. Aquests canons gastaven molta pólvora i només en disposaven de deu o dotze quintars (uns 500 kg). Per això la universitat va demanar als diputats que els en fessin arribar vint quintars o més i que també els subministressin més soldats per posar en els camins i detenir els soldats fugitius.

El dia de Sant Esteve hi hagué un motí a Blanes promogut per Pere Parés. S'empresonaren tres blanencs i el promotor fou condemnat a mort. El dia 5, amb perill eminent de sa vida, Pere Parés va fer testament a les presons del Palau.⁶³ Sense dilacions, el dia 6, Parés fou executat en *públic espectacle*, que en paraules de Benet Saló i Llauder, jutge ordinari del vescomtat,⁶⁴ *ha causat gran consolacio de tota esta vila als demes penso traurer ab pacte, que vayan a servir personalment, sempre me an acistit los jurats, y demes gent de aquella armats, tots a disposicio mia*.

El Dr. Saló, encarregat de la defensa de Blanes, va demanar a la diputació més homes i més cavalls. Volia que no disminuís el terç del Sr. Marquès d'Aitona, calia cobrar els impostos, arranjar un tros de muralla derruïda i detenir una banda de *bribons amotinats* que s'havia alçat en la marina.⁶⁵ Benet Saló havia entrat a Blanes amb més de 500 homes sense tenir cap problema. Tot seguit va inspeccionar la vila i els baluards. Va posar vigilants en els llocs acostumats, barrejant gent de la vila i forasters. Estava previst que a mitjan gener arribessin més homes. Saló creia que a la vila no havien traïdors: *yo del que he pogut colligir crec que tota la vila perdria la vida en servey de la provinsia, y no crec que entre ells hi aya valaqueria*.⁶⁶ Malgrat això, no es refiava dels 150 soldats forasters que quedaven a la vila.

Els blanencs sota sospita

El dia 11 de gener els jurats de Blanes informaven als Diputats del General que s'havia vist una galera que venia de Barcelona i s'aturà al cap de la Tordera al lloc dit *la conca* a mitja llegua de les muralles. S'hi va estar mitja hora o tres quarts i després hissà vela i se'n tornà cap a ponent. Els de Blanes els tiraren una canonada, però

com era tan lluny la bala no hi va arribar. Els blanencs van témer que el vaixell hagués reconegut el lloc per fer un desembarcament. Tenien avís del cavaller Bernat Jalpí que estiguessin previnguts, perquè les galeres havien de fer sortides per les viles d'aquesta costa. Els blanencs van demanar ajut al jutge del vescomtat per tal que vingués amb dos o tres-cents homes i romanguessin a la vila, allotjats a compte de la universitat. En aquell moment només quedaven a Blanes 10 quintars de pólvora que, donat el cas, s'acabarien de seguida. Els Jurats pressumien dels recursos del vescomtat perquè *estant acabant esta Carta, comensa ja de entrar la gent de montanya, que com tenim una companya tant gran al camp ne tenim necessitat de forestera*⁶⁷

Pocs dies després els jurats ja no estaven tan eufòrics. Els de Malgrat informaven que aquella galera havia fet senyals de fum i que els de Blanes els havien contestat. Segons ells els blanencs s'havien comunicat amb l'enemic. Cal dir que els de Blanes tenien un codi de socors: si era de dia, tiraven una canonada i feien senyals de fum. Això és el que haurien fet. Ningú de Blanes no va veure que la galera fes cap senyal de fum. Tot i això, els de Malgrat insistien i parlaven de traïció, pel fum que veieren fer en *lo Castell* de Blanes, que era per donar avís a la vila.⁶⁸

El testimoni de Fra Antoni Figueres és més aclaridor. El caputxí del convent de Santa Anna va dir que a les dues del migdia havia vist venir una galera sospitosa i ell va fer el senyal de fum acostumat. Aquest senyal el va tornar a transmetre el castell de Sant Joan per avisar els de Tossa i més lluny. Tots estaven en alerta i a punt per donar també avisos per terra i als diputats de Barcelona amb un llaüt. Però quan el frare va baixar a la vila es va adonar que dos individus de Malgrat anaven dient que

los de Blanes se eren donats als castellans. Això va fer molt de mal a la vila de Blanes.

Fra Antoni, també esmenta que dels 10 o 12 quintars de pólvora de la vila, ell ja n'havia gastada molta en senyals i en canonades contra galeres. Per tant, demanva ajut per al "presidi" de Santa Anna ja que era un lloc ben fortificat i resistent. Demanava 25 o 30 quintars de pólvora pels tres canons que hi tenien, mosquets amb dos o tres-cents bales, una dotzena d'espases i altres tants de *xuzos*. També informava que de 14 o 15 religiosos en aquell moment n'hi havien la meitat i que no tenien armes. Tot aquest material havia de servir també *per los que nos an de venir ajudar pera poder morir peleant y vencer morint que en faltar armes municions, y provisiones es forsos rendir se*.

La defensa de la vila de Blanes era de molta importància per a tot el Principat tal com el caputxí havia escoltat explicar al baró de Molinguén, *en los vuyt dies de la sua retirada ab la mitat de son tercio dels balons, a este puesto de Sta. Anna com a lloc mes segur*. Molinguén va tractar al frare amb molta cordialitat i li digué: *vendra tiempo en que en este conbento no podran estar mas de tres o quatro frayles; o que bien podria el Rey hazer en este puesto un fuerte castillo, y otro en aquel otro asenyalant lo lloc hon aviem començat un fortin (que per aver agut de acudir una delas quatre companyas desta vila al camp de la Provincia a parat y per no tenir municions per a sustentar lo) y despres sobrepensant ajusta dien a mas deste haria un fuerte real o otro castillo a culla por impedir la desembarcacion al enemigo. Asenyalant lo cap de la Tordera. Regonexent, y notant la disposicio te est siti de Blanes per a poder se fortificar en ell*. El mateix digueren Juan de Arce, Don Leonardo de Moles i altres mestres de Camp en un sopar que dit Arce donà *en esta punta de Sta. Anna estant jo present, y descobrirenlo pit de lo que tant a costa de la Pro^a experimenta es siti envejat per ells*.⁶⁹

El fortí que s'estava construint en el lloc que havia assenyalat Molinguén estava situat al *Puig d'en Lladó* (Penya dels Padrets). El 25 de gener de 1641 la universitat havia comprat un terreny amb vinyes situat en aquell Puig per 80 lliures per a construir-hi un fortí. A l'efecte s'acordà el carregament d'un censal fet per Francesc Doménech i Salavert, de 60 sous de pensió i 60 lliures de preu.⁷⁰ La construcció es deuria reprendre el 1642. Segons Gaspar Roig i Jalpí *en dit Puig (lledó) se feu un fortí lo any 1642 que encara avui se conserva la casa, que en ell se feu pera recollir las Monicions, y gran part*

Convent i punta de Santa Anna. Blanes. Col·lecció Paquita Sicra (AMBL)

Lluís XIII rei de França i de Catalunya. Pierre Daret. *Les personnages du Grand Siècle. S. XVII.*

*de las trincheras. en aquest puesto, que tindran be quatre mil passos de circumferencia, y costa avall envers la Massaneda, estigue sita la ciutat Blanda... en la viña que avui es lo forti se descubren tres troços de paret, que fa de ample bons sinc palms, y es tant forta que apar sia una peña...*⁷¹ A principis del segle XVIII la universitat encara tenia tot el tros de terra anomenada *Lo Fortillo* (prope Podium sive Puig den Lladó termini....) i a sota mateix d'aquest tros la universitat declarava que tenia una casa vocata *lo Hospitalet* on antigament havia construït *erat quidem Furnus Coquendi Calcim* ...⁷²

Les obres del Fortillo s'havien aturat perquè els jurats de Blanes s'havien quedat sense homes ni diners. Havien fet diverses companyies per servir a la Generalitat. El 23 de gener havien fet una companyia de *socorro del bo desta vila* que ja havia marxat. Els jurats suplicaven a la Diputació *que menessin tornar los de la campanya que eren a Martorell*, que havien marxat per força.⁷³ Els mateixos jurats comunicaven que després d'haver enviat amb presses la companyia del dia 23 s'assabentaren que l'enemic volia desembarcar a Blanes. Això va fer que determinessin fer una altra companyia. Aleshores muntaren una taula d'allistament a la plaça pública. Els que s'hi apuntaren havien de rebre dos rals cada dia. La companyia estava apunt per marxar el dia 28 però varen rebre noves ordres. En una carta del Sr. Bernat March i de Jalpí de Girona es deia que prepararessin barques amb

palla per Barcelona i que no es deixés desproveïda la vila d'homes. La universitat va enviar dos síndics a comprar palla fora perquè a Blanes no n'hi havia. Finalment els jurats varen enviar cap a Barcelona la barcada de palla i la companyia que tenien a punt. La Diputació havia demanat mariners però els jurats no volien deixar les barques de Blanes sense tripulació: *Ja s'ha enviat una barcada de llenya i un altre carregada anirà farina i la palla tota la que es pugui, ... la palla se haura de embarcar en orri per no tenir xavagons y no sen porà aportar tota y sen perdra mes VS^a y la Ciutat ne deureien enviar que assi no niha, que tota la palla siha als llochs circumvehins anam secrestant per enviar aquí.*⁷⁴

La companyia que s'havia enviat a Martorell estava integrada en el terç d'*Hostalric i els Vescomtats de Cabrera i de Bas*. El terç era comandat pel governador del vescomtat, el donzell Josep d'Arlés i el seu sergent major era Agustí Forest, clavari del vescomtat. Durant el mes de gener de 1641 aquest terç es trobava defensant la fortificació de Martorell, junt a 6 terços catalans més.⁷⁵ Josep d'Arlés havia pres possessió del seu càrrec el 29 d'octubre de 1640 a l'església parroquial de Blanes. Arlés es va casar amb Magdalena Vivet i Palol, filla d'un doctor en drets i ciutadà honrat de Girona. Magdalena havia quedat vídua l'any 1630 del donzell blanenc Bernat Sala i Alemany, nét del mercader Esteve Alemany i Florit.

En relació a la companyia de voluntaris que va marxar el dia 28 cal dir que hi havia el sastre Cristòfol Musel i el mercader blanenc Francesc Peferrer, fill de Sebastià Peferrer de Llagostera. Ambdós van fer testament el dia abans *sabent y attenant que vai a la guerra per socorrer a la ciutat de Barz^a y provincia de Catalunya contra nostres enemichs, y per consegüent me poso en perill de perdre la vida.*⁷⁶ El mateix dia els jurats arrendaven les *imposicions de la vila* al negociant Narcís Peferrer. Els jurats tenien dificultats per trobar gent interessada a arrendar les imposicions i per aquest motiu van haver d'incloure nous incentius en les clàusules dels arrendaments: *Ítem: ab lo present capitol la universitat de la present vila de Blanes fa exempt y deslliure de anar a la guerra en tot lo dit any al qui arrendara.*

El 16 de gener de 1641 Pau Claris al capdavant de la Generalitat de Catalunya havia proclamat la república catalana i el dia 23 del mateix mes Catalunya es posava sota l'obediència de Lluís XIII de França.

Quim Roura i Roger
AMBL

ANNEX I. TROPES ESPANYOLES ALLOTJADES A BLANES DES DEL DIA 23 FINS EL DIA 27 DE MAIG DE 1640 (quantitats aproximades).

Terç del Comte-Duc. Comandat per Juan de Arce	1000
Terç del comte d'Aguilar	800
Terç dels Napolitans del Mestre de Camp Leonardo Moles	1200
Terç Vell de Nàpols de Jerónimo de Tutavila	700
Terç dels Irlandesos del comte de Ticornell (Huc Roe O'Donell)	600 (+ 400)
Tropes del Duc de Mòdena	500
Terç dels Valons del baró de Molinguen	1000
Altres	1000
Total tropes allotjades	7200 homes

Notes

1 Roura, Joaquim. Blanes al segle XVII: Anotacions de població i economia (inèdit).

2 Per obtenir una visió de conjut de la pressió i penúries a les quals estava sotmesa Catalunya en la primera meitat del segle XVII, podem gaudir de les introduccions o pròlegs dels Dietaris de la Generalitat de Catalunya, volum V (1623-1644) i VI (1644-1656): Molas Ribalta, Pere, *De la defensa de les lleis al canvi de sobirania*, i, Alcoberro Pericay, Agustí, *Els anys centrals de la Guerra dels Segadors*. Generalitat de Catalunya. Barcelona. 2000. Són de lectura obligada *La revolta dels catalans* de John H. Elliott, i *La Revolució Catalana* d'Eva Serra, *Cròniques de la Guerra dels segadors* d'Antoni Simon, *La acción de Francia en Catalunya* de J. Sanabre, entre d'altres.

3 AML. Còpia de Fitxes arxivístiques de Mario Zucchitello, M. AHPG (AHG) Protocols Blanes 165. 17-3-1631.

4 Villalba, Joaquin de, *Epidemiologia española, o, Historia cronologica de las pestes, contagios epidemias y epizootios*. Madrid (1802).

5 AML. Còpia de Fitxes arxivístiques de Mario Zucchitello, M. AHPG (AHG) Protocols Blanes 162. 29-7-1630.

6 Camps Surroca, Camps Clemente, Manuel. Modorrihes Malignes Apegadisses a Blanes a l'any 1632. Gimbernat. V. 15. 1996.

7 Roura, Joaquim. Op. Cit.... / AML, Còpia digitalitzada llibres sacramentals de l'Arxiu de la Parròquia Sta. Maria. Òbits 2 i 3.

8 AML, Còpia digitalitzada. Llibres Sagramentals. Òbits 3, (1629-1723).

9 AML. Fons J. Alemany i Borràs. Mss. Cortils i Vieta. *Ressenya històrica de la vila de Blanes*.

10 AML. Acords i llibres d'Actes 1652 a 1702.

11 Gifre Ribas, Pere. *Universitats, fiscalitat de guerra i privilegiats*. Revista Pedralbes núm. 13. Universitat de Barcelona, 1993.

12 Simón i Tarrés, Antoni. *Catalunya i la monarquia hispànica en temps de Felip II príncep*. Manuscrits. Núm. 16. 1998. La notícia és de A. Casals. *Emperador i Principat: Catalunya i les seves relacions amb l'Imperi de Carles V (1516-1543)*. Tesi doctoral (UB, 1995), p. 287 i ss.

13 AGFCMS. Lligall 4371. 10/08/1562. Còpia tramesa per gentilesa del Sr. Domingo Beltrán Corbalán (Casa Medina Sidònia).

14 *Crònica de Parets*. Memorial histórico español. Vol. XX. 1888. Pp 140-142

15 AHG. Fn Blanes núm 175. 23 juny 1639. r.

16 ACA, Generalitat, Correspondencia del virrey Conde de Santa Coloma, carta núm. 8076 de 26-11-1639 i núm. 8077 de 29-11-1639.

17 Elliot, J.H. .. op cit. *Un exercit per allotjar*. (p. 376 AGS: GA, LEG 1364, *Relación de la gente que se halla efectiva, 16 abril 1640*).

18 Carrió Arumí, Joan. Catalunya en l'estructura militar de la monarquia hispànica (1556-1640). *Tres aspectes: les fortificacions, els soldats i els allotjaments*

19 *Crònica de Parets*. Memorial historico español. Vol XXI. *Sumari que es va llegir en la Junta de Braços de 10 de setembre de 1640*

20 Soldevila, Ferran. Història de Catalunya. Vol 1.(2a ed.) Barcelona 1962.

- 21 De la Peña, Feliu. *Anales de Cataluña*. 1709.
- 22 ACA. Generalitat. Carta de Molinguén a Santa Coloma núm. 9066.
- 23 Elliott, J.H. op cit. Ext. d'ACA: ca. Leg. 393. *Relación del proceso que en este año de 1640 ha hecho el doctor Jacinto Valonga en la visita de los quarteles...*
- 24 Güell, Manel, *Expatriació militar i mercenaris als exercits de Felip IV*
- 25 ACA- Generalitat. Carta de Tutavila a Santa Coloma núm. 9688. .
- 26 ACA, Generalitat, Correspondència del virrey Conde de Santa Coloma, carta núm. 9047
- 27 ACA, Generalitat, Correspondència del virrey Conde de Santa Coloma, carta núm. 9067 i 9074
- 28 ACA, Generalitat, Correspondència del virrey Conde de Santa Coloma, carta núm. 9082
- 29 El lloc habitual per celebrar els consells era l'hospital però en aquell moment l'església de Sant Jaume i la casa de l'hospital estaven impedides per haver-hi molts malalts.
- 30 AHG.FN Blanes núm. 176.
- 31 Crónica de Parets. Memorial histórico español. Vol. XX
- 32 Busquets Dalmau, J. *La Catalunya del barroc vista des de Girona. La crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*. Barcelona. 1994.
- 33 Busquets Dalmau...
- 34 Crónica de Parets. Memorial histórico español. Vol XXI Dietari Generalitat 1638 a 41 fol 374
- 35 Crónica de Parets. Memorial histórico español. Vol XX Manuscrito inserto en el dietario de la Generalidad de Cataluña. 19 de maig. Informe enviat pels diputats al P. Bernardino, referent a l'incendi de l'església de Riudarenes
- 36 Carrió Arumí, J. Op. Cit.
- 37 ACA, Generalitat, Correspondència del virrey Conde de Santa Coloma, Carta, núm. 10018 i 10041.
- 38 Carrió Arumí, Joan. Catalunya en l'estructura militar de la monarquia hispànica (1556-1640). *Tres aspectes: les fortificacions, els soldats i els allotjaments*
- 39 ACA, Generalitat, Correspondència del virrey Conde de Santa Coloma, carta núm. 10041
- 40 ACA, Generalitat, Correspondència del virrey Conde de Santa Coloma, carta núm. 10039
- 41 ACA, Generalitat, carta núm. 10099
- 42 Elliott, J.H. *La Revolta...* . p 426.
- 43 Crónica de Parets. Memorial histórico español. Vol XX 7 de maig. P. 376
- 44 Busquets Dalmau, Joan, op.cit
- 45 Crónica de Parets. Memorial histórico español. Vol XX. P. 384
- 46 Elliott, J.H. Op. Cit.
- 47 Crónica de Parets. Memorial histórico español. Vol. XX.
- 48 Crónica de Parets. Memorial histórico español. Vol XXI. p. 154.
- 49 ACA. Generalitat Carta dels jurats de Blanes de 19 de maig de 1640 al comte de Santa Coloma Carta núm. 10356
- 50 20/05/1640. Carta del Dr. Coll Epiphany Coll dirigida a Girona al General governador. P. 391. 2
- 51 Carrió Arumí, J. Op. Cit. / (ACA, CA 285, 18.)
- 52 ACA, Generalitat, Correspondència del virrey Conde de Santa Coloma, cartes de 20 de maig de 1640 de Baltasar Claramunt, núm. 10402. Carta de Juan de Arce núm. 10403. Carta dels Jurats de Blanes núm. 10404. Carta de Tomàs Fontanet núm. 10400.
- 53 ACA, GENERALITAT, Correspondència del virrey Conde de Santa Coloma, Carta Núm. 10419
- 54 Carrió Arumí, J. Op. Cit.
- 55 *Crónica de Parets*. Memorial histórico español. Vol. XX. 21 de maig. Carta de Juan de Arce al Virrey
- 56 ACA, Generalitat, Correspondència del virrey Conde de Santa Coloma, carta núm. 10455.
- 57 ACA, Generalitat, Correspondència del virrey Conde de Santa Coloma, carta núms. 10454, 10490, 10492, i 10484.
- 58 Elliott, J.H. Op. Cit
- 59 Ídem
- 60 *Crónica de Parets*. Memorial histórico español. Vol. XX i XXV. p. 289.
- 61 Dietaris de la Generalitat de Catalunya, volum V (1623-1644) / i *Crónica de Parets*. Vol XXI. p. 207
- 62 *Crónica de Parets*. Vol XX P. 257
- 63 AHG. FN Blanes. 177. 5de gener de 1641
- 64 ACA. Generalitat. Carta de Benet Saló als Diputats. Núm. 11760
- 65 ACA. Generalitat. Carta de Benet Saló als Diputats. Núm. 11760
- 66 ACA. Generalitat. Carta de Benet Saló als Diputats. Núm. 11791.
- 67 ACA, Generalitat, Correspondència del virrey Conde de Santa Coloma. Carta núm. 11824
- 68 ACA. Generalitat. Carta de Benet Saló als Diputats. Núm. 11825.
- 69 ACA, Generalitat. Carta núm. 11833
- 70 AHG. FN Blanes 177. 25-01-1641.
- 71 Roig Jalpí, Gaspar. *Noticias de Cataluña*. Mss 1735 Biblioteca nacional BNE (Biblioteca Digital Hispànica).
- 72 AMFFAM i Arxiu notarial d'Arenys de Mar. VII. 25. Capbreu de Blanes 1705-1710.
- 73 ACA, Generalitat, carta núm. 11957
- 74 ACA, Generalitat. Carta núm.
- 75 *Crónica de Parets* Memorial Histórico Español, Vol. 23. 1891. Apèndix, documental núms. 778 i 779, p. 339-341.
- 76 AHG. FN Blanes. 177. de 25 i 27 de gener de 1641.

04 La Cooperativa "La Blandense". Crònica d'un injustícia històrica

per Maria Àngela Sagrera

Presentació

Com a conseqüència del gran auge del moviment cooperatiu que s'havia estès arreu del país, l'any 1920 es posava en marxa a Blanes la cooperativa "La Blandense". Va sorgir de la Casa del Poble, societat creada el 1905 amb finalitats culturals, polítiques i recreatives, i es va finançar amb aportacions dels cooperativistes, que havien de ser socis d'aquesta entitat republicana.

La modèlica trajectòria de la cooperativa blanesca va durar fins a l'any 1939 quan, acabada la Guerra Civil amb la victòria de les tropes comandades pel general Franco, els seus béns, juntament amb els de la Casa del Poble, van ser confiscats en tractar-se, segons el nou règim, de "Bienes marxistas" per ser lliurats, uns anys més tard, a organismes sindicals franquistes.

Amb l'arribada de la Democràcia l'any 1977 (el 15 de juny se celebraven les primeres eleccions democràtiques) i la restitució de la Generalitat de Catalunya (un decret de 29 de setembre de 1977 reconeixia com a president de la Generalitat Josep Tarradellas i les primeres eleccions autonòmiques se celebraven el 20 de març de 1980), la Conselleria de Treball va ser l'encarregada d'inventariar tot el patrimoni confiscat després de la guerra. Va ser aleshores quan un grup de blanesos, antics socis de la Cooperativa i els seus hereus legítims, van destinar energies i esforços a reclamar aquells béns que els van ser arrabassats l'any 1939 i a evitar que aquells locals fossin novament cedits a tercers, ara per part de governs democràtics.

Aquest treball intenta refer la història de la Cooperativa "La Blandense", amb la voluntat de destacar sobretot dos aspectes:

1. La modernitat d'aquella institució. Efectivament, els estatuts de "La Blandense" ens presenten un patró de funcionament modèlic i molt avançat socialment.
2. La injustícia que, històricament, van patir els seus socis. Ells van ser desposseïts dels seus béns l'any 1939 pel govern de Franco però els governs democràtics, pensem que moguts per interessos polítics, van mirar cap a una altra banda quan els espoliats els van reclamar els seus drets.

Documents que es conserven de l'antiga Cooperativa (Estatuts, títols de soci, llibretes d'estalvi, imatges...) i escrits diversos més recents d'antics socis o hereus, com cartes i notes de premsa, han estat les fonts essencials que han permès portar a terme aquesta recerca.

La cooperativa "La Blandense"

Orígens

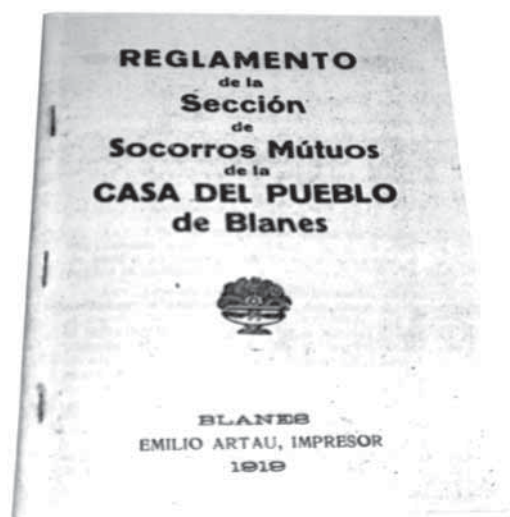
La Casa del Poble de Blanes va ser un dels més de 900 centres obrers que es van crear a Espanya en el primer terç del segle passat. Molt més enllà de ser espais de reunió, agrupaven un ampli ventall de funcions: formació cultural i educativa (amb biblioteques, orfeons, grups teatrals, de lectura i escoles d'adults), conscienciació política, suport econòmic (economats, cooperatives), esport, atenció a la salut (farmàcies, consultoris mèdics, dispensaris ...).¹

L'origen d'aquesta entitat blanesca el trobem en el "Círculo la Amistad Blandense", associació de filiació republicana amb finalitats recreatives (cant -agrupacions corals com *El Porvenir Blandense*, *La Lira Blandense* -, ball -envelat-, teatre, sarsuela ...) que s'havia format l'any 1894 en dissoldre's el Centro Republicano.²

L'any 1905 el "Círculo la Amistad Blandense" canvià el nom per Casa del Poble amb la pretensió de ... *reunir al seu si tots aquells que s'inspirin en els ideals d'Amor, Progrés i Justicia (...) i estimular els seus associats i poble en general a la creació d'institucions de caràcter polític-republicà, instrucció, socors mutus, divertiment i de caire econòmic i tot allò que tendeixi a redimir íntegrament les classes treballadores dels jous que moralment i materialment la priven de gaudir dels drets de la vida dintre de la societat present* ³. Segons Bru Centrich, que en va ser un membre destacat, la Casa del Poble de Blanes (*L'Aurora* era el diari portaveu de l'entitat) gaudí d'un gran prestigi pel gran nombre de socis i la seva implicació.⁴

Fixem-nos en la "Secció de Socors Mutus".

L'Assemblea de la Casa del Poble del 30 de juny del 1919 en va aprovar el Reglament amb la finalitat d'assegurar ... *todas las personas varones que cuentan por lo*

*Reglament de la Secció de Socors Mutus de la Casa del Poble.
Arxiu Casa del Poble*

menos 10 años de edad y no pasen de los 55 en la fecha que el seguro contrate ... La condició indispensable per pertànyer a aquesta Agrupació era ser soci de la Casa del Poble i pagar una quota de 1,15 pessetes mensuals.

L'assegurat cobrava 3,00 pessetes diàries en cas de malaltia i/o cirurgia major, 2,00 pessetes si s'havia de sotmetre a cirurgia menor i 0,50 pessetes si patia una malaltia crònica.

Inspectors mèdics vetllaven per al seu bon funcionament amb l'objectiu d'evitar abusos per part dels associats (... *ningún enfermo podrá salir a paseo ni ocuparse a trabajo ninguno mientras cobre subsidio ...*) que sabien que no tenien dret a cobrar cap subsidi quan patien malalties com: ... *reumatismo, paludismo, sifilíticas, de los órganos genitales y urinarias, venéreas, de la piel, psíquicas, nerviosas, tuberculosis en cualquiera de sus períodos o formas como los adquiridos en riña, embriaguez, juego e imprudencia temeraria ...*⁵

Arribat l'any 1920 la Casa del Poble creà la Cooperativa "La Blandense" amb la voluntat d'atendre les necessitats econòmiques i socials de les famílies treballadores del poble que eren sòcies de l'entitat republicana.

En el año 1920 se constituyó en la villa de Blanes (Gerona) una Cooperativa de Consumo, con el nombre de Sociedad Cooperativa "La Blandense", cuyos Estatutos fueron aprobados por el Gobierno Civil de la Provincia de Gerona el día 8 de mayo de 1920. Su primer domicilio social fue en la calle Muralla nº 18 y fundada por

*trabajadores por cuenta ajena de las diferentes actividades de la villa, así como pequeños artesanos, labradores y pescadores.*⁶

En aquest primer local, que la Cooperativa havia comprat a Juan Vachier i Brassó, s'instal·là una petita botiga i un forn de pa. En quedar petita la finca l'entitat comprà un nou local al c/ Sant Jaume nº11 a Joaquina Massó Vieta, on s'ubicà un nou forn de pa. Davant el progressiu creixement i la necessitat de més espai encara, posà a la venda la casa del c/ Muralla nº18 (que fou comprada per Joan Josep Vieta Vilaret) i, amb els diners d'aquesta venda, comprà a la Sociedad Recreativa Casa del Pueblo un immoble al mateix c/ Muralla nº 22-24, on l'entitat republicana havia tingut la seva seu. Era l'any 1925. La Cooperativa s'instal·là ens els baixos de l'antiga Casa del Poble i habilità el pis on hi havia hagut el teatre i la sala de ball com a magatzems.⁷

"La Blandense" va estar funcionant fins al 1939, quan va ser assaltada, saquejada i ocupada per les tropes del general Franco.⁸

Era una botiga molt gran i maca. S'hi entrava per la porta del carrer de la Muralla.

Hi havia tres grans taulells: a l'esquerra el del pa, a la dreta el de la roba i la ferreteria i al davant, el més llarg, el de comestibles.

Hi veníem de tot: pa (rodó, barres i llonguets, que es portava des del forn del carrer Sant Jaume), ceràmica i olles, sabates, roba (interior, de treball i de carrer), coses de ferreteria i tota classe de comestibles (oli, sucre, farina, llegums secs, sabó, cafè, ous, vi ... i bacallà en remull (que estava en unes piques de pedra al costat del taulell gran).

Tot es venia a pes i s'embolicava amb papers i paperines. I en un racó, al costat de l'entrada, hi havia una gran balança per pesar gènere i també s'hi pesava la gent.

Veníem molt. Hi despatxàvem quatre persones i sempre hi havia gent esperant asseguda en cadires davant els taulells.

Fèiem els comptes a mà. Els preus eren molt econòmics i la venda era exclusiva per als socis però, com que eren anys difícils, no es deia que no a ningú.

Tancàvem només els diumenges i molts dies de festa també obriem els matins.

Al darrere de la botiga hi havia el magatzem i, al pis de dalt, les oficines on en Centrich, que era el gerent, portava els comptes. Els dissabtes els socis venien a fer

els ingressos de les quotes i a recollir els vals per fer la compra a la botiga.

Els comerciants del poble no ens podien veure gaire perquè veníem bé de preu i de tot.

Quan van entrar els nacionals, el primer que van fer va ser anar a assaltar la Cooperativa i molta gent del poble va aprofitar per entrar i agafar tot el que van poder.

La Pepeta Bernat Andreu (Blanes, 1922) va despatxar a la Cooperativa des dels 14 anys fins a l'acabament de la Guerra Civil.

La botiga de la Cooperativa on es venia pa, comestibles, ferreteria, roba i sabates. Arxiu Casa del Poble

Estatuts

Un repàs als Estatuts de la Cooperativa de l'any 1920 ens permet, de forma molt clara, conèixer els seus objectius, el seu funcionament i l'abast que assolí en molt poc temps. Estan estructurats en: 1 títol preliminar, 5 títols i 23 articles.

Comencem.

El TÍTOL PRELIMINAR ens situa en un temps de crisi provocat pels estralls de la Primera Guerra Mundial (1914-1918), una crisi que s'allargava insuportablement i davant la qual ... *los gobiernos ni han gobernado ni legislado para poner remedio al mal ... y al pueblo, al verdadero pueblo que sufre las consecuencias, no le cabe esperar nada en su favor del Estado ...* Haurà de ser el poble qui haurà ... *de suplir las deficiencias y faltas del gobierno y emprender e impulsar nuevas orientaciones ...* El Cooperativisme es presentava així com l'única fórmula eficaç ... *para aliviar la tristísima situación económica y así mejor laborar en favor de un estado social más justo y equitativo ...*

En el TÍTOL PRIMER hi podem llegir els seus objectius. *La SOCIEDAD COOPERATIVA "LA BLANDENSE", ... asociación de carácter económico cooperatista de consumo por de momento y de producción, crédito, confecciones y suministro cuando se disponga de medios ... tendrá por objeto:*

- a) Proporcionar a todos sus componentes toda clase de artículos de primera necesidad (...) en las mejores condiciones de peso, medida y calidad posible.*
- b) Agrupar a cuantas personas procedentes del partido republicano y pertenecientes como socios de la Casa del Pueblo (...) proporcionando todo lo más necesario sin la intervención de intermediarios...*
- c) (...) Atender al desarrollo intelectual de los asociados y sus familias (...)*
- d) (...) Atender a los asociados y familias en los casos de enfermedad y otras necesidades y desgracias de familia proporcionando servicios médicos y farmacéuticos completamente gratuitos, pensiones a los inválidos, subvenciones en los paros forzosos y prestando la solidaridad en todos los casos que lo reclame el espíritu de humanidad ...*

En el TÍTOL SEGON es concreta de quin capital estaran formats els fons individual i col·lectiu de l'entitat.

El fons individual es definirà a partir de l'aportació de 500 pessetes per soci ... *aportados de una vez o en cuotas semanales no inferiores a una peseta ...* Pel que fa al col·lectiu ... *se compondrá del diez por ciento del exceso de percepción, del sobrante de las liquidaciones y de los donativos ...* Aquest "exceso de percepción" entès com la diferència entre l'actiu i el passiu, s'hauria de distribuir de la forma següent:

Estatuts de "La Blandense". Arxiu Casa del Poble

- a) 10% : fons de reserva.
- b) 25% : despeses d'assistència mèdica, farmacèutica i de beneficència.
- c) 20% : situacions d'atur forçós amb avançaments al 2%.
- d) 45% : estímul als treballs i consum que realitzin els associats.

Qui podia formar part de la Cooperativa queda recollit en el TÍTOL TERCER.

Ser obrero manual o intelectual o cuando menos vivir en parte o en todo de un trabajo; estar afiliado al partido republicano y ser socio de la Casa del Pueblo. Calia ser proposat per dos socis, gaudir de bona conducta i no haver estat mai exclòs de cap societat ... *por faltas graves que afecten a la honradez de un buen ciudadano.* Proveir-se en les botigues de l'entitat era considerat ... *derecho y deber de todo asociado.*

La forma d'administració de la Societat figura en el TÍTOL QUART.

Un Consell d'administració, que es reunirà setmanalment i es renovarà cada any, dirigirà l'entitat. Estarà compost de: president, vicepresident, secretari, vicesecretari, tesorero, comptador i cinc vocals. Dos inspectors, amb veu i sense vot, revisaran contínuament comptabilitats, compres i balanços.

El TÍTOL CINQUÈ finalment parla del funcionament de l'Assemblea General de socis i del suposat cas de dissolució de l'entitat, concretant:

1. Que l'Assemblea General de socis, convocada anualment el mes de gener per tractar temes relacionats amb el funcionament de l'entitat, prendrà els seus acords per majoria absoluta, amb vot secret quan es tractin temes personals i amb el sufragi de les dues terceres parts dels socis quan s'hagin de modificar els Estatuts.

2. Que, arribat el cas d'haver de dissoldre la Societat ... *se nombrará una Comisión Liquidadora compuesta por siete socios, quienes cuidaran de reducir a metálico todas las existencias que existieren y pagadas las deudas (...) y de haber sobrante, éste se entregará a la Casa del Pueblo para ser dedicado a fines culturales...*

En la reedició que es va fer dels Estatuts l'any 1929 s'incorporà un Reglament de Règim Intern, aprovat el 30 de gener del 1927, i un text, suposadament tret del discurs que el president dirigí a l'Assemblea d'aquell any, on es feia un balanç molt positiu de la trajectòria de "La Blandense", que era defensada amb orgull:

... Vosotras, mujeres de la Cooperativa, cuando os hablen mal de nuestra Sociedad decidles dónde pagan el subsidio de tres pesetas diarias cuando estáis enfermas, en qué establecimiento os reparten beneficios cada año y en qué comercio, sea de la clase que sea, se hace un fondo para un retiro el día que seamos viejos, como hacemos nosotros con nuestras ganancias dando también la cantidad de 75 pesetas en caso de parto (...)

*(...) Les diréis que en nosotros es condición previa dar buena calidad y peso en todos los géneros que se sirven y cuando un socio pasa una crisis económica, sea por enfermedad o falta de trabajo, la Cooperativa, como madre amorosa, abre crédito al necesitado, sin humillarle ni publicarlo, como pasa en la mayoría de casos en otras partes (...).*⁹

... Nuestra Cooperativa fue fundada por unos muy modestos trabajadores quienes, con su esfuerzo, ahorro y dedicación han llegado a tener este local, ahora tan envidiado ...

Una enveja que, probablement, provenia ... *de toda la gente de Blanes que tenían panaderías y comercios a los cuales la Cooperativa, entre otras cosas, les obligó a dar el peso en el pan y géneros de buena calidad ...*¹⁰

I, com a mostra del creixement, una xifra: 1.389.197,05 pessetes. Aquest era, a 30 de gener del 1929, el muntant dels ingressos en concepte de vendes des de la seva posada en funcionament.

Acabarem aquest apartat fent referència a la “Sección de Ahorros”, una altra branca important de la Societat. Com constava en les seves cartilles, ... *A parte de su fondo individual, la Cooperativa abrirá tantas cuentas de ahorro como socios lo soliciten. A las cantidades que los socios ingresen por este concepto se les abonará un tres por ciento de interés* ... Només calia ser soci i estar al corrent de pagament de les seves obligacions per poder gaudir, juntament amb la família, d'aquest servei.¹¹

Any 1939 i dictadura franquista

El 2 de febrer del 1939 les tropes “nacionals” entraven a Blanes.

En el año 1939, el día 2 de febrero, Blanes fue ocupada por las llamadas Fuerzas Nacionales y lo primero que hicieron fue asaltar y saquear nuestra Cooperativa, destruyendo todas las estanterías y muebles que formaban parte de la misma por el único crimen de ser nuestros padres hombres de izquierdas y republicanos. Nuestro local, el Régimen Franquista lo declaró como BIENES MARXISTAS TOMADOS AL ENEMIGO ...^{12 13}

El locals de la Cooperativa (botiga, magatzem i forn) van ser assaltats, saquejats i destruïts completament. En els situats al carrer de la Muralla (des d'aleshores Avenida

L'edifici durant els anys del franquisme. Arxiu Casa del Poble

de Italia) s'hi va instal·lar inicialment l'“Auxilio Social” (entitat benèfica de la Falange)¹⁴ que, posteriorment, va ser traslladat al local també decomissat de la Casa del Poble. Des d'aleshores s'hi va allotjar la “Delegación Nacional de Sindicatos” (més endavant “Organización Sindical” o “Sindicato Vertical”)¹⁵ que va fer obres al primer pis (on s'ubicà la “Delegación Comarcal”), va destinar la planta baixa d'aquest carrer a cafè (“Hogar del Productor”) i la planta baixa del carrer Sant Jaume a la “Sección Femenina” de la Falange, que hi ubicà la seu on les dones portaven a terme el “Servicio Social”¹⁶. L'antic forn de pa va esdevenir el domicili local de la Creu Roja que, sorprenentment, ... *té escriptura de compra atorgada en temps del franquisme per un tal Sr. López que era un dels dirigents de l'“Organización Sindical” de Girona*¹⁷

La Casa del Poble es transformà en la “Residencia de Educación y Descanso Rodríguez Ballou”.¹⁸

Recuperació de la democràcia. Gestions dels antics socis per reclamar la devolució dels locals

Quan l'“Organización Sindical” va ser dissolta el 1976¹⁹, aquests locals van passar a l'“AISS” (Administración Institucional de Servicios Socioprofesionales), que assumí la propietat o gestió de l'anomenat “PSA” (Patrimonio Sindical Acumulado).

L'any 1978 el Govern de Madrid va aprovar el “Decreto de devolución de Cooperativas, Mutualidades y Montepíos” confiscats en acabar la Guerra Civil. I el 17 de novembre d'aquest mateix any, el Departament de Treball de la Generalitat publicava una nota de premsa que deia:

De conformitat amb l'acord del Consell Executiu de la Generalitat, en la seva sessió de data 6 de novembre de 1978, la Conselleria de Treball ha estat encarregada de fer l'inventari del patrimoni de les cooperatives, confraries i mutualitats que foren confiscades entre 1939 i 1943.

Va ser aleshores quan alguns antics socis i hereus legítims d'aquells (Joaquim Burcet Pons de 88 anys, Bru Centrich Nualart de 88 anys, Joan Puig Soler de 65 anys -president, secretari i comptador, respectivament de la Cooperativa el 1936-, Ramon Moliné Massó de 64

anys, Esteve Bassols Antoner de 70 anys, Francesc Bernat Andreu de 71 anys i Joan Matas Coll de 54 anys), en veure la possibilitat de reclamar la propietat d'aquella entitat que amb tant esforç s'havia aixecat des de la Casa del Poble, es van reunir per iniciar els tràmits d'aquesta demanda.

Entre el 1978²⁰ i el 1984 es concentren les actuacions d'aquests blanencs que creuen, esperançats, en una justa restitució d'aquell patrimoni arrabassat pel franquisme. Tot i ser persones grans no van defallir cercant algun interlocutor que els escoltés i entengués les seves reivindicacions.

Fem esment de les gestions que van portar a terme:

- 1. 9 de maig del 1978: carta adreçada al secretario general de la A.I.S.S. i vicepresidente de la Comisión de Transferencia de Madrid. La signen: Joaquim Burcet, Bru Centrich, Joan Puig, Ramon Moliné, Esteve Bassols, Francesc Bernat i Joan Matas. Expliquen la història de la Cooperativa (*... la fundación de la entidad representó grandes esfuerzos monetarios a cargo de gente trabajadora ...*), l'ocupació que en va fer el franquisme i quina podria ser la funció avui (*... en la actualidad sería de justicia que se viese compensado tanto esfuerzo ... y se pudiera dar continuidad a la labor social que en su día vino ejerciéndose...*).²¹

- 2. 26 de febrer del 1982: carta adreçada al Sr. director general de Cooperatives de la Generalitat de Catalunya. La signen: Ramon Moliné Massó, secretari provisional i Francisco Bernat Andreu, president provisional.

En aquesta carta indiquen l'estat d'ocupació dels immobles: *... L'antic forn de pa del carrer Sant Jaume està ocupat per l'Assemblea local de la Creu Roja (...) amb escriptura de compra. A l'immoble del carrer Muralla, antic local de vendes de la Cooperativa, hi ha l'A.I.S.S que en té ocupat tots els alts amb oficines i altres elements de reunions que hi foren instal·lats per l'extinta Organización Sindical. (...) A la planta baixa hi ha un bar, que també fou instal·lat per l'Organización Sindical (...) i que ara actua com a bar públic, sense control de preus de cap mena. (...). També a la mateixa planta baixa i per una entrada que hi ha en el carrer Sant Jaume hi ha instal·lada una antiga membre de Falange, la Sra. Montse Santaolalla Grau que, segons sembla, hi té un magatzem de robes i hi dona classes a nens petits ...* En el mateix escrit insisteixen que no volen conflictes ni enfrontaments amb les per-

sones que ocupen aquests locals i que desitgen rebre el Patrimoni net de tot problema.²²

- 3. 6 d'abril del 1982: carta adreçada a l'Ilmo. Sr. director provincial del Ministerio de Trabajo de Girona. La signa Francisco Bernat Andreu, presidente interino de la Cooperativa. Hi escriu que *... Las gestiones en la actualidad están orientadas y de acuerdo con las normas que hemos recibido de la Dirección General de Cooperativas de la Generalitat ...i* que, d'acord amb elles, s'havien constituït en Junta Provisional amb la finalitat de redactar nous estatuts per, en un futur, tornar a posar en marxa l'entitat si era possible o de cedir a l'Ajuntament els locals recuperats.

Integraven aquesta Junta: Francesc Bernat Andreu (president), Joan Puig Soler (vicepresident), Ramon Moliné Massó (secretari), Miquel Buixeda Salvà (comptador) i Joan Comas Roger, Plácido Castanyer Abellí, Joaquim Illas Bernat, Joan Burcet Gumersindo, Fèlix Torruella Roura, Bru Centrich Puig (vocals). Finalment demana que eviti que *... en nuestro local y en la parte que actualmente ocupan las antiguas oficinas del primer piso se instalen las oficinas del INEM... y que, mientras se sigue el trámite legal para su devolución, se nos conceda el derecho de USO y DISFRUTE de dichas oficinas ...*²³

- 4. 2 de febrer del 1983: carta adreçada a l'Ilmo. Sr. director provincial del Ministerio de Trabajo de Girona. La signa Francisco Bernat Andreu, presidente interino de la Cooperativa. Hi recull la satisfacció de la Junta davant la notícia que l'INEM no serà ubicat en els locals del carrer Muralla i li recorda que li van sol·licitar, mentre no es resolgui la devolució, *... el derecho de Uso, Disfrute y Ocupación de la parte de la antigua Cooperativa...*²⁴

- 5. 5 de febrer del 1983: carta adreçada a l'Ilm. cap de Serveis de Treball de la Generalitat de Catalunya de Girona. La signa Francisco Bernat Andreu, president provisional que li comunica que, seguint les orientacions rebudes de la Direcció General de Cooperatives de la Generalitat de Catalunya, s'han agrupat els antics socis de l'entitat Cooperativa "La Blandense" i els legítims hereus de socis fundadors i han constituït una Junta Provisional, que estan posant al dia uns nous Estatuts i que, una vegada aprovats, es constituïran davant notari per tal de tenir força jurídica amb la finalitat de reclamar el retorn del patrimoni confiscat.

En l'escrit, Bernat elogia el funcionament de "La Blandense" tot destacant que ... *fou precisament aquest desenvolupament el que va fer que tots els que es consideraven perjudicats per la Cooperativa van veure amb gran satisfacció com era assaltada i saquejada (...) i que aquests encara són molt feliços en veure que, malgrat tots els canvis que hem tingut, tot continua igual o pitjor que el 1939 ...*

Es lamenta igualment que ... *en haver desaparegut l'Organización Sindical i passar tot això a l'AISS encara el seu representant a Blanes arrendi els baixos al mateix que el regentava com a bar i que arrendi o toleri que, on hi havia la Sección Femenina, ho segueixi ocupant una antiga membre de dita Sección...*

Finalment demana que se'ls traspassi els baixos mentre no arriba el moment de la devolució del seu Patrimoni amb el benentès que estan disposats a entendre's amb els arrendataris del bar.²⁵

• 6. 6 de febrer del 1983: carta on no hi figura clar el destinatari signada per Francisco Bernat Andreu, presidente interino de la Cooperativa.

Aquí Bernat fa referència al fet que, arran de la proposta del diputat Joan Raventós al Congrés dels Diputats de Madrid de restituir als propietaris legítims el que havien sigut *Cooperativas, Mutualidades i Montepíos*, han fet arribar al Sr. Delegado del Ministerio de Trabajo de Gerona ... *toda una serie de documentos, antiguos estatutos, cartillas de ahorro, etc...* que demostraban la legitimidad de nuestra petición ...

Es refereix també a l'AISS ... *que pràcticament ya no existe y aún sigue ocupando el piso de nuestra Cooperativa ...* I també a una preocupació que els alarma: ... *que determinada Organización lo viene reclamando como parte del Patrimonio Sindical ... y de esto nada de nada ...*²⁶

Es referia a Comisiones Obreras.

25 de març del 1983: carta adreçada al Exmo. Sr. Ministro de Trabajo y Seguridad Social, Madrid. La signa Joan Puig Soler i en ella es lamenta de l'esterilitat de totes les gestions realitzades fins aleshores i de fins a quin punt els ha decebut el Govern Socialista recentment instaurat.²⁷

... *crea, Sr. Ministro, que de gestiones hemos hecho bastantes, esperando siempre que con la Democracia y más aún con el gobierno socialista la restitución de nuestro Patrimonio sería una espléndida realidad*

(...). *Y cual no sería mi gran sorpresa al ser informado extraoficialmente que la parte de local que ocupaba la AISS el Ministerio de Trabajo lo había entregado a la Sindical llamada Comisiones Obreras como formando parte del Patrimonio Sindical (...). ¿Cómo puede ser Patrimonio Sindical una propiedad expropiada por Franco como Marxistas a unos obreros Cooperativistas que con esfuerzos y sacrificios adquirieron un local y fundaron la Cooperativa el año 1920? (...). O sea que Franco los incautó declarándonos MARXISTAS y ahora un Gobierno Socialista yí de ideas socialmente avanzadas, en lugar de reparar tan gran injusticia, y a pesar de todos nuestros esfuerzos en reclamarlo, no encuentran otra solución que copiar del franquismo y expropiarlo de nuevo? (...). ¿Qué régimen debemos esperar me pregunto que se implante en España para que unos modestos Cooperativistas puedan recuperar el Patrimonio que tan injustament nos fue arrebatado?.*²⁸

• 7. 16 d'abril del 1983: carta adreçada al Sr. Felipe González Márquez, Madrid. La signa Joan Puig Soler, *último miembro superviviente de la última Junta Directiva de la Cooperativa La Blandense*. Es lamenta de la manca de resposta del Ministro de Trabajo i insisteix en l'argumentació anterior tot afegint ... *¿Cree S.E. que se puede hablar de Justicia Social si no se empieza por reparar las injusticias cometidas durante el franquismo? (...). Nunca esperaré nada de los gobiernos anteriores salidos y formados en su gran mayoría por Sres. del antiguo régimen. Hasta cierto punto lo consideraba lógico. Pero ahora, que tenemos um Gobierno de amplia base social y salido del pueblo...?*²⁹

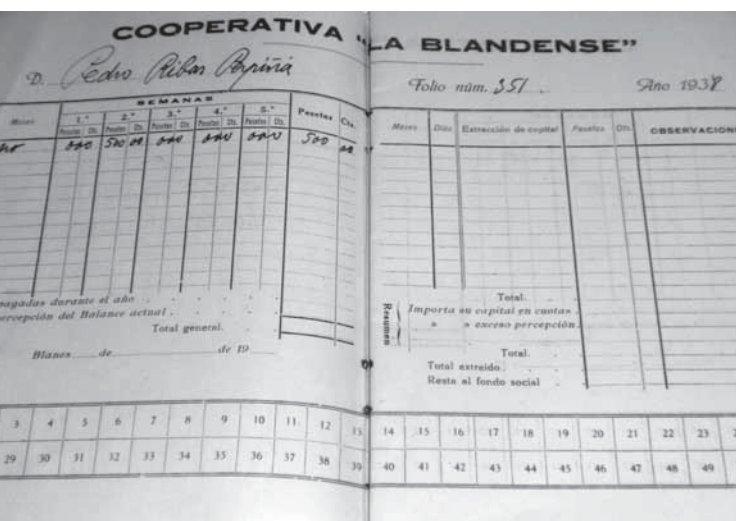
• 8. 21 d'abril del 1983: carta adreçada al Sr. Marcelino Camacho, secretario general de CCOO, Madrid. La signen Ramon Moliné Massó i Francisco Bernat Andreu, secretari i president, respectivament, de la Junta Provisional de la Cooperativa "La Blandense".

Feta la presentació de l'entitat i detallada la seva història fins al final del franquisme, pregunten al dirigent sindical ... *¿Cómo es posible que sus afiliados de Blanes que conocen perfectamente este caso no han avisado a su Comité Central de que el intento de considerar nuestra Cooperativa como Patrimonio Sindical se trataba de un grave error? (...). La ocupación de nuestro local por Comisiones Sr. Camacho, aunque haya sido otorgada desde el Ministerio de Madrid, es una nueva EXPOLIACIÓN (...). En vez de buscar un*

*local adecuado o hacer como hicieron nuestros padres (levantar uno nuevo) creemos honradamente Sr. Camacho que, de cara al pueblo de Blanes, la imagen de Comisiones ha salido dañada....*³⁰

- 9. 27 d'abril del 1983 : carta adreçada a l'Ilm. cap de Serveis de Treball de la Generalitat de Catalunya, Girona. La signen Ramon Moliné Massó i Francisco Bernat Andreu. Es lamenten que els locals de la planta baixa del carrer Muralla no s'hagin desocupat tot i que, en data 30 de març del 1983, quedaven anul·lats els contractes.

- 10. 06 de novembre del 1984: carta adreçada al Sr. Adjunto Primero del Defensor del Pueblo, Madrid. La signen Ramon Moliné Massó i Francisco Bernat Andreu. En ella fan esment de tota la correspondència enviada i a les gestions portades a terme fins aleshores amb l'esperança que comprengui ... *la legitimidad de nuestras demandas...*³¹

Titul de soci de la Cooperativa. Arxiu Casa del Poble

Quines respostes van tenir aquests escrits?

Pràcticament cap. Alguna convocatòria per assistir a reunions on es tractaria el tema de les Cooperatives amb patrimoni confiscat i alguna altra on, des del Ministerio de Trabajo y Seguridad Social, se'ls comunicava, davant la preocupació manifestada pels antics socis, que la petició de CCOO feta l'any 1980 d'ocupar la planta alta del local del carrer Muralla havia estat denegada atès que la petició dels blanesos estava ... *pendiente de resolución...*³². El mes de febrer del 1983 se'ls informa des de la Generalitat que ... *des de Madrid i per telèfon*

*ha arribat el comunicat segons el qual el Ministerio ha concedit a la província de Girona 6 locals com a Patrimonio Sindical: 3 a U.G.T. (Olot, Figueres i Ripoll) i 3 a CCOO (Blanes, Palamós i Banyoles).*³³

La indignació dels antics cooperativistes blanesos es posà de relleu en diverses notes informatives adreçades als socis i al poble de Blanes i també en escrits a la premsa i a les revistes locals³⁴... *La Generalitat ens diu que tot depèn de Madrid i que ells res hi poden fer (...) i allà ens diuen que això depèn de Girona (...). Per nosaltres Comissions Obreres són gent molt respectable però haurien de saber que res hi tenen a veure, amb aquest local, i que els fundadors foren, en el seu temps, gent treballadora i en un 90% molt més pobres que molts d'ells (...). Estem plenament convençuts que CCOO recapacitaran i no voldran col·laborar en el fet que una monstruositat del franquisme continuï subsistent*³⁵. Tot va ser inútil. Amb el temps es confirmà la cessió de l'esmentat local al sindicat comunista.

Joan Puig Soler tenia preparades dues cartes més que la seva família ha trobat entre la documentació que conservava. Una d'elles, encara en forma d'esborrany i sense datar, anava adreçada al Rei a qui es dirigia ... *como último miembro en vida de la Junta administrativa de "La Blandense" amb l'esperança que entengués ... las gestiones que hemos hecho para la recuperación del local que nos fue arrebatado ... i la injustícia que representava ... que se haya instalado en el local, entregado como Patrimonio Sindical, la llamada Sindical CCOO ...* L'altra era per a Miquel Roca Junyent, parlamentari de Minoria Catalana, a qui Puig explicava totes les gestions realitzades ... *Hem fet tots els treballs que ens han indicat però tot ha estat inútil ... i es lamentava, amb un to de cansament i decepció, ... que, tot i que esperaven que la democràcia repararia i reintegraria tot el que fou confiscat, no ha estat així.*³⁶ Cap de les dues cartes es va arribar a enviar.

Entrem ja en la història més recent dels locals de "La Blandense":

- 1. Per mitjà del Reial Decret de Transferències 2688/80 del 4 de desembre de 1980, 105 m² corresponents a l'esmentat "Hogar del Productor", juntament amb el local de la Casa del Poble, van ser transferits des de l'Estat a la Generalitat de Catalunya.³

- 2. El 9 de març del 1989 s'estableix un conveni entre la Generalitat (Departament de Treball) i l'Ajuntament

Bienes	Localidad	Domicilio	Superficie m ²	Título de adquisición	Situación jurídica patrimonial	Observaciones
Girona						
Residencia.	Llensà.		13.385	Compra de dos fincas, la primera a don Marcel·lí Marçó Busquet el 30-4-1948 y la segona a don Juan Martín Pitalluga el 14-5-1958.	Transferido al Instituto Social Tiempo Libre por Real Decreto 691/1979, de 20 de febrero, en ejercicio de la facultad concedida al Gobierno por Real Decreto-ley 31/1977, de 2 de junio.	Están proyectadas las obras de reforma y acondicionamiento precisos para posibilitar la ampliación de su capacidad actual.
Hogar del Productor.	Girona.	Real, 7.	Solar 268. Cons. 357 Cub. 277.	Compra el 12-2-1944 a don José, don Narciso y doña Mercedes Miralles. Pertenece a AISS donación del Ayuntamiento incautado a la Sociedad Cooperativa La Blandense. Es propiedad de AISS.	Idem, id.	
Hogar del Productor.	Figueras.	Poeta Marquina, s/n.			Idem, id.	
Hogar del Productor.	Bianes.	Avda. Italia, 22-24.	106		Idem, id.	
Hogar del Productor.	Bianes.			Pertenece a AISS. Incautado a la Casa de Pueblo.	Idem, id.	
Hogar del Productor.	San Nari'sa.	Escorial y Mosnita.	1.450	Pertenece a la AISS. Donado el 2-7-1971 por el Ayuntamiento para pista polideportiva.	Idem, id.	
Oficinas. Residencia.	Girona. Nuria.	Avda. Jaime I. Valle de Nuria (Caralps).	40 377	AISS. Compra de la Concesión del Ayuntamiento de Caralps a locomoción de Transporte (19-6-1967).	Uso temporal, sin titulación. Transferido al Instituto Social Tiempo Libre por Real Decreto 691/1979, de 20 de febrero, en ejercicio de la facultad concedida al Gobierno por Real Decreto-ley 31/1977, de 2 de junio.	Están proyectadas las obras de reforma y acondicionamiento precisos para posibilitar la ampliación de su capacidad actual.
Lérida						
Residencia.	Les (Valle del).	Los Baños, s/n.	8.082	Cesión gratuita por el Ayuntamiento el 31-3-1967.	Transferido al Instituto Social Tiempo Libre por Real Decreto 691/1979, de 20 de febrero, en ejercicio de la facultad concedida al Gobierno por Real Decreto-ley 31/1977, de 2 de junio.	Están proyectadas las obras de reforma y acondicionamiento precisos para posibilitar su puesta en funcionamiento.
Hogar del Productor.	Almatret.	Sortretas, 11 y 13.	Solar 540. Cons. 535. Cub. 335. 40	Compra el 30-11-1948.	Idem, id.	
Oficinas.	Lérida.	Plaza 18 de Julio.		AISS.	Uso temporal, sin titulación.	
Tarragona						
Ciudad residencial.	Tarragona.	Ctra. Barcelona, km. 5.	138.000	Compra de varias parcelas el 5-3-1955 y 7-11-1955.	Transferido al Instituto Social Tiempo Libre por Real Decreto 691/1979, de 20 de febrero, en ejercicio de la facultad concedida al Gobierno por Real Decreto-ley 31/1977, de 2 de junio.	
Residencia.	Tarragona.	Ctra. Barcelona. Partido de Bollandera.	6.000	Compra a don Julián Simó (17-9-1943).	Idem, id.	Cerrada. Está proyectada la adaptación de un Centro de Formación Profesional.
Instalación deportiva.	Valls.	Partida del Rech de Vila.	13.500 Cons. 240. Cub. 120.	Donación (7-8-1943) por don Ramón Monserrat.	Idem, id.	
Oficinas.	Tarragona.	Generalísimo, 95.	40	AISS.	Uso temporal, sin titulación.	

Decret de transferència a la Generalitat, l'any 1980.

de Blanes a partir del qual la Generalitat fa cessió d'ús a l'Ajuntament, per temps indefinit, dels referits baixos del carrer Muralla per dos conceptes:

- Finalitats socials.
- Com a llar d'avis

• 3. Entre el 1989 i el 1996 (any de la inauguració de la Llar de Jubilats "Benet Ribas"), l'Associació de Pensionistes i Jubilats de Blanes fa ús del local.

• 4. El 1996, en quedar lliure el local, un grup de membres de la Casa del Poble el reivindiquen amb la finalitat de transformar-lo en un espai cultural obert a tota la població.³

• 5. A petició de la Casa del Poble, el Ple municipal de 30 d'abril del 2001 acorda, per majoria absoluta, "Cedir l'ús de l'edifici de la Cooperativa La Blandense, en la part corresponent als baixos, a l'entitat Casa del Poble de Blanes per tal que desenvolupi les seves activitats mentre durin les obres al seu local del passeig de Dintre amb un màxim de dos anys negociables".³

• 6. El gener del 2010, la Casa del Poble rep una subvenció de la Diputació de Girona de 100.000,00 € per tal de poder fer front a la compra del local de la Cooperativa a la Generalitat. El valor de la compra era de 226.000,00 €.⁴⁰

• 7. El 30 d'abril de 2010, la Casa del Poble compra aquest local, de 105 m², a la Generalitat de Catalunya.⁴¹

• 8. El març del 2011 es modificava el Pla d'Ordenació Urbana Municipal (POUM) amb l'objectiu de qualificar com a "equipament privat" el solar on hi ha la finca de l'antiga Cooperativa.⁴²

• 9. El sindicat CCOO segueix ocupant la planta pis, de 288,39 m²⁴³ de sostre, "propietat" de l'actual Ministerio de Empleo y Seguridad Social (antigament Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales, que gestiona el PSA (Patrimonio Sindical Acumulado).

• 10. La Casa del Poble ha establert un conveni amb entitats blanenques que estan adequant el local per tal de destinar-lo a finalitats socioculturals.

Valoració final

Només a Catalunya van ser expropiades, després de la Guerra, més de 110 cooperatives i més de 34 centres o mutualitats obreres, de pagesos i pescadors.

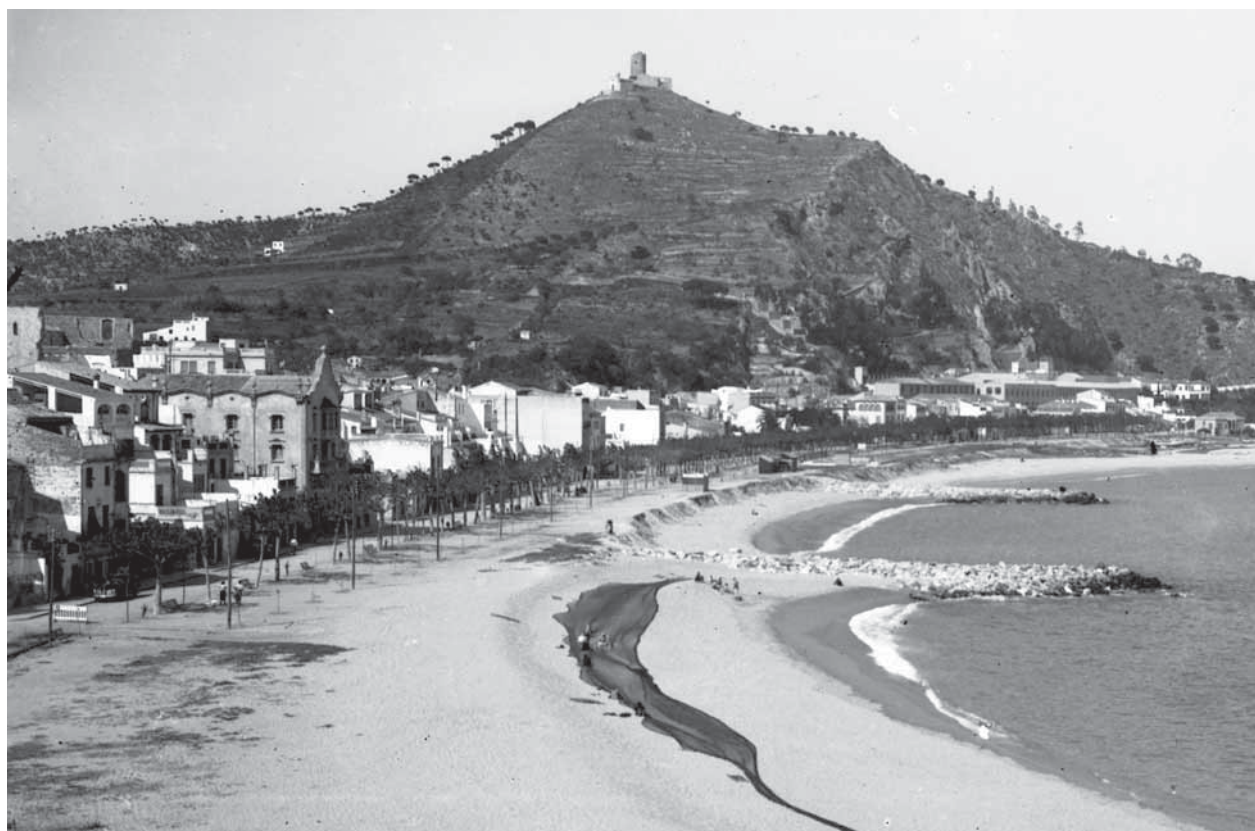
La història de "La Blandense", ... *Cooperativa fundada por gente modesta, pequeños artesanos, pescadores ... todos ellos socios del Partido Republicano que en aquel entonces había en Blanes, a base de pequeñas aportaciones de dinero y sobre todo con el cariño y dedicación de todos los socios (...) lo cual dió por resultado que en el año 1936 estuviese perfectamente consolidada y con una marcha floreciente que era la envidia de muchos ...*⁴⁴ exemplifica moltes coses:

- 1. La importància, el dinamisme que va tenir la vida cooperativista a la Catalunya de principis de segle passat.
- 2. La força de la Dictadura que, només posant per davant el qualificatiu de BIENES MARXISTAS TOMA-

DOS AL ENEMIGO, posà un immens patrimoni al servei del nou règim.

- 3. La feblesa dels governs democràtics (estatals, autonòmics i locals) que, lligats de peus i mans per interessos polítics, foren incapaços d'arbitrar una solució justa.
- 4. La fe dels antics socis en la justícia, malgrat reiterades promeses i silencis. Els anys van vèncer la partida i el seu somni de recuperar les claus de l'edifici que havien aixecat els seus pares es va esvaïr tot sol.

Seria un acte de justícia que les entitats blanenques, que en el futur podran fer ús dels locals del carrer Muralla, recordessin d'alguna manera que, fa gairebé cent anys, hi va haver allà una cooperativa modèlica, doblement espoliada i injustament tractada per la història.

A l'esquerra, edifici de la Casa del Poble al passeig de Mar. Inici de la dècada dels cinquanta. Fons Modern Stil (AMBL)

Fonts consultades

1. Fonts bibliogràfiques

- Arias González, L i Luis Martín, F.de,: *Las Casas del Pueblo y sus implicaciones geográficas*. Revista Bibliogràfica de Geografia i Ciències Socials. Barcelona: Universitat de Barcelona, 15 d'agost de 2010, vol. XV, n° 884.
- Crous i Collell, J.: *Blanes, Cronologia històrica*. Ajuntament de Blanes, 1994.
- Bota Gibert, Josep: *Teatre i altres formes de cultura a Blanes entre 1893 i 1904*, Blanda n°13, any 2010.
- Sagrera Perpiñà, M.Àngela: *Bru Centrich i Nualart: un polític a l'alcaldia de Blanes*, Blanda n°1, any 1998.

2. Fonts orals

Entrevistes: Pepeta Bernat Andreu

3. Premsa

- Los Sitios. Any 1978
- El Correo Catalán. Anys 1983, 1984
- El Periódico. Anys 1983, 1984
- El Punt Diari. Anys 1983, 1984

4. Fonts arxivístiques

- Revista *Recvll*. Núm. 1403, 1981.
- Revista *Recvll*. Núm. 1406, 6-II-1982.
- Revista *Recvll*. Núm. 1409, 20-III-1982.
- Revista *Recvll*. Núm. 1434, 2-IV-1983.
- Revista *Recvll*. Núm. 1491, 7-IX-1985.
- Arxiu de la “Casa del Poble” de Blanes.
- Arxiu personal Miquel Buixeda Salvà.
- Arxiu personal Joan Puig Soler.
- Registre de la Propietat de Blanes.
- Arxiu de la Casa del Poble de Blanes.
- Arxiu Municipal de Blanes (AMBL)
- Acta Municipal Ajuntament de Blanes 30-04-2011.
- Pla d'Ordenació Urbana Municipal (POUM). Any 2011.

5. Fotografies

- Col·lecció àlbums familiars. Arxiu Municipal de Blanes (AMBL)
- Arxiu d'imatges de la “Casa del Poble” de Blanes.

Agraïments:

Pepeta Bernat Andreu , Miquel Buixeda Lampérez, Joaquim Busquets Costa, Carles Gibert Bernat, Francesc Giralt Torrent, Junta de la Casa del Poble, Josep Oliva Molina, Montserrat Orench Bernat, Joan Puig Cordón, Maria Puig Llorens, Josep Pujol Sureda, Carme Valls Pijuan

Maria Àngela Sagrera
Historiadora

Notes

- 1 Arias González, L i Luis Martin, F.: *Las Casas del Pueblo y sus implicaciones geográficas*, Vol. XV.
- 2 Crous i Collell, J.: *Blanes, Cronologia històrica*, p. 260,265,266,269. Bota Gibert, Josep: *Teatre i altres formes de cultura a Blanes entre 1893 i 1904*, Blanda, 13, p. 23-26.
- 3 Estatuts socials de la Casa del Poble. Crous i Collell, J.: *Blanes, Cronologia històrica*, p.300.
- 4 Sagrera Perpiñà, M.Àngela: *Bru Centrich i Nualart: un polític a l'alcaldia de Blanes*, Blanda 1, p.55.
- 5 Reglamento de la Sección de Socorros Mútuos de la Casa del Pueblo de Blanes, any 1919.
- 6 Escrit de Joaquim Burcet Pons, president de la Cooperativa "La Blandense" el juliol del 1936.
- 7 Escrit d'antics socis amb motiu de la posterior reclamación dels locals.
- 8 Crous i Collell, J.: *Blanes, Cronologia històrica*, p. 335. Escrit conservats dels antics socis.
- 9 Estatuts de la Cooperativa "La Blandense".
- 10 Escrit de Joan Puig Soler, antic soci de la Cooperativa (16-04-83).
- 11 Cartilla de la "Sección de Ahorros" de la Cooperativa "La Blandense".
- 12 Escrit de Joan Puig Soler, antic soci de la Cooperativa (25-03-83).
- 13 "El inmueble en cuestión está formado por dos fincas colindantes procedentes de la Cooperativa "La Blandense" que las habían adquirido mediante compra e inscrita en el Registro de la Propiedad del año 1925, pasando a propiedad de la Delegación Nacional de Sindicatos de Falange Española Tradicionalista y de las J.O.N.S. por acuerdo de la Comisión Interministerial Calificadora de Bienes Sindicales Marxistas, en sesión de fecha 14 de junio de 1944, de conformidad con la Ley de 23 de setiembre de 1939, habiéndose agrupado las dos fincas en una sola mediante escritura pública otorgada ante notario el 7 de marzo de 1949 e inscrita en el registro de la Propiedad. Dicho edificio está constituido por planta baja y dos plantas más con una superficie de 496 m²". (Nota informativa del Ministerio de Trabajo y Seguridad Social, 20-01-1982).
- 14 L'Auxilio Social va ser una organització de socors humanitari que es va constituir durant la Guerra Civil en la zona franquista i posteriorment englobada en la Sección Femenina. Inspirada en models de l'Alemanya nazi, va ser fundada per Mercedes Sanz Bachiller, vídua d'Onésimo Redondo (cordobapedia.wikanda.es/wiki/Auxilio_Social).
- 15 La Ley de Unión Sindical de 26 de gener de 1940 disposava que l'Organización Sindical de la Falange assumís tota l'activitat sindical de l'Estat. Va ser l'única organització sindical legal a Espanya durant el franquisme (1939-1975).

16 El "Servicio Social" va ser obligatori per totes les dones entre el 1937 i el 1978. Durava sis mesos. Va ser un instrument de captació ideològica dependent de la Sección Femenina que el règim franquista copià de l'Alemanya nazi.

17 Escrit de Ramon Moliné i Francesc Bernat (26-02-1982).

18 "Educación y Descanso" va ser una de les "obres" de l'Organización Sindical franquista i tenia com a objectiu promoure activitats destinades als treballadors ("productores"). Es va crear el 1940 i va existir fins a la desaparició del "Sindicato Vertical" el 1976.

Ángel Rodríguez Ballou va ser delegat de l'Organización Sindical a Girona.

19 El "Sindicato Vertical" va ser abolit pel govern d'Adolfo Suárez el 1976 i reconvertit en "Administración Institucional de Servicios Socioprofesionales". Els sindicats van ser legalitzats definitivament el 30-04-1977.

20 Escrit d'Agustí Abril a "Los Sitios" (13-07-1978).

21 Escrit d'antics socis amb motiu de la reclamació dels locals (9-05-1978).

22 Escrit de Ramon Moliné i Francesc Bernat adreçat al Director General de Cooperatives de la Generalitat (26-02-1982).

23 Escrit de Francesc Bernat adreçat al Sr. Provincial del Ministerio de Trabajo de Gerona (6-04-1982).

24 Escrit de Francesc Bernat adreçat al Sr. Provincial del Ministerio de Trabajo de Gerona (2-02-1983).

25 Escrit de Francesc Bernat adreçat al Cap de Serveis de Treball de la Generalitat de Catalunya (5-02-1983).

26 Escrit de Francesc Bernat (6-02-1983).

27 El Govern Socialista va prendre possessió el 2-12-1982 i va estar presidit per Felipe González Márquez .

28 Escrit de Joan Puig Soler adreçat al Ministro de Trabajo y Seguridad Social (25-03-1983).

29 Escrit de Joan Puig Soler adreçat al Exm. Sr. Felipe González Márquez (16-04-1983).

30 Escrit de Ramon Moliné i Francesc Bernat adreçat a Marcelino Camacho, Secretari General de C.C.O.O. (21-04-1983).

31 Escrit de Ramon Moliné i Francesc Bernat adreçat al Sr. Adjunto Primero del Defensor del Pueblo (6-11-84).

32 Nota informativa del Ministerio de Trabajo y Seguridad Social (20-01-1982).

33 Segons ens informa Francesc Giral Torrent, antic membre del sindicat UGT, aquest sindicat, a diferència de CCOO, no tenia presència a Blanes com a gru, raó per la qual quedà fora de l'assignació de local.

34 Revista *Recull*. Núm. 1403, p. 23.

Revista *Recull*. Núm. 1406, p. 4.

Revista *Recull*. Núm. 1409, p.4.

Revista *Recull*. Núm. 1491, p. 11.

35 Escrit de Miquel Buixeda Salvà, membre de la Junta Provisional de la Cooperativa "La Blandense", adreçada als socis (24-03-1983) i també publicada a la revista *Recvll*. Núm. 1434, p. 7.

Escrit de Pere Madrenys a "El Correo Catalan" (13-04-1983).

Escrit de Raimond Gouzy al "Punt Diari" (17-04-1983).

Escrit de Joaquim Roglán a "El Periódico" (7-10-1984).pp

36 Esborranys de Joan Puig Soler.

37 Real Decreto 2688/1980, de 4 de diciembre, sobre transferència de Servicios de Administración del Estado a la Generalidad de Cataluña en materia del Instituto Social del Tiempo Libre.

38 Projecte Cooperativa Cultural "La Blandense" (1996). (Arxiu Casa del Poble de Blanes).

39 Arxiu Casa del Poble de Blanes.

40 Diari de Girona, 3-01-2010.

41 En el Registre de la Propietat de Blanes trobem la següent descripció: *Local en la planta baja de la casa situada en Blanes, señalada con el número 22 y 24, hoy 28, en la calle Muralla; ocupa una superficie construida de ciento cinco metros cuadrados. Linda: por su frente oeste, por donde tiene acceso, con la calle Muralla; a la izquierda entrando, norte, con Travesía de Sant Jaume; al este y sur, con el local número dos. Tiene una participación en el total del inmueble de dieciocho enteros una centésima por ciento.* (referència catastral 2637401DG8123N0002U).

42 Modificació del Pla d'ordenació urbanística per a la requalificació com a equipament privat (*) de la finca situada al carrer Muralla, 28. Expedient: 2011/043368/G.

(*) La qualificació urbanística del sòl indica, per cada part d'aquest, el règim urbanístic o ús que li és permès. El POUM de Blanes, vigent abans de la modificació citada, permetia l'ús comercial i d'habitatge entre d'altres en la finca del carrer Muralla 28, assimilant-la a les del seu entorn. La modificació aprovada el 2011 li canvià la qualificació passant-la a equipament privat, és a dir, per a ús únicament d'activitats d'interès públic, social o comunitari. Són equipaments públics o privats els destinats a ús religiós, docent, esportiu, sanitari, cultural, assistencial, etc... i poden tenir la consideració de públics quan el titular és una administració o privats quan el titular és una persona física o jurídica.

43 Superfície que consta a la resolució de la Comissió Territorial d'Urbanisme de Girona per la qual s'aprova definitivament la modificació del POUM.

44 Escrit de Francesc Bernat (6-02-1983).

05 Jacobé de Joaquim Ruyra traduït per Josep Carner (1909) per Pep Vila

JOAQUÍN RUYRA

JACOBÉ

NARRACIONES DEL MAR Y LA MONTAÑA

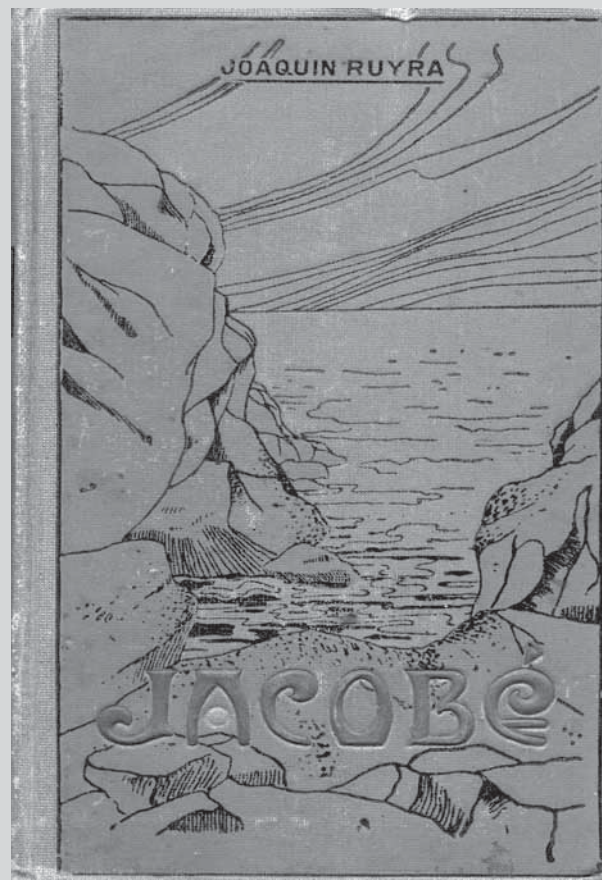
TRADUCCIÓN
de
JOSÉ CARNER

BARCELONA —————
E. DOMENECH, EDITOR
————— 1909

Josep Carner (Barcelona 1884–Brussel·les, 1970), poeta, autor teatral, narrador, traductor destacat, entre altres virtuts, per la fixació i enriquiment de la llengua catalana, escriptor en castellà, francès i italià, gran traductor modern d'autors anglesos i francesos, principalment, fou un noucentista arquetípic. L'any 1909 tradueix *Jacobé*¹ de Joaquim Ruyra² (Girona, 1858-Barcelona, 1939), el prosista blanenc, el narrador més important del final del segle XIX català, poeta, assagista, autor teatral, traductor de Molière i de Racine, d'Erkman-Chatrian, Schmid, Scribe, entre d'altres, etc. Carner, a l'hora de traduir, es fixa en els quadres de Ruyra més costumistes, encara que la majoria tenen un deix de fantasia i misteri que els fa inclassificables.

¿Per què Josep Carner s'interessava per l'obra de J. Ruyra, volia traduir-lo al castellà, un escriptor que malauradament ha estat poc traduït, traït, a altres llengües? Josep Carner des de la revista que dirigia, «Catalunya», volia convertir la prosa de Ruyra en model d'imitació per la seva expressivitat, pels dots d'observació, per donar una visió de la ruralia més amable, allunyada dels clixés ruralistes, contraposada a la de Víctor Català, per posar un exemple. Ruyra, com els assenyats representants de l'escola mallorquina, estava fora de l'anarquisme literari i ortogràfic, representava un model pel conservadorisme catòlic dels noucentistes, per les lliçons de gust equilibrat, per la moderació estètica i ideològica que defensava, lluny dels escriptors “espontanis”. Escrivia en un llenguatge poètic flexible i eficaç, prosa de poeta com deia Maragall, com ho feien la majoria dels noucentistes³ dominants en aquell moment en l'escena literària. Depurava i condensava com pocs la realitat observada. Per això tradueix al castellà *Jacobé i altres narracions*, per donar a conèixer aquest nou escriptor de raça entre els lectors castellans. Aquesta era la prosa catalana que més apreciava. L'any 1903 Carner ja incorporava Ruyra al llibre antològic: *Prosa catalana. Artículos escogidos de R. Casellas, J. Ixart, J. Pin y Soler, E. Vilanova, J. Ruyra, J. Massó i Torrent, Rusiñol, A. Gual, C. Planas y Font, J. Verdager* (“Biblioteca Blanca”, L. González y Ca., Editores Pontificios, 1903). Josep Carner també havia promogut Ruyra a la presidència dels Jocs Florals de Moià (1904) i de Girona (1907). Joaquim Ruyra havia guanyat l'any 1896 el premi del Consistori dels Jocs Florals de Barcelona amb *Mar de llamp*; *La mirada del pobret* i *Les senyores del mar*; l'accessit el 1897 amb *La vetlla dels morts* i *Fineta*; la copa del Consistori, el 1902, amb *Jacobé*. Ruyra es donà a conèixer a través d'aquesta plataforma literària. També la revista «Joven-tut» li va editar el primer llibre. El 1920, va publicar la

reedició d'aquest primer llibre amb el títol de *Pinya de Rosa*. L'any 1918 Ruyra era membre adjunt de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans. El 1919 a instàncies de Josep Carner publica el recull de narracions *La Parada*.

Ara bé, Ruyra és un escriptor gairebé intraduïble⁴. Com traslladar aquest estil personal, ple de valors poètics, aquesta harmonia classicitzant, aquest rigor i riquesa en el lèxic i en la sintaxi? El mar fou un espai vital on centrava bona part de les seves narracions. Si hom llegeix Ruyra amb atenció s'adonarà que les qualitats del llenguatge, la fixació i enriquiment de la llengua en la qual treballà tota la vida, aquest detallisme descriptiu, color i sentiment és de mal girar. Ruyra escriví narracions breus, contes, gèneres menors, farcits de girs populars, que expliquen formes de vida i cultura de la vida rural, relacions entre l'home i natura. Carles Riba digué en una ocasió que Ruyra era dels pocs que va meditar sobre la naturalesa del seu ofici, que tenia idees pròpies sobre la perfecció de l'escriptura. S'havia format com a escriptor en la poesia i això es nota.

Ja en el pròleg de *La Parada* Ruyra reconeix que Josep Carner “l'ha mogut a publicar les narracions d'aquest volum”. És a dir, entre els dos escriptors hi havia una complicitat, una admiració mútua, més enllà del treball projectat sobre una traducció ocasional. Tots dos, des del camp de la poesia i de la prosa, van construir una obra sòlida que ha servit de mirall a diverses generacions.

Josep Maria Capdevila, un dels crítics més importants del noucentisme, era un admirador de Joaquim Ruyra com a narrador i mestre en estilística. Sovint el posava com a exemple, afirmava que les seves obres eren una victòria de l'estil. També va assaborir les traduccions castellanes que Carner havia fet de *Jacobé* i altres narracions:

«Aquest dematí he llegit ab moltíssim gust les traduccions castellanes de les obres d'en Ruyra (algunes narracions de les *Marines y Boscatges*). — Un'altra narració curta.— I el *País del Pler* (traduït en prosa per en Joseph Carner). Al darrera hi ha unes miques de notes de'n Carner on tradueix en prosa aquell sonet *Esteton* i un tros de pròleg del *País del Pler*». (Lletra d'en Capdevila a Josep Maria de Garganta, datada a Barcelona el desembre de 1910).⁵

Alguns exemples de la traducció

L'historiador de la literatura, el valencià Joan Fuster, afirmava que les pàgines de Ruyra eren una lliçó de bellesa per l'alt valor de la seva prosa i que es distingien per la varietat de recursos en la descripció d'un ruralisme blanc. La seva prosa poemàtica es basa en la utilització d'un lèxic fastuós, en la pulcritud idiomàtica. Destacava l'ús d'aquella paraula viva de la marina de Girona, tan difícil de traslladar

Aquest escriptor amb una alta consciència lingüística treballava la frase tal com li agradava a Josep Pla, pel seu ordre i equilibri, formada per substantiu, verb, adjectiu, en aquest ordre. Ruyra també havia estat un model de llengua per a Pompeu Fabra.

Ruyra escriu a l'escriptor rossellonès R. Lacvivier, en la primavera de 1911, a propòsit de la traducció francesa d'una de les seves narracions. Li suggereix que vagi en compte en traslladar les frases populars, els girs sorgits de la parla del poble, que més que traducció demanen interpretació. També li exigeix cura a l'hora de traslladar al francès les expressions malsonants, molt abundants en el català parlat, un poble que té fama del malparlat:

“Me recomano al vostre bon gust en la traducció de frases populars, que més que de traducció, necessiten de interpretació. Sempre que ab el cambi de llengua una frase resulti massa crua o de mal gust, cal que'l traductor no's faci massa esclau de la lletra. L'ambient popular és

quelcom a què les obres literàries han d'atemperar-se, y cada llengua viu en un ambient popular especial.

Una cosa os vull fer reparar. A Catalunya, desgraciadament, està molt extès el vici de mal parlar; el renech y la blasfèmia sonen per tot arreu d'una manera vergonyosa. Això fa que certes expressions, que m'he permeses en boca de personatges de la novela, no facin aquí mal efecte, ja que les orelles estan avesades a les majors enormitats. Però jo no dubto que dins la literatura francesa, que viu en un ambient més acurat, la traducció literal d'aquelles expressions no sols resultaria una cruesa, sinó una llibertat intolerable: cal transportar aquelles expressions ab enginy, tenint en compte l'ambient”.⁶

Per tal de fer-nos una idea de com Carner tradueix Ruyra al castellà he espigolat una colla de textos catalans de les peces traduïdes, principalment els que presentaven més dificultat de traslladar, ja fos pels girs, les frases fetes, els localismes i els he acarat amb les respectives traduccions castellanes, per tal de valorar el minuciós treball d'orfebre carnerià, que mereixeria un premi a l'esforç. Com anem a llegir, Carner venç les dificultats més grosses, la seva traducció es fa llegir perquè dominava a fons les dues llengües. Com a poeta i traductor, sap servir les qualitats poètiques de l'original, recrear la inventiva verbal de Ruyra, trasllada la riquesa del lèxic popular de l'original, les evocacions de la gent pescadora, els retrats de personatges, les seves exaltacions líriques davant el misteri de la mar. Sap graduar, sense desvirtuar-la, el valor de la frase ruyriana, plena de mots monosil·làbics. L'expressió i l'estil que en resulta és la de l'escriptor de Blanes, segons el seu temperament i avinentesa. Naturalment en la traducció castellana es perd la parla dels pescadors de Blanes, algunes característiques dialectals de la llengua de Ruyra.

En aquesta personificació de la mar, Carner conserva en la traducció el ritme de la frase, l'adjectivació:

1. A voltes ens entreteníem a fer enfellonir la mar insultant-la i tirant-la sorrades. —Mira, com s'estufa la vella reganyosa!... Veus?... Sents, com ronca? Apa, aquí verra! Escumeja: no ens arribaràs als peus.— A còpies de mirar de fit a fit les onades, que anaven arribant, i de creure-les sensibles a l'ofensa, ens semblava que les vèiem créixer, botir-se enfellonies, apressar llur envestida i abordar-se cap a nosaltres amb brams de fera enrabiada (De *Jacobé*).

A veces nos divertíamos provocando al mar, insultándolo, echándole puñados de arena. Mira como se ahueca la vieja gruñona!... ¡mira!... ¿oyes su ronca voz? Rabia, rabia, tía indecente; muestras los espumarajos de tu ira, ¡pero quíá! no puedes llegar a nuestros pies. — A fuerza de mirar de hito en hito las olas que iban llegando, y de creerlas sensibles al agravio nos parecía verlas crecer; hincharse enojadas, apresurar la acometida, y azuzarse unas a otras, hacia nosotros. Aquel juego tenía un no sé qué estremecedor.

He transcrit també una mostra d'aquest altre diàleg, farcit d'expressions que són un exponent de la parla casolana: “vols-te fer jo et toc”, “guimbardejar”, “on tens el cap”, “pegar una esquenadeta”, “feina tinc tallada”, etc. Carner ha de mirar, en la seva traducció, de no falsejar aquesta parla genuïna, sense caure en l'extravagància:

2. — I ara, Minguet! Vols-te fer jo et toc! — exclamà—. No et caldria d'altra, sinó que me n'anés a guimbardejar per la platja! Tu sí, que encara en deus tenir ganes.... i no és estrany; però jo, tan gran!... On tens el cap, Minguet? -me va pegar una esquenadeta-. Vés, vés en nom de Déu, criatura. Altra feina tinc tallada.

Por Dios, Dominguin! Vete a paseo —exclamó— estaría bueno que se me ocurriese ahora golpear por la playa. Tú sí que debes de quererlo... y no es ninguna rareza... pero yo; si soy ya una persona mayor! ¿Has perdido el seso, Dominguin? — Con un mohín, me volvió las espaldas un momento.: Vaya, vaya, bendígate Dios, chiquillo. Quehaceres de más monta me estan aguardando. —

La precisió i el detall poètic, la inclusió del misteriós i el fantàstic, les fades, es fan presents en aquest fragment de les *Les senyoretas del mar* on s'explora les relacions que s'estableixen entre homes i natura:

3. Són blanques com carn de peix, llurs cabells finíssims tenen tons irisats; brillen en llurs capets pintetes d'escata; sos mantells són verds i llargs llargs, rossegadissos; sos ulls són gotetes de llum com les que produeix de vegades en el mar el fregadís dels remos. (*Les senyoretas del mar*).

Son blancas como la carne pálida del pez. En sus cabellos juegan tonalidades inrisadas; brillan en sus cabezas peines de escama: sus mantos son verdes, son largos, largos, arrastradizos; por ojos, tienen gotitas de luz como las que a veces produce en el agua el roce de los remos.

Joaquim Ruyra. Fons Vicenç Coma Soley (AMBL)

En la narració *La Fineta*, presentada als Jocs Florals del 1897, on hi ha desenvolupat el tema de la bella i la bèstia, hi ha aquesta descripció, en una sola frase, de l'Home del bosc:

4. A lo millor del seu embadaliment es sent una xarpada al muscle, es decanta esglaiada, i veu dintre l'aigua, a frec de les seves, les cames vestides d'un home (*La Fineta*).

Cuando más absorta contempla sus gestos caprichosos, siente un zarpazo en el hombro, se vuelve despavorida y vé en el agua, junto a la suyas, las piernas vestidas de un hombre.

Fixem-nos en una altra descripció, la d'una posta de sol on la natura executa la seva obra. Els colors es barregen en la paleta del pintor escriptor. Assenyalo en negreta la traducció magistral del darrer paràgraf:

5. El sol ja és post; però ha deixat ratxes de llum ressegades, que pugnen encara per conservar en l'aire llur senyoriu: s'emparen de les bromes i dels núvols, s'hi vesten regalimant-hi per damunt a filets d'or, **hi encenen flames insegures, i, comprenent-los, els impregnen de resplendents coloracions** (*La xucladora*).

*Se ha puesto el sol, aunque dejando rezagadas rachas luminosas que pugnan todavía para conservar su imperio en los aires, y se apoderan de las brumas y las nubes, derramandose por ellas, vertiendo hilillos de oro en las superficies turgentes, **encendiendo llamas inseguras y compenetrándose con las esencias muelles para empalearlas de coloraciones.***

El conte *En Garret a l'enramada* fou traduït al castellà amb el títol de *Garet en la enramada*. Venanzio Todesco va traduir-lo a l'italià, amb el títol: *Garet non sa ballare*,

un títol potser més ajustat per a un lector que desconeixia la celebració de les festes majors d'aquí. La xicota, en sentir la música del sac de gemecs, preludi de l'inici de la festa, comença a arreglar-se, demana les seves gales, es fa un seguit de preguntes retòriques, sol·licita l'ajut a la seva mare:

6.—Ja passa sa coixinera!... Sentiu?... Sa coixinera i encara m'hai d'endegar! A on tinc sa xalina? A on m'hai deixat ses arracades? Mare, cuiteu a portar-me els ferrets. Mireu si em cau bé, aquest llaç; si ses flors me van millor així o al costat de sa tannara⁷. Sa passada, sa passada!

—*La gaita passa. ¿No oïste? Ya nos avisa, y he de componerme todavía. ¿Dónde puse la chalina? A ver, los pendientes. Madre, los hierros aprisita. ¿Sienta bien el lazo? ¿Donde están más sabrosas las flores, acá, o junto al moño? ¡Qué pasa la gaita, qué está pasando!*

Fixem-nos en aquests dos retrats. El primer és el d'una noieteta adolescent, una de les protagonistes d'*En Garet* a l'*Enramada*, que destaca pel seu detallisme.

7. “Era una moxa garrida, robusta, colorida de galtes, encesa de llavis, de cos bufó, pit abombat i bells costats onejadors; una moxa en tota la frescor i exhuberència de divuit anys ben aprofitats. Amb el seu saquet de musolina blanca enflocat de vermell, el seu vestit a l'acordeó, i el *sagasta* desvergonyit del seu pentinat, eclipsa les més riques menestres, que rumbegen seda i joiels”.

Era una moxa garrida, robusta, de mejillas floridas, labios encendidos, cuerpo donoso, pecho turgente y caderas ondeantes; una muchacha en toda la lozanía y exhuberancia de los diez y ocho hartos aprovechados. Con su cuerpo de muselina blanca y lazos colorados, su vestido al “acordeon”, y el “sagasta” insolente de su peinado eclipsa a las más ricas menestres que lucen sedas y pedrería.

En segon és d'un seu company, un noi:

8. «En canvi, el seu companyó, un galifardeu ample de barres, camusot, clatellut i de pentinat gitanesc, està blanqueït i respira penosament amb les aletes, i la boca enguixada per l'esforç que li costa sostenir-hi un cigarret bavallós i apagat.

—És un verat que vol seguir es vol d'una gavina —mormola en Garet, encantat d'haver trobades les paraules necessàries per a expressar la seva idea».

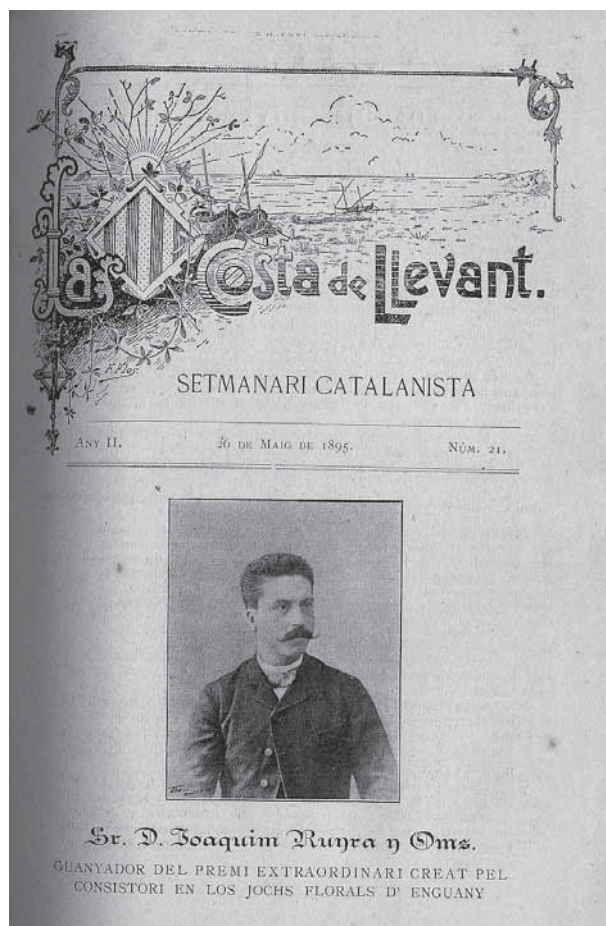
En cambio su compañero, un grandullón de ancha mandíbula, chato, cogotudo, peinado a lo gitano, palidece y alienta penosamente; se abren cuanto pueden, violáceas, las ventanas de su nariz; tuerce su boca el esfuerzo de retener un cigarrote baboso y apagado.- Una caballa que intenta seguir el vuelo de una gaviota —murmura Garet— encantado de hallar las palabras oportunas para expresar su idea».

Com a traductor de Ruyra, Carner sap combinar la fidelitat al text original amb un llenguatge castellà, a voltes amb un deix castís, amb què es parlava i s'escribia fa una vuitantena d'anys, que mira d'acostar-se al fotografisme de Ruyra, a aquesta riquesa expressiva, al lirisme de la seva prosa. Josep Pla en els seus *Homenots. Primera Sèrie. Joaquim Ruyra*, apuntava que en aquest escriptor: «l'adequació de l'adjectiu al substantiu és tan perfecta, exacta, precisa, que això hi crea una immensa poesia, suspesa sobre la realitat mateixa» (O. C., vol. 11, 1980, pàg.114). En aquesta acurada traducció, Carner intenta reproduir l'estructura de la seva frase, calcar aquesta realitat, tota aquesta temàtica casolana, fresca de vida, on els protagonistes són la gent de Blanes.

Annex

Josep Carner justifica la traducció d'unes escollides narracions de Ruyra al castellà, amb la incorporació d'una postdata, aquí comentada i copiada, que figura a la fi del llibre, en la qual explica als lectors castellans la teoria que Ruyra tenia de la inspiració: una gràcia d'origen diví, un sentit espiritual que va més enllà del simple treball i de la inspiració de filiació romàntica. La bellesa radica en allò que se'ns dona en contemplació pura. Ruyra intenta explicar-se, en les qüestions d'estètica, en quines condicions sorgia l'obra artística. L'escriptor blanenc fou un poeta dotat d'una metafísica molt especial. Bona part d'aquest resum carnerià és una síntesi, traduïda, del pròleg que Ruyra va escriure en una de les seves obres, el poema narratiu: *El país del pler*, publicat l'any 1906. Ruyra creia que la percepció de la bellesa inspirava una mena de sentiment religiós. Així, la inspiració, la creia “reveladora de la bellesa que Déu ha donada al món”, en paraules del crític Josep Maria Capdevila.

Carner també elaborà, per acompanyar aquesta traducció, una petita nota bibliogràfica d'aproximació a l'autor blanenc que podia servir de far orientador per als lectors de parla castellana. Carner, a més de dedicar-se a la traducció com a “modus vivendi”, divulgava l'obra d'un

Capçalera de *La Costa de Llevant*. 1895 (AMBL)

autor per qui sentia una admiració especial ja que tots dos compartien uns criteris estètics semblants sobre la importància de la bellesa, la claredat, un sentit ordenador que fa apreciar l'obra artística.

Postdata a la versió

La inspiración no depende de la voluntad. Ya he indicado que la creía gracia de Nuestro Señor, manifestación singular de su presencia. Ésta es una convicción que he adquirido poco a poco y que arraiga en mi espíritu cada día más. Siempre la percepción de la belleza me ha inspirado un sentimiento religioso. Y he observado que a los demás les ocurría lo propio. ¿No reparasteis en la frecuencia con que ateos elucubrades, al sentirse inspirados, al percibir la belleza de un ideal, piden prestadas sus imágenes a la religión, y usan lenguaje sacerdotal? ¿Será que en el instante en que la armonía les sojuzgaba, entrevieron algo divino, y, pobres inconscientes, confiesan y adoran aunque les pese? Un testimonio permanente de la

conciencia artística indica esta verdad. En todo tiempo los poetas, mayores y menores, hablaron de un aura poética, de algo exterior que viene a mover las facultades perceptivas. Los gentiles lo atribuyeron a las musas, a Apolonio, a un Númen... Yo sé que es algo inmaterial, algo que sugiere. Llega, a veces, de noche, en la tiniebla, en la ocasión más imprevista, y uno se limita a sentir y a adorar. Surge otras veces del fondo del paisaje; se allega, habla al alma; es un yo viviente que da unidad y armonía a los seres más diversos. A través del velo de luz y colores de la naturaleza, divisáis la experiencia de una mística faz; experimentáis un respeto, un amor tan sumos! Resuena en las profundidades del corazón la voz que dijo: ¡"Descálzate, que es sagrada esta tierra!" Pero al mismo tiempo os atrae una dulce invitación, parecida a la de Jesús. "Dejad que los niños vengan a mí". Y uno es infante humilde, pequeñísimo... Y mira, y escucha... Cada detalle aparece henchido de una augusta belleza memorable.

"Esta visión mística que obliga a doblar la rodilla y a adorar, fue dada a todos los hombres con mayor o menor intensidad, con más o menos pureza. Y yo creo que mejor que de la convergencia de las profecías, o del esplendor de los milagros, nace la fe en Cristo de la videnicia inmediata de identidad entre Él y esta Divinidad que nos rodea y sugiere. "El Padre da testimonio de mí", decía el Enviado ¡Hondas palabras luminosas! Efectivamente el Padre ofrece dicho testimonio desde el comienzo de los siglos. Muchos quisieron considerar a Jesús como filósofo, como genio, en la humana significación de los vocablos, y dudaron que lo fuese. Digamos llanamente que no lo es. Jesús no argumenta, no demuestra como los sabios de la tierra; expone. El testimonio de verdad de sus palabras nos lo da el Padre. Jesús es la articulación humana de un verbo eternamente vivo entre nosotros. Oigamos, no otra cosa se requiere. La fe es un asentimiento parecido al que da el alma al acorde entre dos notas. ¡Más ay del qué perdió el sentido de la armonía divina!"

Así habla Ruyra. Su teoría de la inspiración se demuestra con su propia obra. Con ser Ruyra un estilista portentoso, un mago de la palabra, lo que más destaca en su obra —a mi juicio imperecedera— es un sentido espiritual que ilumina con fulgores insólitos "las profundas cavernas del sentido" según imagen de San Juan de la Cruz. Si, él ha debido de experimentar en repetidos momentos los más augustos temblores que ante la huella divina puedan arrobar o sobrecoger a los vates; esos temblores

a que él se refiere en su emocionado prólogo del *País del pler*, con acentos que unen la elegante reminiscencia platónica a la vibración de una fe sincera, nobilísima.

La segunda y más honda visión del universo, que ha sido concedida a Ruyra, le permite materializar en párrafos incomparables la vacilación y la angustia de los sueños, adivinar en toda su grandeza la suspensión de las leyes espirituales sobre nuestras efímeras cabezas, sentir la delicada presencia de Jesús, que permanece entre nosotros esparciendo una luz inmaterial sobre las derrotas y despojos de la humanidad, revelar una oculta razón sobre-natural de los instintos más enigmáticos e inveterados.

No por eso creo que Ruyra sea, en el sentido estricto de las palabras, un apóstol o un filósofo. Ruyra es esencialmente poeta; su metafísica es un admirable instrumento artístico. O en mejores términos: el ideal estético a que el autor de JACOBÉ rinde culto es una belleza perfumada de infinito. El mismo Ruyra describe este ideal en un soneto formidable que intentamos traducir [en prosa] en estas líneas.

[D'aquest poema en donem a continuació l'original en català. Aquest és possiblement, el millor poema del Ruyra líric, amb un deix parnassià. L'obra poètica de Ruyra ha estat mal estudiada. És, però, una obra clau en la construcció de la poesia catalana moderna que va de Verdaguer fins a Carner. *Estèton* és un poema on experimenta les virtualitats del sonet, on en fa una innovació formal. Estròficament format per dos quartets i dos tercets, estructurats en catorze versos alexandrins, aquí es tracta d'un poema invertit, de rimes encadenades (ABAB). La fórmula secular del sonet és: 14 versos, aquí: 3+3+4+4, amb rimes encadenades en els quartets. El sonet invertit fou conreat pels parnassians i simbolistes francesos. Es tracta d'una innovació de la literatura d'aquest país de la fi del segle XIX. Aquest poema fou publicat per primera vegada a la revista "Catalunya" (1904), inclòs aquest mateix any per J. Pin i Soler a la seva antologia: *Sonets d'uns i altres* (1904).

Ruyra fa manar aquí els dos tercets finals, que ara exposen l'assumpte, encapçalant el poema, i els dos quartets finals que el complementen i arrodoneixen. Ruyra va ser un dels millors sonetistes de la poesia catalana de principis del segle XX. En una ocasió havia dit, ell que era tan circumspecte en valorar la seva pròpia obra, que «només els sonets estan a l'altura de la seva prosa». Segons el plorat Jordi Castellanos, desaparegut fa poc, *Estèton* presenta «una prosopopeia de la bellesa, segons el qual,

l'erotisme és contrari a l'art». Anotem que Carner, a més de la prosa, també valorava la poesia de Ruyra, sobretot els sonets.

ESTÈTON⁸

*No diu res a la carn sa angelical nuesa;
hi ha en sos ulls d'atzur llunyàries d'infinit;
del dia té son cos d'albor i esplendidesa;*

*traspuen sos cabells la fosca de la nit;
i el seu airós volar, que encanta l'esperit,
mou totes les remors de la naturalesa.*

*Com dins un gran mirall, sa divinal figura
es reflecteix al si gegant de l'univers.
És a la terra, al cel, al mar... Arreu fulgura
i un goig de Paradís infon en tots els sers.*

*És l'únic àngel bo que, après, fatal poma,
no ens és restat ocult sots l'ombra de la mort.
Àdhuc al dol mateix don regalada aroma
que fa que canti el trist amb inspirat transport].*

ESTETON

*Nada dice a la carne su célica desnudez; en sus ojos
de azur hay lejanías de infinito; tiene su cuerpo los
albores y esplendores del día; revelan sus cabellos
las tinieblas de la noche; y en su airoso volar que
encanta el alma oyense todos los rumores de la
naturaleza. Su figura divina se refleja, como en un
gran espejo, en el seno gigante del universo. Está en
la tierra, en el mar; en el cielo... Fulgura doquiera,
e infunde en todos los seres la alegría del Paraíso.
Es el único ángel que luego de caída nuestra estirpe
no nos fue ocultado por la sombra de la muerte. Aun
al dolor concede perfumes regalados que hacen
cantar al desvalido con transporte de inspiración.*

Pero la característica de Ruyra —ese sentido espiritual de que hablaba y que tal vez le asemeje a un Villiers de l'Isle Adam⁹— hallase equilibrado por toda suerte de dotes complejíssimas y venturosas influencias.

Ruyra tiene un don excepcional de simpatía; su amor le lleva como de la mano a sutiles perspicacias psicológicas; su voz llega al caldeado tono de una emoción penetrante. No incurre jamás en sentimentalismos trasnochados o *industrialistas*, pero alcanza una efusión humana que no conocen los agradables egoístas a lo Horacio, o a lo Goethe.

Un instinto dramático robusto mantiene vivo, agudo, el interés. Con impecable habilidad constructiva logra aun la dramatización de la naturaleza, por medio de mitologías primorosas.

Ruyra es soberbio en su descripción colorida, vigorosa, originalísima siempre, que se convierte de vez en cuando insensiblemente en adorable ensoñación fantástica.

Ruyra posee con frecuencia la simplicidad definitiva de lo clásico, una intuición limpidísima dicha en palabras de una gracia helénica, algo así como un recuerdo de las eternas lozanías de Homero.

Finalmente, su lenguaje riquísimo, pintoresco, -donde los vocablos parecen recobrar toda su primitiva fuerza de evocación dentro de un estilo matizado y moderno, donde las sílabas tienen perfume y color, donde la frase cobra sonoridades de orquestación magnífica, -asigna a Ruyra un lugar privilegiadísimo entre los modernos creadores del idioma literario catalán.

Y hasta tal punto es cierta la maravilla del lenguaje de Ruyra que yo, aunque mi afirmación se repunte paradoja, le juzgo intraducible. El que lea a Ruyra en un idioma que no sea el original, no puede formarse una idea de la fuerza de evocación, de las nuevas armonías, de los venturosísimos decires del autor de JACOBÉ.

Sea como fuere, mi humilde intento, aun apareciendo defectuosísimo, premioso y opaco, tendrá sin duda alguna eficacia en pro del estudio y admiración de las obras de Ruyra; y yo me daría además por suficientemente recompensado con sólo haber tenido ocasión de ofrecer un homenaje de entusiasmo al egregio artista catalán.

[Biografía de Joaquim Ruyra]

Vayan para terminar unas palabras de biografía.

Joaquín Ruyra y Oms nació en Gerona el 27 de septiembre de 1858. Estudió algunos años en el Seminario de Gerona. Vino luego a Barcelona a estudiar la carrera de Derecho; aprobó todas las asignaturas, pero desinteresándose de ella gradualmente, acabó por no licenciarse. Interesábase vivamente en su mocedad por la literatura castellana; y llevó a cabo un penosísimo y completo estudio del idioma oficial, deseando fijar su residencia en Madrid y dedicarse a escribir para el teatro. Incluso terminó alguna obra que hoy conserva entre sus viejos papeles, casi olvidada; pero ya entonces empezaba a sospechar que acaso estaría mejor dotado para la narración y la novela. En plena madurez de su talento, se decidió a consagrarse a la literatura catalana. En 1895 se dio a conocer entre nuestros literatos con dos nota-

Homenatge a Ruyra. Blanes. 1934. Fons Vicenç Coma Soley (AMBL)

bles poesías, de inspiración originalísima y lenguaje a la vez espontáneo y exquisito. Publicó más tarde ensayos métricos de gran novedad, ductilizando hasta un grado asombroso el verso catalán. Aparecieron sus narraciones en periódicos o en tomos de Juegos Florales; al fin, la mayor parte de ellas se reunió en un volumen (*Marines y Boscatges*). La empresa editorial *Il·lustració Catalana* editó el poema *El país del pler*. La revista *Catalunya* empezó la publicación de la novela *La Gent de Mas Aulet*, que el autor no se ha decidido aún a terminar. En Blanes, segunda patria suya, donde acaso haya transcurrido la mitad de su existencia, estrenó Ruyra una farsa en dos actos, titulada *Amor a proba de bomba*. En la Biblioteca *L'Avenç*, Ruyra imprimió una traducción de cuentos de Erckmann y Chatrian, mejorándolos evidentemente, aun permaneciendo fiel al texto original. Algunas obras de Ruyra han sido traducidas al italiano y al finlandés, y parece que a no tardar contarán los alemanes con una versión de sus narraciones.

Además de la creación artística, ha ocupado Ruyra el esbozo de una Estética, de la cual ha dado un *avançout* en dos discursos, y el estudio de las matemáticas que no ha abandonado por largo espacio en ningún periodo de su vida. J. CARNER.

Pep Vila

Notes

1 Joaquín Ruyra, *Jacobé. Narraciones del mar y la montaña*. Traducció de José Carner. Barcelona, E. Domènech, editor, 1909, 248 pàgs. Contingut: *Jacobé.- Las Damiselas del mar.- Noche de ánimas.- Finilla.- Una tarde en el mar.- Visión agorera.- Aniversario.- La pavura.- La mirada del pobre.- El país dorado.- Garete en la enramada.- La sorbedora.- Postdata a la versión*. Llegim en el llibre de Lluïsa Julià i Capdevila, *Ruyra: l'home i la seva imatge* (Biblioteca Fundació Valvi, Girona, 2010): "Gran part del volum de la segona edició de *Marines i boscatges* és traduït al castellà per Josep Carner, amb el títol de *Jacobé, narraciones del mar y de la montaña*. El 1909 apareix a Perpinyà *Le rame de vingt pieds*, [*El rem de trenta-quatre*] amb traducció francesa de Raymond de Lacvivier (pàgs. 118-119). Josep Carner comunica en una carta a de 3 de juny de 1908 a l'escriptora malloquina Maria Antònia Salvà que està treballant en aquesta traducció: "En Ruyra és entre nosaltres. Ara jo li estic acabant de posar en castellà *Marines i Boscatges* (salvant *El rem de Trentaquatre*, que ja ha traduït un senyor balear). Vegeu: Albert Manent i Jaume Medina, *Epistolari de Josep Carner *****, Barcelona, Curial, 1997, pàg. 239.

2 La bibliografia sobre J. Ruyra és molt extensa. Apuntem només un darrer aplec d'estudis sobre la seva obra: DD. AA, *Primer Simposi Joaquim Ruyra. Als cent anys de l'eclosió literària de Joaquim Ruyra: "Marines i boscatges"*, Fundació Universitària Catalana d'Estiu-Universitat de Girona-Galerada, 2004.

3 Josep Murgades, "Ruyra vist pels noucentistes" dins *Primer Simposi Joaquim Ruyra. Als cent anys de l'eclosió literària de Joaquim Ruyra: "Marines i boscatges"*, Fundació Universitària Catalana d'Estiu-Universitat de Girona-Galerada, 2004, 317-347.

4 Algunes traduccions de Ruyra a altres llengües serien aquestes: Alfonso Nadal, *La ofrenda del Remo*, Barcelona, Apolo, 1940. J. Flanagan i G. Pridhan, *The Long oar*, Warsminster, Aris & Phillips, 1994.

5 J. Carreras i Péra, *Josep Maria Capdevila. Ideari i poètica*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2003, pàg. 186.

6 Lluïsa Julià i Capdevila, *Epistolari de Joaquim Ruyra*, Barcelona, Curial, 1995, pàgs. 112-113.

7 La tannara és una trena de cabells embolicada en forma rodona. El DCVB copia el text de Ruyra per documentar aquest mot.

8 *Obres Completes*, "Sonets", Barcelona, Selecta, 1982, tercera edició, pàg. 1021-1022. A peu de pàgina, els curadors de la seva obra hi van afegir les correccions manuscrites suggerides per l'autor, que continuament revisava les seves creacions.

9 Escriptor francès (1830-1889), de poesia, novel·la i narrativa, molt llegit a inicis del segle XX.

DOSSIER BOLAÑO A BLANES

Roberto Bolaño. Blanes,
"el paraíso alcanzado"

per DD.AA.

Archivo Bolaño.

Notas para una relectura gozosa

per Juan Insua

El meu amic Roberto Bolaño

per Narcís Serra

01 Roberto Bolaño. Blanes, "el paraíso alcanzado"

per Eva Cabrera, Encarnació Cañete, Lourdes Domenech, David Ramos i Ana Isabel Romeo

Roberto Bolaño (Santiago de Xile 1953 – Barcelona 2003) és un dels últims grans autors de la literatura hispanoamericana actual. La seva obra, abastament traduïda, ha atret l'interès de la crítica i d'investigadors de l'àmbit universitari internacional. Poeta i novel·lista, escriptor inconformista, independent i radical va arribar a Blanes l'any 1985, després d'haver viscut a Santiago de Xile, Mèxic D.F., Barcelona i Girona. Avui dia, parlar de Bolaño porta inevitablement a esmentar Blanes, localitat on va viure gairebé dues dècades, i on va escriure la major part de la seva producció.

La vinculació de Bolaño amb Blanes va començar llibrescament a partir de l'obra *Últimas tardes con Teresa* de Juan Marsé. Bolaño va llegir la novel·la mentre residia a Mèxic D.F. Aleshores, per al jove lector, Blanes només era l'escenari d'una novel·la, el nom del qual el va captivar (“la sonoridad de la palabra Blanes (que viene del latín *Blanda*) me subyugó”)¹. D'adult, quan ja era un escriptor de renom, va evocar aquest record de joventut, en el pregó de la Festa Major (“Recuerdo incluso hasta el color del cielo mexicano los dos días que me tardé en leer la novela”)².

Una dècada després de la lectura de Marsé, a mitjan dels 80, Bolaño arribava en tren a Blanes, on va establir la seva residència definitiva, fins que va morir el 2003 (“Yo llegué a este pueblo por casualidad, hace ya muchos años. Vine un verano a montar una tienda en Los Pinos y me quedé”)³.

Blanes és força present a l'obra de Bolaño, sobretot al pregó de Festa Major i a les col·laboracions que va escriure per al *Diari de Girona*, els anys 1999 i 2000. A més, s'hi poden trobar referències en el reportatge *La Selva Marítima*, publicat a *El País*, i en algunes de les seves novel·les, principalment a *La pista de hielo* i *El Tercer Reich*, obres ambientades en una població costanera que, per la topografia, remetien indiscutiblement a Blanes. Però també hi ha pinzellades, per exemple, a *Estrella Distant*, al final de la qual el protagonista arriba a l'estació de Blanes, i a *Los detectives salvajes*, on Susana Puig, un dels personatges, explica detalls de la seva estada en un petit apartament que recorda l'estudi de l'autor, situat al carrer del Lloro⁴.

“Disfrutar de la gente”

Diverses fonts permeten conèixer algunes de les persones que conformen el cercle de coneguts i amics blanencs de l'escriptor. D'una banda, el mateix autor els esmenta en el pregó de la Festa Major o en parla en algu-

nes de les columnes periodístiques del *Diari de Girona*, publicades al volum pòstum de *Entre paréntesis* (2004)⁵. De l'altra, en el documental de Jaume Pujades *Roberto Bolaño patinant per la pista de gel*, un treball fruit del diàleg i la complicitat entre el realitzador i l'escriptor, hi apareixen persones que el van tractar en moments i àmbits ben diferents⁶.

Les columnes constitueixen un retrat calidoscòpic de la vida de Bolaño a Blanes. Per les seves pàgines, desfilen personatges, amics, paisatges interioritzats i, moltes vegades, literaturitzats que constitueixen una topografia espiritual, perfectament identificable pels blanencs (*Cuento de Navidad en Blanes*, *La primavera en Blanes*).

Bolaño escriu els textos sobre els seus amics de Blanes amb un to elogiós. Es tracta de retrats breus, que s'inscriuen en la tradició del discurs panegíric, dedicats a la seva llibretera, la Pilar Pagespetit (*La librería*); l'Àngel Planells, el pintor surrealista, i en Joan Planells, el seu amic pastisser i nebot de l'anterior (*El fantasma de Àngel Planells i Los pasteleros*); el senyor Josep Ponsdomènech (*El rapsoda de Blanes*); i el seu amic Dimas (*Dimas Luna, príncipe*), que va conèixer quan aquest era un jove adolescent que escoltava amb admiració les converses cinèfiles que Bolaño i en Narcís Serra mantenien al videoclub d'aquest últim. Tots ells queden dibuixats amb les virtuts que els atorga la mirada vitalista de l'escriptor. De fet, Bolaño exalta la felicitat i l'alegria de viure dels seus amics, ja sigui de manera subtil i atenuada –“parece feliz” diu de la llibretera, i d'Àngel Planells, “tal vez perfeccionó la práctica de la humildad”–, ja sigui amb la més absoluta convicció –Planells “siempre está de buen humor” i “Con Dimas Luna en Blanes sé que nunca nadie va a estar completamente solo”–. Però amb qui es desfà en elogis és amb el senyor Josep Ponsdomènech, el poeta lletraferit que escriu versos per inspiració, per encàrrec o perquè creu en el poder lenitiu de la poesia, i de qui diu que “su virtud principal, entre las muchas que lo adornan, es la más humana de todas: la alegría”.

El documental d'en Pujades té el mèrit d'haver estat enregistrat en vida de l'autor i amb la seva aprovació. El treball, fet quan Pujades era estudiant de comunicació audiovisual l'any 2003, és el primer reportatge enregistrat sobre Bolaño. Posteriorment, l'interès per l'escriptor ha atret molts realitzadors, fet que justifica que hagin proliferat els documentals sobre la vida i l'obra de Bolaño, en alguns dels quals s'endevina l'empremta de Pujades, especialment pel que fa a la presència dels amics. Tanmateix, la seva transcendència va més enllà

Logotip de l'Any Roberto Bolaño a Blanes. 2013

d'aquesta feliç circumstància. El més destacable de *Roberto Bolaño patinant per la pista de gel* és que mostra Bolaño a través de la mirada sincera dels seus amics. La cinta, inspirada en l'arquitectura narrativa de *Los detectives salvajes*, s'estructura a partir del testimoni de diverses persones que van conèixer Bolaño, els noms de les quals va proporcionar el mateix autor. Les declaracions dels personatges són pinzellades que dibuixen un perfil de Bolaño molt humà i que evidencien com els seus amics van assistir —alguns amb un cert escepticisme— a la transformació de Bolaño en un autor de culte, després de la publicació de *Los detectives salvajes*. Així, Santi Serramitjana, propietari del Joker Jocs, comenta com en Roberto feia broma sobre el seu ascens amb un simil futbolístic, dient que havia passat de Segona Divisió a jugar a la Champions. I Dimas Luna no amaga la sorpresa que li va causar veure que el seu amic era notícia als diaris de gran tirada.

Com en les obres de Bolaño, en el documental, l'espectador-detectiu ha d'anar encaixant les peces per completar-ne el retrat. Tots coincideixen a destacar-ne l'aire bohemí que li atorgava el seu abric negre, els rinxols desmanegats, la barba mal afaitada i la cigarreta sempre encesa a la mà. A través de les seves declaracions, descobrim el xilè immigrant, en la veu del matrimoni Roche i el seu fill, la família que regentava l'*Hogar del productor* als anys 80; el cinèfil, a través del seu amic Narcís, propietari del Videoclub Serra; l'apassionat dels

jocs d'estratègia, gràcies al testimoni del seu amic Eduardo Ruíz Bacas, policia municipal, i de J. M. Calero, sindicalista. Per la seva banda, Marta Matas el defineix com un “artista del s. XIX”, molt auster en els costums i, sobretot, convençut de l'ofici; i Anselmo Sanjuán, professor de filosofia, també posa l'accent en el fet que Bolaño escrivia amb deficiència i declara com el va colpir l'experiència de la malaltia de l'escriptor.

“La necesidad de los otros”

La diversitat de perfils i de professions de les seves amistats són el reflex d'un tret inherent a la personalitat de Bolaño: la curiositat que li despertaven els altres. Bolaño projectava la seva mirada de narrador impenitent en els qui l'envoltaven, però a més, figuren entre els seus contactes persones a les quals va recórrer amb la intenció d'obtenir informació per a l'escriptura de les seves novel·les. Sabem que Bolaño es va entrevistar diverses vegades, mentre escrivia *2666*, amb l'eminent forense Narcís Bardalet, subdirector de l'Institut de Medicina Forense de Girona. Mantenien tertúlies disteses, al jutjat de Girona o en un cafè proper, entre el caliu del puro del forense i la cigarreta de l'escriptor, durant les quals feien incursions en l'aspecte forense dels crims. Si quedaven serrells, continuaven la conversa telefònicament.

A l'obra de Bolaño es fa difícil distingir entre biografia i ficció. Ell mateix s'atorga la categoria de personatge amb la creació d'Arturo Belano, el seu *alter ego*. Són moltes les persones del seu entorn que l'inspiraren. Els amics ocupen un lloc preeminent. Amics de Xile, de Mèxic i de Blanes. A voltes, utilitza el nom de coneguts per als seus personatges de ficció (un dels testimonis de *Los detectives salvajes* s'anomena Planells); i d'altres, en manlleva trets caracteriològics que li serveixen per donar vida a nous personatges. Bolaño utilitza el nom d'Anselmo Sanjuán per a un dels personatges d'*Estrella distante*, i li dedica "Otro cuento ruso", un dels relats de *Llamadas telefónicas*. Ambues referències estan temàticament relacionades amb la llengua alemanya, idioma que Sanjuán coneix abastament.

Topografia de l'ànima

Bolaño també dibuixa el paisatge de Blanes en algunes columnes i cròniques. A vegades, són boniques pinzellades descriptives, minucioses escenes costumistes, petits apunts o postals narratives.

"El cuartel de invierno adonde van a esperar –y a desesperar– los valientes."

A *La Selva Marítima*⁷, un reportatge escrit per encàrrec i a la manera de guia turística, Bolaño recorre, amb afecte i una punta d'ironia, indrets emblemàtics de Blanes, Lloret de Mar i Tossa de Mar. Pel que fa a Blanes, Bolaño esmenta els llocs que més estima de la vila, que "en ocasiones parece una mezcla rabiosa de Tiro, Pompeya y Brooklin".

El text traça un recorregut que comença a l'estació de tren –"una puerta disimulada entre la maleza"–, on els horts i la fàbrica de l'antiga SAFA ofereixen "el espacio sin tiempo del Mediterráneo, es decir, huertos, árboles y una soledad hierática y orgullosa". Més endavant acostta el viatger al Jardí Botànic Pinya de Rosa, a la Font Gòtica ("cómo es posible que pasemos delante de ella cada día y no nos pongamos a llorar"), a les ermites, a la torre de Sant Joan, al mercat del Passeig de Dintre i a la llotja de pescadors, per després donar pas a noms que configuren la seva topografia sentimental: Sagarra, Ruyra, Ponsdomènech, Violant de Cabrera, els blanencs que van emigrar a Cuba i els andalusos que van arribar a Blanes. Tots conflueixen en el Passeig Marítim i en les platges de la vila, un espai universal i igualador presidit

pel sol d'un Mediterrani que fa olor de democràcia ("las pomadas de protección solar [...] huelen a democracia, a historia, a civilización").

"En invierno algunos pueblos de la Costa Brava parecen pueblos fantasmas"

En un Blanes hivernal, letàrgic i fantasmal, el mateix en què només els llibres abriguen les dones lectores que "tienen el valor suficiente para asomarse a las calles heladas"; en aquest Blanes "de edificios altos y apartamentos pequeños en donde suelen ocurrir equívocos de los que uno siempre se arrepiente" situa Bolaño la breu i suggerent anècdota que narra a un *Cuento de Navidad en Blanes*⁸. Els ingredients amb què nua la trama són ben identificables: gambians, horts, edificis amb aluminosi i la cavalcada de Reis.

"La alegría de estar vivos y no necesitar argumentar nada al respecto"

A *La primavera en Blanes*⁹, el poble fantasma del conte es transfigura en Blanes Ville, per obra de la primavera que funciona –a la manera dels objectes de Duchamp– en una màquina que ens iguala tots i que provoca l'alegria fins i tots als de caràcter més agre. De nou, la Font Gòtica i la torre de Sant Joan són els llocs impertorbables que veuen com el poble es modifica.

Roberto i Carolina. Els Pins. Blanes.
Arxiu Hereus Roberto Bolaño (AHRB)

Blanes, escenari de ficció

Blanes és l'escenari narratiu on es desenvolupa la trama de dues de les primeres novel·les de Bolaño, *La pista de hielo* (1986) i *El Tercer Reich* (1989). El lector blanenc fàcilment podrà identificar els llocs on succeeixen les històries, associació que un lector forà podrà realitzar amb més dificultat. Efectivament, a tota obra literària l'escenari narratiu és fictici, però en aquest cas, malgrat que no hi apareix el topònim, les pistes apunten a una evident connexió amb el “paraíso alcanzado” bolanià. El Blanes que es descriu a les dues obres és el Blanes de la transformació urbanística dels 80 que va atraure milers d'estiuejants, àvids de sol i de platja, i immigrants delerosos de trobar feina.

“Llegué a Z mediada la primavera”

Un casalot, una pista de gel clandestina, un ganivet i un cadàver són els principals elements de *La pista de hielo*, una novel·la amb trets del gènere policíac, que s'estructura a partir de les veus narratives de tres testimonis que declaren al voltant d'un crim produït al Palau Benvingut¹⁰. El palau sembla talment un laberint a través del qual transcorren les vides de tots els personatges.

El marc espacial de *La Pista de hielo* és enigmàtic. El lector només sap que Z, el poble on té lloc l'acció, és un indret turístic de la Costa Brava, al qual s'hi pot arribar en tren. Aquesta evidència i d'altres permeten identificar Blanes en cada una de les referències topogràfiques.

Muntatge. Homeatge a Joyce i Morrison.
Arxiu Hereus Roberto Bolaño (AHRB)

La primera dada important és, a més de la pista geogràfica, una pinzellada autobiogràfica. Bolaño projecta aspectes de la seva biografia en dos dels personatges principals de la novel·la: Gaspar Heredia i Remo Morán. Ambdós es van conèixer a Mèxic d'adolescents (“Éramos adolescentes, adolescentes bragados, eso sí, y poetas, y nos reíamos”) i ambdós són emigrants en un poble de la costa catalana. Bolaño va arribar a Blanes en tren i Gaspar Heredia, el personatge, també arriba en tren a l'estació de Z, després d'acceptar un lloc de treball de vigilant al càmping Stella Maris, nom que en la realitat es correspon amb un petit hotel situat al barri d'Els Pins i que recorda, també, l'Estrella del mar, el càmping de Castelldefels on va treballar Roberto Bolaño: “Se llamaba Stella Maris (un nombre con reminiscencias de pensión)”¹¹.

El palau Benvingut és el nucli de l'acció. En aquest cas, mirar d'identificar-lo amb un espai real de la vila potser és arriscat, però tal vegada ens podríem aventurar a veure-hi una picada d'ullet literària a la casa d'estiueig de la novel·la *Últimas tardes con Teresa* de Juan Marsé, situada a la cala de Pinya de Rosa.

A més dels referents espacials, a la novel·la apareixen activitats de la vida quotidiana del poble als anys 80, com és el cas de les exhibicions d'ales-delta que em-

Ales-delta. Blanes. Fons A. Maria Barnés-Esperança Ros.
Núm. Reg. 37.278 (AMBL)

prenien el descens des del castell de Sant Joan fins a la platja (“De la colina que domina el pueblo surgió un ala-delta rojo que se confundió con el color del atardecer, descendió por las faldas de la colina, se elevó antes de llegar al puerto de pescadores, sobrevoló el club de yates y por un momento pareció lanzado hacia levante, mar adentro”).

En una de les escenes de la novel·la, l'acció se situa a prop de l'actual monument a la Sardana, continua pels carrers d'un barri que recorda Sa Carbonera, i es fa

Roberto Bolaño

El Tercer Reich

ANAGRAMA
Colección Compactos

esment d'una sala de jocs que fa pensar en l'antiga sala de recreatiu Olímpia, al carrer Roig Jalpi:

Permanecí apoyado en el tronco de un árbol, de espaldas a las terrazas, escuchando los primeros acordes de la cobla; luego dejé el Paseo y me sumergí en las callejas del puerto [...] en un establecimiento de futbolines y máquinas creí ver la cabellera negra de Caridad, pero no era ella. Escapé del bullicio caminando hacia arriba, hacia las calles que finalizan su pendiente en la iglesia.

Pel que fa a la pista de gel, podríem afirmar que Bolaño va ser un visionari. Anys més tard de la publicació de la novel·la, hi hagué el projecte d'edificar un complex comercial i d'oci de dimensions faraòniques, l'Illa Isozaki, on hi havia prevista la construcció d'una pista de gel. Tot plegat va quedar en no res.

Són molts els paral·lels entre el Blanes de la ficció i el Blanes real. No només els espais recorden indiscutiblement Blanes; Bolaño també s'inspira en el context de la política municipal dels 80, i en algunes persones del seu entorn. Així, la història del crim es produeix "después de la primera victoria socialista en las municipales", que tant a la novel·la com a la realitat van donar el govern del municipi a una alcaldessa durant dos mandats ("en Z adoran a su alcaldesa"). A més, Bolaño dóna al personatge de la Lola la mateixa feina que tenia la seva dona, la Carolina López, assistenta social de l'Ajuntament. De fet, Bolaño no dubta a situar les oficines on treballa la Lola, a les antigues dependències de Planificació Familiar, a Els Pins ("Me dirigí caminando a la oficina de Servicios Sociales, ubicada en un barrio obrero de espaldas al mar, bastante aislada de cualquier otra dependencia del Ayuntamiento").

"Después de 10 años de ausencia"

El Tercer Reich és una novel·la escrita en primera persona, en forma de dietari i comprèn l'estada del protagonista, Udo Berger, en un poble de la Costa Brava, Blanes, des del 20 d'agost fins al 25 de setembre. El protagonista tria aquest poble, perquè és el lloc on havia estiuat amb el seus pares de petit i hi torna acompanyat de la seva xicota, Ingeborg, amb el propòsit de descansar i d'escriure un article sobre el joc d'estratègia que dóna títol a l'obra: *El Tercer Reich*. El retorn després de 10 anys li serveix per mostrar els canvis que ha patit Blanes i, principalment, el Passeig Marítim.

Hay hoteles que no recordaba y los edificios de apartamentos han crecido en los antiguos descampados. [...]

Entonces en el Paseo no estaban las farolas que hay ahora y bastaban dos pasos para penetrar en una zona de oscuridad total.

Durant la seva estada, el protagonista recorre llocs emblemàtics del poble: el Passeig Marítim, la Punta de Santa Anna, la Torre de Sant Joan, el port, la Platja de S'Abanell, la zona dels càmpings ... De tota manera el port, la platja amb els patins, i el Passeig Marítim són els escenaris més recurrents i descrits a la novel·la. De fet són els espais amb què s'inicia l'obra:

Por las ventanas entra el rumor del mar mezclado con las risas de los últimos noctámbulos, un ruido que tal vez sea el de los camareros recogiendo las mesas de la terraza, de vez en cuando un coche que circula con lentitud por el Paseo Marítimo y zumbidos apagados e inidentificables que provienen de las otras habitaciones del hotel.

El Passeig Marítim esdevé el marc de l'acció; és en certa manera el centre logístic del protagonista. Allà es troba l'hotel on s'està i des d'on observa el mar, espai misteriós i captivador. Des de la seva finestra, convertida en una talaia, veu la vida com passa:

Desde el balcón puedo ver los barquitos que hacen el recorrido turístico; salen cada hora del viejo puerto de los pescadores, enfilan hacia el este, luego tuercen hacia el norte y se pierden detrás de un gran peñasco que aquí llaman punta de la Virgen.

Què se'ns descriu, a l'obra, del passeig? Bàsicament la vida que gira al seu voltant, sobretot durant els mesos d'estiu. Així hi trobarem turistes, passants, parades de venedors, gent que corre, vells gaudint del sol, proliferació de terrasses. Sempre, a la manera de Bolaño, ple de detalls que ho fan molt vívid...

La playa estaba pasando de un color azul a uno rojizo y por la vereda del Paseo Marítimo algunos turistas madrugadores se dedicaban a correr. [...] Sentados en la barra contemplamos el panorama del Paseo Marítimo a través de los ventanales ahumados. Era como una tarjeta postal. Viejos acomodados en el parapeto junto a la acera, la mitad de ellos con sombreritos blancos, y viejas con las faldas levantadas por encima de las rodillas para que el sol lamiera sus muslos.

Tot i que la trama transcorre majoritàriament durant els mesos de calor, Bolaño no deixa de plasmar la vida del poble quan l'estiu arriba al final o bé quan fa mal temps:

A eso de las cinco de la tarde el cielo se nubló y a las seis comenzó a llover. Las calles de pronto se vaciaron; pensé que era como si el otoño introdujera la uña y ras-cara: todo se venía abajo. Los turistas corriendo por las aceras en busca de refugio; los comerciantes cubriendo con lonas sus mercaderías expuestas en la calle; las cada vez más numerosas ventanas cerradas hasta el próximo verano. No sé si aquello me inspiraba lástima o desprecio.

Tot allò que fa o ha fet que Blanes sigui un poble esti-uenc cobejat pels turistes apareix àmpliament descrit a la novel·la. I per damunt de tot la platja i els patins, que és on viu el Quemado, un personatge enigmàtic, misteriós i pertorbador, que accepta de jugar amb Berger una partida al Tercer Reich.

[...] observé el conjunto de patines. No podría decir con exactitud qué fue lo que me llamó la atención. Lo normal, incluso dentro de la anormalidad caprichosa de cualquier encargado de patines, es dejarlos de espaldas al mar, alineados de tres en tres, o de cuatro en cuatro. [...] La disposición de éstos, sin embargo, escapaba de cualquier categoría.

[...] El Quemado sonríe ferozmente (y en su ferocidad es dable adivinar las huellas de una geometría precisa e insana) con la certeza de que sus patines seguirán en la playa aunque todos los patines del pueblo se retiren a cuarteles de invierno; la fortaleza continuará en la

playa, él seguirá esperándome a mí o a la sombra pese a que no haya turistas o lleguen las lluvias. Su obstinación es una suerte de cárcel.

Un cop llegida la novel·la, el lector s'adona que Bolaño ha fet un retrat molt personal, tant diürn com nocturn, del Blanes turístic i del no tan turístic. A banda del passeig, surten molts altres indrets que un blanenc aviat reconeixerà, com ara, el Jardí Botànic ("el Jardín Municipal que está detrás del puerto, entre dos riscos que caen directamente al mar") i l'ermita de Sant Joan amb les vistes panoràmiques.

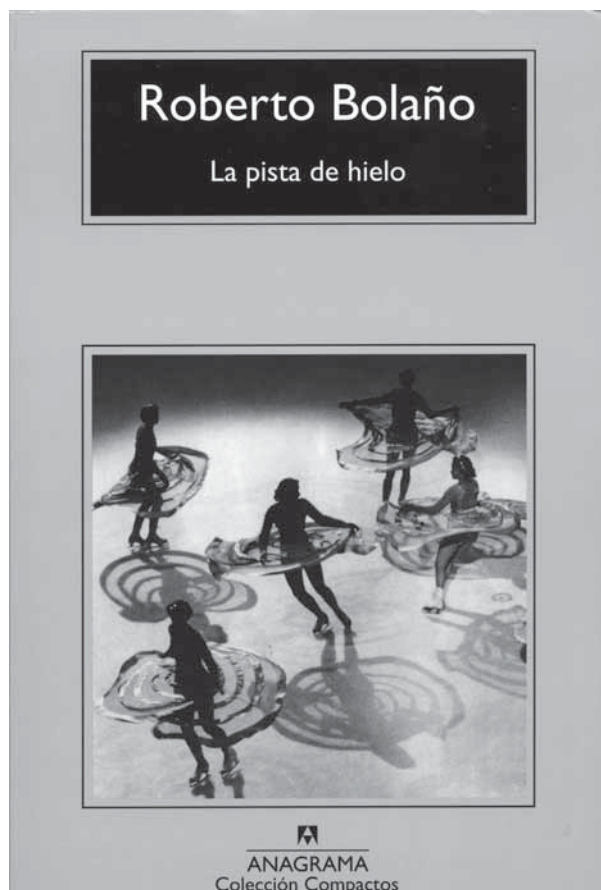
Comí en una ermita, en la cima del monte desde el que se domina todo el balneario. Hace siglos allí hubo una fortaleza de piedra como protección contra los piratas. Tal vez el pueblo todavía no existía cuando construyeron la fortaleza. No lo sé. En cualquier caso de la fortaleza sólo quedan unas cuantas piedras cubiertas de nombres, de corazones, de dibujos obscenos. Junto a esas ruinas se levanta la ermita, de construcción más reciente. La vista es formidable: el puerto, el club de yates, el viejo casco urbano, el centro residencial, los campings, los hoteles de la primera línea de mar; con buen tiempo se pueden divisar algunos pueblos costeros y, encaramándose al esqueleto de la fortaleza, una telaraña de carreteras secundarias e infinidad de pueblitos y villorrios del interior

La descripció, però, no és mai com en una guia turística, sinó que va sempre lligada al punt de vista del protagonista i, en alguns casos, Bolaño es pren la llicència de transformar l'escenari real incorporant nous elements.

La plaza de la Iglesia es más bien triste; pequeña y oscura y silenciosa. En el centro se alza una fuente de piedra de origen medieval con dos chorros de agua.

Bolaño també presenta un altre poble, la frontera del qual el protagonista traspassa poques vegades; però no deixa de parlar-ne i de dir-nos que el passeig separa dos mons: el dels turistes i el dels nadius. I observa com aquests últims porten una vida, en certa manera, d'esquena a la vida dels turistes.

En el Paseo Marítimo, [...], la gente se aglomeraba hasta el punto de que era imposible caminar sin propinar codazos y empujones. Cerca del puerto habían levantado un pequeño parque de atracciones y allí, hipnotizados, estaban todos. Parecía cosa de locos. Proliferaban

minúsculos puestos de venta ambulante a los que el flujo humano amenazaba con aplastar en cualquier momento. Como pude volví a perderme por las calles del casco viejo y dando un rodeo regresé al hotel. [...] Lo que apenas es evidente en la zona de los hoteles y de los campings en la parte vieja del pueblo es ostensible. Las calles están engalanadas y de las ventanas y balcones cuelgan banderas. La mayoría de los comercios permanecen cerrados y en los bares repletos de gente se advierte la fecha señalada.

Bolaño concep la seva obra com un tot i ho explica amb aquestes paraules: “Si alguien lee un libro mío no está mal, pero para entenderlo hay que leerlos todos, porque todos se refieren a todos. Y ahí está el problema.”¹² Tant és així, que personatges, trames i escenaris apareixen i reapareixen en diverses obres en un joc intricat de perspectives, com ho demostren *Los detectives salvajes* i *2666*, les dues obres amb què va rebre el màxim reconeixement de la crítica. Aquesta característica, però, ja es fa visible en aquestes dues novel·les primerenques. D’una banda, a *La pista de hielo* desputa ja la imbricació entre vida i literatura amb la inclusió de trets autobiogràfics;

d’una altra, el personatge del Quemado, clau a *El Tercer Reich*, és el desenvolupament d’un dels figurants de la primera novel·la, “un tipo enorme y desfigurado” que sempre es troba “junto a un puesto de patines”; finalment, totes dues novel·les tenen el mateix escenari. Tant a *La pista de hielo* com a *El Tercer Reich*, Bolaño situa l’acció a Blanes i a ambdues juga amb la dualitat d’ambients, el Blanes benestant i el marginal; el turístic i el dels nadius.

Pregó de Blanes

Per acostar-se al *Pregó de Blanes* amb què Roberto Bolaño va inaugurar la Festa Major l’any 1999 convé, en primer lloc, tenir en compte algunes de les característiques textuais del pregó de festa major. Un pregó és un discurs de celebració, institucional, circumstancial i de vida efímera vinculat a un context molt precís –en aquest cas, Blanes, Festa Major, 1999– que certifiquen la seva caducitat gairebé en el mateix moment de la lectura. De fet, el pregó de Bolaño s’ha conservat en una antologia pòstuma de textos diversos, *Entre paréntesis*, però no hi ha cap enregistrament de qualitat amb el discurs íntegre que ens permeti gaudir-ne en el context per al qual va ser creat¹³.

El pregó de festes és un discurs per encàrrec supeditat a un ritual que segueix un patró fix, tant pel que fa a l’estructura com al tema, i que sol ser escrit en un llenguatge més o menys tòpic. El pregó de Roberto Bolaño no defuig el motlle canònic; de fet, en conserva molts elements formals, però amb un alè literari i un emocionant to íntim que el recorre i l’omple de sinceritat. Tot això fa que el seu pregó sigui profundament transgressor.

“Un año es como un abrigo o una capa”

Bolaño comença el pregó amb la salutació i l’agraïment preceptius i introdueix immediatament la primera desviació, un excurs literari, estrany, on reflexiona amb ironia sobre el pas del temps, que marcarà el to i la manera del pregó tot sencer. A partir d’aquí, entrarà i sortirà constantment del motlle conegut (“Pero estaba hablando de otra cosa”, “Pero volvamos a la festa major”) i també de manera constant s’acostarà i s’allunyarà de llocs comuns i de clixés. De bon començament agafa com a model la figura d’Àngel Planells –“il·lustre” predecessor seu en el càrrec– i li manlleva les paraules per descriure el to del seu propi pregó (una “petita xerrameca” informal). La fi-

gura de Planells (discret, savi i humil) apareixerà al llarg de tot el discurs com un motiu recurrent al qual torna, al compàs d'alguns dels motius centrals: la reivindicació de la humilitat i la discreció.

“Un paraíso sin estridencias y con un mar magnífico”

El discurs va girant cap al tema central amb la narració del seu vincle inicial amb Blanes: la casualitat el va portar a un lloc amb un nom sonor, Blanes, que l'havia subjugat ja des de les pàgines de la novel·la de Juan Marsé. L'anècdota l'explica també en altres llocs i conté unes quantes coses¹⁴: en primer lloc, una bonica reflexió sobre el seu ofici, és a dir, sobre el que la literatura fa amb els llocs i, en conseqüència, amb la vida¹⁵; en segon lloc, inclou un dels dibuixos més poètics de la vila: “Ahí está Blanes. No un Blanes real, sino el espíritu de Blanes o uno de los espíritus de Blanes, el paraíso inalcanzable del charnego Pijoaparte y el paraíso alcanzado por el sudaca Bolaño. Un paraíso sin estridencias y con un mar magnífico”. En tercer lloc, l'anècdota estableix el paral·lel i el contrast entre vida i literatura, Bolaño i el Pijoaparte, el sudaca i el xarnego, el qui ateny el paradís i el qui en resulta expulsat. Tots dos adjectius –“charnego” i “sudaca”– fan encaixar en el context festiu i encomiàstic la significació negativa que solen tenir. Aquí no són termes esperables i amb la seva càrrega pejorativa i transgressora preludien la lloança i el record dels amics morts que ve a continuació.

“Ahora están muertos, y casi nadie se acuerda de ellos”

El centre d'un pregó festiu estàndard és ocupat per l'elogi del lloc, de la gent i per la celebració de la festa que el pregó inaugura. Bolaño inverteix lleugerament l'ordre i inicia l'elogi tòpic dels membres de la comunitat amb un to elegíac profund i emotiu pel record dels seus primers amics de Blanes. Drogoaddictes, generosos, ingenus, tots morts de sida o de sobredosi. L'escriptor sublima les seves vides curtes i atenua en el retrat allò que podria ser negatiu (“No fueron buenos estudiantes, ninguno fue a la universidad, pero vivieron sus vidas que resultaron tan cortas como si formaran parte de una vasta tragedia griega”). Hi tornarà cap al final del discurs, són “els joves morts d'aquesta vila” –no els hem d'oblidar–, però ja des del començament l'escriptor és ben conscient de la transgressió que suposa aquest record en el context festiu, i per això inicia el record amb una prevenció col·loquial: “Esto suena fuerte, pero es verdad”¹⁶ Però aquest avís és tan sols perquè vegem que ell sap que d'això aquí no toca parlar-ne, perquè torna al tema quan, després d'un repàs a la societat que el va acollir (immigrants, turistes i botiguers), parla dels seus altres joves amics com de “príncipes prudentes pues no se metían droga dura en la vena”.

Rally fotogràfic infantil Roberto Bolaño. Foto Roser Reyes Palmada

Bolaño al carrer del Lloro. Blanes. Revista Du. Suïssa. 2011

“Una ciudad pequeña con problemas, con defectos, pero tolerante, es decir, viva y civilizada, porque sin tolerancia no hay civilización”

De l'esment dels seus altres amics, “el Sebas”, el Waldo, el Dimas o el Narcís, el pregó salta a l'enaltiment del lloc. I si fins ara l'orador ha estat molt clar a l'hora de seleccionar les qualitats que celebrava, ho serà també en descriure les virtuts de Blanes (i de Catalunya): un lloc tolerant i dialogant, una vila viva i civilitzada on es pot criar un fill i on un no s'avergonyeix de ser pobre, de no haver acumulat béns ni riquesa¹⁷. Als elogis més esperables, l'escriptor els suma aquesta inesperada vindicació de la pobresa i l'esforç –les paraules de Planells subratllen les seves– que fa aquestes frases tan boniques i emocionants, amb el dring de la mateixa sinceritat que el record dels seus.

“estamos celebrando a Blanes misma, que es más antigua que Nueva York”

L'escriptor reprèn el tema del pregó amb l'exaltació de la festa, fent broma sobre el seu desconeixement del sant que celebren¹⁸. Tanmateix, això és tan sols una excusa

per proposar una definició de festa que depassa les advocacions a patrons religiosos o mítics. La participació de tothom i el caràcter inclusiu de la festa són llocs comuns dels pregons. Normalment es tracta d'un tòpic pobre i reduït a “petits i grans”, “d'aquí i de fora”. Bolaño parteix del tòpic però l'amplifica vinculant la inclusivitat continguda en l'exaltació festiva amb l'esperit tolerant i dialogant d'aquesta Blanes més antiga que Nova York.

La fiesta mayor no es más que eso. [...] Un símbolo que nos dice que estamos vivos y que cada día es un tesoro. Un símbolo que nos habla de nuestra individualidad, porque todos los símbolos a la postre hablan de nuestra individualidad y nuestra soledad, pero que también habla de nuestra necesidad de los otros: porque para que haya fiesta son necesarios los amigos, la familia, los vecinos, los extranjeros, los desconocidos en los que podemos vernos reflejados y reconocernos o reconocer una parte del misterio.

El pregó acaba amb el record dels seus amics actuals –el senyor Ponsdomènech, Rosa de Trallero, Santi Seramitjana, les dependents de Can Bitlloch o els de la farmàcia Oms– probablement testimonis emocionats de la lectura del discurs i que compten al seu favor amb virtuts tan “humils” com l'amabilitat, l'alegria o el goig de viure.

Els lectors del text, en contrast amb els pocs espectadors del pregó, hem perdut aquesta part comunicativa extra-textual que provoca que la transgressió o la desviació d'aquest discurs sigui encara més notable. Les al·lusions literàries personals, la llista d'amics morts i vius, la dels seus personatges lloables –virtuosos–, la llista de les qualitats del lloc són profundament íntimes, profundament sinceres, i encomanen la sinceritat a un tipus de text tòpic que aquí ateny una dimensió ètica i universal emocionant.

Bolaño ha partit del model clàssic del pregó de festes, però ens l'ha tornat convertit en una peça literària subtil i emocionant, per usar-la, assaborir-la i guardar-la.

Eva Cabrera Galisteo
Encarnación Cañete León
Lourdes Domenech Cases
David Ramos González
Ana Isabel Romeo Gálvez

Professorat de Llengua i Literatura castellana

Agraïm la revisió del text a Xavier Riu

Cronologia

ROBERTO BOLAÑO

Santiago de Xile 1953- Barcelona 2003

1953. Roberto Bolaño Ávalos neix el 28 d'abril a Santiago de Xile.

1968. La família es trasllada a Mèxic DF, on l'escriptor viu els millors anys de la seva adolescència. Amb 15 anys pren la determinació d'abandonar els estudis i dedicar-se a la lectura.

1973. Fa un llarg viatge per Llatinoamèrica. Arriba a Xile els mesos previs al cop d'estat d'Augusto Pinochet, amb el propòsit de donar el seu suport al govern de Salvador Allende.

1974. Torna a Mèxic, després d'haver estat empresonat durant un període de temps molt curt.

1975. Funda el moviment Infrarrealista, amb Mario Santiago, Bruno Montané i altres joves poetes mexicans.

1976. Fan la lectura pública del manifest "Déjenlo todo nuevamente, primer manifiesto infrarrealista", redactat íntegrament per Bolaño. Publica el seu primer llibre de poemes *Reinventar el amor*.

1977. Arriba a Barcelona i s'instal·la al carrer Tallers. Fa amistat amb Antoni García Porta, amb qui escriurà *Consejos de un discípulo de Morrison a un fanático de Joyce*, Premi Àmbito literario de Narrativa de 1984, i obra que va suposar el debut editorial de Bolaño a Europa.

1980. Es trasllada a viure a Girona.

1985. Es casa amb Carolina López.

1985. El matrimoni es trasllada a viure a Blanes.

1990. Neix el seu primer fill, Lautaro.

1992. Els metges li diagnostiquen una greu malaltia hepàtica.

1993. Publica *La pista de hielo* i *Los perros románticos*. Viu lliurat a la literatura.

1996. Publica *La literatura nazi en América* i *Estrella distante*. A partir de la publicació d'aquestes obres, Bolaño dona al seu editor un llibre per any.

1998. Publica *Los detectives salvajes*, obra guardonada amb el XVI Premio Herralde de novela (1998) y de la XI edició del premi Rómulo Gallegos (1999).

1999. Convidat per Ramon Ramos, aleshores alcalde, pronuncia el pregó de la Festa Major de Blanes.

2001. Neix la seva filla Alexandra. Bolaño es va mostrar sempre com un pare molt protector. Bona part dels seus llibres els dedica a la Carolina i a ells ("mi única patria").

2003. Va morir el 15 de juliol. Les seves cendres van ser espargides a la badia de Blanes, per voluntat de l'autor.

2004. Es publiquen a títol pòstum *Entre paréntesis* i *2666*, la seva obra més ambiciosa. Ha deixat una ingent obra inèdita.

Retrat de Bolaño fet a Blanes. Plaça Catalunya.
Arxiu Hereus Roberto Bolaño (AHRB)

Fonts consultades

Obres de l'autor

Roberto Bolaño. *Entre paréntesis*. Barcelona: Anagrama, 2004

_____. *Estrella distante*. Barcelona: Anagrama, 1996.

_____. *La pista de hielo*. Barcelona: Anagrama, 1999.

_____. "Pregón de Blanes" a *Entre Paréntesis*. Barcelona: Anagrama, 2004.

_____. *La Selva Marítima*. Suplement de viatges de *El País*, 9 de gener de 2000.

_____. *El Tercer Reich*. Barcelona: Anagrama, 2010.

_____. *La Universidad desconocida*. Barcelona: Anagrama, 2007.

Bolaño, Roberto. "Balas Pasadas" en Andrés Brathwaite (ed.), *Bolaño por sí mismo*. Santiago de Chile: Universidad Diego Portales, 2011.

Freixas, Lluís. Territori Bolaño. Revista de Girona, núm 264, gener-febrer 2011.

Laborda Gil, Xavier (2008). "Celebratio et oratio: corpora de discursos epidícticos para el análisis de la comunicación institucional", *Linred: Lingüística en la Red* (núm. 6). <http://www.linred.es/articulos_pdf/LR_articulo_31102008_2.pdf> [consulta: 15/01/2013]

Pujadas Codony, Jaume. *R.B. Blanda*. Arxiu Municipal de Blanes, 2003, núm 6, p. 85-91.

6 Pujadas Codony, Jaume. *R.B. Blanda*. Arxiu Municipal de Blanes, 2003, núm 6, p. 85-91.

7 Roberto Bolaño. *La Selva Marítima*, op. cit.

8 Roberto Bolaño. "Cuento de Navidad en Blanes" a *Entre Paréntesis*, cit.

9 Roberto Bolaño. "La primavera en Blanes" a *Entre Paréntesis*, cit.

10 "En mis obras siempre deseo crear una intriga detectivesca, pues no hay nada más agradecido literariamente que tener un asesino o a un desaparecido que rastrear. Introducir alguna de las tramas clásicas del género, sus cuatro o cinco hilos mayores, me resulta irresistible, porque como lector también me pierden". Roberto Bolaño, "Balas Pasadas" en Andrés Brathwaite (ed.), *Bolaño por sí mismo*. Santiago de Chile: Universidad Diego Portales, 2011.

11 El càmping Estrella del Mar també apareix a *Amberes*, una de les obres incloses dins el volum de poesia *La Universidad Desconocida* (2007).

12 Citació extreta d'un quadern inèdit de l'exposició *Archivo Bolaño*. CCCB març-juny 2013.

13 Hi ha un enregistrament del pregó incomplet i de poca qualitat al Servei de Comunicació de l'Ajuntament de Blanes. Jaume Pujadas Codony, en un article a la revista *Blanda*, explica les dificultats que va tenir per aconseguir el text del pregó: "Per altra banda, la recerca del pregó va resultar força complicada. Després de diverses visites a l'Arxiu Municipal vam poder comprovar com l'únic número del Recvll on no hi constava el pregó de l'any corresponent era el de l'estiu del 1999, precisament l'any del controvertit pregó de Bolaño, interromput al final per un inoportú xàfec d'estiu. A l'Ajuntament tampoc en sabien res, i ell no en podia proporcionar l'original perquè no sabia on el tenia, perdut en algun racó de l'ordinador. Semblava que una mà negra impedia l'accés al document, donant peu així a múltiples especulacions conspiratòries". Pujadas, op. cit.

14 La situació comunicativa del pregó –necessàriament divulgativa– el porta probablement a explicar en resum l'argument de la novel·la, de la mateixa manera que insta el públic del pregó a buscar el llibre i llegir-lo.

15 "(...) y caminaba por el Paseo Marítimo buscando la casa de los padres de Teresa, desde la desembocadura del Tordera hasta las calas cercanas a Lloret, y por supuesto no la encontré, porque la geografía urbana de Blanes que aparece en Últimas tardes con Teresa es la geografía urbana del alma, la geografía de un escritor excepcional como es Marsé, y esos planos están hechos para que el corazón no se pierda pero son muy malos si uno intenta buscar una casa real en un pueblo real." *Entre paréntesis*, cit.

16 La retòrica clàssica desaconsella l'esment d'elements discordants i crítiques en els textos panegírics i queda clar que Bolaño és conscient que el tema resulta xocant i tal vegada inconvenient; d'aquí la prevenció inicial, però també la força i la sinceritat del seu elogi i del pregó tot sencer: fins al moment, els personatges destacats són un humil pintor blanenc, un perdedor literari, els seus amics drogoaddictes morts de sobredosi, immigrants, turistes i "botiguers magnífics, salidos directamente de *El Lazarillo de Tormes* o de las páginas más delirantes de Anselm Turmeda" i els seus prínceps prudents.

17 Ens podem preguntar com devia sonar aquesta reivindicació ètica de la humilitat, la pobresa i el treball en un context socialment i econòmicament molt més triomfalista i menys crític que l'actual.

18 "Si he de ser sincero no tengo ni idea de a qué santo estamos celebrando. Hace más de quince años que vivo en Blanes y aún no lo sé." –diu Bolaño, i passa de seguida a enumerar la resta de sants patrons de la vila, afegint a les advocacions religioses una llista de patrons mitològics.

Notes

1 JRoberto Bolaño. *La Selva Marítima*. Suplement de viatges de *El País*, 9 de gener de 2000.

2 Robert Bolaño. "Pregón de Blanes" a *Entre Paréntesis*. Barcelona: Anagrama, 2004.

3 Ibidem.

4 "Vivía en un edificio del centro, pegado por la parte de atrás al cine del pueblo, así que si la película era de terror o la banda sonora era muy fuerte, desde la cocina una podía escuchar los gritos o las notas más altas y más o menos saber, sobre todo si previamente habías visto la película, en qué parte iba, si habían encontrado o no al asesino, cuánto faltaba para que acabara". *Los detectives salvajes* (1998).

"El tren se detuvo en Blanes. Romero dijo algo que no entendí y nos bajamos. Sentía las piernas como acalambradas. Fuera de la estación, en una plazoleta cuadrada pero que parecía redonda, estaban estacionados un autobús rojo y un autobús amarillo. Romero compró chicles y al observar mi semblante demacrado, supongo que para animarme, me preguntó en cuál de los dos autobuses creía que nos subiríamos. En el rojo, dije. Exacto, dijo Romero". Roberto Bolaño. *Estrella distante* (1996)

5 *Entre paréntesis* és un recull de col·laboracions periodístiques i de textos diversos, com ara ressenyes, discursos i alguna narració, que Bolaño va publicar en diferents mitjans entre 1998 i 2003, i que Ignacio Echevarría va reunir per a Anagrama, en un volum pòstum publicat el 2004. El crític es refereix al conjunt dels textos com una "cartografia personal" de l'escriptor, com una "espècie d'autobiografia fragmentada".

02 Archivo Bolaño. Notas para una relectura gozosa

per Juan Insua

El llamado

“Este es el juego. *Muchos* destinos. Es lo que te ofrezco. Es el único juego que un muchacho pobre se puede ofrendar a sí mismo, un tributo de nada; al menos (y aquí puedes mirar arriba el cielo celeste) de nada especial. No envejecer. No madurar nunca. Siempre intentando llegar a algo. ¡Y nada especial es en el fondo ese algo! Muchos destinos, juegos amables. La antípoda de la *meditación*, de la *histeria*”.¹

La cita corresponde a una libreta titulada *Literatura para enamorados* y fue escrita por Roberto Bolaño en sus primeros años en Barcelona. Es uno de los múltiples fragmentos luminosos que pueden encontrarse cuando se exploran las libretas y cuadernos que el joven escritor agotaba con una caligrafía ejemplar. Eran los años de los sueños, la prisa y el hambre, pero los indicios para investigar el universo literario creado por Bolaño ya estaban allí: la marca perdurable de su vida en México, el torbellino de proyectos que nace en el Raval barcelonés, la génesis de sus personajes, los poemas que nunca dejará de escribir, el anhelo de una prosa que destile *el deseo de ser piel roja*, el amor que todo lo eterniza y el humor que todo lo desmitifica.

La intensidad, la alta intensidad ya está presente en esos cuadernos y libretas cuya exploración minuciosa revela las variaciones de un pacto que todo artista verdadero realiza con su alma, porque el *llamado*² se siente o no se siente, y si se siente, ya no hay camino de regreso. El rapto queda consumado para siempre. El llamado es antiguo, pero el “teatro de lo nuevo” requiere otras estrategias y plataformas; “La verdadera vida está ausente”, “la revolución ha fracasado” y sin embargo, el llamado permanece intacto. Es imposible cerrar los ojos, no asumir la magnitud del desafío: “la creación de una experiencia artística que nada tuviera de semejante a la de nuestros inmediatos y no tan inmediatos antecesores”.³

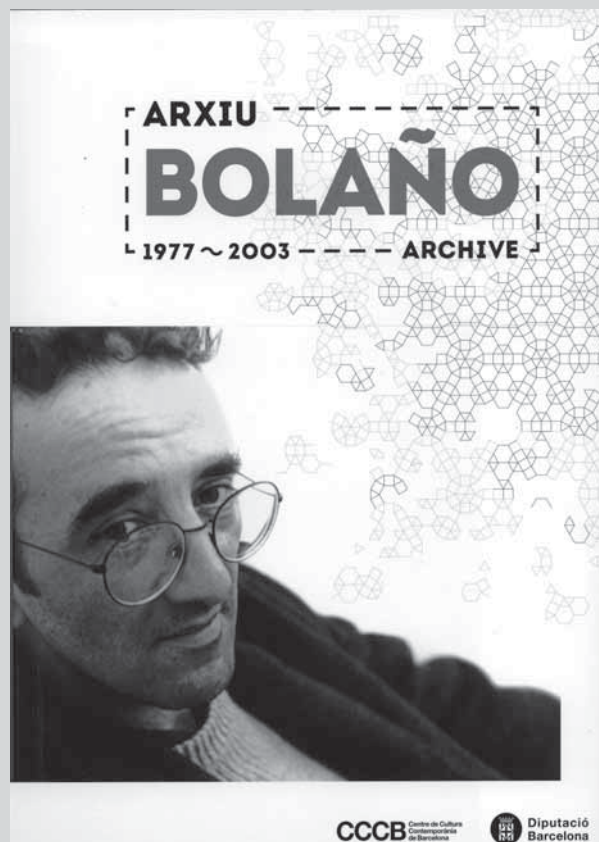
La cocina del samurái

“La Virgen está vestida con una manta negra y una falda roja hasta los tobillos. San José con una túnica negra y una especie de toga de color rojo, menos rojo que la falda de su mujer. La Virgen tiene la mano derecha sobre el pecho del Niño. O su mano izquierda. San José tiene una mano extendida en reposo sobre sus rodillas (él

está sentado) y la otra mano sobre su mejilla, el pulgar debajo de la barba rubia, apoyando el rostro en actitud meditativa.”⁴

El fragmento pertenece a un texto breve titulado *Una alabanza* fechado en enero de 1978. Bolaño describe con temprana maestría el detalle de un retablo medieval catalán atribuido al Maestro de Aviá hacia 1200. La descripción es serena y delicada, pero el asombro llega cuando descubrimos que la alabanza proviene de una reproducción⁵ en “una cajilla de cerillas de tres pesetas con la que enciendo mis cigarrillos en la larga noche del Mediterráneo, vigilante nocturno de un camping a orillas del MAR que no deja de moverse”.

No hay excusas de tiempo y lugar para quienes como Bolaño escribir es respirar. Es en esos ejercicios de extremo rigor y delicadeza donde se temple el escritor-samurái que Bolaño decidió ser. El que puede escribir en cualquier espacio y circunstancia. El que escribe a mano, corrige, pasa en limpio, vuelve a reescribir, una y otra vez, hasta esa versión definitiva que siempre queda abierta pues ya intuye la conectividad interna de un universo en expansión, donde la palabra “realidad”, como quería Nabokov, debería escribirse entre comillas.

La exploración del Archivo está llena de sorpresas, y permite comprender mejor el tipo de *laboratorio* que el autor de *Los detectives salvajes*, concebía en su intimidad como escritor. Una enigmática frase escrita en un cuaderno de juventud reaparece diez años más tarde en *La Pista de Hielo*. El post scriptum de *Amberes* es inicialmente un texto en el que Bolaño dibuja una mujer con la cabellera izada y donde reafirma la fidelidad inalterable a la *Musa*⁶, la voluntad inmarcesible de librar el combate, aun sabiendo que está perdido de antemano y el propio cuerpo puede no aguantar más.

Las libretas y cuadernos de los años que vivió en Barcelona y Girona contienen relatos y novelas inéditas, pero también las fuentes humildes y extrañas donde la imaginación abreva. Demuestran que detrás de toda gran obra existe un portentoso esfuerzo: escrituras y reescrituras, experimentos y mutaciones, la disección de las influencias y la anatomía de la gratitud, todo lo que sucede en esa *cocina* de la escritura que a veces adopta la forma de una celda kafkiana y a veces puede tener las dimensiones de “tres estadios de fútbol”, y en las que participan el sufrimiento, el dolor y la muerte, “pero con la condición de que jueguen riéndose”⁷

Los lectores salvajes

“Quería leerlo todo, que, en mi simpleza, equivalía a descubrir el mecanismo hecho de azar que había llevado al personaje de Camus a aceptar su atroz destino. Contra todas las predicciones mi carrera de atracador de libros fue larga y provechosa, pero un día me atraparon.”⁸

La investigación del Archivo Bolaño desafía al *lector detective* que llevamos dentro. Profundiza y complementa la lectura de las obras editadas (y consagradas) al revelar una *cronología creativa*⁹ que no coincide con el orden en que Roberto Bolaño fue publicando sus libros. Por eso quizá la relectura es constante. Las pesquisas pueden aproximarnos al escenario del crimen, aunque nunca sepamos quien es la víctima, ni el asesino. Bolaño crea una literatura multidimensional regida por la suspensión de la incredulidad y la conciencia de un arte que se despliega como la inminencia de una revelación que no sucede en el texto.

El autor de *2666* apela a los lectores que nos habitan: el lector hechizado, el lector abducido, el lector personaje, el lector desviado a cada paso por su propia imaginación, y también, como sabía Macedonio Fernández,

el que se da de baja como lector para irse a escribir. El propio Bolaño como lector omnívoro, rescata poetas desconocidos y maestros periféricos, escritores de ciencia ficción y vanguardistas fracasados. Nos obliga a revisar convenciones y convicciones. Altera la percepción del canon, porque sabe que los *clásicos* nunca acaban de decir lo que tienen que decir (Calvino) y cada generación inventa a sus precursores (Borges).

El cúmulo de escritores, filósofos, artistas, cineastas, músicos, políticos, personajes anónimos y amigos transfigurados que revelan las libretas y cuadernos del Archivo Bolaño confirma la extraña unidad de la lectura y la escritura, aunque todavía persista el equívoco de la disociación. El lector omnívoro siempre anhelará escribir, y hasta el escritor samurái tal vez prefiera *jactarse*, como Borges, de los libros que ha leído, y no de los libros que ha escrito.

La Universidad Desconocida

“He aprendido que aunque el desamor sea torrencial uno debe amar.

Amar de frente y de perfil. Como un platillo volador.”¹⁰

Explorar el Archivo Bolaño es, de algún modo, un proteico aprendizaje en uno de los pabellones de *La Universidad Desconocida*, ese *no-lugar* que puede adoptar la forma de muchos lugares. Un espacio donde vida y literatura están hechas de la misma enigmática sustancia. En el décimo aniversario de su muerte, los equívocos y mitos que ha suscitado la figura de Roberto Bolaño comienzan a erosionarse, pero el fulgor de su obra permanece intacto. Cabe entonces demorarse en una relectura gozosa. Seguir las huellas de ese universo en expansión que, como advirtió Patricia Espinoza, activa una intensa *conectividad*: la conexión interna entre todos los libros escritos por Bolaño, pero también las ventanas que se abren al horizonte metaliterario, allí donde la literatura ajusta cuentas con la literatura mediante sus propias armas, los senderos se bifurcan, el anhelo de posteridad es satirizado y el futuro de la literatura es sometido a una interrogación permanente.

Leemos y releemos a Bolaño como quien transita un puente entre la literatura del siglo XX y los inciertos derroteros del nuevo siglo. El futuro nos visita en disto-

Imatges de l'exposició Arxiu Bolaño. 2013. CCCB.

pías y catástrofes, Dioniso parece haber ganado la partida y asistimos indiferentes al despliegue del infierno tan temido, pero la lección está allí para quien la quiera asumir: prescindir de los intermediarios, pues ninguna “dictadura analítica” puede rebasar la intransigencia revolucionaria de los textos, nadie debería arrogarse una “última palabra”, ni convertir el conocimiento en un ejercicio de la crueldad; somos aprendices en la escuela de la vida y la literatura, siempre mezcladas, y lo que queda es el valor, las enseñanzas del amor y del coraje, el ejemplo que trasciende el arte: el combate que debe librarse, sabiendo que seremos derrotados. Y aun así no desistir nunca, no dimitir nunca del humor y la felicidad, como lo hizo Roberto Bolaño o Arturo Belano.

Juan Insua
CCCB

Notes

¹ *Literatura para enamorados 2* (1979) Texto inédito 24-121. Obra 201. Herederos de Roberto Bolaño

² Véase “Autorretrato a los veinte años”. *Los perros románticos*, Acantilado, 2006.

³ *Literatura para enamorados 2*. Manuscrito inédito. Archivo 23-116. Herederos de Roberto Bolaño

⁴ *La Virgen de Barcelona*. Manuscrito inédito. Archivo 23-116. Herederos de Roberto Bolaño

⁵ En 1978, Fósforos del Pirineo reprodujo en sus cajas de cerillas una colección del arte románico catalán.

⁶ Poema del mismo título, escrito a la manera de Petrarca, incluido en *Los Perros Románticos* y *La Universidad Desconocida*.

⁷ “Un narrador en la intimidad”. *Entre Paréntesis*. Anagrama, Barcelona, 2004.

⁸ *¿Quién es el valiente?* Entre Paréntesis. Op. Cit.

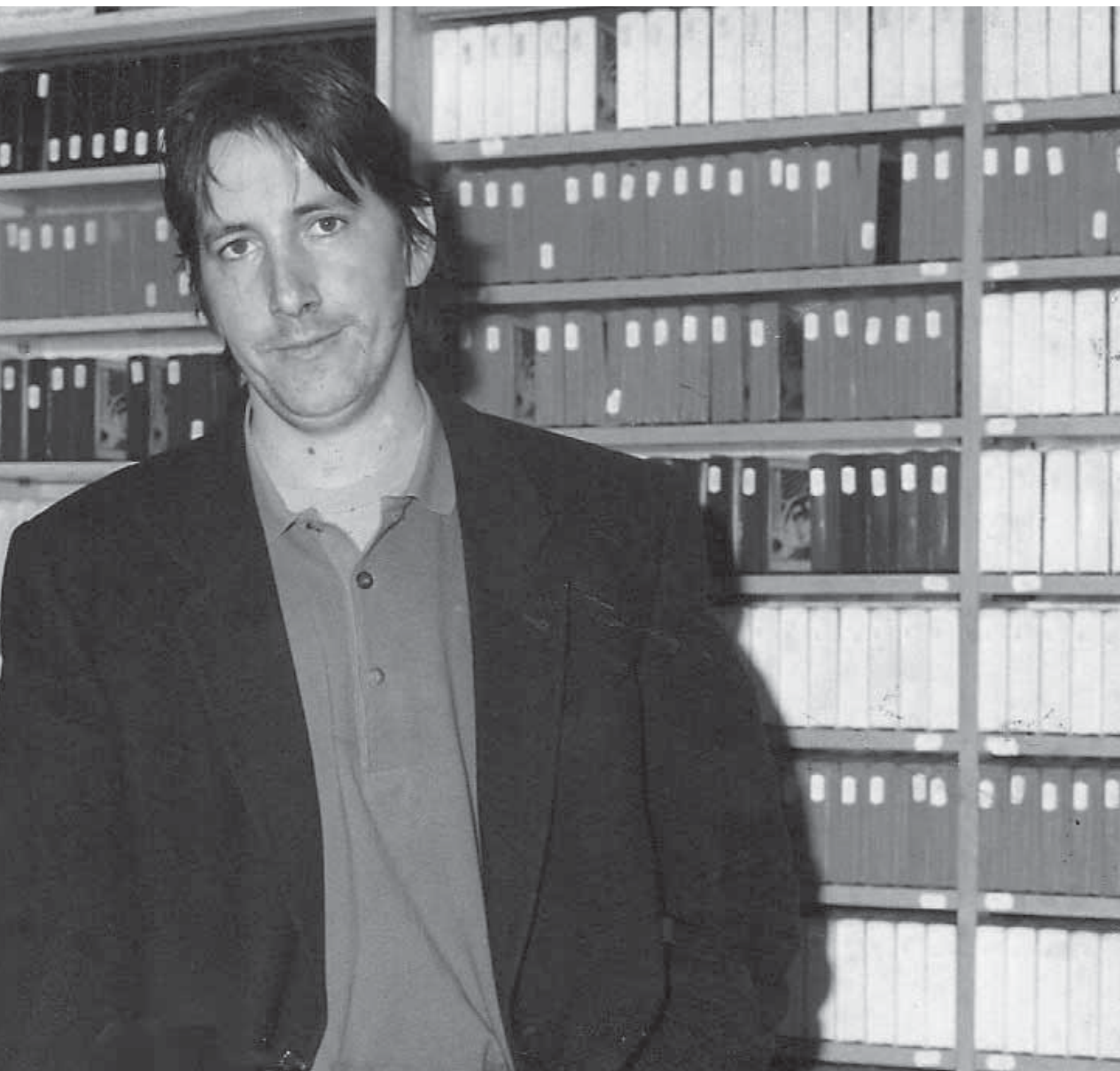
⁹ Véase el catálogo de la exposición *Archivo Bolaño-1977-2003* que tuvo lugar en el Centre de Cultura Contemporània de Barcelona entre marzo y junio de este año.

¹⁰ “Acerca de mi (sagrada) familia”, 1979. Texto inédito. Archivo 33-218. Herederos de Roberto Bolaño

03

El meu amic Roberto Bolaño

per Narcís Serra

Recordo una de les primeres converses que vaig tenir amb Roberto Bolaño, era al principi de la nostra amistat. Ell era un client més de la botiga, pràcticament no havia publicat res, no havia guanyat cap premi literari i menys encara podia viure d'escriure, però ell ja es presentava i es considerava humilment com un escriptor novel·lista i poeta.

Semblava segur de si mateix, com si sabés que tard o d'hora aconseguiria la seva fita. L'aposta era agosarada, ja que ell mateix deia que viuria de l'escriptura o moriria de gana en l'intent. Potser coneixia i sabia que el seu destí ja estava escrit a les estrelles, i coneixia perfectament les profecies, suposicions i premonicions que dictava sobre les nostres vides la deessa grega Clio.

I també recordo el seu aspecte, amb les seves inseparables ulleres i una mica malgirbat: solia portar un vell abric gris llarg, el diari *El País* sota el braç i un paquet de Ducados a les mans. Em recordava una mica la lletra d'aquella cançó que cantava en Georges Moustaki: "Amb aquest aire de metec, de jueu errant i pastor grec."

De mica en mica ens vam fer amics. Ell, com va dir, passava moltes tardes a la meua botiga. Al principi parlàvem de cinema, li agradaven evidentment les bones pel·lícules amb bons arguments, encara que molt sovint

Roberto Bolaño. 1999. Arxiu Hereus Roberto Bolaño (AHRB)

a l'hora d'escollir un títol es basava més en la temàtica que en l'argument. Potser m'agrada pensar que algunes de les pel·lícules que em va llogar o que jo li vaig aconsellar li van servir per aportar idees a les seves novel·les. Li agradava la filmografia de directors tan diferents com Alex Cox, Robert Bresson, John Cassavetes, David Lean, Sidney Lumet i Neil Jordan, entre d'altres. Recordo especialment tres pel·lícules que li havien agradat molt: *REPO MAN* d'Alex Cox, *PASSAGE TO INDIA* de David Lean i *EL PROTEGIDO* de M. Night Shyamalan.

El cine era un dels temes principals de conversa de les nostres tertúlies, però no l'únic. Parlàvem també de política local, de política nacional, de política internacional, de Pinochet, de programes de televisió, de successos, del terrorisme global, de religions, de fanatismes, d'extremismes, de conflictes bèl·lics, de Ciudad Juárez, dels nens soldats de Sierra Leona i Libèria, de rock i de pop, del Barça, de malalties desconegudes o d'actrius italianes, entre altres temes de conversa.

Moltes vegades parlàvem de coses intranscendents, però la manera que tenia en Roberto de explicar-les les feia interessants. Un dia discutíem (amigablement), sobre el funcionament del parlament del Regne Unit, el que es coneix com la Cambra del Comuns. Roberto m'explicava tot seriós, que hi havia unes normes no escrites de comportament, tant a la Cambra dels Comuns com a la Cambra dels Lords. Quan parlava el primer ministre o qualsevol diputat estava tot assajat teatralment: la manera d'entonar la veu, de gesticular, d'argumentar les seves propostes, així com els diferents tons, sorolls, remors i murmuris que feien tant els parlamentaris del govern com els membres de l'oposició, i que tot això formava part d'una secreta tradició. I amb un to irònic i solemne (era potser el seu humor negre) donava per acabada la conversa explicant un altre fet: dient que igualment era una tradició que de tant en tant se sacrificués la imatge d'un diputat *tory* divulgant fotos seves en roba interior femenina amb postures inadequades practicant sadomasoquisme amb una "fulana" qualsevol.

Varen passar els anys, ell per fi va començar a veure part de la seva obra publicada, va començar a guanyar premis literaris allà on es presentava, a ser reconegut com un futur escriptor de prestigi, a ser respectat per la crítica literària i admirat per milers de lectors que s'autoproclamaven "Bolañistas". Les seves novel·les començaven a traduir-se a altres idiomes, l'èxit i el reconeixement ja

era públic i notori, i abans de publicar 2666 ja era idolatrat com un mite.

Un dia el vaig veure sol, prenent un cafè i llegint el diari a Can Dimas, un lloc habitual on solia anar. Em vaig apropar i el vaig felicitar pel seu èxit com a escriptor i li vaig recordar que sortia com a personatge real a la novel·la “SOLDADOS DE SALAMINA” de Javier Cercas, que en aquell temps va ser un fenomenal *best seller* de vendes. Ell li va treure importància. Amb una senzillesa i una humilitat brutal, em deia que se sentia feliç de ser escriptor, de tenir la seva família, els seus fills i de viure a Blanes, i que l'èxit, el prestigi i el reconeixement, ni el preocupaven ni li interessaven en absolut. Va acabar preguntant-me segons més tard quina pel·lícula interessant havia vist darrerament que li pogués recomanar.

Ell va afirmar i va escriure: “Yo sólo espero ser un escritor sudamericano más o menos decente, que vivió en Blanes y que quiso a este pueblo “. Roberto explicava de forma poètica i romàntica, per què va voler venir a conèixer Blanes, després d'haver llegit, quant vivia a Mèxic, la novel·la de Juan Marsé “ULTIMAS TARDES CON TERESA” on un dels capítols d'aquest llibre parlava del viatge d'un dels protagonistes de la novel·la a la platja de Blanes.

Abans de viure a Blanes va viure a diferents indrets del principat, però va ser aquí on es va establir finalment amb la seva dona Carolina, on va formar una família i va començar el reconeixement a la seva carrera literària. Ell reconeixia que arribar a viure a Blanes va ser com un exili d'or, li agradava molt el nostre poble, estic ben segur que se sentia tan xilè com blanenc, estava molt orgullós de viure a Blanes!

És trist que una tràgica malaltia acabés amb la seva vida, perquè va morir abans de poder veure créixer els seus fills, i és trist -en menor mesura- el fet de no poder gaudir dels fruits de la seva obra literària. És ben segur que ell ja era conscient, sense voler-ho dir, que s'havia convertit en un escriptor de culte, a l'alçada de Julio Cortázar i Jorge Luis Borges, dos escriptors que ell admirava.

Però deu anys després de la seva mort, tant la persona com l'escriptor, com la seva obra i el seu reconeixement han anat *in crescendo*. Els blanencs i les blanques hem de ser conscients que, quan es parla de Roberto Bolaño, es parla a tot el món de l'escriptor xilè que va viure a Blanes.

Videoclub Serra. Foto Jonathan Gascó Ochoa. AFIC de Blanes

Durant aquests anys, en l'àmbit personal, he conegut infinitat de lectors i admiradors de Roberto Bolaño que han visitat la nostra vila per poder conèixer de prop els indrets i carrers on va viure els darrers anys de la seva vida: xilens, argentins, italians, colombians, catalans, professors de literatura d'universitats nord-americanes, documentalistes, historiadors i gent de Madrid, Barcelona, Bilbao, Saragossa... Han volgut viure i conèixer per uns dies l'essència de poder viure a Blanes.

En l'àmbit popular hi ha molts exemples que il·lustren com n'és d'important el llegat que ens ha deixat en Roberto i que a dies d'avui segueix viu entre nosaltres. A la darrera pel·lícula de Pedro Almodóvar (*Los amantes pasajeros*), al principi del film es veu clarament una escena on un dels personatges protagonistes està assegut en d'un avió llegint una novel·la de Roberto Bolaño, concretament 2666. Aquesta mateixa novel·la és la que el director de teatre Àlex Rigola ha adaptat als escenaris en format d'obra teatral i actualment té en escena una altra adaptació “EL POLICIA DE LAS RATAS”.

Patti Smith, coneguda cantant nord-americana, *underground* i responsable d'èxits musicals com Gloria, Because the night, People have the power, entre d'altres, (fan incondicional de la obra literària de l'escriptor) va visitar la nostra vila fa un parell d'anys, per inspirar-se i compondre una cançó dedicada a Bolaño. En un programa de ràdio de màxima audiència on debatien temes de política general, es comenta que la líder del Partit Popular de Catalunya és filla de Blanes i un dels comentaristes, com a referència, diu que és el poble de Roberto Bolaño.

Així doncs, deu anys després de la seva mort, la seva figura i la seva obra ha crescut any rere any. Els anomenats *bolañistas* són ja milers de lectors d'arreu del món, a Estat Units és tot un fenomen i les seves novel·les son traduïdes a multitud d'idiomes.

Jo vaig tenir la sort de ser amic seu, no cada dia es coneixen poetes i escriptors de prestigi i ell era les dues coses. A la meua botiga passava llargues estones i jo sempre el recordaré com una persona afable, cordial, oberta i per sobre de tot curiosa, que preguntava per qualsevol cosa o fet, i li encantava conversar amb persones i, en el bon sentit de la paraula, interrogar-les...

Ell ens va deixar per sempre. Però de la mateixa manera que han marxat cineastes com François Truffaut o Akira Kurosawa, han romàs per sempre les seves meravelloses pel·lícules; pintors com Salvador Dalí o Paul Cézanne han llegat les seves obres d'art; i cantants com John Lennon o Lou Reed ens han deixat les seves cançons i les seves veus. Roberto Bolaño ens ha deixat les seves novel·les, els seus escrits, les seves poesies, els seus pensaments... És i serà sense cap mena de dubte un dels blanencs d'adopció més importants que ha tingut mai Blanes en tota la seva història.

Narcís Serra i Riera
Comerciant i cinèfil

BIOGRAFIES

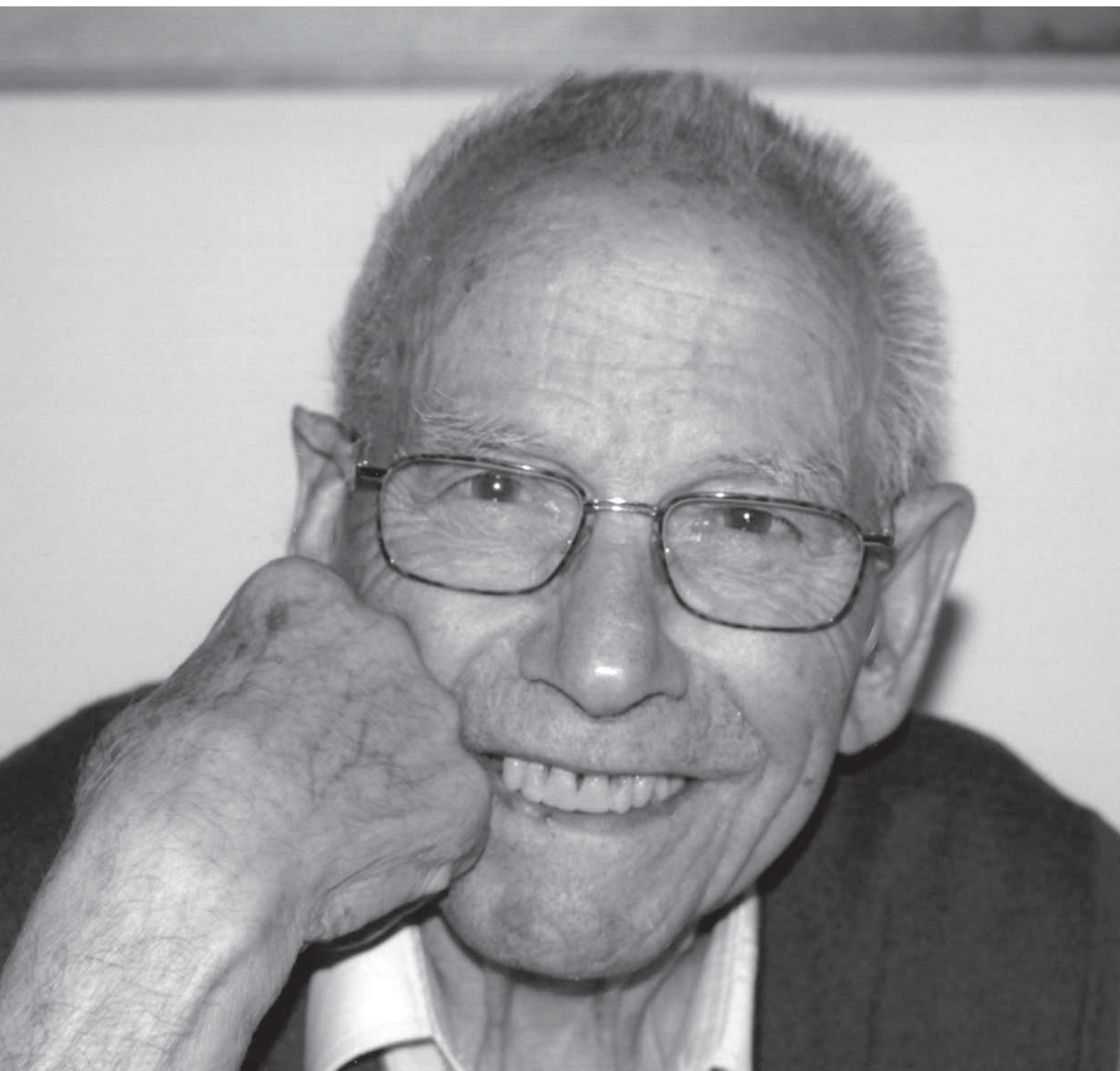

En Joaquim Ponsdomènech i Tosas, un home del poble

per Pau Pellarès

01 En Joaquim Ponsdomènech i Tosas, un home del poble

per Pau Pellarès

Introducció

En Quimet va néixer a Blanes l'any 1920. De petit, va ser un noi com qualsevol altre. Passà la infantesa entre el col·legi i els jocs fins que als tretze anys començà a treballar com a aprenent. L'esclat de la Guerra Civil trencà definitivament la possibilitat de seguir amb els estudis. Continuà treballant fins al moment d'incorporar-se a files, abans de complir els divuit anys, va ser un de l'anomenada "Lleva del Biberó", juntament amb d'altres nats a Blanes. En Quimet, com molts d'altres, hi va perdre la seva joventut.

En Quimet ara té noranta-tres anys i el cap molt clar. Viu en una residència per a la tercera edat. Tot el que explicaré a continuació no és res més que una petita part de les seves memòries i de les converses, molt amenes, que hem tingut tots dos. Recorda, com si fos avui mateix, tots els episodis de la guerra que va viure. L'èxode dels vençuts, la desfilada multitudinària dels exiliats, els centenars de milers de refugiats, cansats, morts de gana i de fred que es dirigeixen a França per tal de no caure en mans de les forces que avançaven per tots els fronts. Juntament amb ells, hi figuraren els màxims dirigents polítics i una bona part dels intel·lectuals més prestigiosos, tant de Catalunya com d'Espanya.

Infantesa i joventut

En Quimet neix a Blanes el 23 de setembre de 1920 a can Sagré, al carrer Antiga núm. 16. Els seus pares van ser en Salvador Ponsdomènech i Ros i na Carme Tosas i Clarà. A casa seva són terrassans i treballen les terres de

Carme Tosas i Salvador Ponsdomènech. Núm Reg. 40828 (AMBL)

Joaquim Ponsdomènech 1939c. Núm Reg. 40831 (AMBL)

l'avi de (can Dalmau), la vinya de Mas Olivé i una altra vinya que té llogada a Santa Cristina. Més tard, quan els seus dos germans grans marxen de casa, el pare es ven una part de les terres i entra a treballar a la SAFA. En Quimet és el petit de quatre germans, en Francesc, en Manuel i en Lluís.

Va a col·legi fins als 13 anys, primer a la Vila (Escoles Nacionals) y després als 'Padres' on fa comerç i francès a la classe del pare Puig. Encara que el temps de joc va ser molt curt, els seus jocs eren els mateixos de qualsevol noi de la seva edat. Les baldufes i les bitlles eren els més habituals, sense deixar de banda el futbol, que per als nois era el més important. A l'hora de jugar es distribuïen entre l'Horta d'En Creus, sa Massaneda, la Riera, que era el punt de trobada, i la Font de la Creu

Comença a treballar de ben jove com a aprenent amb en Francesc Ros, al carrer Nou, en un taller de bobinatge de motors elèctrics, però aviat deixa aquesta feina per anar a fer d'electricista amb en Pino, on treballa fins que el criden a files.

Vents de guerra

Quan el dissabte 18 de juliol de 1936 esclatà la Guerra Civil, tota la família era a Blanes, a casa, amb els pares. En Francesc ja era casat i amb dos fills: l'Antoni i en

Joan, vivia a Llinàs del Vallès i tenia feina estable a la Companyia de Ferrocarrils Madrid-Zaragoza-Alicante, avui coneguda com a RENFE. El segon, en Manuel, havia acabat els estudis d'ebenista als Salesians de Barcelona i feia pocs dies que l'havien llicenciat del servei militar.

En Lluís, que treballava d'ajudant a l'oficina de telègrafs, i jo, els més petits, esperàvem poder emprendre els estudis gràcies a l'oncle Jaume (germà de l'avi de can Dalmau) que era qui pagava totes les despeses i estudis, però la guerra ho va impedir.

Després de tot un seguit de fets i accions prou menyspreables com els incendis de les esglésies, la persecució de persones i altres fets que no tenien res a veure amb el que passava, varen començar les mobilitzacions. El primer que es va incorporar a files va ser en Manuel i fou enviat al front d'Aragó. Més tard, varen cridar en Lluís, però ell va poder triar el cos on servir com a voluntari i va triar l'escola de Transmissions, que era a Ocata.

El dia 23 d'abril de 1938, abans de complir els divuit anys, el criden a files juntament amb el seu germà Francesc, en J. Alum, en J. Nualart, en J. Sureda, en J. Tocabens, en J. Garriga, en E. González i en F. Baltrons perquè es presentessin al Centre de Reclutament de Girona per a classificar-los i destinar-los als diferents cossos de l'exèrcit. En Quimet i tres més són destinats a l'Escola de Transmissions, a la secció de telefonia, a La Garriga, però la majoria seran destinats a Infanteria, la seva destinació era Salou i més tard l'Ebre, on hi havia el V cos de l'Exèrcit comandat pel Comandant Enrique Lister.

Al seu germà Francesc, també del cos de Transmissions, el destinen a Samalús. En Quimet i els seus companys de Blanes durant un mes i mig varen rebre les primeres lliçons de telefonia, el muntatge i la revisió de les línies avariades. Després de l'intent d'ofensiva de les forces Nacionals, que es va produir pel front de Balaguer-La Sentiu, i que va fracassar, un cop acabats els combats, els varen enviar per a refer totes les línies.

Quan aquell dia, havent dinat, els pugen al camió, cap d'ells no sap on va, ni tan sols el xofer. La seva destinació és Bellmunt d'Urgell. Després de moltes voltes, arriben a Bellmunt; ben entrada la nit, són escridassats pels veterans, tot dient-los que eren al front i que apaguessin els llums del camió. Tot això demostra la innocència i la bona fe d'aquest jovent que anava a jugar-se vida.

Molt entrada la matinada, ens varen portar a una pal·lissa on hi havia una centraleta muntada de deu línies i vàrem organitzar les guàrdies. Més tard, gairebé sense dormir, vam haver de portar aigua del Canal d'Urgell i vàrem rebre una altra escridassada per part dels veterans perquè ja havíem passat les nostres trinxeres. Anàvem perduts. Poc després, vaig saber que els companys de Blanes eren aquí i tan sols vaig poder acomiadar-me'n quan ja marxaven, en camions, cap a Salou. No els vaig veure més fins al final de la guerra.

La nostra situació, amb el temps, s'anava normalitzant. Cada dia sortíem a reparar les línies i en poc temps les vam deixar totes en servei. Com cada dia vàiem passar un avió de reconeixement i, seguidament, dos i fins i tot tres cops al dia, els bombarders per a deixar la seva càrrega de bombes al poble o als voltants. Nosaltres ens ho miràvem esglaiats des de lluny, sense poder fer-hi res. L'últim dia, però, ens va tocar a nosaltres i vàrem tenir la primera baixa. Fou el centralista que estava de guàrdia. Aquell dia va ser la primera vegada que vaig veure ferits i morts en la guerra i, per desgràcia, no seria l'últim.

En Quimet recorda que a finals de maig de 1938, durant la nit, quan tornaven cap a la Garriga, en passar per Granollers van veure que aquella mateixa nit l'havien mig destrossat en un bombardeig. Per aquest motiu i la proximitat amb Barcelona i dels seus objectius dels voltants, el comandant trasllada la unitat a Puig-Reig. La instal·len a la Colònia Pons, antiga fàbrica de filats vora del Llobregat, on continuen les pràctiques de telefonia

Al cap de poc temps el tornen a traslladar, aquesta vegada a un poble de la Segarra. La nova destinació és a Pujalt d'Anoia. El passen a infanteria. L'endemà, una vegada formats, seleccionen gent de diferents oficis. En Quimet té la sort de ser nomenat electricista, després de respondre unes preguntes al sergent Llongueras. El motiu d'aquesta selecció era el de formar un grup de treball anomenat Grup d'Obres i Treballs, destinat a la construcció de barraques per allotjar els soldats que sortien dels hospitals o els que havien perdut la seva unitat.

L'objectiu era preparar-los per al pas de l'Ebre, cosa que tothom ignorava. Jo no ho vaig saber fins més tard, quan assistia com a telefonista a les reunions dels Comandants de l'Exèrcit de Catalunya. Aquesta era la feina que em va encomanar el sergent Llongueras: fer-me càrrec de la centraleta de deu línies, sota pena d'afu-

sellament si divulgava el que sentia en totes o gairebé totes les reunions que poguessin portar a terme a Pujalt i les reunions de l'Estat Major de l'Exèrcit que quedava dins del territori català.

Aquella mateixa nit vaig començar el meu nou treball. Es van reunir una enorme quantitat d'oficials d'Estat Major amb tots els seus següicis per parlar; entre altres coses, del pas de l'Ebre. Allà em vaig assabentar del dia que es passaria. El cap d'aquella reunió era el general Hernández Sarabia, tota la sala estava plena de comandants, coronels, tinent coronels.

Una cosa que em va cridar l'atenció va ser que quan em feien alguna pregunta volien que els tractés de tu a tots. Allò em va costar molt.

Durant la primera reunió, el general Sarabia em va dir: "Mira chico, cuando estamos aquí no quiero ningún formulismo ni tratamiento, aquí todos somos combatientes de la República Española, por tanto venimos a trabajar por ella y para ella. Lo que quiero es que lo que se diga aquí, aquí se quede."

Es va tractar molt de la reacció de Franco, temien i vigilaven amb molta cura els preparatius d'una ofensiva per tal de recuperar el terreny perdut. El general Sarabia, que el coneixia bé, deia que no començaria l'ofensiva fins a tenir tot el material necessari, que només aniria fent petites ofensives de desgast. El que en Franco volia era reconquerir les serres de Pàndols i Cavalls, que eren unes posicions molt necessàries per a la seva ofensiva final.

Segons opinaven el general Sarabia i tot l'Estat Major de l'Exèrcit, la bossa que s'havia format en travessar l'Ebre -i veien que cada vegada era més difícil mantenir-s'hi- s'havia d'organitzar; de manera esglaonada calia retirar totes les forces que hi havia en aquella part i esperar en posicions més avantatjoses les forces del bàndol contrari. Aquesta decisió no la varen acceptar mai el general Rojo ni el senyor Negrín, de manera que finalment sobrevingué el desastre i la caiguda de Catalunya.

La Batalla de l'Ebre fou sens dubte una de les més sagnants, hi va haver 60.000 morts entre tots dos bàndols. Trencat el front, el propi general Sarabia em suspèn el permís per anar a casa i m'ordena recollir tot el material de la base i carregar-lo a un carro, tot a punt per

traslladar-lo on ens digués el comandant. L'altra ordre que vaig rebre va ser quedar-me fins a última hora per tal de sabotejar els dos transformadors que alimentaven de corrent el poble, cosa que no vaig fer perquè em van advertir que per l'altre cap del poble entraven els moros. Vaig agafar la motxilla i no vaig parar fins a arribar a Calaf; aquella mateixa tarda vàrem marxar cap a Manresa, des d'on va començar la retirada.

La Retirada

Amb la retirada en marxa, no deixen de fer les reparacions necessàries a diferents llocs, primer a Olvan on comencen el muntatge de l'enllumenat de la cuina que hi havia. Uns dies després, reben l'ordre d'anar cap a Santa Maria de Queralt a reparar unes avaries que havien fet els "emboscats" al sistema d'aigua i a l'entrada d'electricitat. Passat Berga, quan són al mig del bosc, comencen a sentir una mena de soroll que venia de lluny i no queden tranquils fins que més endavant veuen que el soroll ve d'un molí. Més endavant descobreixen un home carregat amb un sac, s'acosten, l'encanonen amb les armes i tots li pregunten cridant qui era, però l'home, espantat, no podia parlar.

Tot va quedar en un ensurt, aquest home era dels nostres, segons ens va informar el nostre company que s'havia avançat.

Soldat republicà

Quan arriben a Santa Maria de Queralt ja és negra nit i fins l'endemà no deixen la feina enllestida i poden fer una volta pel santuari, on troben l'home de la nit anterior. Més tard retornen cap a Olvan.

A raó d'aquest fet, anys després d'acabar la guerra vaig tornar al santuari de Queralt i, parlant amb el capellà, que era mossèn Josep M. Ballarín, li vaig comentar que per aquests boscos hi havia hagut presoners i molts "emboscats" i ell em va contestar: "de molts d'ells, te'n podria dir el nom.

Després d'uns dies a Olvan, es posen en marxa continuant la retirada. La propera parada va ser Sant Hipòlit de Voltregà i les Masies de Voltregà, un viatge molt llarg i pesat.

Ens quedem sense vitualles i alguna nit mengem herba, no teníem res més. Passem per Torelló, on un company va visitar la família i vàrem continuar fins a Ripoll. Acabem la poca feina que tenim i, després d'agafar les motxilles, tornem a caminar una altra vegada, ara fins a una masia als afores del poble de Maià de Montcal, i ens reparteixen en dos grups. Com que les notícies que arriben del front no són gaire bones, busquem un pastor que ens pugui guiar a creuar els Pirineus i passar a França. Mentre uns buscàvem el pastor, i el vàrem trobar, els altres varen intentar trobar una mica de menjar pel camí, cosa que no varen aconseguir. Aquella mateixa nit, aprofitant el desconcert i la confusió produïda per un incendi a la cuina i veient que volien enviar-nos cap a Camprodon, era el moment de marxar. Vàrem agafar les motxilles i unes mantes i vàrem sortir pel darrere. Vàrem saltar la tàpia i ja érem camí de França.

Després de caminar unes hores, arribem a la borda del pastor a mitjanit. Ens dona menjar i ens prepara un racó per dormir tot dient: "descanseu que demà el dia serà llarg". Al cap d'un moment va arribar un altre grup de fugitius com nosaltres, que ens va informar dels forts combats de més avall. Això va sobtar els dos xicots del Marroc francès que venien amb nosaltres, veien perillar la seva entrada a França. Decidirem marxar aquella mateixa nit, el pastor ens va acompanyar fins a dalt d'un turó, tot dient: 'aquella muntanya nevada és el Canigó, seguïu aquest camí sense deixar-lo i en sis hores sereu a França.' Així ho vàrem fer, però al cap de poca estona ja ens haviem perdut. Ens va costar tres dies caminant per aquells camins, boscos, barrancs i cingleres fins que, finalment, el dia 4 de febrer de 1939, arribem a França, a un poblet anomenat Saint Laurent de Cerdans. Un cop

allà, ens vàrem lliurar a les autoritats i, després d'haver-nos pres la filiació i les armes, als que en portaven, ens varen donar permís per voltar pel poble.

L'estada a França

Tot caminant pel poble, em vaig parar davant d'una casa que tenia les portes obertes i vaig quedar bocabadat mirant aquelles llesques de pa enormes que una dona estava llescant. Aquella senyora, estranyada, em va preguntar: "Minyó, tens fam?" Sí, senyora, vaig respondre. Tot seguit la senyora va agafar dues llesques de pa i les va cobrir de pernil i me les va portar cap a la porta, on jo esperava nerviós i impacient. Tot donant-li les gràcies, vaig córrer fins on era en Francesc Vila i ens vàrem menjar aquell tiberi.

Amb aquella senyora ens vàrem trobar molts anys després, juntament amb la meua dona i el nét, a Lourdes. Casualment, asseguts en un banc vam començar a parlar i ens digueren que eren de Saint Laurent de Cerdans. Jo vaig contestar que el 4 de febrer de 1939 havia entrat a França per aquest poble. Continuant la xerrada, ella va comentar que aquella mateixa tarda havia donat menjar a un minyó que s'aturà davant de la porta de casa seva. Li vaig contestar: 'senyora, aquell minyó era jo'. Va ser un moment molt emotiu, molt intens, ens vàrem abraçar fortament deixant que les llàgrimes rodollessin lliurement. No sóc donat a creure en miracles, però això que he explicat he de reconèixer que gairebé ho fou. Fins fa pocs anys tenia qui en podia donar fe, però des de la mort de la meua esposa, ja només val la meua paraula.

Famílies Ponsdomènech i Martínez. Núm. Reg. 40830 (AMBL)

Quan surten de Saint Laurent de Cerdans i els condueixen cap a Arles sur Tech, els gendarmes els distribueixen en dues files. Una, els porta al costat d'en Franco; per tant, a casa i l'altra, al costat de Negrin, o sia a continuar amb la guerra. Ells opten per la primera, per tornar a casa, però caminant de nit s'adonen que han canviat de grup. S'escapen, però al poc temps els troben i els fan tornar a cops al camp. El camp no era res més que un lloc delimitat per una filferada espinosa.

No hi havia res, ni un ombra de barraca ni res que s'hi assemblés. El fred, la pluja, la neu i la gana era tot el teníem. Molts moren de gana, (ens varen tenir 10 dies sense menjar), de fred o de disenteria. La gana i una petita fricció amb un grup valencià fa que augmenti la tensió en el camp i més quan, de sobte, van aparèixer una metralladora amb munició i una caixa de bombes de mà

Aquella mateixa nit van arribar dos camions carregats de pa i vàrem tenir el coratge, empesos per la necessitat, d'assaltar-los. Finalment vàrem poder menjar, cosa que després de tant de temps sense fer-ho ens va causar forts mals de ventre. Després d'això i d'alguna altra cosa, ens haurien pogut portar a l'Hipòdrom, un camp de càstig on poca gent aguantava els quinze dies.

Al cap d'un temps, ens traslladen a Le Barcaré, a tocar del mar, primer en barracons de lona i després de fusta. Per a nosaltres, tot un luxe. Tot i el fred, ens podíem banyar i treure'ns els polls. Era una gran extensió de sorra on ens hi estàvem cap a 75.000 homes. Era un espectacle molt depriment contemplar aquella joventut que es marcava derrotada i destrossada. A mesura que s'anava normalitzant la situació, varen començar a arribar cartes i avals per poder tornar a casa. Alguns es varen allistar a la Legió Estrangera Francesa, d'altres marxaren a l'exili a altres països.

La meua estança a Le Barcaré va canviar molt gràcies al germà de la senyora Martínez, coneguda de la família, a Blanes, que residia molt a prop d'on era el camp. Vaig escriure-li una carta, el qual en va escriure una altra a la meua família, fent-los saber que era viu i el meu estat de salut. La família Martínez em va acollir com a un fill o un germà, en el cas de la Fifine em va rebre com a tal. Aquell dia de Pasqua que vingueren a fer-me una visita al camp va ésser un dia meravellós. Ens vàrem conèixer tots. És molt gratificant sentir-te estimat per unes persones que no coneixies. En l'última visita del senyor Martínez m'informà que la meua família a Blanes

Retirada, cap el camp de concentració

estava fent tots els tràmits per tal de poder tornar cap a casa, sense el perill que suposava no tenir els papers en regla i que havia de sortir del camp. Per tant, gràcies al senyor Martínez, que em va acollir a casa seva com a un membre més de la família, l'11 de juny de 1939 arribo a Latour de France on comença una nova vida per a mi. Sempre em vaig sentir com un fill d'aquell poble, lliure i estimat, que va durar fins al 29 d'agost. Després d'haver fet totes les gestions pertinents, vaig tornar a travessar la frontera, aquest cop de tornada, per Le Perthus en destinació cap a Figueres.

La tornada a Blanes

A Figueres l'esperava el seu germà Lluís amb tota la documentació necessària. Però a l'entrada de Figueres en un control militar paren l'autobús, el fan baixar i el porten cap al camp de concentració de Figueres anomenat La Carbonera. Allà passa unes hores fins que el seu germà, acompanyat del senyor Romans, conegut a Blanes per haver entrenat l'equip de futbol de la SAFA on també hi va jugar el seu germà Lluís, el van trobar. Amb la documentació el treuen d'aquell camp infecte i passen la nit a Figueres. Els dos germans feia dos anys que no es veien.

El 30 d'agost, sí, després de tant de temps vaig arribar a casa. Va ser una gran alegria poder estar amb la família, amb la meua promesa, la Maria, i amb tots els amics i coneguts que ja eren a Blanes. M'aconsellen que m'allisti a la Falange per tal de passar desapercebut, cosa que no vaig fer mai

Just l'endemà d'arribar, com li havien recomanat, es presentà a la Caserna de la Guàrdia Civil, on va haver d'escoltar tota aquella cantarella: "con que otro rojillo ¿eh?, a ver enséñame las manos, dále la vuelta rojillo, no, no

llevan sangre”. A continuació el van fer presentar a la Caixa de Reclutes de Girona. En arribar, el soldat que hi troba l'atén molt correctament i, després de prendre la filiació, li diu que, de moment, l'exèrcit no el necessita, que, en tot cas, ja l'avisaran. En arribar a Blanes el primer que fa és buscar feina.

La primera que vaig trobar va ser la reconstrucció de la SAFA, fent d'electricista i mecànic, segons la feina. Vaig aprendre a forjar i soldadura autògena. La feina va durar fins al dia 7 de gener de 1941.

Cap a la “mili” al batalló de transmissions

El 7 de gener de 1941 em criden de la Caixa de Reclutes de Girona. La meua destinació és Barcelona al Batalló de transmissions núm. 4, a la Caserna de Lepanto, situada a la Gran Via de les Corts Catalanes, dins el terme de l'Hospitalet de Llobregat. El camí des de l'Estació de França fins a la Caserna el fem a peu, mentre els camions van buits darrere nostre. L'única cosa que fem a la caserna és passar gana, pujar als pals per passar fils i aguantar el tracte menyspreable dels veterans, molts d'ells de les llesves del 36, 37, 38 i 39, gairebé tots caporals i algun sergent.

Al cap de poc temps, ja vàrem demostrar que sabíem fer la nostra feina, que no ens havien d'ensenyar res. Fins i tot un capità de la Tercera Companyia ho va dir, ho havíem après tot a les trinxeres. Passats uns dies, el sergent de setmana em va preguntar el nom i, tot seguit, em comunica que ja era caporal, per força.

Estant a Barcelona podia aprofitar la proximitat de Blanes i, si no tenia guàrdia, podia anar a casa, visitar la família i veure la promesa. A la tornada sempre arribava tard i m'arrestaven. Així mateix, amb l'arribada d'altres llesves, a nosaltres ens anaven donant algun permís. Primer un mes, després dos i fins i tot trimestral, que era tot el que nosaltres volíem. A la tornada d'un d'aquests permisos, juntament amb el tinent coronel, em destinen a un centraleta a Capitanía General. La feina era bona i el tinent coronel venia cada dia per si tenia algun problema, fins i tot va venir el capità general de la Quarta Regió el General Moscardó, que en alguna ocasió em va tractar de rojillo, sempre sense afany d'humiliar-me.

Server militar. Núm. Reg. 40826 (AMBL)

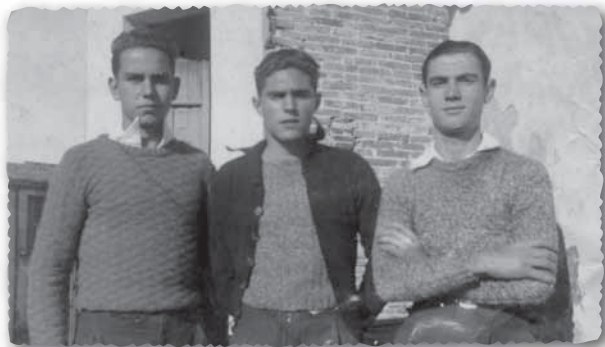
Una de les feines més agradables que tenia era guarnir els jardins de la residència d'oficials solters quan arribava Sant Ferran, el seu patró. S'hi menjava molt bé, fins i tot em feien quedar a sopar la nit de la festa, per si de cas. La feina que més em treia de polleguera, i que sempre em tocava a mi, era que cada vegada que venia a Barcelona el general Franco em feien anar a la tribuna aixecada al passeig de Gràcia, amagat sota els seus peus amb un telèfon per si de cas tenia alguna trucada. L'únic avantatge que tenia era que no desfilava i el bon esmorzar que em portava un cambrer.

Amb el pas del temps, el tracte entre els oficials i els soldats havia millorat molt. No em vaig poder escapar de la mala relació entre dos oficials de diferent regiment que em va costar el tall de cabells al zero i l'exhibició al bell mig de la plaça de la caserna. Però després va ser loficial el castigat per part del tinent coronel de Majoria amb el mateix càstig nostre.

El Blanes de postguerra

Finalment, l'11 de juny de 1945 es va acabar el deu pas per l'exèrcit després de sis anys i dos mesos. Amb la mort prematura del seu germà Francesc, l'any 1940, la dona d'aquest juntament amb els dos fills i l'àvia tornen a Blanes, a can Sagré, on els preparen un lloc per a ells a la mateixa casa. A l'altre germà, en Manuel, li havien format un consell de guerra a Soria i per sort no va passar res. En Lluís, després de passar un període, petit, en un camp de concentració francès, Argelers-sur-Mer, retornà a casa per fer el servei militar, que el portà fins a Mondoñedo.

Quan en Quimet arriba a casa, llicenciat del servei militar, es troba tota la família. Hi ha molta gent, moltes

Joaquim Ponsdomènech, Joseph Nualart i Ramon Buixeda. 1938.
Núm. Reg. 40827 (AMBL)

boques per omplir, pocs diners, escassetat d'aliments i molta gana per matar. A casa, a més de tenir un llogater, l'Enric Vila, que fou músic de la Selvatana i La Bisbal, tots treballen. En Salvador, el pare, ho fa al camp i a la SAFA; en Manuel, amb el seu ofici d'ebenista, i en Lluís entra a treballar com a cobrador a la banca Arnús.

En Quimet comença a treballar a can Tosas, "Manufacturas Cueros Tosas S.A." on treballaven entre 60 i 70 persones. En la seva estada a la fàbrica passa per tots els departaments i fa tota mena de treballs des de canviar vidres fins a carregar pedra per construir un mur. El seu pensament ara no és cap més que ajudar els de casa en aquests temps tan difícils i de començar a pensar a formar una família.

Recorda molts dels companys dels diferents departaments amb els quals va treballar i amb els quals va passar estones molt bones, dintre les mancances dels moments. Del departament de Corretges recorda a en Ferrer; en Pepito Portals; en Galindaina; en Pere Reynaldos; en Josep i en Quimet Amat. De Tacs, en Bravo i en Capdevila, en Joaquim que era l'encarregat, en Ventureta, que era empresari electricista, i en Burcet, que era paleta, l'avi Bota, en Vilanó pare... En Falet al taller, en Crous que era delegat sindical i que un dia li varen fer demanar a l'amo, el senyor Rosendo Tosas, un augment de sou. Una setmana més tard, li va respondre que el sou que guanyaven era el més alt de tot el ram de la Pell de tota Espanya, que ell n'era el president, però quan cobressin la propera setmana, dintre el sobre trobarien una sorpresa. La sorpresa fou 500 ptes. de més, una paga molt generosa i que ens va anar molt bé, era una quantitat molt elevada en aquells temps. I tot gràcies a en Crous.

Encara recorda avui com netejaven les pells, al Departament de Blanqueria, pells que arribaven de l'Argentina i

d'Espanya. La secció d'oli i greix per fer més tova la pell i la cola per enganxar-la, els tacs i les diferents corretges industrials que enviaven a tota Espanya.

Tot i que el temps de la postguerra va ser molt dolent i la gana ens feia treure la son de les orelles, quan podíem sortir, tant amb la promesa com amb els amics, ho fèiem, ja que d'altra banda era tot el que ens podíem permetre.

El festeig i el casament amb la Maria

En Quimet i na Maria es coneixien des que eren petits, fins i tot havien jugat alguna que altra vegada junts. Ella, na Maria, va saber esperar durant el llarg temps de la guerra. Amb el cor encongit moltes vegades, esperant rebre notícies d'ell, però mai va perdre l'esperança de tenir-lo al seu costat.

El festeig amb la promesa a la nit, un petó a la foscor, mig amagats, fugint d'aquelles mirades tafaneres. Els primers balls als Terrassans, les passejades per la plat-

Aplec del Vilar. Anys quaranta. Núm. Reg. 40825 (AMBL)

ja, els balls de la Festa Major a l'Envelat, presumint de xicota. Els aplecs, de l'Amor a "Cala Bona", dels Perdons a Santa Cristina on feien el dinar a la vinya d'en Barreres; el de Sant Pere i, per descomptat, el del Vilar.

No en deixàvem passar cap, eren els llocs on ens sentíem, aparentment, una mica més alliberats.

Com totes les parelles de la seva edat, només tenen un pensament al cap i és el de començar a formar una família. En Quimet i na Maria treballaven tots dos. Na Maria

El dia del casament. 1949. Núm. Reg. 40824 (AMBL)

feia de modista a casa seva. De petita, com la majoria de dones, havia après a cosir i després a tallar.

Na Maria és filla d'en Jaume Vilà Pons i na Maria Pou Perpiñà, viuen al carrer Raval i a casa seva són terrassans. Tenen un tros cap a la Tordera, el pla al costat de can Solà -la vinya de sorra- nom que li ve d'una de les inundacions del riu que ho va deixar tot ple de sorra i una altra vinya al camí del Vilar. El Pare, en Jaume, l'any 1932 era president de la "Càmera Sindical Agrícola," càrrec que va conservar fins a l'esclat de la Guerra. En acabar la Guerra, al febrer de 1939, és un dels integrants de la Junta Gestora que governarà Blanes. És president de la Germandat i de la Cooperativa Agrícola de Blanes des de finals de 1939 fins al començament de 1946.

La mare, na Maria, era filla de cal "sargento", pescadors de tota la vida, tenien un quillat que portava per nom "Maria Pou," tot i que en temps de la Guerra hi havia molts problemes, la vigilància era molt forta i tot un seguit de mancances ho havien empitjorat més, però, si més no, tenien el peix per canviar-lo per altres articles que podien necessitar. El quillat primer el porta el pare i després, el seu germà Joan.

El 27 d'agost de 1949 en Quimet i na Maria es casen a la Parròquia de Santa Maria de Blanes. El casament l'oficia Mossèn Joan Quer Güell. Fan un petit viatge a Barcelona, Mallorca i l'acaben amb una visita a Mont-

serrat des d'on tornen a Blanes el 31 d'agost. Es posen a viure en una casa, que era de l'oncle de la Maria, al carrer Méndez Núñez núm. 24 i que, finalment, varen heretar. A meitat de juny de 1950, neix el primer fill, en Salvador. L'alegria de l'arribada d'aquest fill no va durar gaire, ja que malauradament quan tenia un any i mig el varen perdre.

En Quimet continua treballant a can Tosas fins a l'any 1952. Després de 7 anys a la mateixa empresa i amb trenta-dos anys, plega de la fàbrica. Aquell mateix any entra a treballar, després de passar una revisió mèdica, a FECSA. Li fan un contracte de sis mesos, que després no li renoven i, a més, estan esperant un fill. Busca feina a SAFA i parla amb el cap de personal, el senyor Coll. Sense cap mena de problema, el fa entrar al taller elèctric de la fàbrica. Tot això és a començaments de 1953.

El mateix any, el dia 19 de març, neix la Maria, que serà el segon però únic fill de la família. La Maria es farà gran, estudiarà magisteri, es casarà i tindrà dos fills, l'Aleix i en Miquel. El primer és arquitecte i té un fill, en Nil, i el segon és pintor i té una filla, l'Èlia. Per tant, la Maria, recentment jubilada, té dos néts i en Quimet, dos néts i dos besnéts.

Maria Vilà. Núm. Reg. 40832 (AMBL)

Els anys de SAFA

Continuem amb la nova feina d'en Quimet a SAFA. S'incorpora al taller elèctric on coneix molts dels que hi treballen, que són de Blanes, alguns de la seva mateixa edat. D'aquesta època recorda amb agraïment moltes persones que varen ajudar-lo i gràcies a elles es va formar com a un excel·lent electricista industrial. El seu record va dirigit a: l'avi Pomés, en Buixeda, en Pau Baltrons, en Josep M. Grau, en Torra, l'Angel López, en Palma, en Baltrons, en Pasqual, en Tocabens, el pare Cruells, i tot un seguit de persones amb qui va treballar.

Va treballar en els muntatges elèctrics de calderes, a les cel·les d'alta i baixa tensió - amb el perill que representa treballar en aquests llocs - i a les instal·lacions de la nova secció de fil Niló. A les festes nadalenques és l'encarregat, juntament amb en Joan Vieta, de la il·luminació de la fàbrica i de fer les instal·lacions de l'enllumenat de les carrosses dels reis. Fins i tot, en més d'una ocasió va fer alguna reparació a la casa del director.

Amb el seu tarannà sempre alegre i mirant de no fer mal a ningú, amb les idees molt clares, la mirada d'un home

Treballadors de SAFA a Queralbs. Núm. Reg. 40833 (AMBL)

sincer i el seu afany per la feina, anys després és nomenat encarregat de Serveis Generals i entra a formar part de la brigada contra incendis de la fàbrica. Juntament amb altres membres del cos, han de sortir en servei a extingir incendis fora de la fàbrica, com al bosc del Vilar, a la fàbrica de l'aigua de Malgrat o a l'hotel Pop Coronat de Blanes.

Juntament amb altres, són els encarregats de supervisar els llocs de colònies on van els fills dels treballadors de SAFA a passar uns dies de vacances. Després de tants anys a la fàbrica n'ha vist de tots colors, des de riudes que deixen tota la fàbrica negada i amb tones de fil per llençar, tot brut de fang, passant per les nevades que no pots sortir durant dies, les vagues salvatges amb càrregues policials i el tancament de la fàbrica per uns dies. Però sempre arriben els moments de calma, de serenor, de tornar a començar una altra vegada, com si aparentment no hagués passat res. Però els temps canvien, ja no és el mateix.

El 12 d'abril de 1986, després de trenta-tres anys treballant a la fàbrica, en Quimet es jubila, és el moment de gaudir la vida juntament amb na Maria, la seva esposa, que fins ara no havien pogut fer-ho tal com havien somiat.

La jubilació

Entra a l'Associació de Jubilats el mateix any. En Casadevall era el president i nomenen com a secretari en Quimet. Per aquests temps no tenien cap lloc on reunir-se i canvien constantment. Unes vegades es troben a la Casa del Mar i unes altres als baixos que els cedeix l'Ajuntament en una casa que té al carrer Ample. És l'alcalde Fèlix Bota, l'any 1990, el que fa arreglar els baixos del que fóra la cooperativa la Blandense, sota l'antiga CNS, i els el cedeix com a llar de jubilats provisional. Aquí poden gaudir d'una certa autonomia, si més no ja tenen un lloc per reunir-se. Durant aquests anys no deixen de moure's per a tirar endavant tota l'associació amb l'ajut de l'Ajuntament i altres entitats.

Juntament amb la M. Dolors Oms com a alcaldessa, van a Barcelona a veure el conseller de Benestar Social, el senyor Comas, per informar-lo de la compra, per part de l'Ajuntament, del sòl per a edificar la llar dels jubilats i del projecte que ja estava en marxa. Només calia decidir quan podrien posar la primera pedra de la nova

*Inaugurant el Casal de la Gent Gran de Blanes. 09.03.1996.
Núm. Reg. 40836 (AMBL)*

llar. Una vegada decidida la data, en Quimet li proposa al conseller que en lloc de posar la primera pedra, el que es podria fer és posar la teulada. El conseller li contestà que les cases es comencen per baix.

L'any 1990 en Quimet passa a ser president de l'associació i, juntament amb tota la junta continuen amb la seva lluita per aconseguir un lloc on tots els pensionistes puguin fer les seves xerrades, trobar-se, parlar dels temps passats, gaudir d'aquest espai on desenvolupar totes les idees que porten a dintre. Finalment, el somni es fa realitat. El 9 de març de 1996 i amb l'alcalde Fèlix Bota s'inaugura la llar de jubilats situada a la plaça d'Espanya, on antigament estava ubicada l'oficina de correus. La llar portarà per nom Benet Ribes, fill il·lustre de Blanes.

És el conseller Benestar Social, Antoni Comas Balde-llou, l'encarregat de la inauguració de la nova llar i no deixa passar l'ocasió de recordar al president de l'associació, en Quimet, que malgrat el retard el casal ja estava fet, tot i que el varen començar per baix.

Mesos més tard és el president de la Generalitat de Catalunya, Jordi Pujol, en una visita a Blanes, qui no deixa passar l'oportunitat d'entrar a la llar dels jubilats i conèixer el seu president, Joaquim Ponsdomènech.

En Quimet, juntament amb els companys de la Junta, no deixen d'organitzar totes les activitats que es porten a terme en el nou centre. Sempre ha comptat amb el suport de l'Ajuntament i dels diferents alcaldes. Durant el seu mandat n'ha conegut a cinc: M. Dolors Oms; Fèlix Bota; Ramon Ramos; Josep Tries i Josep Marigó. De tots ells, en conserva un entranyable record, de la paciència que han tingut a escoltar, de la serenor en el moment de dir que no, de la feina ben feta per tots pegats

Ell, en Quimet, sempre té feina. El seu cap no para mai, sempre amb un somriure als llavis i amb el seu tarannà alegre, mai té el no per resposta. També, evidentment, té temps per a la diversió, pels viatges que no va poder fer amb la seva esposa i que ara és el moment de fer, o per la festa de germanor cada any al Castell dels Comtes de Valltordera. Però el temps passa de pressa i moltes vegades ens reserva sorpreses desagradables.

El 30 de juny de 2004, na Maria, després d'una llarga malaltia, es mor. Se'n va cap a aquell lloc obscur on tots anirem i no en torna mai ningú. En Quimet es queda sol amb el consol de la seva filla i dels néts. Encara continuarà com a president del jubilats fins a l'any 2007, any en què deixa el càrrec. Ara, en Quimet viu en una residència per a la tercera edat al barri de s'Auguer, on ens reunim un cop per setmana i la fem petar. Ell no deixa d'anar a casa seva, aquella casa del carrer Méndez Núñez on va viure molts anys i que, amb un gran esforç amb la seva esposa, varen saber tirar endavant la família. Ara manté encesa aquesta flama que tants records li porta a la memòria. Aquest és en Quimet, un dia de juny de 2013. Gràcies per la teva paciència.

Pau Pallarès i Redó
Investigador local

Un acte amb el President Pujol, al Casal. Núm. Reg. 40837 (AMBL)

NOTÍCIES

de l'Arxiu (AMBL)

Fons documental

Respirant art: Rafael i Charo.
A propòsit del fons Rafael Bataller

per Aitor Roger

Donacions 2013

Notícies

Breus

01 Respirant art: Rafael i Charo

A propòsit del fons Rafael Bataller

per Aitor Roger

Amb data 20 de desembre de 2012 es va signar el conveni de donació entre el pintor Rafael Bataller i Giralt (Blanes, 26 de novembre de 1920) i l'Ajuntament de Blanes. Ambdues parts, reconeixent el valor cultural, artístic i d'investigació del fons documental consideraren convenient de garantir-ne la correcta organització, instal·lació i conservació a l'Arxiu Municipal de Blanes (AMBL) i de difondre'l entre els investigadors i la societat en general. El fons personal de l'artista conté 126 unitats d'instal·lació, que ocupen uns 16 metres lineals, als quals s'ha d'afegir la documentació en gran format, bàsicament cartells i obra gràfica, instal·lada a les planeres.

El darrer lliurament ha ingressat a l'Arxiu aquest 2013 i ja s'ha fet el procés d'organització del fons, amb la identificació d'una gran quantitat de documentació. El material està pràcticament enllestit en grups i grups de sèries de documentació, per iniciar a continuació l'elaboració del quadre de classificació i l'inventari.

Rafael és l'home de les mil i una anècdotes. Pàgines viscudes amb personalitats de les arts i la política. Algunes transcorren al Blanes on estiejaven els Milà i Camps, propietaris de La Pedrera de Barcelona; de Carles Faust, alemany fundador del jardí boànic Marimurtra; del doctor Josep Roig i Raventós... En Rafael és un gran col·leccionista de pintures en petit format de Roig i Soler, iniciador de l'Escola Iluminista de Sitges i pare del pediatre i escriptor Josep Roig i de l'estudiós matritim Emerencià Roig, molt vinculats amb Blanes.

Altres anècdotes passen a la Prades de Joan Miró o Iu Pascual, tots dos amics del Dr. Bataller; al París de Dalí i Pablo Neruda; a la Barcelona en guerra on adquireix sense saber-ho una petita taula d'Antonello da Messina... Amatent a la vida cultural, sempre que pot adreça una carta al director, a l'editor o al crític d'art quan detecta algun error, a vegades relacionat amb la seva pròpia biografia.

Tot i que la fotografia ha estat un complement a la seva activitat de pintor, l'any 1964 guanya el I Concurs provincial de diapositives en color de Girona i el 1965 obté el tercer premi i una menció honorífica al I Salón Nacional de Fotografía del Puerto de Santa Maria (Cádiz). A més, les seves fotografies han il·lustrat calendaris i les primers postals en color de l'illa de Formentera. La fotografia es converteix en una passió que encara avui practica: sempre surt acompanyat d'una petita càmera digital

*Amb Català-Roca a la Fundació Joan Miró.
Fons Rafael Bataller (AMBL)*

compacta que porta arreu on va per tal d'immortalitzar llocs, amics, la mar o plats de menjar.

A l'AMBL hi ha dipositades prop de 3.500 diapositives (6 x 6 cm i pas universal) i 2.500 fotografies en paper i negatius, gran part en color, però també en blanc i negre, des de la darrerria dels anys cinquanta i començament dels seixanta, fins a fotografies molt recents.

En aquest article no pretenem donar a conèixer la figura del pintor Rafael Bataller, abastament difosa per altres estudiosos, i també en aquesta mateixa publicació. Voldríem fer-vos partícips de què és el que conté a grans trets aquest fons personal i quins són alguns dels documents que creiem més interessants. Bàsicament, pretenem posar de manifest a través dels mateixos documents (cartes, fotografies, catàlegs, dibuixos...) l'ampli cercle d'amistats del món de les arts que ha envoltat la vida del matrimoni format per Rafael Bataller i la filipina Rosario de Oteyza. Es tracta només d'unes pinzellades del contingut del fons personal d'un artista blanenc i del món que ha sabut extreure de cadascun dels llocs on ha viscut el millor per gaudir sanament de la vida i saber-ho plasmar en forma d'art pictòric.

Rafael **Formació i primeres exposicions**

Rafael Bataller cursa els primers estudis artístics a l'institut de Segona Ensenyança Ramon Muntaner de Figueres, com a alumne oficial de l'assignatura de dibuix artístic, en aquell moment obligatòria a Batxillerat. Té com a professor el conegut aquarel·lista Ramon Reig, que l'anima a seguir en el seu treball. Quan el Dr. Bataller descobreix les aptituds artístiques del seu fill, ja començada la Guerra Civil, l'envia a l'Escola d'Arts i Oficis de Blanes, recentment fundada.

En el fons Bataller hi ha les “papeletas” amb les avaluacions i matrícules de l’Institut Nacional de Segunda Enseñanza de Girona, les corresponents als estudis de Batxiller (1931-1932 al 1934-1935) i els cursos a l’Institut de Figueres (1935-36 i 1938-39).

Fa l’ingrés a l’Escola Superior de Belles Arts de Sant Jordi de Barcelona en la convocatòria de setembre de 1944. Es conserven alguns dibuixos i exercicis que corresponen a aquesta etapa de formació.

Bataller exposa en diverses col·lectives del grup Lucerna. Els Betepocs foren impulsats per **Josep Maria Garrut** (Barcelona, 1915-2008). Home polifacètic, escriptor, historiador, pintor, membre de la Reial Acadèmia Catalana de belles Arts de Sant Jordi, divulgador de l’obra de Verdaguer... Als 90 anys es doctora en història de l’Art amb una tesi sobre Gaudí, de qual era especialista. Fou vicepresident d’Amics de Gaudí, va reivindicar la seva obra des de la dècada dels cinquanta, i va ser director de la Casa Museu Gaudí al Parc Güell des de la seva fundació el 1963. El 1991 rep la Creu de Sant Jordi. La ferma amistat amb Rafael, enfortida des dels campanyes pictòriques als anys quaranta, es comprova a través de la correspondència. El grup d’estudiants fundadors el formaven Llorenç Alier, Tomàs Bel, Jaume Escala, Albert Ferrer, Josep Llenas, Josep Lloveras, Joan Moncada, Lluçia Navarro, Manuel Ortega, Joan Rebled, Emili Colom, Josep M. Puig, Jesús Ruiz i Josep M. Garrut. Després s’hi uneixen Rafael Bataller, Albert Sangrà, Joaquim Datsira, Josep Oriol, Rafael Rosés, Francesc Riera, Càndid Mateo, Ricard Sala i Ramon Bech.

Els estudis a Belles Arts culminen del 4 al 19 de juny de 1950 quan participa del viatge col·lectiu d’alumnes becaris a París. Amb aquest viatge acaba la carrera de dibuix i pintura, però continua amb els estudis de gravat amb els mestres Vila Arrufat i Jaume Pla.

Gravador

El 1950, amb una aigua tinta a la goma titulada *Pont sobre el Sena* és recomanat pel jurat del primer premi de la “Rosa Vera” de gravat i seleccionat com a gravador per l’exposició Biennial Hispanoamericana d’Art celebrada a Madrid l’any següent i per a l’antològica de Barcelona i Amèrica. Josep Ma. Garrut fa un elogiós comentari d’aquesta obra, que s’inclou a la primera col·lecció de gravats contemporanis.

Jaume Pla i Pallegà (Rubí, 1914-Barcelona, 1995) dirigia la col·lecció Rosa Vera de gravats contemporanis, que havia creat amb Víctor M. d’Ymbert i que obre les

portes a molts artistes. L’any 1950, conjuntament amb Jaume Pla, Rafael il·lustra *El Real Monasterio de Santa Maria de Poblet a través de su abaciología heráldica*. El llibre d’Enric Miralbell Condeminas i Josep Ma. Sagalés Fontcuberta és dirigit i prologat per Frederic Udina Martorell, vicerector de l’Arxiu de la Corona d’Aragó. Bataller s’encarrega dels escuts xilogràfics pintats a mà i d’una sèrie d’aiguaforts amb vistes de Poblet. Pla del frontispici, en colora un aiguafort i les lletres capitals. Aquesta obra s’ha convertit en un tresor bibliogràfic de gran valor artístic. D’una edició de només 300 exemplars també se’n fan 10 numerats i no venals per als col·laboradors.

El triomf a París

Abans dels èxits a les exposicions de París, l’obra de Bataller ja rep crítiques, algunes d’elogioses i d’altres que qüestionen el seu geometrisme, que finalment acaba abandonant. Ja el 1955, el crític d’art i pintor **Josep Maria de Sucre** (Gràcia, Barcelona, 1886-1969) ho posa de

Becari a París. Fons Rafael Bataller (AMBL)

manifest en una carta que li escriu des del seu domicili de Gràcia: “Sou discutit. Això en aquest i en tots els sectors, vol dir que valeu. L’enhorabona”.

El 1956 és becat pel govern francès mitjançant l’Ajuntament de Barcelona. Bataller fa una estada de sis mesos a París. L’experiència es repeteix el 1958. Comparteix beca amb els companys pintors Ramon Folch, Jordi Curós i Josep Roca-Sastre, que junts viuen “unes experiències inoblidables”.

Ramon Folch (Sabadell, 1923 - Barcelona, 1988) destaca des de ben jove per les seves habilitats en el dibuix i la pintura. Pioner en el món del disseny, fou el creador de l’Escola de Disseny Tèxtil. **Jordi Curós** (Olot, 1930) inicia la seva participació en els Salons d’Octubre el 1951. Algunes de les fotografies que fa Bataller a París ens mostren en Curós pintant a l’estudi que comparteixen a l’Hotel des Écoles. **Josep Roca-Sastre** (Terrassa, 1928 –1997) i el realisme de la seva obra ocupen un lloc destacat en la història de la pintura catalana contemporània. És conegut per les seves pintures de mosaics modernistes de les cases de l’Eixample de Barcelona. En el fons s’hi conserven algunes cartes, fotografies – un dels últims retrats que li fa Bataller durant una visita a l’estudi del carrer Bailén-, dibuixos dedicats...

Les crítiques als diaris especialitzats sobre les primeres exposicions de Rafael a París no poden ser més positives. La major part de les obres exposades són adquirides per importants col·leccionistes d’art, com Raymond Hass. En el fons personal del pintor hi trobem totes aquelles crítiques que van anar apareixent en els diaris des de les primeres exposicions de Creuze fins als homenatges i premis que ha rebut en els darrers anys, ja sigui a Blanes, a Fomentera o a la Vall d’Aran. En destaquem les crítiques que escriu des de París a la dècada dels cinquanta el periodista **Carles Sentís** (Barcelona, 1911-2011) per a *La Vanguardia* i l’*ABC*. També es conserven algunes cartes, llibres dedicats i unes fotografies que li va fer Rafael Bataller l’abril de 2004 en una visita a casa del periodista.

El 1957 amb el quadre *Pont-Marie de Paris* i el 1958 amb l’oli *Piñas y bellotas* guanya la medalla de plata i el segon premi, respectivament, del concurs de pintura que organitza la Diputació Provincial de Girona. El 1958 és el Gran Premi del Primer Salón de la Pintura Plàstica a Galeries Layetanas de Barcelona.

El 1958 aconsegueix una nova beca per a artistes d’Arts Plàstiques de l’Ajuntament de Barcelona per anar a París. A la tornada a Blanes se li tributa un homenatge el

dia 14 d’agost. En el transcurs del sopar celebrat a la masia de can Déu l’escriptor **Josep Maria de Sagarra** (Barcelona, 1894-1961) li dedica el sonet: “A Rafael Bataller, pintor i navegant”. D’aquest mateix sonet n’hi ha la traducció al francès feta pel propi Sagarra, com ja havia fet amb una crònica de Gasch sobre una exposició de Bataller a la capital francesa.

En l’àpat blanenc no hi falten unes notes d’humor, sempre presents en una colla que compartien -molts d’ells- l’afició pel mar i les regates. La lectura del menú i el breu escrit que l’acompanya ens en dona una idea. També en són una prova les divertides fotografies dels esmorzars i àpats a sa Forcanera o altres cales idíl·liques de la Costa Brava.

A Sagarra va tenir ocasió de tractar-lo personalment en nombroses ocasions. La família Sagarra passa els estius a Blanes. A la casa també hi passa l’estiu de 1959 el que avui és cronista de Barcelona Lluís Permanyer. La relació de Bataller amb les dues famílies s’enforteix i es conserva a l’actualitat. Existeixen dues cartes de l’escriptor, totes dues enviades des d’Espòt, el 30 de juny i el 9 d’agost de 1960. Sagarra agraeix a l’amic Rafael que li hagi aconseguit unes partides de naixement del consolat de París. També s’hi pot llegir l’apreci que sentia Sagarra per Blanes i la seva gent, i el desig de passar-hi uns dies de setembre “per poder veure tots els nostres bons amics, als quals li prego que saludi en nom nostre.”

L’èxit aconseguit a París li serveix per ser convidat a l’exposició Terres Latines el mateix 1958 i l’any següent al Museu d’Art Modern i al Saló dels Independents. Participa al concurs de gravat de la Societat de Bibliòfils, també a París, i l’obra presentada figura al saló d’honor (12 autors entre 150). També és present a l’Antològica I Biennal i a la *III Bienal Hispano-Americana*.

L’èxit de les formentereres i els homenatges

El 1959 té lloc a la Sala Vayreda de Barcelona la primera exposició individual de Bataller a Barcelona. El 1964 comença la seva vinculació amb la històrica Sala Parés dels Maragall, que es manté fins al 1992, quan té lloc la darrera col·lectiva on participa amb una obra seva. El 1971 li arriba un dels seus èxits artístics més importants i que porten el seu nom i el de l’illa de Formentera arreu del món. Aquest any el Ministeri de Turisme edita un cartell reproduint un quadre seu representant unes pageses de Formentera, que guanya 5 primers premis a con-

cursos internacionals: Berlín, Lisboa, Messina, Caracas i Tòquio.

Més enllà de Formentera, Bataller ha pintat en altres paradisos, com a mínim tres més. Indrets paradisiacs on ha viscut els millors moments de la seva vida: Blanes, Formentera, París i la Vall d'Aran, sempre al costat de la seva esposa.

El 1997 l'Ajuntament de Blanes l'anomena pregoner de la Festa Major de Santa Anna i és distingit amb la Font Gòtica. Per a l'elaboració del seu pregó busca l'ajuda dels amics, com Jordi Garriga, que l'assessora en aspectes relatius a la nissaga blanenca dels Garriga, *americanos* enriquits a Puerto Rico, com ens ha explicat des de les pàgines de la revista blanenca *Recvll*. També llegeix els textos de pregoners anteriors, amics seus també, com Josep Lluís de Sicart (1974) o Francesc Junceda (1986). Ens han arribat les proves originals del pregó, així com el material bibliogràfic que va utilitzar. **Jordi Garriga i Puig** (1920-2007) fou un dels publicistes més importants de l'Estat. Destaca per la seva tasca al capdavant de Nestlé. El 1943 l'envien a Suïssa perquè es pugui formar en el departament internacional de publicitat, des d'on s'encarrega de tota la publicitat de Llatinoamèrica.

Garriga Puig, com Ramon Ramos o Ramon Doll, són companys inseparables d'excursions i àpats als millors restaurants del país. Bataller és un gran amant de la gastronomia i excel·lent cuiner. Ja de ben jove que recopila receptes tradicionals, algunes heretades de la seva mare, com el "peix amb suc Dolores", el "Roast Beef Mama Lola", el "Llom amb llet Dolores", el "Pâté-terrine Dolores", les faves a la catalana, la crema, els calamars farcits... i que transcriu en una llibreta. També col·lecciona les crítiques dels restaurants que extreu dels diaris, així com les receptes que li faciliten els seus amics. La colla d'aventurers gastronòmics també gaudeixen plegats de l'afició per la muntanya i de la descoberta del país.

El 2010, Bataller rep la Insígnia d'or del Centre Excursionista de Catalunya per complir 50 anys de pertinença a l'entitat. L'any 2011 el Consell Insular de Formentera li concedeix el Premi Sant Jaume "per la seva tasca de consolidació de la imatge de Formentera arreu del món."

Correspondència i biblioteca d'art

Més enllà de la correspondència familiar amb la mare i els germans, preservem la que manté amb els amics, com l'industrial Fernando Riviere, propietari de la finca Pinya de Rosa; Raül de Roviralta Rocamora; la pianista

El drama i la mar

Per a Rafael Bataller,
per la seva pintura
mediterrània,
cordialment
Bataller Puig
15. x. 2002

Fons Rafael Bataller (AMBL)

francesa Sylvie Mercier; la família Spaffors; Anna Maria Klaus; Rafael Tarnowsky; Josep Maria Figueras-Dotti... Unes cartes que ens parlen de la personalitat de l'artista, de la seves inquietuds i d'una xarxa d'amics que s'ha ampliat molt amb els anys.

Bataller és un gran lector. Amant com és natural dels llibres d'art, atresora una important biblioteca especialitzada en la matèria. Ens ha arribat algun carnet de la Biblioteca Central de Barcelona de l'època en què hi cursava els estudis.

Estima l'obra de l'escriptor **Joaquim Ruyra** (Girona, 1858-Barcelona, 1939) i en el fons se'n conserven els programes de 1958, centenari del seu naixement, per retre-li un homenatge i iniciar la subscripció popular per construir-li un monument a Blanes.

Una prova d'aquest vincle afectiu dels Bataller vers l'obra literària de Ruyra la trobem en una carta, concretament en una postal del gran fotògraf dels núvols, el blanenc Josep Pons Girbau. Datada l'estiu de 1942 i dirigida segurament al pare de Rafael, s'hi llegeix: "Tinc al meu poder el volum *Entre Flames*. Per cert, que és enquadrat amb llom de pell i presentat amb gust. Crec que plaurà al Sr. Simarro. Jo penso anar a Blanes el proper divendres i ja procuraré trobar-vos i concreta-

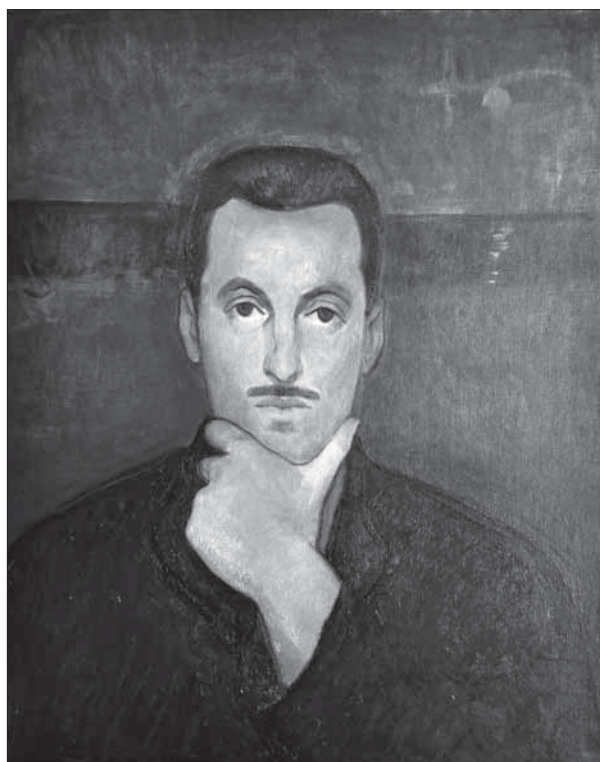
rem la manera de fer-ne ofrena a dit senyor dat cas que sia a Blanes.”

El senyor Simarro a qui al·ludeix la carta és l'advocat **Antoni M. Simarro i Puig** (Barcelona, 1896-1969), que fou president de la Diputació de Barcelona (1939-1943) i alcalde de Barcelona (1951-1957). Rafael hi estableix una estreta relació d'amistat. El coneix a Blanes. Tots dos comparteixen la passió per la vela.

Una part de la llarga nòmina d'artistes amb qui Bataller i Charo mantenen amistat es pot conèixer a partir de la seva biblioteca d'art, on hi trobem els catàlegs de molts dels seus amics pintors, escultors, arquitectes, escriptors... Molts d'ells contenen dedicatòries.

Conreant l'amistat

Al llarg de més de 90 anys Bataller ha sabut conservar molts dels vells amics de joventut. Com és natural la majoria d'ells són difunts. Els llegats que va rebre de l'aquarel·lista anglesa **Rachel Russell** (North Ockendon, 1888 – Blanes, 1957), aristòcrata establerta a Blanes abans de la Guerra Civil, i del fotògraf **Josep Pons Girbau** (Blanes, 1889-Reus, 1966)- només en guardà una petita part, bàsicament plaques de vidre, ja que no

Retrat de Rafael Bataller fet pel seu amic Joaquim Datsira

disposava de lloc per quedar-se amb tot el material que li oferia -, són una prova més de la sensibilitat artística i del tracte educat d'en Rafael amb els artistes que l'envoltaven i l'apreci mutu que es tenien.

Un dels seus grans amics fou **Joaquim Datsira** (Barcelona, 1925-1972), mort prematurament als 47 anys. Comparteixen amistat i l'estudi que els dos pintors tenen al carrer Bailén 66 de Barcelona, que després es converteix en el taller-residència del matrimoni Bataller a la ciutat comtal. Amb Datsira també comparteix projectes professionals, com els treballs d'estampació i pintura decorativa. Es coneixen a l'Escola Superior de Belles Arts, situada a l'edifici de la Llotja, al pla de Palau, on Datsira s'hi matricula el curs 1944-45. Al fons s'hi conserven algunes cartes familiars, fotografies, alguns esbossos... En destaquem la carta que li escriu a la residència de París el 19 de juny de 1956 des del carrer Bailén o el programa amb la llista de les obres presentades a l'exposició del grup Postectura integrat pels escultors Martí Sabé, J.M. Subirachs i F. Torres Monsó i els pintors Esther Boix, Ricard Creus i Joaquim Datsira.

Bataller il·lustra amb unes fulles la portada de *Segon dall*, llibre de poemes de **Pere Puig i Llensa** (Blanes, 1907-2002). Amb pròleg de Marià Manent i imprès a Blanes el 1977. En la dedicatòria hi llegim: “A l'amic i company de sempre que amb el seu art valora aquest Segon Dall. Pere Puig i Llensa”.

Bataller i **Xavier Valls** (Barcelona, 1923-2006) ja coincideixen a l'exposició inaugural de la temporada 1959-1960 de la Sala Vayreda de Barcelona, on el 1959 exposen en una col·lectiva amb altres amics pintors com Mundó, Ràfols-Casamada o Duran Benet. Valls és conegut com el pintor de la pau. Fou un ambaixador de la cultura catalana i espanyola a París, on viu durant més de cinc dècades. La relació entre els dos artistes es va enfortint, com ho demostra que el Nadal que els Bataller són a París el passen a casa de la família Valls. “El pintor Rafael Bataller, home finíssim que venia soviet a París i que durant anys va passar els nadals amb nosaltres”, explica Valls a les seves memòries editades el 2003. Els dos artistes estan constatement informats de les seves exposicions i sempre que poden –la feina ho impedeix sovint- assisteixen a les inauguracions recíprocament, ja sigui a París, Madrid o Barcelona.

Els treballs de **Nicolau Rubió** són com petites joies bibliogràfiques fetes a mà. Llibres que envia a Rafael com

Fons Rafael Bataller (AMBL)

Raïces de una memòria; l'edició *L'home que escapava de la boira*, *auca de Santiago Rubió i Tudurí amb olis i textos del seu fill* o *Viatge d'Hivern*. També li fa arribar alguns catàlegs de les exposicions fetes a la sala Wildensteien o a la Palatina, a Buenos Aires, on fixà residència. Rubió defineix Bataller com un artista amb “la memòria poblada de vida.”

En multitud d'ocasions hem sentit explicar a Rafael Bataller la seva admiració pel gran dibuixant **Joan G. Junceda**, casat amb la barcelonina Rosa Portas Dotras, filla de blanencs, i molt vinculat amb Blanes, on hi estíuejava des del seu casament i on va morir el 10 de setembre de 1948. Junceda és enterrat al cementiri municipal dos dies després. Bataller el dibuixa en cos present, a la casa de Blanes, amb els vestits de terciari franciscà, com fan altres artistes com Joaquim Renart, un dibuix que es reproduïx en una edició de 120 exemplars en paper de fil, feta a Igualada com a homenatge dels amics i admiradors igualadins Pere Borràs i Pere Bas. Al fons personal de Rafael Bataller se'n conserva l'exemplar 91. També hi ha la seva esquela o el ban que es publica a Blanes en conèixer la seva mort. També hi ha dos gravats dedicats

per l'artista, un amb una escena de *Les coses benignes* de Ruyra, dedicat al doctor Bataller, i l'altre d'un vaixell que dedica “al simpàtic artista Rafel Bataller”.

La relació amb el pintor surrealista **Àngel Planells** (Cadaqués, 1901-Barcelona, 1989) s'inicia quan Rafael és ben jove. Abans de la guerra, quan amb el seu germà Antoni anaven a comprar els famosos “xuxos” de can Planells ja el feia passar a l'estudi taller que tenia al fons de la botiga. Entre la correspondència conservada hi ha una carta de Planells datada a Barcelona el primer de juny de 1975, on a petició de Charo escriu, en castellà, un comentari de l'obra de Bataller. A l'inici de la carta es dirigeix a Rafael i li diu “accepteu aquestes ratlles, que si alguna virtut tenen és la de la sinceritat.” N'hi ha una altra on expressa el condol per la mort de la mare dels Bataller l'estiu de 1981.

Dels catàlegs de les exposicions de Planells en ressaltam el de la Galeria René Metras de Barcelona, on exposa el 1975. A les primeres pàgines hi ha un dibuix original del pintor fet en bolígraf negre, on es distingeix sa Palomera i un pescador feinejant amb els ormeigs de pesca a la platja de Blanes. S'acompanya amb una dedicatòria al matrimoni Bataller.

Antonio Povedano (Alcaudete, Jaén 1918- Córdoba, 2008) és un nom pioner de l'abstracció a Espanya. Excel·leix en l'art dels vitralls i se'l considera com un dels més importants artistes espanyols contemporanis.

La relació amb el pintor ja existeix a la dècada dels cinquanta i s'allarga fins a la mort de l'artista cordobès. Amb Povedano acostuma a compartir reunions al Saló Rosa del passeig de Gràcia, un recordat viatge a París, els uneix l'amistat amb Josep M. Garrut...

La vela

Bataller és un dels noms dels pioners de la vela a Blanes. L'any 1943 és un dels cinc socis fundadors del Club de Vela Blanes. Participa activament en els primers actes del club, exposicions, regates... La Penya Parthy és el nom amb què s'autoanomena la colla dels pocs aficionats a la vela al Blanes dels anys quaranta. Aquests amics organitzen una festa pròpia als jardins “de l'anti-proletària finca” d'un dels membres de la colla, Fernando Pinto. No hi falta mai el sentit de l'humor i l'edició del corresponent programa-invítació –se'n conserva el de la cinquena edició, datat el primer de juny de 1946– signat per la “Correntia de Llevant” i ple de referències humorístiques a la situació econòmica i social del país.

Melòman

Gran aficionat a la música clàssica, assisteix regularment als cicles de concerts, ja sigui al Palau de la Música Catalana o al Teatre de l'Òpera de París.

Aprofita per fer apunts, com en els concerts de l'Orquestra Municipal de Barcelona, que dirigeix Eduard Toldrà. Aconsegueix que la pianista i amiga Sylvie Mercier pugui tocar dirigida per Toldrà. Fins i tot ha fet algun quadre de temàtica musical, com el de l'orquestra, que té molt bona crítica, i és inclòs en una exposició sobre l'art de la música.

Setmanalment s'organitzen concerts a casa dels Miralbell a Barcelona, on s'escolten discos de música clàssica, els millors enregistraments del moment. S'hi poden estar hores, fent pauses per menjar alguna cosa. Fan llibrets picats a màquina amb les obres i la biografia dels compositors. També se'n fan en homenatge a algun membre de la colla. Al mateix Enric Miralbell, a Josep M. Sagalés o, per exemple, el que es dedica a Joaquim Datsira l'11 de maig de 1955 (el concert 26 de l'any) o a Rafael Bataller tenen lloc el 19 de maig de 1955 i el 27 d'abril de 1956.

Formentera

"A en Rafael Bataller, que ha sabut captar el bo i millor dels colors de Formentera, amb el cor i amb els pinzells. Ben cordialment Esperança Marí i Bernat Joan". En aquesta dedicatòria d'uns amics formenterencs hi queda plasmat l'enamorament que sent el pintor per una illa que malgrat el pas del temps i la seva popularització, encara conserva bona part dels atractius que l'han feta el lloc ideal on molts artistes han establert el seu estudi i alguns fins i tot residència permanent o espai per passar-hi llargues temporades. És a Formentera on coneix a la seva futura esposa. Charo, com Rafael, també viu enamorada d'aquesta illa calma, de la seva gent i la transparència de les seves aigües.

Referint-se a l'arribada de Bataller a l'illa el seu amic i escriptor Sempronio escriu: "Se instaló en Formentera cuando aún no se habían inventado los hippies."

Charo

"Rosario de Oteyza va ser estimada per tots els que la varen conèixer. Per la seva bondat, per la seva senzillesa, per la seva bellesa i el tracte amb els amics. Déu la va dotar de virtuts extraordinàries en moltes manifestacions

Dibuix de Charo fet per en Rafael. Fons Rafael Bataller (AMBL)

de la vida, com les arts de la pintura i l'escultura; la música i la dansa; el do de llengües, que en el curs de la seva existència li varen permetre de viure en diversos llocs del món. Veritable "ciutadana del món", que coneixia d'un cap a l'altre. Es donava sempre als que la comprenien i va ser admiradíssima per tothom, per la seva forta personalitat, per la seva bellesa, per la seva cultura, la seva mirada, el seu gran amor per la vida i la bellesa de les coses que Déu ha creat. I per la seva fe en Jesucrist i en la Vida Eterna que Ell ens va prometre". Aquestes són les paraules de comiat que escriu Rafael Bataller per parlar de qui va ser companya en l'amor i l'art durant vint-i-cinc anys. Charo va morir el 17 de gener de 1993 als 56 anys.

Rosario de Oteyza Álvarez neix a la ciutat de Manila, a Filipines. Charo és una gran desconeguda dins del món de l'art. De fet, només s'ha exposat una sola vegada la seva obra i de manera pòstuma, a la Sala Dalmau de Barcelona, el 2002. Les dades que sabem les hem extret majoritàriament de la seva correspondència i de la documentació conservada al fons del seu espòs.

Per entendre la seva personalitat cal conèixer quins són els seus orígens. La mare de Charo també va ser una artista. Fou concertista de piano i es graduà a Barcelona als 14 anys. També féu el seu debut com a cantant essent molt jove, concretament al teatre de La Scala amb Madame Butterfly i quan tenia 16 anys. Ella fou qui va animar els seus fills a explorar les Arts. I així ho fan tots els germans de Charo: Lourdes, Maitos, Antonio i Remedios.

*Felicitació de Nadal. Dibuix de Charo de Oteiza.
Fons Rafael Bataller (AMBL)*

La Lourdes va viure a París, Madrid i a l'Argentina. Maitos fixa residència a Makati, a Filipines, com el seu germà Antonio, que des d'Iloilo li escriu el 1981. Gràcies a aquestes cartes sabem que ell també pinta. Remedios, coneguda com Totoy, és un exemple més de la vena artística de la família Oteiza. Era una ballarina i coreògrafa de prestigi. El 1976 és condecorada al First Nacional Ballet Festival per la seva tasca de preservació de la tradició clàssica en la dansa i el 1977 la ciutat de Manila li ret un homenatge.

Carlos de Oteiza va morir pocs mesos abans que la seva filla es casés amb Rafael el 1968. Es conserva el diploma signat pel general Charles de Gaulle el 15 de gener de 1946 donant-li les gràcies per l'ajuda generosa als voluntaris de les forces franceses lliures. El pare de Charo la bateja amb el nom de "la golondrina aventurera". I la veritat és que Charo va viatjar molt. Estudià a Espanya, França, Estats Units... Viatjà regularment a Veneçuela i Suïssa. Fins i tot tenim el menú que es va servir en un viatge que va fer en el Concorde que volava de Brussel·les a Nova York. Li agradava el bon menjar i tot allò que faci referència a l'exotisme oriental i a l'espiritualitat.

La passió per la pintura, la seva forta personalitat, el seu esperit d'autosuperació i exigència, una creativitat desbordant, fan que passi per etapes de gran creativitat i altres de pràcticament abandonament de la pintura. Ho

acompanya un estat de salut fràgil. Conèixer en Rafael l'ajuda a despertar de nou la passió latent per la pintura.

La trajectòria de Charo no s'entén sense la figura de la **Fina Gómez Revenga** (Maracay, Venezuela, 1920-Madrid, 1997). És néta del general Juan Vicente Gómez, que governà Venezuela de manera dictatorial de 1908 fins a la seva mort el 1935. Filla de Juan Vicente Gómez Bello, segon vicepresident de la república de Venezuela (des de 1922) i inspector general de l'Exèrcit. En distanciar-se del poder, cap al 1928, la família marxa a París i fixen residència a Lausana (Suïssa), on el 1930 mor Juan Vicente.

El seu padastre Pedro Tinoco vol privar la Fina de la seva vocació artística i no li permet fer classes de pintura i dubuix. Però la Fina es compra una màquina de fotografiar i viatja a Nova York, on aprèn la tècnica del revelat. Amb la segona Guerra Mundial torna a Caracas on treballa de manera activa i el 1945 fa la seva primera exposició individual a l'Ateneo de Caracas. Les seves fotografies exploren el tema dels nens treballadors, personatges femenins de la classe alta, troncs i arrels... Viatja pel Brasil i l'Argentina i s'estableix a París, on té el seu taller. Charo va viure moltes temporades al seu costat. Quan es casa amb Rafael Bataller continua l'amistat i encara s'enforteix més.

Gina Gómez i Charo a París. Fons Rafael Bataller (AMBL)

La seva obra fotogràfica ha passat força desapercebuda per les institucions culturals veneçolanes fins fa pocs anys, tot i que el 1992 fou Premi Nacional de Fotografia al seu país de naixement. Apassionada per la ceràmica, la seva col·lecció de ceràmica utilitària era una de les més completes del món i la dona al departament d'Arts i Oficis del Museu del Louvre.

A inicis de la dècada dels seixanta veu la llum la fundació que porta el seu nom i que ajuda molts artistes amb

la promoció activa de l'art. La Fundación Fina Gómez (FFG) tenia seu a Ginebra, París i Caracas i es crea per fomentar els intercanvis culturals i artístics entre Amèrica i Europa. A més la FFG porta a terme beques d'estudi i treball a Europa a artistes i intel·lectuals, de les quals se'n beneficien personalitats com la ceramista Cristina Merchán (2 anys) o la filòsofa Maria Zambrano (vitalícia).

Ens han arribat alguns dels esborranys de les cartes que Charo li escrivia, i que denoten la complexa personalitat de l'artista al mateix temps que mostren la gratitud i el grau d'estimació que es professaven. El pintor Xavier Valls també explica a les seves memòries l'ambient que es respirava al palauet parisenc de Gómez on va viure Charo de Oteiza abans de conèixer en Rafael: "En aquella època anàvem sovint amb els Bataller a casa d'una amiga d'ells, la Fina Gómez, néta del general Gómez, tirànic president de Veneçuela del 1910 al 1935, que havia amassat una fortuna de dos-cents milions de dòlars de l'època. La Fina vivia en un palauet de l'avenue Georges Mandel, i era una dona de bona planta, simpàtica i alegre, bona bevedora com tants amics iberoamericans. A part d'una bona col·lecció d'obres d'art, posseïa la col·lecció més important de ceràmica contemporània. Quan la vam conèixer, viva, després de dos matrimonis i dues filles, amb la Cristina Merchán, veneçolana com ella i ceramista de prestigi. Venia sovint a casa amb els Torres Agüero, si no la visitàvem amb en Bergamín, l'escultor Baltasar Lobo i la seva dona, Mercedes Guillem, Manolo Ángeles Ortiz, i molts pintors i amics (...)" La Fina Gómez va morir el 1997 i les seves despulles descansen en el petit poble aranès d'Es Bordes.

El 1951 la poetessa **Reyna Rivas** (Santa Ana de Coro, Venezuela, 1932) publica a París el seu primer poemari titulat *Seis prosas*. Es tracta d'una edició artesanal numerada i lustrada amb una sèrie de litografies realitzades pel seu marit, el pintor veneçolà Armando Barrios. De nacionalitat veneçolana i resident a París, era normal que tingués contacte amb Fina Gómez, que li dona un càrrec en la seva Fundació. Amb Charo de Oteiza també s'estableix una ferma amistat que es tradueix en cartes de gran profunditat.

Charo manté una intensa relació amb l'escriptor argentí

gentino hasta la muerte (1963) o l'antologia poètica *Sentimientos completos* (1982).

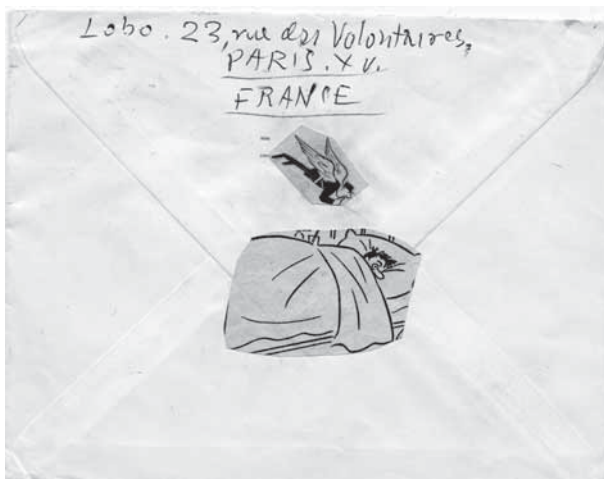
La connexió de Bataller amb molts dels artistes de París fou gràcies al fet que Charo formava part del cenacle d'artistes que visitaven el palauet de Fina Gómez, als quals recolzava a través de la seva fundació. Unes persones que li amplien la mirada d'artista i que tenen un pensament polític sovint força diferent del que ell va viure amb la seva família al Blanes de la joventut. Entre els noms que més vinculació van tenir amb el matrimoni Bataller-de Oteiza podem citar Mercedes Guillén, Baltasar Lobo, Cristina Merchán o Manuel Ángeles Ortiz...

Mercedes Comaposada Guillén (Barcelona, 1901-París, 1994) fou pedagoga, advocada, militant anarquista... Després de la Guerra Civil ve l'exili a París sota la protecció de Picasso. Es dedica a escriure, a la traducció i es converteix en la representant de Lobo, escultor llibertari i el seu marit. La biògrafa de Picasso, que escriu els seus llibres amb el nom de Mercedes Guillén, a la dedicatòria del volum dedicat al pintor malagueny diu: "Para Charo y Rafael. Como hermanos. Mercedes".

Baltasar Lobo (Cecerinós de Campos, Zamora, 1910 – París, 1993). És un dels exponents de l'escultura moderna a Espanya. L'any 1945 participa a l'exposició *Mestres de l'Art Contemporani* a la Galèria Vendôme de París amb Matisse, Laurens, Picasso o Utrillo. És conegut per les seves obres sobre la maternitat en pintura i escultura, i també pels seus treballs de temes mitològics. Tant Baltasar, Balta pels amics, com Mercedes, es fan molt amics del matrimoni Bataller. La relació s'inicia abans que Charo conegui en Rafael. A l'Arxiu Municipal hi ha diversos documents que ens mostren la relació d'amistat entre els dos matrimonis d'artistes. Cal destacar els catàlegs, alguns dedicats i amb uns dibuixos, com els de les exposicions a Alemanya el 1973; cartells; fotografies de les seves obres o la llibreta amb uns dibuixos de Lobo que encapçalava una portada amb la següent dedicatòria: "Pa Charo este viaje a Grecia de Lobo. París 1959". Es conserven dues cartes, una dirigida a l'adreça de la rue Dr. Finlay, 10 de París i l'altra a la d'Es Pi, a Formentera, així com un telegrama de felicitació per l'èxit de l'exposició de 1983 de Bataller a la Sala Parés.

César Fernández Moreno (Buenos Aires, 1969 – París, 1985). Fernández fou un destacat poeta de la Generación del 40. A Charo li envia algunes de les primeres galaerades de les seves creacions literàries perquè li doni opinió. Entre les seves obres més conegudes trobem *Ar-*

Els mesos d'octubre i novembre de 1980 la ceramista **Cristina Merchán** (Caracas, Veneçuela 1926-París, 1987) és objecte d'una exposició al Museu de la Ceràmica, al Palau Nacional de Montjuïc, que repassa 25 anys de trajectòria. El catàleg conté, entre altres fotografies,

Carta de Baltasar Lobo als Bataller. Fons Rafael Bataller (AMBL)

les dels amics Català Roca i Fina Gómez. El cartell de la mostra l'edita la Fundació Fina Gómez, també amb una imatge de Català Roca. A la dedicatòria que fa en un targetó acompanyant la tramesa del catàleg als Bataller s'hi llegeix: “Deseando que seamos librados de todos nuestros males. Cordialmente. Cristina Merchán. Barcelona 15.11.80”

Manuel Ángeles Ortiz (Jaén, 1895- París, 1984). Passa la joventut a Granada. Conrea amistat amb escriptors i artistes com Federico García Lorca, Bergamín, Alberti o Manuel de Falla. El 1922 prova sort com a pintor i s'integra al grup espanyol anomenat Escuela de París. Porta cartes de recomanació de Falla, i Picasso i el pianista Ricard Vinyes l'acullen amb gran afecte.

En una postal de Manuel Ángeles al matrimoni Bataller hi explica que es troba a Granada, “en la casa que tu conoces, Charo, y recordándote”. També fa menció a la casa que té a la Bretanya francesa. “No os llamamos como fueron nuestros deseos a raíz de haberos visto en París en casa de Fina, porque tuvimos que ir a la Bretaña donde estamos rehaciendo una vieja casa.” El 1962, la Fundació Fina Gómez patrocina, juntament amb el Museo Contemporani de Madrid, una exposició que reuneix un centenar d'obres de l'artista a la capital d'Espanya. Com a mostra d'amistat, Manuel obsequia els Bataller per Nadal amb creatius treballs, petites obres d'art usant la tècnica del collage, acompanyades d'un escrit personalitzat.

Bataller i l'Arxiu

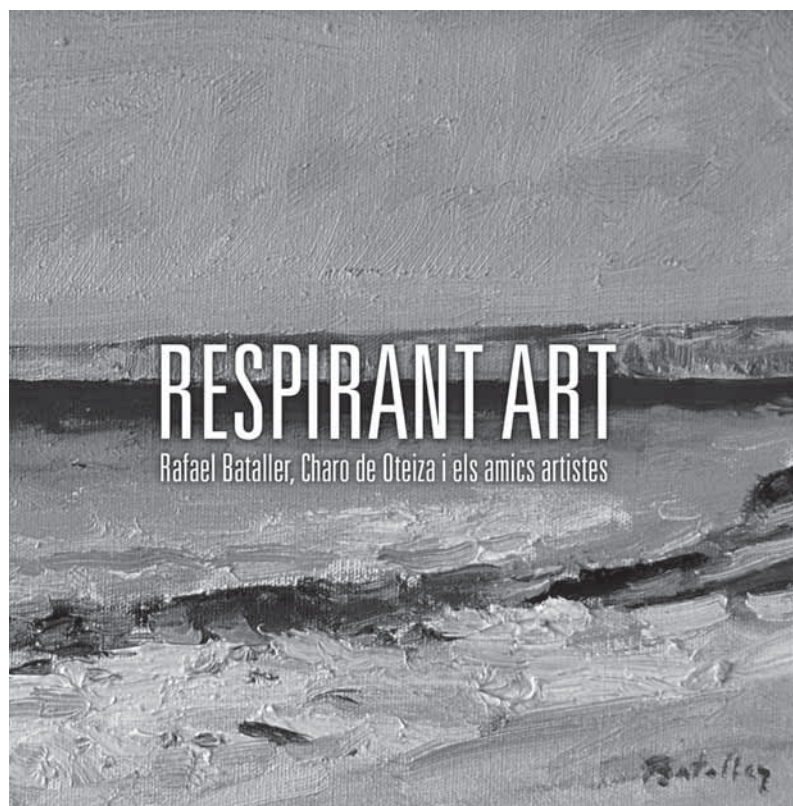
Rafael Bataller va morir l'11 de novembre als 92 anys. La Casa Saladrigas acull del 20 de desembre al 18 de gener de 2014 l'exposició “Respirant art: Rafael Bataller,

Charo de Oteiza i els amics artistes”. La mostra, que ha comptat amb la coordinació i realització de l'Ajuntament de Blanes a través de l'AMBL i l'Àrea de Cultura i Festes, ha servit per retre homenatge a la carrera de Rafael Bataller i palesar la trajectòria d'una parella d'artistes que han passat per la vida respirant art i conreant les bones amistats.

No era la primera vinculació de Bataller amb l'Arxiu. Ja l'any 2001 ens va ajudar a donar a conèixer i a completar la informació de l'exposició Paisatges viscuts. Blanes, Folch i Torres i Junceda. El 2006, gràcies a conservar la col·lecció d'aquarel·les de l'artista anglesa Rachel Rusell es pot portar a terme la mostra titulada Una artista a la Mediterrània. Finalment, el 2009, a partir de la donació del seu fons personal, realitzem l'exposició Els paradisos de Rafael Bataller, on presentavem una de les seves facetes més desconegudes: la de fotògraf. Amb en Rafel fou fàcil col·laborar-hi perquè s'estimava tot allò que respirava blanenquisme.

Aitor Roger

Historiador i tècnic de l'AMBL

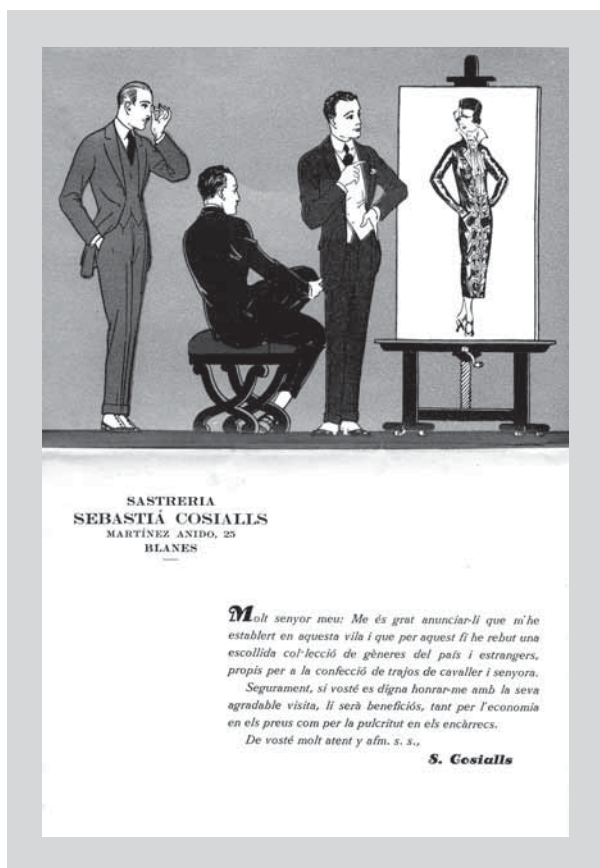

Portada del catàleg editat el 2013

Donacions 2013

Família Joseph Cosialls

- Recull de cartes amb signatures de personalitats de principi segle XX recopilades per Vicenta Alorda de Cosialls.
- Propaganda antiga de la Sastreria Cosialls.

Ricard Serrat Rondon

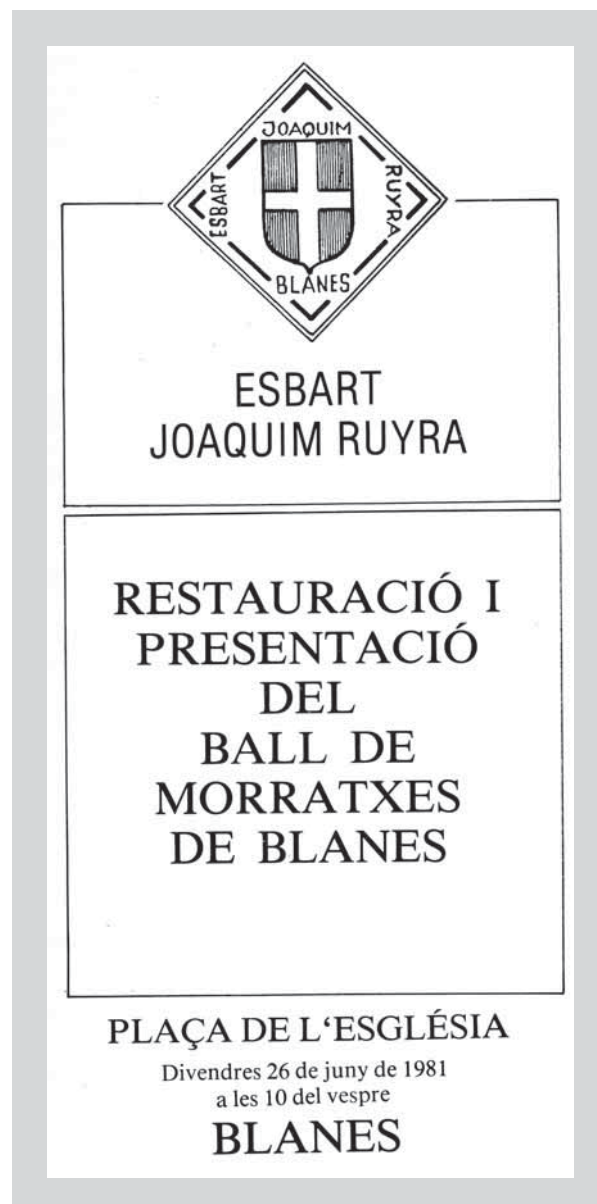
- Negatius fotogràfics del seu pare, el fotògraf Ricard Serrat Ayats.

Mercè Cabré

- “Guia General de Catalunya” (1931).

Ramon Pagès

- Quadríptic “Restauració i presentació del ball de morratxes de Blanes. 1981.
- “Festaire”. 1976-2004. Escrit biogràfic sobre la festa a Blanes.

Pere Castany Letamendi

- Cartell XXX Aniversari Esbart Joaquim Ruyra. 1993.

Glòria Matas

- Recordatori cerimònia Jaume Puig i Sebastià Llorens. Blanes, 28 de juny de 1939 i Recordatori morts bàndol nacional de 21 d'agost de 1939.

Josep Freixa

- “Baranes: Som una nació”. Crònica d’una delirant independència d’opereta d’una vila per a ser capital d’alguna cosa de Josep Freixa .

Josep M. Portas Perpinyà

- Invitacions II Jocs Florals de Blanes 1959.

Juan Francisco Castro

- Llibre de poesies escrites pel donant: Mi Poesía II edició .

Josep Sagrera Bou

- Tres volums il·lustrats del Mundo Gráfico 1921-1923.

Joan Ribas Vilà

- Programes culturals i festius del Blanes de 1921 a 1941 (Festa Major, Centre Catòlic...).
- “Àlbum Catalunya” (1933) amb imatges de Blanes.
- Tres bandes pintades a ma de la F.J.C , fejecistes blanencs, datades el 1932 i 1934.

Salvador Claret Sargatal

- Volum Història del automòbil en España (1970) de Joaquim Ciuró.

Conxita Gay, estiuejant.

- 5 imatges de la dècada dels seixanta de Blanes en blanc i negre. Pesca/mar.

Ramon Freixenet i Carme Santacatalina

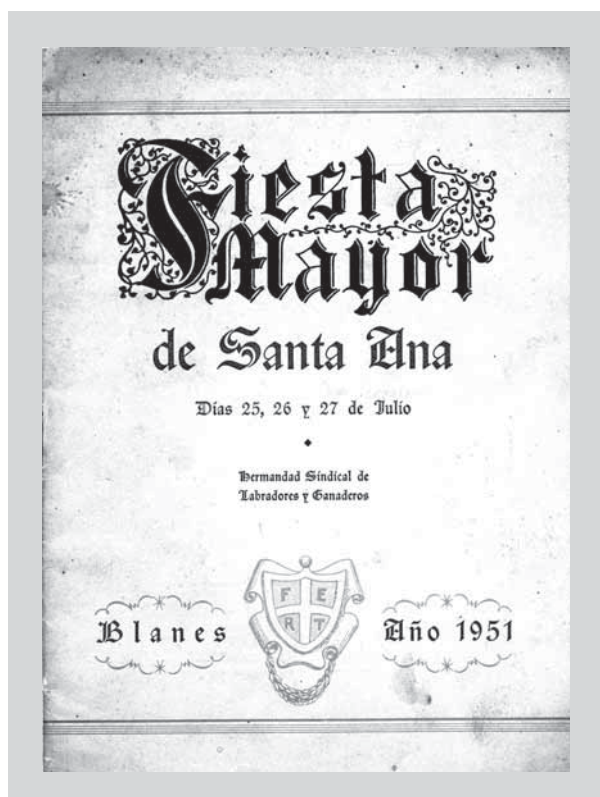
- Enregistrament dels discursos dels Premis Recvll dels anys 1978, 1979 i 1980. Passat en suport digital per José Maria Camacho González.
- Enregistraments d'Els Quatre Corders de 1978 (3).
- Material informatiu sobre el Caballero Bonald.
- Enregistrament digital per J. M. Camacho de la pel·lícula Die Hamburger Ktankheit (1979) on apareix el cantant Esteban.

Jaume Garcia Armero, en nom de la seva mare Milagros Armero.

- El Llibre de Catalunya. Un segle en imatges.
- La Selva Marítima. Les guies del Punt.
- 3 estampes de la Mare de Déu del Vilar dels anys 1912, 1950 i 1980.

Antoni Viñas

- Programes de la Festa Major de Blanes 1951 i catàlegs d'exposicions.

Anna Marcó

- Material gràfic i trofeus de reconeixement del seu pare Sr. Marcó i del Centre d'Iniciatives Turístiques CIT

Joaquima Ponsdomènech Serra

- Projector SANYO Sound 702 . Super8. Projector sonor de 2 pistes magnètiques

Francisco José Pérez Alemany

(Resistencia-Argentina) i **Margarida Gratacós**

Alemany (Barcelona)

- Documentació del blanenc emigrat a l'Argentina Joan Baptista Alemany i Borràs. Manuscrits i impresos datats entre 1892 i 1936.

Notícies

Blanes Noticia 1967-1977.
Les fotografies de Juli Barber

Foto A. Roger (AMBL)

L'exposició anual de l'Arxiu es va inaugurar coincidint amb la Festa Major de Santa Anna i es va poder visitar a la sala municipal Maria Luisa García-Tornel fins el 8 de setembre de 2013. Els més de 14.000 visitants, que van fer exhaurir el catàleg de l'exposició, van poder conèixer a través de les imatges com era el Blanes dels anys 60 i 70.

L'alcalde de Blanes, Josep Marigó, i l'autor de les fotografies, Juli Barber Andreu (Blanes, 1950), van encapçalar l'acte inaugural que també va comptar amb la participació de la regidora responsable de l'Arxiu Municipal, Susana Ramajo o el cap de l'Arxiu, Antoni Reyes.

Organitzada per l'Ajuntament a través de l'Arxiu Municipal, l'exposició incloïa una tria de 150 imatges, que representen una petita part del seu extens fons personal. Aquest legat està format per més de 10.000 fotografies que es conserven a l'arxiu, i part d'aquestes instantànies van ser publicades a la secció *Blanes Noticia* de la revista local *Recvll*, així com als rotatius *Los Sitios*, *L'indépendant* i *El Noticiero Universal*.

A través de cinc apartats es feia memòria de com era la vida quotidiana, els esports, la festa, el paisatge i la terra i el mar en aquella època. Un altre atractiu afegit de l'exposició fou l'interès intergeneracional que despertà la seva visita, ja que les imatges de Barber ens transporten a un Blanes en què la gent de mitjana edat actual eren els nens i nenes d'aquella època.

Foto A. Roger (AMBL)

Amb el lliurament d'aquest fons fotogràfic a l'Ajuntament de Blanes, l'Arxiu Municipal i la població han enriquit el seu patrimoni històric, tot i que cal dir que en l'actualitat Juli Barber continua la seva passió per la fotografia a través de la càmera digital. Ho fa amb les mateixes ganes i il·lusió que fa dècades ja el van moure a deixar el seu testimoni imprès.

Exposició sobre l'Hospital Sant Jaume

Foto A. Roger (AMBL)

L'exposició L'Hospital Sant Jaume de Blanes, 100 anys d'edifici i 600 d'institució va obrir les portes el dia 25 de juliol, festivitat de Sant Jaume, en motiu de celebrar aquest 2013 els 100 anys de l'edifici que ara acull l'Hospital Sant Jaume de Blanes. La mostra, que s'exhibeix de manera permanent al vestíbul d'entrada del centre, fa un recorregut pels lligams de més de 600 anys de Blanes amb el seu hospital. La primera referència sobre l'hospital data de 1369. A través de 8 plafons es fa un repàs de la significació que ha tingut l'Hospital a la ciutat ja des del moment de la seva fundació i fins arribar al canvi d'emplaçament i la construcció de l'edifici inaugurat el 1913.

L'Arxiu present a la Comissió Bolaño a Blanes:

Per tal de recordar i commemorar la figura de l'escriptor Roberto Bolaño en el desè aniversari de la seva mort, l'Ajuntament de Blanes ha coordinat juntament amb l'Associació Fotogràfica i Cinematogràfica de Blanes (AFIC) i el Centre de Recursos Pedagògics de Blanes tots un programa d'actes que s'han desenvolupat al llarg de l'any 2013. Totes les activitats s'han programat i co-

ordinat des d'una comissió creada a l'efecte en la qual hi havia el cap l'arxiu en representació del servei. La resta d'unitats municipals implicades han estat promoció de la ciutat, cultura i turisme. El programa d'activitats ha estat molt divers: des d'exposicions i rallis fotogràfics, conferències o lectures públiques, fins a l'elaboració d'una maleta pedagògica, passant per la programació de l'obra El Policia de las Ratas d'Àlex Rigola al teatre municipal. A banda d'aquestes activitats, l'Arxiu es va implicar especialment en la ruta Bolaño a Blanes. Aquesta ruta ha estat elaborada per la professora Lourdes Domènech i des de l'Arxiu i l'AFIC s'hi ha col·laborat activament. La ruta ha estat degudament senyalitzada per l'Ajuntament.

Coordinació de l'exposició Respirant art

El 20 de desembre s'ha inaugurat a Casa Saladrigas de Blanes una exposició pictòrica que feia temps que es preparava i que ara esdevé un homenatge pòstum dels amics del pintor Rafael Bataller Giralt (Blanes, 1920-2013). La mostra es titula *Respirant art: Rafael Bataller, Charo de Oteiza i els amics artistes*. Transcorreguts vint anys de la mort de Charo, aquesta exposició també ensenya les obres de la seva dona gairebé per primera vegada al públic. La mostra l'ha coordinat i realitzat l'Ajuntament de Blanes a través de l'Arxiu Municipal i l'Àrea de Cultura i Festes i ha servit per retre homenatge a la carrera de Rafael Bataller i palesar la trajectòria d'una parella d'artistes que han passat per la vida respirant art i creant les bones amistats. A través majoritàriament dels quadres de la seva col·lecció d'art s'ha posat de manifest l'ampli cercle d'amistats del món de les arts que ha envoltat la vida del matrimoni.

Foto Albert Alenyà

Recepció al Coselh Generau d'Aran

El 13 d'abril el Conselh Generau d'Aran va organitzar una recepció a la seu del govern aranès que va tenir com a protagonista el pintor blanenc Rafael Bataller, que va fer donació del quadre "Es Bòrdes". El quadre el van recollir el síndic d'Aran, Carlos Barrera, i el cap de Cultura i Patrimoni del govern aranès, Jèp de Montoya. La Vall d'Aran és un dels quatre paradisos que han protagonitzat la vida i l'obra del pintor. Va ser en aquest indret dels Pirineus on Bataller i la seva esposa van poder gaudir de l'espectacle de la neu durant molts anys: "Veure nevar és un dels espectacles més bonics de la natura", explica l'artista de la seva etapa aranesa, on va quedar especialment fascinat pel miracle de la ràpida transformació dels colors del paisatge pirinenc. En la seva vesant com a fotògraf, les seves composicions de la Vall d'Aran han captat la transformació que experimenten els pobles aranesos amb la neu. L'Arxiu Municipal de l'Ajuntament de Blanes conserva el fons personal de l'artista, amb documentació de la seva carrera, així com milers de fotografies que testimonien la seva mirada artística i que van servir per realitzar el 2009 l'exposició Els paradisos de Rafael Bataller. Un pintor fotògraf. Es va aprofitar la visita per lliurar uns exemplars d'aquest catàleg a les institucions culturals araneses.

Foto A. Roger (AMBL)

Els recursos humans de l'Arxiu

L'Arxiu desenvolupa un ventall de funcions tant ampli que totes les ajudes són benvingudes. Les nostres tasques, tot i la forta mecanització, sempre requereixen molt personal. Donar servei a les consultes de documentació històrica i de documentació administrativa, conservar la documentació, fer accions de difusió cultural amb el nostre patrimoni o encarregar-nos del sistema de

gestió de documents municipal són feines inabordables sense personal. Aquestes activitats lluny de decreïxer va en augment. No pensem d'augmentar en fons documentals i la maquinària municipal de producció de documents tampoc no es deté. Per diversos motius els darrers anys l'Arxiu havia perdut dues persones de plantilla que aquest any, sortosament, hem pogut recuperar. La Sra. Carme Pellicer i la Sra. Fina Serra han vingut a reforçar la banda administrativa del servei gràcies a una reorganització de la plantilla municipal.

Al llarg d'aquest any també hem pogut comptar amb el personal eventual procedent del Departament de Justícia que han efectuat treballs en benefici de la comunitat al nostre servei. Cal dir que estem molt satisfets amb aquesta col·laboració ja que ha donat bons fruit per ambdues bandes. Les persones que han prestat aquest servei al llarg de l'any han estat: en David López, en Lucas Boivin, en Quim Grabalosa, en Carlos Abarca i l'Alexandre Petrushichev. A tots volem donar les gràcies per la seva implicació.

Finalment també hem comptat amb la impagable ajuda de l'arxiver Toni Blàzquez i dos estudiants en pràctiques de la UdG, l'Albert Jalil i l'Adrià Plaza. Aquest grup ha realitzat una gran tasca d'organització de fons històrics.

Els amics del Casino organitzen
dins del Cicle de Conferències 2013/14

UNA XERRADA AMB
JOAQUÍM ILLAS i ILLAS

"FALET"

sota el títol de

CENT QUATRE ANYS DE VIDA A BLANES

Entre l'enjoy i la reflexió

Dia i hora: Diumenge 15 de Desembre a les 12 h.

Lloc: Local Social Primer Casino de Blanes

OBERT A TOTHOM

Informació: Josep M. Baltzons - 679538788

Breus

► Un any més l'Arxiu ha rebut les visites dels escolars de Secundària de Blanes que han pogut conèixer el funcionament i l'edifici de l'Arxiu a través d'una vista pensada perquè els alumnes puguin tenir a les mans les diferents tipologies de documents que conserva el servei.

► El 12 març es va fer una visita guiada als alumnes del Català de Blanes per conèixer millor la història de Blanes. En el transcurs de la celebració de les jornades Blanes 12, l'Arxiu va oferir dues visites guiades el dissabte 18 de maig amb la història i la literatura arran de mar i una passejada pel Blanes emmurallat de protagonista. Com a novetat, enguany també es va fer una classe d'història medieval de Blanes al centre Cor de Maria, perquè els alumnes s'identifiqui amb els fets del passat d'una manera més propera.

► Seguint la política de difusió dels fons en imatges de l'Arxiu s'ha cedit material fotogràfic a les entitats que ens ho sol·liciten, com per exemple l'Associació de veïns de can Borell, com ja s'ha fet amb l'associació de Mas Enlaire, o a l'Esbart Ruyra per preparar el seu llibre commemoratiu dels 50 anys de la seva fundació.

► La diada de Sant Jordi l'Arxiu va tornar a preparar una parada de llibres on es podien trobar les publicacions municipals disponibles i exemplars endarrerits que no s'han exhaurit.

► El llibre d'Alejandro Martínez Giralte *El poder feudal, els seus agents i el territori. El Vescomtat de Cabrera 1199-1423* és el treball guanyador de la cinquena Beca de Recerca La Selva de l'any 2011, un tema que està directament lligat amb la història de Blanes, ja que el municipi es va convertir a finals del segle XIV en el centre del poder vescomtal arran que els Cabrera van traslladar la seva residència al nou palau gòtic de la vila. L'acte de presentació que es va fer a Blanes el 15 de març estava organitzat per l'Arxiu Municipal de l'Ajuntament de Blanes, el Consell Comarcal de la Selva, el Centre d'Estudis Selvatans, l'Arxiu Comarcal de la Selva, la Diputació de Girona i el Patronat Francesc Eiximenis.

► El 15 de desembre el col·laborador més veterà de la secció d'imatges de l'Arxiu, en Joaquim Illas Illas, Falet, de 104 anys, va oferir una xerrada dins del cicle d'activitats que organitza el Primer Casino de Blanes.

► Sentim molt la pèrdua de tres persones vinculades a l'Arxiu a través de les activitats de difusió cultural i que ens han deixat aquest 2013: l'escriptora Angelina Montells, el fotoperiodista Joaquim Robert i el pintor i fotògraf Rafael Bataller.

► L'AMBL col·labora amb el Grup d'Imatge i Fotografia de Blanes (GIF). Dins el 5è Congrés de Jurats de Fotografia de Catalunya, celebrat a Casa Saladrigas el 16 de novembre, el tècnic de l'Arxiu Municipal Aitor Roger va comentar un audiovisual que es va preparar amb les imatges dels fons fotogràfics d'autors blanencs.

Joaquim Robert (AMBL)

BIBLIOGRAFIA

Blanes Notícia 1967-1977.
Les fotografies de Juli Barber
per Antoni Reyes i Aitor Roger

L'Hospital Sant Jaume.
100 anys d'edifici i 600 d'institució
per Antoni Reyes i Aitor Roger

Respirant art: Rafael Bataller i Charo de Oteiza
i els amics artistes
per Aitor Roger Delgado

50 anys en dansa.
Esbart Joaquim Ruyra 1962-2012
per Aitor Roger Delgado

Ruta Bolaño
per Lourdes Domènech

Girant amb el Grup de Grease
per Josep Freixa

Memòries de Dablan
per Joaquim Abril Roig

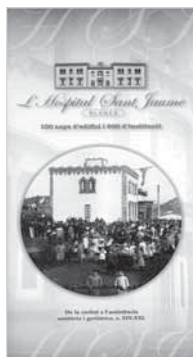
Blanes Notícia 1967-1977. Les fotografies de Juli Barber

Autors: Antoni Reyes-Aitor Roger
Edita: Ajuntament de Blanes-Arxiu Municipal de Blanes
Pàgines:
Any: 2013
Tiratge: 400 (1a edició)

Catàleg de l'exposició anual que coordina i realitza l'Ajuntament de Blanes a través de l'Arxiu Municipal. Hi trobem una tria de més de 200 imatges del fotoperiodista Juli Barber i Andreu (Blanes, 1950), que representen una petita part del seu extens fons personal (més de 10.000 imatges) que es conserva a l'Arxiu. A través de cinc apartats, aquestes imatges ens fan memòria de com era la vida quotidiana, els esports, la festa, el paisatge o el port de Blanes durant la dècada que va de 1967 a 1977. Un període en què es van produir grans transformacions urbanístiques, van néixer nous barris i va començar el turisme de masses.

L'Hospital Sant Jaume. 100 anys d'edifici i 600 d'institució

Autors: Antoni Reyes – Aitor Roger
Edita: Fundació Asil Sant Jaume
Pàgines:
Any: 2013
Tiratge: 500

Catàleg de l'exposició del mateix nom que serveix per commemorar els 100 anys de l'edifici que ara acull l'Hospital Sant Jaume de Blanes. Ens ofereix un recorregut pels lligams de més de 600 anys de Blanes amb el seu hospital i parla de l'evolució de les funcions de la institució fins a l'inici del s. XX, sobre l'arribada de les germanes de Sant Josep el 1884 per tenir cura del malalts i pobres, del projecte del nou Hospital de 1913 i els seus promotors, de l'evolució dels equipaments i de l'edifici fins a la inauguració de l'Hospital Comarcal de

la Selva el 1993, de les obres del nou asil en un edifici annex el 1995, del personal i el paper del voluntariat en la vida diària dels asilats, de com es viu la festa al Sant Jaume... Acompanya el text un recull gràfic amb imatges de diferents aspectes de la vida a l'Hospital.

Respirant art: Rafael Bataller, Charo de Oteiza i els amics artistes

Autor: Aitor Roger Delgado
Edita: Rafael Bataller Giralt
Pàgines: 200
Any: 2013
Tiratge: 500

En el catàleg s'hi recull el contingut artístic de l'exposició *Respirant art* i un acurat estudi dels protagonistes a través dels documents que es conserven en el fons personal de l'artista dipositat a l'Arxiu Municipal de Blanes. El llibre, de 200 pàgines i a tot color, inclou la reproducció d'interessants documents, llistat d'exposicions o fotografies de la vida artística de Bataller i es converteix en una eina de referència per a qui vulgui apropar-se a la vida del pintor Rafael Bataller Giralt (Blanes, 1920-2013).

De la pintura amarada de mediterrània de Rafael Bataller també es podria dir entre molts d'altres qualificatius que, *Les carenes nevades de la Vall d'Aran*, respiren el cubisme de Georges Braque; de la mateixa manera que, *Sota el canyís del xiringuito de platja illenca*, es respira la quietud intimista dels interiors de Edward Hopper; i en quant allò pintoresc que transmet el tipisme, *Les pageses de Formentera*, respiren la cultura atàvica de poble que hi ha en els murals de Diego Rivera. Pel que fa a París, a la producció pictòrica que Bataller va realitzar a la ciutat de la llum, respira maduresa creativa, respira control del traç, respira consolidació del discurs artístic. París era una festa —ho va dir Hemingway— i tu hi eres convidat. Tu eres allà caçant bellesa, aquella que a l'horabaixa encara té el costum d'aparèixer quan la llum del nord tan apreciada pels artistes envaeix de tonalitats lila una i altra riba del riu. Tu eres en el mateix lloc on els personatges de *Rayuela* de Julio Cortázar veien les primeres llums, es posaven a caminar i, *la bomba atòmica* —com el propi autor anomenava en privat el seu llibre—, canviava l'arquitectura literària universal i esdevenia per la teva generació i les properes, una

metàfora de la vida o de la recerca d'un sentit de la vida. Tu eres allà respirant art en els mateixos escenaris, en la mateixa geografia on els protagonistes principals de la novel·la: Horacio Oliveira i la Maga, ho fan rellogats dins les quatre parets d'una mansarda. A qualsevol que estimi la bellesa li hauria agradat de poder respirar art a la rue du Seine o treure el nas al Quai de Conti en un captard d'hivern per mirar de veure sobre el *Pont des Arts* (encara amb la pintura fresca) la figura vincladissa de la dona invisible que s'emmiralla en les aigües del Sena, la dona imaginada sota la pluja a la rue de La Huchette en ple Barri Llatí, la dona que fuma i es desdiu de mirar el vianant a la tanca publicitària del Boulevard Saint Germain. La dona de la teva vida fou Rosario de Oteyza i com tu dius va ser estimada per tots els que la varen conèixer. Per la seva bondat, per la seva senzillesa, per la seva bellesa... La pintura de Charo de Oteyza, respira distància, respira patiment, respira Frida Kahlo. Totes dues pintaven privadament i a totes dues els va costar d'admetre que la seva pintura pogués interessar algú. No pintaven somnis sinó tot allò quotidià que emetien els seus interiors recondits, per la qual cosa les seves obres respiren la foscor i el mal auguri de la inevitable pèrdua. Totes dues van morir joves. I, a totes dues, junt amb els seus marits pintors, coincideix que en aquest precís moment que s'escriu aquesta lletra, a París i a Blanes se'ls hi està fent una exposició de l'obra respectiva: *L'art en fusió* (Museu de l'Orangerie de París fins el 13 de gener 2014) a una i *Respirant art* (Casa Saladrigas de Blanes fins el 18 de gener 2014) a l'altra. Les dues manifestacions artístiques de notable interès cultural, i cal afegir que la societat blanenca s'hauria de congratular de la qualitat de l'exposició feta a casa nostra, amb la col·laboració de l'Ajuntament i l'Arxiu Municipal de Blanes, com del catàleg, aportació personal de l'historiador Aitor Roger Delgado, fent realitat el desig del seu amic pintor. Una posta en escena de l'obra pictòrica brillant, un treball, insisteixo, que és d'un nivell de coneixement i de recerca a l'altura dels millors comissaris d'exposició, a l'altura del comiat que es mereix el geni creador blanenc Rafael Bataller i Giralt. Un home amable, un artista impecable que fins a les darreries de la seva vida s'ha comportat com un senyor: ans de tocar el dos, ha deixat tot el *gastu* pagat.

Ramon Freixenet Estol

50 anys en dansa.

Esbart Joaquim Ruyra 1962-2012

Autor: Aitor Roger Delgado
Edita: Esbart Joaquim Ruyra de Blanes
Pàgines: 200
Any: 2013
Tiratge: 500

El 2012 s'acompliren 50 anys de la primera actuació oficial de l'Esbart de Blanes, una efemèride de la qual es deixar constància escrita en aquest volum. S'hi dona una visió general del que representa l'Esbart, tot apuntant aquells noms, aquelles dates i efemèrides més importants. També hi ha un espai on es recopilen les totes les danses que tenen en repertori en imatges i les actuacions més recordades, els actes d'aniversari, les estades de convivència a Santa Ceclina o la participació a les festes de Reis i Carnaval.

Ruta Bolaño

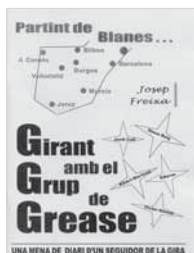

Autora: Lourdes Domenech
Edita: Ajuntament de Blanes

La ruta *Bolaño a Blanes* ressegueix els espais vitals de l'escriptor, des de la seva arribada al municipi l'any 1985 fins que va morir l'any 2003. L'itinerari s'estructura d'acord amb la cronologia de l'autor llevat del punt 6, que respon a criteris de proximitat. Cadascun dels espais de la ruta va acompanyat de textos de l'autor de procedència diversa: entrevistes, articles periodístics, novel·les...

Les fotografies tenen la finalitat d'acostar el paisatge urbà al visitant d'una manera vivencial i de mostrar els canvis que han patit alguns indrets amb el pas del temps. El material de difusió de la ruta s'ha editat en català, castellà, anglès i francès.

Girant amb el Grup de Grease

Autor: Josep Freixa
 Edita: Línia Àuria
 Pàgines: 36
 Any: 2013

Es tracta d'una mena de diari d'un seguidor de la gira. Freixa (Blanes, 1951) ens relata la gira que va fer seguint en part la gran gira per Espanya del musical Grease. Unes pinzellades des d'una òptica aliena a la companyia, però a la vegada sincera.

Memòries de Dablan

Autor: Joaquim Abril Roig
 Edita: Lluïsa Vindual i Rodríguez
 Pàgines: 388

Com expressa al prologuista Ricard Ferrer, “el llibre neix del desig de recollir les narracions que, dins la secció de Recvll “De Blau Marí”, en Joaquim anà publicant els darrers temps. però en trobar una narració força antiga presentada al Premi Recvll Francesc Puig i Llensa, on el seu pensament hi és expressat amb molta claredat, així com algunes poesies, s’ha cregut oportú afegir-les a les narracions que donen nom al llibre.”

Serva ordinem et ordo te servabit

Aquesta edició fou acabada
el dia 20 de desembre de 2013
als tallers d'impremta
Impremta Pagès

